APHTHONII SOPHISTÆ PROGYMNASMATA,

PARTIM A RODOLPHO AGRICOLA, partim à Ioanne Maria Catanæo Latinitate donata:

Cum luculentis & vtilibus in eadem Scholijs

REINHARDI LORICHII HADAMARII.

AD RHETORICES CANDIDATOS, Tetrastichon eiusdem.

Tradita bis septem præludia Rhetoris arte,
Quàm dedit Aphthonius, vix potuere leges.
Quæ tibi si fuerint studio bene culta feraci,
Rhetorica fieri clarus in arte queas.

820
1165

Library of Congress
1867

LONDINI,
Ex Officina Typographica
Thomæ Marsh.
Cum Priuilegio Regiæ Maiestatis.
ANNO. 1583.

PA3870
.A5A2
1583

PA 3870
A5A2
1583

AD PRAECLARVM VI-
VM, D. MAGISTRVM IOAN-
EM HÀRTVNGVM, GRÆCÆ
inguæ celeberrimum in Academia Hey-
delbergensi professorem, Epigramma
Reinhardi Lorichij Hada-
marij.

Otibus ingenij varijs Hartunge refulgens,
Heydelbergensis gloria magna scholæ,
Mella iuuentuti qui porrigis Attica, fructu
Reddendo Græcos vberiore libros,
Aphthonium claris attollere laudibus isthic
Suetus, item scholijs scripta notata meis.
e quidem summo celebrari dignus honore,
Plurima qui grandis commoda frugis habet.
lt mea nil tituli, sunt qualiacunque, merentur:
In pingui nimis est cultor ineptus agro.
ripta recognoui tamen, & quia digna fauore
Confirmas, eadem mitto recocta tibi.
n tua compensent quamuis benefacta, tulisti
Quæ mihi, nec meritis æquiparanda tuis:
tamen accipies porrecta fronte Calabri
Hospitis, obscuro dona profecta lare.
lugustam peterem cùm nuper, amore videndæ
Vindelicæ populos, & pia iura plagæ:
n peregrinanti visus mihi gratior hospes,
Et studij fautor candidioris eras.

Ambabus doctos amplectere quos libet vlnis,
Et Clario relinis dolia cuncta gregi.
Assecla musarum quisquam si venerit istuc,
Sunt tua cum toto regna recluſa penu.
Tu multò Crœsi, Pelopis tu dignior auro,
Tu gazis Crassi, diuitiisq; Midæ.
Larga tibi fluitent profusis Massica labris,
Messibus accedant Gargara plena tuis.
Scis opibus quoniam multò generosius vti,
Diuidis haud ficos, nulla cymina secas.
Est cordi virtus tibi munificentia, sordes
Trygobij nunquam, Cradophagiq; placent:
Vsibus asseruant nullis qui parta, sed abdunt,
Mystica sacra velut, pluribus arcta seris.
Nil nisi deberent vappam potare lutatam,
Rodere putentis rancida frusta cibi.
Aut magis inter opes inopem traducere vitam,
Vtq; pati medio Tantalus amne sitim.
Dispereant, qui se pascunt tantummodò, ventres,
Sponsi Penelopes, Alcinoiq; greges.
Fert homini quæ nam Patroclus commoda? rectè
Nil, nisi cùm moritur, diues auarus agit.

Hadamariæ Idibus Martijs.
Anno. 1566.

IN

APHTHONII DECLAMATORIS PRÆEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVÆ GRÆCE Μῦθος.

FABVLA traxit à poëtis originem, qua Rhetores etiam cõmuniter vtuntur, quòd admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autẽ Fabula, sermo falsus, veritatem effingens. Fabulæ definitio.

Varias sortitur appellationes: Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro inuẽtorum varietate nominibus. Obtinuit tamen, ac euicit, vt potiùs Æsopica vocaretur, quòd Æsopus omnium optimè fabulas conscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carẽtium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrumq;, rationale & irrationale iunguntur. Quòd si admonitionem, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, προμύθιον, id est, vt ita dixerim, Prefabulare: Si verò postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, adfabulationem appellabis. Species Fabulæ.

EXEMPLVM, FABVLA FORmicarum & cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

Flagrans æstatis erat feruor, cùm cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoq; inter arbusta strepebant carmine. At formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebantq; fructus, quibus hyberno tempore vescerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebantur. Sed inertibus cicadis oblectans illa voluptas cessit in inopiam, atque famem. Sic qui laborem in iuuenta subMonle- terfugiunt, in senecta tabescunt egestate.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magister, præcipit, adolescentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercendos esse, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim:

Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Descriptio, Thesis, Legislatio.

Quæ vt pueri memoriæ facilius tenere possint, versiculis hisce tribus sum complexus:

Fabula, Narratur, Chria, Sententia, Futat.
Confirmat, Locus haud primus, Laus, Crimina,
Confert.

Fictio,

Fictio, Descriptum, Thesis, ac inductio legum.

Quorum illa sunt generis.

- *Deliberatiui,*
  - *Fabula.*
  - *Narratio.*
  - *Chria.*
  - *Sententia.*
  - *Thesis.*
- *Iudicialis,*
  - *Confirmatio.*
  - *Confutatio.*
  - *Locus communis.*
- *Demonstratiui,*
  - *Laus.*
  - *Vituperatio.*
  - *Imitatio.*
  - *Comparatio.*

Fabulæ autem, secundũ Marcum Varronem, à verbo fari nomen habẽt. Has primas tradere pueris solẽt Oratores, quia animos eorum adhuc molles, ad meliores facile vias instituunt vitæ, vt ait Priscianus. Delectant aũt vehementiùs, & efficaciùs persuadent. Delectant, quia morũ faceta quadam imitatione capiunt imperitiorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Erasmus inquit in Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permouendum atq; persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum, eas ponit inter probationes Rhetoricas. Fabularum vsus.

A poëtis. &c. *Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atq; tribus superior Æsopo fuit. Quintilia-*

lianus lib.3.cap.11.Fabularum,inquit,primus autor Hesiodus videtur. Atqui poëtæ figmentis quidem vtuntur,sed ijsdem altissimam continent philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Illias ostēdit, quantum calamitatis afferat libido. Odyssea virtutis exemplar expressit. Vide Horat. 1.Epistolarum. 2.

Ilias. Odyssea.

Qua etiam oratores.&c.Vt Menenius Agrippa,qui plebem cum patribus in gratiam traditur reduxisse. Nota enim illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula.

ITEM Themistocles, qui admoniturus Athenienses, ne magistratus innouarent,fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

ITEM Demosthenes,aduersus Philippum, ab Athenienſibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserunt pastoribus,vt in amicitiam conuenirent. Cumq; hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi,vt prima sibi vice securitatis canes traderent,in quibus videbatur occasio iurgiorum consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solùm pro satietate, sed etiam pro libidine lacerauerunt. Sic,inquit, sublatis oratoribus,in populo Atheniensium facturus est Philippus, qui populi oratores postulauit, vt facilius spoliatam custodibus vrbem possit opprimere.

Fabula Demosthenis.

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν. Thracius, inquit, homo, ex vltima

Apathia Stoicorū.

Barba-

Barbaria ruris colendi insolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine commigrasset, fundum mercatus est, olea atq; vite consitum: qui, quia nihil admodum super vite atque arbore colenda sciret, videt fortè vicinum rubos latè atque altè obortos excidentem: fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut oleis proceros, atque decerptos amputantem. Accedit q; propè, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus est. Et vicinus ita respondit: vt ager, inquit, mũdus purusq; fiat, eiusq; arbor, atq; vitis fœcũdior. Discedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tãquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi atq; securim capit, atq; ibi homo miser imperitus vites suas sibi omneis, & oleas detruncat, comasq; arborum latissimas, vberrimosq; vitium palmites decidit, & fruteta, atq; virgulta simul omnia, pomis, frugibúsque gignendis fœlicia, cum sentibus & rubis, purificandi agri gratia, cõuellit, mala mercede doctus audaciã, fiduciamq; peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse trãquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil docent, nihil irascuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ & quasi eneruatæ vitæ consenescunt. Hæc Gellius libro 19. cap. 12. Fabula Attici.

Nec oratores tantùm fabulis vtuntur, ſed etiam philoſophi, à quorum ſacrario tamen in cunas nutricum eliminantur, quæ ſolas aurium delitias profitentur. Admittuntur autem, quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap. 2. Eiuſmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Rep. Et Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Serino falſus. &c. *Quamuis fabuloſa ſunt argumenta, & nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habẽt, vt iuxta eam veritas poſſit manifeſtari, ſicta quidem narratione, ſed veraci ſignificatione.*

Sybaris. Sybaritica. &c. *Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, vt teſtis eſt Herodotus libro 5. Stephanus in Italia conſtituit, aitq; poſtea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operoſiſſima. Nam, Suida teſte, luxu, delitiiſq; adeò notabilis, vt quicquid effœminatum, quicquid molle, quicquid accurata atq; ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales ferme apud Æſopum. At aniles, & parum pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miſcellaneorum 15. narrat, eò delitiarum veniſſe, vt equos in conuiuia introducerent, ita inſtitutos, vt audito tibiæ cantu, ſtatim ſe tollerent arre-*

Sybaritæ.

Fabulæ Sybariticæ.

ctas,

ctos, & pedibus ipsis prioribus vice manuum gestis quosdam chironomiæ motus q; ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam contumelia adfectus transfugit ad Crotoniatas hostes, paulò antè prælio superatos à Sybaritis: & quod è repub. foret illorum, pollicetur (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum vēturos potestatem. Creditares, & belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, conuocat omnes quotquot eiusdem forent in vrbe, artificium, modulamentum q; eis indicat, atq; vt visum tempus, procedere in hostem iubet. Sed enim Sybaritæ fastu prætur gidi, quòd equitatu superabant, eunt contrà, prælium conserunt. Hic autem repentè dato signo, tibicines vniuersi conspirant. Ecce tibi igitur confestim modulamine agnito cantu q; illo vernaculo, tollunt eriguntq; semet in pedes equi Sybaritæ, sessoribus excussis, & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi iacētes omnes equi, sed tripudia representantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto, refert ex Athenæi, lib. 12. Tantam Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent, quod cum strepitu exerceretur, quod genus sunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. At q; adeò ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interumperet.

Sybaritas mollities perdit.

Tripudium equorum.

Cilices. Modò Cilix. &c. *Cilix à Cilicia, minoris Asiæ regione, Syriæ proxima, vt meminit Plinius lib. 5. cap. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerunt notati. Hinc prouerbium* κιλιξ ὀυ ῥαδιώς ἀληθέυει, *Cilix haud facilè verum dicit. Item: tria Cappa peſſima, quo notata gentes, Cappadoces, Cretenſes, Cilices, Priſcianus in præexercitamentis ſuis fabulas ponit Lybicas, à Lybia, quæ vt variarum ferarum, ac monſtrorum eſt ferax, ita gentis ingenia fuerunt ad fabulas propenſa. Et prouerbio, Lybicam feram appellabat hominem vafrum, callidum, verſipellem, varijs moribus, ancipitiq; ingenio, vt ait Eraſmus. Et Lybicorum Apologorum meminit Ariſtoteles in Rhetoricis.*

Cypros. Modò Cypria. &c. *Dicta à Cypro. Quæ inter Syriam & Ciliciam inſula, in mari Carpathio, famoſa luxu. In qua ſunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri conſecrata. Vnde Venus* Κύθηρις. *Cytheræa, & Paphia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Mileſiæ, à Mileſijs, Ioniæ populis, qui luxu*

Mileſij. *diffluebant, ex eoq; prouerbium Græcè fertur:* Οἶκοι τὰ μιλήσια μὴ γὰρ ἐνθάδε, *hoc eſt domi, nõ hîc Mileſia, recenſet Politianus, Miſcellaneorum cap. 16. Vide Eraſmum in prouerbio: Domi Mileſia. Apuleius in principio metamorphoſeos totius: At ego, inquit, tibi ſermone iſto Mileſio varias fabulas conferam, hoc eſt iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloſo, lepido, iocoſo, delicato,*

licato, ludicro, à Milesijs, qui delicijs, & vt dixi, luxu fuêre notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrum frugi esto, alioqui cum alijs ejiciatur. Simile Ephesiorum dictum. Qui cùm principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Autor Cicero Tusculanarum quinto. Ephesij.

Æsopica. &c. Apollonius Tyaneus apud Philostratum lib. 5. ait: Ego verò Fabulas Æsopi ad sapientiam accommodatiores, quàm caterorum, esse censeo. Quas à Mercurio docet acceptas, Æsopúmque in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmum in prouerbio. Ne Æsopum quidem triuisti. Quintilianus loco suprà citato: Fabulæ, quæ etiamsi ab Æsopo originem non acceperunt, nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, & imperitorum, qui & simpliciùs quæ dicta sunt audiunt, & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancelotus libro 6. cap. 14. Æsopi Fabulæ.

Sunt autem Apologi maximè compositi ad popularitatem, atque vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Æsopo cõpositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cùm egredi non Apologus Æsopi.

posset, longo tempore afflictata est, atque hirudinibus obsessa. Errabat illàc fortè fortuna herinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis.

Negante illa, scisscitatus est causam. Quia inquit, hirudines hæ, quæ me habent iam, expletæ sunt sanguine, atque depastæ, parúmque amplius hauriunt: quòd si abegeris, inanes aliæ & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij, censeo cogitandum esse. Hic quem vos morte mulctandum putatis nihil vobis officit amplius, iam locupletatus est, iam satur est.

Quod si à medio illum sustuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales. &c. Quibus homines singuntur aliquid operari cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo, ille efferentibus dicebat: Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interijsset. Ad ea respondit quidam. Non oportet hæc te nunc dicere, cum nulla est vtilitas, sed tunc admonere, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.

ITEM: Puer è ludo literario condiscipuli librum furatus, domum tulit. Mater non corripuit filium,

filium, sed exosculata, laudauit. Puer ætate proiectus, maiora cœpit furari. Furto deprehensus, recta ducebatur ad mortem. At sequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cùm mater ori filij se admouisset, ille aurem dentibus demorsam abscidit. Matre & alijs accusantibus, quòd non solùm fur, sed etiam impius haberetur. Respondit ille. Mater meæ causa perditionis est. Nam si, cùm olim furatus eram librum, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina venissem. Quæ significat, ea quæ non in principio puniuntur, in maius augeri malũ. Apologus de Fure.

Morales. &c. Cuius generis illa: Leo senio confectus, cùm vires non suppeterent ad victum parandum, callidum cepit consilium. Itaque in antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens, quòd ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensas illas deuorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum & ante illud subsistit hæsitabunda & circumspectans: Tum Leo, quid esset cur non adeat ad se, rogat. At illa id quod in Epistolis Horatius retulit, respondisse fertur: Fabula de Leone.

-Quia me vestigia terrent:
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Mixtæ,

Mixtæ, &c. *Qualis illa de Agricola & Ciconia.*

Agricolæ & Ciconiæ fabula.

INTER grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam, non solùm innocentem, sed etiam piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, & effœtos senecta parentes gestat atque subleuat. Huic respondit Agricola. Credere se vera esse omnia, quæ recensuerit, sed inter nocentes captam, eandem oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula significat, similem quemque haberi iis, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον. *&c. Cæterùm quod* ἐπιμύθιον, *id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, einsmodi fabularum expositiones in fine ponendas, ab iis, qui fuerint earundem inuentores. Ab aliis in principio, vel in fine.*

DE TRACTATIONE fabularum.

Breuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusiùs autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt & consilium habuerunt de vrbe condenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas

ter eas prohibuit ab incœpto, eas docens, quòd facilè capiantur si intra muros concludantur. Fusiùs autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda, quarum vna in medium veniens concionata est: Quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim, aiebat, quòd ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & concionem vniuersi, & in theatrum ascendentes, delectant animos spectationibus, & auditionibus varijs. Et sic proferens orationem, dicens, quòd & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM FABULÆ, breuiùs tractatæ.

Voluptatem aiunt, atque dolorem quodam tempore coram Ioue se mutuò accusauisse. Cumq; ille nihil non tentaret, atque experiretur, quo ingratiam litigantes redigeret, frustrà omnia conatum, ipsos tandem adamantina quadam catena inter sese copulasse atque deuinxisse. Itaque durante nihilominùs dissidio, & contraria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM qui latiùs hanccine fabulam tractare volet, ab initio proëmion excogitabit, quod rei laudem contineat, vt quòd non vanum sit aniculorum deliramentum, sed nobile philosophorum, non modò futurum oblectamento, sed etiam vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, & è contrario, doloris, qua criminatur

natur voluptatem, effinget, atque vtriusque rationes alijs, vel fabulis, vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum. Quòd sit res tristis, aspera, amara, & inimica natura, quemadmodum ait Cicero 2. Tuscula. quæstionum. Contrà voluptatem escam malorum, pestemq; capitalem, quòd Circes, atque Syrenum fabulæ consurment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum libro 15. contra voluptatem. Postremò Iouis explicabit iudicium, quo voluit inhonestæ voluptatis inseperabilem esse comitem dolorem atque pœnitentiam, ac mœrorem æternum. At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi atque molestia, summum maximumq; bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malum, ingens bonum.

PORRO qui in hoc scribendi genere volunt stilum exercere, duo potissimum vitabunt. Primò ne orationem faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarúmque circumstantiarum velut succo plenam reddant. Deinde ne dum hoc vitant vitium in contrarium incurrant & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, vt ait Petrus Mosellanus. Principio aut dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem iuxta Erasmi sententiam cùm autorem ipsum tum Apologorum genius. Deinde si describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quas inducent, longius immorabuntur. Quandoquidem

hoc

hoc iam ipsum, & cum voluptate accipitur & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protundat, atque id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in animum genus obtinere, armigeram esse Iouis, non offendi fulmine, non conniuere ad ardentissimos Solis radios, pernicissimo volatu vltra nubes ferri. Denique quæcunque vel ad scarabeorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendam pertineant. Atque hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiam fabulis poëtarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrum esse, sub fatalem horam suauissimè canere: Coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factũ. Velut de aquila, quæ virgenem adamauit apud Plinium lib. 10, cap. 5. De delphino apud Gellium li. 7. ca. 8. Apud Plinium. Epistolarum 9. De Bucephalo Alexandri magni equo, apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atque item de cæteris. Deinde cùm ad ipsum Apologum fuerit ventum, fusiùs ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatione, quod est in hominũ vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaq; adfingamus.

Exemplum

Exemplum aptissimum est dilatati apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe.

EXEMPLVM APOLOGI, breuiter expositi.

Mus rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum, quibus potuit cibis exquisitis refecit. Vrbanus agrestia fastidiens obsonia, rusticum in vrbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum, conuiuium. Inter epulandum auditur strepitus in sera, & latratus canum. Ambo trepidare, & fugitare, rusticus maximè, qui viarum ignarus agrè se tueri. Sed ad sese reuersus, ait: Malo cum securitate meam inopiam, quàm istam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM dilati, apud Horatium.

Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, & attentus, quaesitis: vt tamen arctum
Solueret hospitijs animum, quid multa? Neque ille
Sepositi ciceris, nec longa inuidit auena:
Aridum & ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia coena
Vincere, tangentis malè singula dente superbo.
Cùm pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliumq; dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?

Vin'

Vin' tu homines, vrbémque feris præponere ſyluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terreſtria quãdo
Mortales animas viuunt ſortita, neque vlla eſt,
Aut magno aut paruo lethi fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm ſis aui breuis. Hæc vbi dicta
Agreſtem populére, domo leuis exilit, inde
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia noctvrni ſubrepere, iámque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit vterque
In locuplete domo veſtigia, rubro vbi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos.
Multáque de magna ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes,
Continuatq; dapes, nec non vernaliter ipſis
Fungitur officijs, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte, boniſq;
Rebus agit lætum conuiuam, cùm ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunque,
Currere per totum pauidi conclaue, magiſq;
Exanimes trepidare, ſimul domus alta moloſſis
Perſonuit canibus: tum ruſticus: haud mihi vita
Eſt opus hac, ait, & valeas, me ſylua cauúſque
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur aruo.

ALIVD DILATATÆ FABVlæ exemplum, ex Gellij lib. 2. cap. 27.

Æſopus ille è Phrygia fabulator haud imme-

ritò sapiens existimatus est: quum quæ vtilia monitu suasúq; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit & censuit, vt philosophis mos est: sed festiuos, delectabilésque apologos, commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animósque hominum, cum audiendi quadam illecebra inducit: vel vt hæc eius fabula de auicula nidulo lepidè atque iucundè premonet, spẽ fiduciãque rerum, quas efficere quis possit, haud vnquam in alijs, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomẽ est cassita, habitat, nidulatúrque in segetibus, id fermè temporis, vt appetat messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè cõcesserat tempestiuiores, propterea quòd frumẽtis flauescentibus pulli etiam tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum, monet eos, vt si quid ibi nouæ rei fieret, diceretúrue, animaduerterent, idque sibi, vbi rediisset, renunciarẽt. Dominus postea segetum illarum filium adolescẽtem vocans: vidésne, inquit, hæc ematuruisse, & manus iam postulare? Idcircò die crastino, vbi primùm diliculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operámque mutuam dent, & messem nobis hãc adiuuent. Atque vbi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orarèque matrem, vt statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: nam dominus inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater inbet eos à metu otiosos esse. Si enim dominus, inquit, messem

ad

ad amicos reijcit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie, vti vos auferam. Die igitur postero mater in pabulum volat: dominus, quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium. Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potiùs imus, & cognatos, adfinesque nostros oramus, vt adsint cras tempori ad metendum. Itidem hoc pulli paucfacti, matri nuntiant. Mater hortatur, vt tum quoque sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinesque nullos fermè tam obsequibiles esse ait, vt laborem capessendum nihil conentur, & statim dicto obediant. Vos modò, inquit, aduertite, si modò quid denuò dicetur. Alia luce orta, auis in pastum profecta est, cognati, & affines operam, quam dare rogati sunt, supersederunt. Ad postremum igitur dominus filio: valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies alteram. & frumentum nosmetipsi manibus nostris cras metemus. Id vbi ex pullis dixisse dominum mater audiuit. Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non in alio, vnde petitur. Atque ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est.

Hæc quidem est Æsopi fabula, de amicorum & propinquorum leui plerunque & inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monẽt,

quàm vt in nobis tantùm ipsis nitamur: alia autem omnia, quæ extra nos, extraq; nostrum animũ sunt, neque pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi apologum Q. Ennius scitè admodũ, & venustè versibus quadratis composuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretium esse herclè puto.

Hoc erit tibi argumẽtũ semper in promptu situm.

Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

FABVLA DE FORMICIS ATque Cicadis breuiter narrata.

Appetente hyeme, frumentum in arculam ad solem trahebat formica: videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunque potes atque addis aceruo? Respondit illa, sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si, ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem, senectutem intellige: Per æstatem, adolescentiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVsiùs tractata.

Quotusquisque Philosophorum ratione sua quantumuis arguta bonarum ad literarũ studia iuuentutẽ potentiùs adhortatur, quã Æsopus hoc lepidissi-

lepidissimo de formicis atque cicadis, figmento? Etenim nullo tam efficaci, ad labores honestos capessendos pellici posset, quã argumento formicarũ. Quæ, laboris exẽplã trahunt ore, quodcunque possunt atque addunt aceruo, quem struunt, haud ignaræ, ac non incautæ futuri: Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum, non prorepunt, sed illis vtuntur antè quæsitis potientes. Nec mirum cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturam seruant. Reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata pererrant, arbores conscendunt, frumenta colligunt atque recondunt. Nam in ijs (vt dixi) mens præsaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti in os grana tritici congessisse leguntur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse, atque ita magnæ fœlicitatis indices extitisse non futiles. Hyemis igitur venturæ memores, adeò pertinaciter laborant, vt earum itinere silices attritos videamus, & in opere semitam factam: ne quis dubitet, qualibet in re, quid possit, quantula cunq; sedulitas. Ad eas igitur, tanquam vitæ magistras, rex Solomon iubet abire pigrum, earumq; mores contemplari, vt sapientior fiat. Illi tametsi nec principem, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibum pro veteri consue-

tudine parant, & in messe colligunt alimenta. Ad dissimilem naturam ignaua referunt cicada, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis cantúque mõstrato, vsque adeò deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes, cibum potúmque negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyeme tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore proclines ad libidinem, in aestate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti, laboribus honestis quærunt viatica miseris canis, ante oculos assiduo ponentes, ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem. Atqui desidiosos, non solùm ab hominibus habitos odio, sed etiam à Dijs immortalibus, qui industrios adiuuant, ac spectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infœlicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidentia. Hinc est, quòd Saturnus olim foliis stillantia mella decusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia vina repressérit, non torpore graui passus sua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in forum, atque delitijs affluentia loca, sed in agrũ duci iussit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippe negotia sunt horrida

Paupertas ignauiæ comes.

rida nomine, ſed Reipub. mores in ſtatu proſpero continent. Contrà, blanda appellationis quies pluribus vitijs & periculis reſpergit. Exemplo ſit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerum excitabat ad virtutem capeſſendam, nimia quies in deſidiam reſoluit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò ſolitus fuit dicere: Negotium populo Romano meliùs committi, quàm otium. Blanda quies, & facilis initu voluptatis eſt via. Virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera. Sed vt huius vltima meta iucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam luxúmque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inópſque ſimul miſerabile tranſiget ævum.
At quiſquis duros caſus, virtutis amore
Vicerit, ille ſibi laudémque decúſque parabit.

Res quidem blanda nimis eſt mellitus canor, atque voluptatis illecebra, ſed quos præſtigijs ſuis cœperunt, diſperdunt. Ouidius iij. de arte.

Monſtra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaſlibet admiſſas detinuere rates.

Horum vna Parthenope, humana voce: Alia, cui Leucoſia nomen, tibijs: Tertia, Ligya, canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine tranſeuntes nautas afficiebant, vt alto ſomno premerentur, & cùm ſopitos perſentiſcerent, ſubmergebant atque deuorabant. Quare cùm iuxta illus tran-

siturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. libro. iij.

Sirenes hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deferebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius.

Sirenum voces & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socijs stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandæ voluptatis præstigias, quibus inescati homines submergi soleant, atque funditùs interire. Et quid aliud Æsopus per molles cicadarũ cantus significare voluit, quàm popinonũ turpitudinem, miseriam, infœlicitatem: & breuiter corporum atq; animarum interitum, quæ pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositum virtutis exemplar Vlyssem imitabitur, vt tanta pericula declinet, atque fugiat perniciosum voluptatem, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cùm virtutes atterat, animíque pariter & corporis vires expugnet, vt luxuria Campana, quæ inuictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico: Valerium lib. 9.

Voluptas.

lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem:
Qui iuuenis plenus monitis, ingentia corde
Molitus, visæ caluit virtutis amore,
Spreuit voluptatem Achæmenium spirantem vertice odorem, Ambrosias diffusa comas, vt Sillius Italicus inquit.

Non imitabitur illum, cum cicadis otia sectantem iuuenem. Quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tamdiù, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit,) dicere iussus. Quoties, inquit, manè euigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quàm turpe sit iuueni optimam diei partem in lectulo cõterere: atque interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cuius vt opinor, sententia est: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera. Nugari hanc ait, & turbatricem esse quietis, quæ nihil neq; melius, neq; dulcius, & vita hominum carere nequeat. Bonum si adipiscendũ sit, quouis tempore rectè surgi: Malum si impendeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamuis serò reliqueris lectum. Hæc ego inquit adolescens, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas decertantes has audiens, cùm dubitem vtri assentiar, diutius soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in prouerbijs ita loquitur. Paulùm dormiam, paululùm modò dormitabo: paululùm

Iuuenis desidiosus.

modò somno vacabo, paululùm modò manus conseram, & componam me ad recumbendum. Neque illos, qui in libro Sapientiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter vino pretioso, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quò non pertranseat luxuria nostra, vbique relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia, atque obruat paupertas ac miseria ceu viator. Quicúnque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas, hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

FABVLA HESIODI, DE ACcipitre & Luscinia, breuiter prolata.

Accipiter Luscíniam vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hac vnguibus transfixa, miserè plorabat: ad hanc raptor horrenda voce, sic inquit: quid exclamas misera, à multò quàm tu sis fortiore detenta? Huc adsis, quò ego te pertraham. Suauè licet vsq; canas, cœna tamen mihi futura es, vbi voluero.

Desipit, qui potentioribus repugnat.

EA-

EADEM DILATATA, AB Auctoris laude.

Tanta sapientia & præclaris animi dotibus excelluit antiquissimus poëtarum Hesiodus, vt etiam vita defunctum, honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ sibi vendicabant: ita sepulchrum Hesiodi diuinum asserebant sibi Nemei simul & Orchemenij. Dignissimus autem honore tanto tantus Poëta, qui pretiosa diuini ingenij multa ad omnium hominum vtilitatem spectantia reliquit monumenta: in quibus vt gemma nobilissima relucet, quam de accipitre atque luscinia protulit, Fabula.

A PRÆFABVLARI.

Qua sapienter docuit, eos stultè facere qui potentioribus reluctantur, certantq́ cum ijs, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcare, & iuxta prouerbium, θεομάχειν, hoc est, cum Dijs pugnare.

A NATVRA ACCIPITRIS.

Non iniuria scripsit Ouidius. Odimus accipitrem, quia semper viuit in armis: etenim Harpyis omnibus rapacior, adunco rostro, & vnguibus incuruis, ad vim inferendam natus. Cui tanta est insita atque à parentibus ingenita rapiendi ac dilandi fames, vt nulli auium generi parcat, nec ab vl-

lis

lis etiam cognatis sanguinolẽtos abstineat vngues. Qui alitum sæuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedẽtes, persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solũ crudelis, ac iniurioſus, sed etiam populator impius bellum internectit cum aquila, cum cunctarum auium rege non expauescit gerere, vt cohærentes sæpè deprehendantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine, quem assiduo sitit, se satiaturus, innoxiam adoritur luscinian, atque comprehendit.

Capta imbellis & insons auicula, victorem dulci, qua plurimum pollet voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens.

A SEERMOCINATIONE PER prosopopœiam.

Fer mansuéte fortunam. Noli extinctam extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt in vita. Miserere infœlicis. Respice innocentiam meam. Neminem vnquam violaui, nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quòd si nulla mei te misericordia commouerit, eximia, qua nobilitor, permoueat virtus mea: noli perfectum musices organum disperdere. Te permolliat flectátque vox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus iram tuam frangat, in tam absoluta musicæ scientia modulatus sonus, quem sæpiùs audisti continuo spiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc distin-

gui

gui conciſo, copulari intorto, promitti, reuocari, infuſcari ex inopinato: Interdum plenum, grauem, acutum, crebrum, extentum, ſummum, medium, imum. Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquiſitis tibiarum tormentis ars hominũ excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi et inuidiam & infamiam conflaueris, quàm vtilitatem perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis opplorare deſinis. Quid tu rere clamoris tui gratia te omiſſum iri? Nihil gemitus, nihil lachrimas tuas moror, aut curo. Queritatio tua niſi forſitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conſeruabit.

Exple meas inimicitias, & iracundiam ſanguine tuo ſatura. Et ſtatim eo dicto miſeram diſcerpſit.

A COLLATIONE.

Quid hoc facto poterit immaniius eſſe? Cæptiuis alijs tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam cauſam in excuſationem queant adducere. Sed huic infœlici omnis excluſa fuit miſericordia, omniſq; negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occiderit, niſi vel leui aliqua ratione permotus? Sed aliá nulla cauſa propulſus accipiter, tantum facinus deſignauit, niſi ſola nocendi libidine. Animalium ferociſſimus leo traditur. Huic tamen ex feris tanta eſt in ſupplices clemẽtia, vt in proſtratos non ſæuiat: eſt enim nobilioris animi parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

bos. At tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguinolentas manus iniciunt, nihil homines, nihil Deos ipsos curando.

A CONTRARIO.

Quemadmodum igitur præda insolenti victori visa gloriosa fuit ac suauis: sic ærumna miserrimæ calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indignè, magis esse dolenda videatur.

CONCLVSIO.

Quæ crudelitas accipitris ostendit, ipsam innocentiam apud maleficos tyrannorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in Melampygos (iuxta Prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

NARRATIO.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

NArratio est expositio rei factæ, vel tanq̃ factæ. Diuiditur autem in poëticam, historicam, & ciuilem. Poëtica est, quæ habet expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem cõtinet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersijs oratores vtuntur.

Nar-

Narrationi accidunt sex,
- Persona faciens.
- Res gesta,
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo tranſacta.
- Modus, quo pacto.
- Causa, propter quam.

Virtutes eius quatuor,
- Claritas seu perspicuitas.
- Breuitas.
- Probabilitas, quæ πιθανότης dicitur.
- Electorum verborum proprietas.

EXEMPLVM NARRATIonis, ab Angelo Politiano tranſlata.

Qui rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin Dea: Mars ipsam. Quodq; dea feret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deaque hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finem putans amoris, Adonidis necem. Ferit Adonin Mars: accurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantamq; pedis perstrinxit. Qui de vulnere manârat cruor, de se rosam coloravit. Sic rosa, quæ priùs cãdida,

dida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

SCHOLIA.

Primo Rhetoricorum libro Trapezuntius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur, quòd à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quòd commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera: alterum est positum in negotijs, quod habet partes.

Tres
- Fabulam, *quæ neque veras, neq; verisimiles continet res, vt ea, quæ tragœdijs tradita sunt.*
- Historiam, *quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.*
- Argumentum, *quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, veluti argumenta comœdiarum.*

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatem, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationem, misericordiam, rerum varietates, fortunæ commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiam, iucundum exitum rerum, vt in comœdijs videre licet.

Diui-

Diuiditur in Poëticam. &c. *Quintilianus libro 2. cap. 4. Narrationes poëticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus historicas. Erant autem (auctore Fabio Victorino) rhetores, qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum sophistæ, apud quos dicendi discebatur exercitium. Et oratores, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porrò narrationis poëticæ faciunt tria genera. Aut enim actiuum, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν vel μιμητικὸν appellant. Aut enarratiuum, vel enunciatiuum, quod Græci ἐξηγητικὸν vel ἀπαγγελτικὸν. Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν μικτὸν.*

Rhetores. Sophistæ. Oratores.

Historicam. &c. *Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem Historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is qui scribit, auctore Gellio, lib. 5. ca. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nunciam.*

Historia.

Ciuilem. &c. *Quæ ab oratoribus in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: qui fabularem adjecit narrationem, ad fabulas suprà dictas pertinentem.*

Narrationi accidunt sex. &c. *Narratio consumitur circumstantijs, quæ hoc versiculo com-*

prehenduntur: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando: Fit enim copiosa, si circũstantijs amplifices atque dilates, & quo tempore, quóque loco, quomodo, quo instrumento, quæ denique causa factum aliquid sit, diligenter persequaris.

Claritas. &c. *Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro virisimili probabilem credibilemq; dixeris, vt ait Quintilianus libro 4. cap. 2. Eodem auctore, aperta vel dilucida erit narratio, si fuerit primùm exposita verbis proprijs & significantibus, non sordidis, & ab vsu remotis: tum distincta rebus, personis, temporibus, locis, causis. Item, si vt quicquam primùm gestum erit, ita fuerit primùm expositum, non ab vltimo repetitum.*

Breuitas. &c. *Narratio breuis erit, si nihil extra rem dixerimus. Si resciderimus omnia superuacanea, si non ab vltimo initio repetiuerimus, nec ad extremum fuerimus prosecuti.*

Probabilitas. &c. *Hanc Cicero versimilem narrationem, Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, si priùs consuluerimus nostrum animum, ne quid naturæ dicamus aduersum. Si causas ac rationes factis, de quibus agitur, præposuerimus. Si personas conuenientes his, quæ facta credi volemus, constituerimus: præterea loca, tempora & similia.*

Elo-

Electorum verborum proprietas, &c.

Hic considerandum erit, ne quid controtè, ne quid ambiguè, ne quid nouè dicamus, sed vtamur vsitatis verbis, & proprijs. Vsitata sunt eà, quæ versantur in sermone, & in optimorum authorum consuetudine recepta. Propria sunt, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, de qua loquemur: vt ait Cicero.

Qui Rosæ. &c. *Narrat, quo pacto lacteus rosæ candor, mutatus sit in colorem purpureum.*

Adonin Dea. &c. *Adonis, authore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis, ex Myrrha eius filia, pastor pulcherrimus. Virgilius in Gallo.*

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
Hunc ardentissimè Venus amauit. Ouidius in Phædra.

Sæpè sub ilicibus Venerem, Cynaraq; creatum
Sustinuit positos qualibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneris sacri, propter Adonidem eius amasium.

Mars ipsam. &c. *Martis ac Veneris amores, Metamorphoseos 4. refert Ouidius.*

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars. &c. *Ouidius decimo Metamorph. scribit, Adonin ab apro interfe-*

ctum, eiusq; sanguinem mutatum in florem. Idem asserit Macrobius libro Saturnalium primo, capite 21. Adonin, inquit, Solem esse non dubitatur. Ab apro autẽ tradunt interemptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus, & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaq; contectis, propriéq; hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est solis, quæ & lucem ei in nobis minuit, & calorem.

Plantam pedis perstrinxit. &c. Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proserpinæ, scribit de Venere inquiens: Sic fata, doloris carpit signa sui, id est, rosas purpureas Veneris cruore tinctas. Huius meminit Politianus Miscell. 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS poëticæ, copiosiùs apud Ouidium Metamorphos. 4. tractatum.

Docet autem ea fabula, nimis infœlicem exitũ habituros, qui parentibus immorigeri, fœdis amoribus sese contaminârint.

Pyramus, Thysbe,

Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherimus alter,
Altera, quas oriens habuit prælata puellis,
Contiguas habuere domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.
Notitiam, primosq; gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tæde quoq; iure coissent:
Sed vetuêre patres, quod non potuêre vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu signisq; loquuntur,

Quo-

Quoq; magis tegitur, tantò magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domui communis vtrique:
Id vitium nulli per sæcula longa notatum.
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes,
Et vocis feciſtis iter, tutæq; per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebant.
Sæpè vbi cõstiterant hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inq; vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi!
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula dãda pateres.
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partique dedêre
Oscula quisque suæ, non peruenientia contrà.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solq; pruinosas radijs siccauerat herbas:
Ad solitum coiêre locum, tum murmure paruo,
Multa priùs questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribúsque excedere tentent.
Cumq; domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquãt,
Néue sit errandum, lato spatiantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab ijsdem.

Callida per tenebras versato cardine Thysbe,
Egreditur, fallitque suos, adopertaq; vultum
Peruenit ad tumulum, dictaq; sub arbore sedit.
Audacem faciebat amor, venit ecce recenti
Cæde læna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim, vicini fontis in vnda.
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumq; fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt lea sæua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in syluas, inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Seriùs egressus vestigia viditin alto
Puluere certa fera, totoq; expalluit ore
Pyramus: vt verò vestem quoq; sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amantes.
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te miserãda peremi,
In loca plena metus, qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit & ad pacta secum fert arboris vmbram.
Vtq; dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti.
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis
haustus,
Quoq; erat accinctus, dimisit in ilia ferrum.
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit.

Et

Et iacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
Non aliter, quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atq; ictibus aëra rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaq; sanguine radix,
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis animoq; requirit,
Quantaq; vitârit narrare pericula gestit.
Vtq; locum, & visam cognoscit in arbore formam,
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit,
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentũ
Membra solum, retroq; pedem tulit, oraq; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar,
Quod fremit, exigua cùm summũ stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas amplexaq; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lachrymis, fletumq; cruore
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusq; attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes, oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaq; recondidit illa:
Quæ postquam vestemq; suam cognouit, & ensem
Vidit ebur vacuum: tua te manus, inquit, amorq;
Perdidit infœlix, est & mihi fortis in vnum

Hac manus est, & amor, dabit hic in vulnera vires.
Persequar extinctum, lethique miserrima dicar
Causa comesq3 tui: quiq3 à me morte reuelli
Heu solâ poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,
O multùm miseriq3 mei illiusq3 parentes.
Vt quos certus amor, quos hora nouissima iunxit
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pullosq3 & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit & aptato pectus mucróne sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes,
Nam color in pomo est vbi permaturuit, ater,
Quodq3 rogis superest vna requiescit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS historica, ex Orosij lib. 2. cap. 8.

Temptis. Tomyris Regina.

Cyrus Persarum rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primùm propter fiduciam sui, dehinc propter oportunitatem ex obiectu fluminis, hostis incluſi. Cyrus itaq3 Scythiam ingressus, procùl à transmisso flumine castra metatus, insu-

per

per æstu, eadem instructa vino epulisq; deseruit, quasi territus refugisset. Hoc comperta regina, tertiam partem copiarum & filium adolescentulum, ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati, primùm ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro, vniuersi cum adolescente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso, vel matris, vel reginæ dolorem, sanguine hostium diluere promptiùs, quàm lachrymis parat. Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ, paulatimq; cedendo superbum hostem in insidias vocat. Ibi quoque compositis inter montes insidijs, CC.M. Persarum cum ipso rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quòd ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari atque in vtrem humano sanguine oppletum, conjci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis persecutus. Cyri mors.

EXEMPLVM NARRATIONIS Ciuilis, ex Miloniana.

P. Clodius cùm statuisset omni scelere in prætura vexare Rempub. videretq; ita tractata esse comitia annò superiore, vt non multos menses Præturam gerere posset, qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Rempub. quæreret, subitò reliquit annum suum, seq; in annum proximum P. Clodij historia.

transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad præturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempub. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem præturam suam futuram Consule Milone: cùm porrò summo consensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium, quantò ille plura miscebat, tantò hic magis indies conualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum consulem, idque intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragijs populi Romani sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit & apertè dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes, ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexârat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obscura, etenim palàm dictitabat Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significauit hoc sæpe in Senatu: dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo, qua spe fureret, Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum, quatriduo periturum: quã vocem eius ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit. Interim cùm sciret Clodius, (neque enim erat difficile scire,) iter solénne, legitimum, necessarium,

ceſſarium, ante diem XIII. Calendas Februarij Miloni eſſe Lanuuiium ad Flaminem prodeundũ, quòd erat dictator Lanuuij Milo: Roma ſubitò ipſe profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, qua in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempúſque voluiſſet, nunquam reliquiſſet: Milo autem, cùm in Senatu fuiſſet eo die, quoad Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit, paulíſper dum ſe vxor (vt fit) compararat, commoratus eſt: deinde profectus eſt id temporis, cùm iam Clodius (ſiquidem eo die Romam venturus erat) redire potuiſſet: obuiam fit ei Clodius, expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, (vt ſolebat,) ſine vxore, vt nunquam ferè, cùm hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cũ vxore veheretur in rheda penulatus vulgíque magno impedimẽto, ac muliebri & delicato ancillarum puerorúmque comitatu, fit obuiam Clodio ante fundũ eius, hora ferè vndecima, aut non multò ſecùs: ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda, reiecta penula, deſiluiſſet, ſeq; acri animo defenderet, illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis, partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonẽ adorirentur, partim, quòd hunc iam interfectum putarẽt, cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant, ex quibus qui animo fideli in dominum

num erant, & præsentes fuerant, partim occisi sunt partim cùm ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed vt factum est) neque imperante, neque sciente, neque præsente domino, quos suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

ALIVD EXEMPLVM NARRATIONIS, BREVIS, DILVCIDÆ & VERISIMILIS: EX ORATIONE CICERONIS POMPEIANA.

Atque vt inde mea proficiscatur oratio, vnde hæc omnis causa ducitur: bellū graue, & periculosum vestris vectigalibus, atque socijs, à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum alter relictus, alter lacessitus, occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipub. periculaq; rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra prouincia est, vicos exustos esse complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis à bello discedere: hinc qui succurrerit, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum, vnum ab omnibus

bus ſocijs & ciuibus ad id bellum imperatorem depoſci, atque expeti, eundem hunc vnum ab hoſtibus metui: præterea à neminem.

CHREIA.
XPEIA.

CHREIA eſt commemoratio breuis, alicuius perſonæ factum, vel dictum aptè referens: ita autem dicta eſt, quòd ſit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales ſunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales ſunt, quæ vtilitatem oratione demonſtrant. Vt Plato dixit: Virtutis ramos è laboribus atque ſudoribus produci. Actiuæ ſunt, quæ actionem aut factum ſolùm recenſent, vt Pythagoras interrogatus, quanta nam eſſet hominum vita, cũ per temporis breuius ſpacium ſe conſpiciendum exhibuiſſet, latebras petijt, humanæ vitæ menſuram ex momentaneo conſpectu deſignans. Mixtæ, quæ ex vtriſque conflatæ ſunt, oratione & actione, vt Diogenes cùm vidiſſet adoleſcentulum laſciuientem ac indecorè ſe gerentem, pœdagogum illius baculo percuſsit: ſuperaddens, quid talem doces, aut ſic inſtruis? Chreiam vero conficies hiſce capitibus: atque tractabis.

A { Laudatiuo. / Paraphraſtico. / Cauſa. / Contrario. } A { Parabola. / Exemplo. / Teſtimonio veterum. / Breui Epilogo. }

Exemplum

Exemplum verbalis Chreiæ.

Argumentum.

Isocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus verò dulces.

ENCOMIASTICON.

MERITO laudandus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatem, quæ sibi nomen clarissimum comparuit, & quanta vis eloquentiæ esset, ipsam excercendo demonstravit, eámque illustrem fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos, bene de hominum vita meruit, longum esset recensere. Verùm quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit, commemorare.

PARAPHRASTICON.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus, in vtilitatem. Quod quàm philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

TO THZ AITIAZ.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur hi sanè cum professoribus, ac ducibus studiorum conuersantur, ad quos accedere, vt formidolosum est, ita relinquere, stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm adsunt præceptores, & cùm vēturos expectant. Succedunt præceptoribus pedagogi, visu terribiles, sed cùm verberibus

sæuiunt,

ſæuiunt, formidabiliores. Qui etiam priuſquam verberent, timentur. Metum punitio ſubſequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati ſint, exactiſsimè requiruntur. Iam verò pædagogis ipſis ſunt moleſtiores aſperioréſque patres, in deambulationes, atque vias inquirentes, & vetantes in publicum egredi, forum ipſum habentes ſuſpectum. Quòd ſi opus fuerit in filios animaduertere, ita excandeſcunt, vt naturæ obliuiſcantur, nec ſe parentes eſſe meminerint, verùm huiuſmodi rebus exercitatus puer, cùm in virum euaſerit, merita coronatur virtute.

EK TOY ENANTIOY.

A contrario.

At qui veritus iſta, fugerit magiſtros, deuitarit parentes, & pædagogos fuerit auerſatus, prorſum eruditionis expers, ſcientia priuabitur. Nam metum declinans, ſimul cum ipſo doctrinam relinquet. Hæc igitur omnia Iſocratem ſentire perſuaſerunt: eruditionis radicem amaram eſſe.

PARABOLA.

A ſimili.

Nam quemadmodum agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mandant, fructus verò maiore cum voluptate colligunt, ita qui ad ſtudia accinguntur, ſibi laboris multi comitem gloriam comparant.

PARA-

PARADEIGMA.

Ab exemplo.

Respice Demosthenis vitam, qui vt oratorum omnium laboriosissimus, ita clarissimus euasit, qui fuit adeo studijs intentus, vt comam natiuum capitis ornamentum, exeundi potestatem sibi præripiendo, detonderet, ratus id pulcherrimum decus quod à virtute proueniisset. Quæ igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.

Μαρτύρια παλαιῶν.

A testimonio veterú.

Idcirco præclarè hoc (vt omnia) Hesiodus ait. Asperam esse ad virtutem viam: cacumen verò molle. Nam idem quod Isocrates protulit. Hesiodus enim viam, Isocrates autem radicem appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes.

Επίλογος.

Epilogus.

Quæ si rectè considerabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima.

SCHOLIA.

CHreia. &c. *Quæ ab alijs vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodem authore, commemoratio orationis alicuius, vel facti, vel vtriusq; celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerumq; causa profertur.*

Verbales.

Verbales. &c. *Orationales eas appellat Priſcianus, quibus oratio ſola ineſt, vt, Plato dicebat, Muſas in animis eſſe ingenioſorum.*

ITEM: Diogenes Cynicus ait: Nihil omnino in vita abſque exercitatione perfici: eam omnia exuperare poſſe. Laërtius lib. 6.

ITEM: Seneca dixit: Nulli ſunt tam feri, ſuiq; iuris affectus, vt non diſciplina perdomentur. Vide Eraſmum in prouerbio. Exercitatio poteſt omnia.

ITEM: Xenocrates: Dixiſſe me pœnituit aliquando, tacuiſſe nunquam. Valerius libro 7. cap. 2. Eſt ſilentij tutum premium. Vide Eraſmi prouerbium.

ITEM: Anacharſis dixit. Leges araneorum telis ſimiles eſſe. Valerius lib. 7 cap. 2.

IDEM protulit: vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes Laërtius lib. 3.

Virtutis ramos. &c. *Hoc eſt, ad bonarum literarum atque virtutis fructum eſſe viam arduam atque aſperam. De quare carmen extat elegans Virgilij, de litera Pythagorica. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtrijs paratam eſſe gloriam, cùm Dij (iuxta prouerbium) facientes adiuuent, atque labore ſua munera vendant. Et enim qui vitat molam, vitat farinam. Neque mel, neque apes. Vide Chiliades Eraſmicas.*

Actiuę. &c. *Sunt, authore Priſciano, in qui-*

bus actus inest solus. Vt Coryς Thraciæ rex, ei qui dono miserat πάροινον, vicissim dono misit leonem, nihil addens. Sed malam bestiam mala pensando, prudenter ostendit, par pari (iuxta prouerbium) referendum esse. Meminit Plutarchus in Apophthegmatibus.

ITEM Heraclitus Philosophus, σκοτεινὸς dictus, in seditione rogatus, vt apud populum sententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi posset in concordiam, conscenso suggestu, poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ insperσit, mox de glechone admiscuit, id est, vel pulegij sylvestris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice, discessit nec verbum addidit. Hoc facto innuens, ita demùm ciuitatem caritaram seditionibus, si repudiatis delitijs, assuescerent paruo contenti esse. Refert Erasmus 8. Apophthegmatum.

ITEM Lacones, si quando stratagemate superassent hostem, Marti bouem immolabant: sin apertopralio, gallum. Quo facto innuebant, præclarius esse hostem ingenio, citra sanguinem deijcere, quàm pugna, vtrinque plerunque cruenta.

ITEM Apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat vnus æstimationis: huic Taxitiles persuasit, vti ad Alexandrũ se conferret, gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, hubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulansq; eius extrema pedibus premebat. Pellis cùm ad vnam tantùm partem calcaretur, reliquis

reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius institit, atque ita pellis vndique immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrum ille commouit, ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur, ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

ITEM Exemplum est actiuæ Chreiæ, sed tyrannicum, de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius libro primo. Et carminibus hisce Ouidius secundo Factorum:

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Nanque trium minimus, proles manifesta Superbi
In medios hostes nocte silente venit:
Nudârunt gladio, occidite (dixit) inermem,
Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusq; pater.
Qui mea crudeli laceranit verbere terga,
Dicere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem, gladiosq; recondunt,
Tergáque deducta veste notata vident.
Flent quoque, & vt secum tueatur bella, precatur:
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iámque potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lenè sonantis aquæ.

Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuntius vt rediit, decussaq; lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæsis ex vrbe Sabina,
Traduntur ducibus mœnia nuda suis.

Ebrietas. *Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones ostendebant seruos, qui vino essent temulenti, quò magis abhominarentur ebrietatem, videntes quàm deforme spectaculum esset homo immodico madens vino, quamq; dementi similis. Imò cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quàm plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alij prolixo sermone vix persuadent, sobrietatem esse rem honestissimam, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipijs, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimum est. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Erasmus 3. Apophthegmat.*

Pythagoras. Pythagoras interrogatus &c. *Pythagoram idcirco appellatum, asserit Diogenes Laërtius lib. 8. quod veritatem perinde atque Pythias ipse loqueretur. Hic est, qui vitam quoque humanam similem esse dixit Panegyri, hoc est, solenni hominum conuentui.*

IDEM fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domũ ingrederentur dicerent.

πῆ παρέβην τί δ' ἐρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη.

Hoc est: Quò prætergressus? Quid gestum in tempore, quid non?

Mixtę. &c. *Vt, Diogenes die quodam, cùm populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat philosophum à populo dissidere, cùm philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq; varijs persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur, belua multorum capitum.*

Vulgi peruersitas.

ITEM Rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vnà cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: Ne cui dicas, prius quam ipse quoque liberorum parens sis factus. Festinè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis. Nec hoc quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modò expertus esset quàm ingens sit affectus charitatis parentum erga filios. Author Plutarchus in vitis. Refert Eras. 1. Apophtheg.

ITEM: Quum aliquando conscendisset equũ Plato, mox descendit, dicens, se vereri μὴ ἱππο-τυφίαν λήφθῃ, id est, ne equestri fastu corriperetur. Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificũ, parumq; philosopho dignũ.

Equestris fastus.

ITEM: Lacedemonijs ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores, dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid li-

beriùs dictum esset in conuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

ITEM: Laconem hospes, quem pridiè declinauerat, postridiè stragulis commodato sumptis splendidè excepit, at ille stragulis conculcatis, dixit, propter has heri ne storijs quidem indormire licuit. Lepidè risit illorum morem, qui cùm sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile. Quod maximè solent in excipiendis hospitibus, in nuptijs, aut alioqui solennibus epulis. Porrò cùm ineptum sit, tuas ostentare diuitias, quantò magis ridiculum est, ostentare supellectilem alienam, ab vsurarijs sumptam.

Affectatio diuitiarum.

Alius Lacon quidam, noctu prateriens monumentum, cùm sibi visus esset videre spectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens. Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? Mentem audis verè liberam omni formidine, qua nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

ITEM: Cùm Dionysius in conuiuio iussisset, vt singuli in veste purpurea saltarent. Purpura verò tum regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis. Id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam:

οὐκ ἂν γυναίμην θῆλυ ἐνδύναι στολὴν
Ἀρρὴν γὰρ φυχὴ καὶ γένυς ἐξ ἄρρενος.

Id est,

Muliebri ego haud quaquam indui queam stolæ,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristip-

Aristippus verò non recusauit, sed indutus purpura, saltaturus, hos versus recitauit:

καὶ γὰρ ἐν βαυχεύμασιν ὁ νοῦς ὁ σωφρονῶν διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laërtius libro secundo de vita philosophorum.

Plato frugalis.

ITEM Plato frugalis erat, sed tamen amans munditiei. Contrà Diogenes sordidus. Itaque calcans Platonis culcitram, praesentibus aliquot Dionysij amicis, quos Plato inuitârat ad conuiuium, dixit: Calco fastum Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quod iactabat munditiei contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minùs ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est autem ambitio ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertens Antisthenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit, ὦ πώσῃ, inquit, ἐμὲ μωμιζόμενος ἡμῖν: id est, non desines te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis, vilitatem amictus ostentare, & delicato cultu se venditare, vt refert Erasmus tertio & octauo Apophthegmatum.

Diogenes sordidus.

Fastus.

ITEM, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habens, cùm esset moriturus, fasciculum iaculorum singulis porrexit, iussitq; rumpere. Id cùm singuli recusassent, eò quod viderentur impossibile, ipse singula iacula exemit, atq; ita facilè

Scilurus.

confregit omnia. Quo facto filios admonens: Si
Concordia. concordes, inquit, eritis, validi, inuicti q manebitis: contrà si dissidijs & seditione destrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarchus in Apophthegmat.

Diogenes. ITEM: Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concaua manu bibentem. Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam, & eductum è pera poculum ligneum abiecit, nescieham, inquies, & in hoc nobis prouidisse naturam. Quum alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum vt supernacaneum, vt scribit Diogenes Laertius lib. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percussit. &c. Idem refert Priscianus, & Erasmus Apophthegmatum tertio, & Quintilianus libro 1. cap. 14. idem vel simile Crateti attribuit, vbi sic ait: Chreiarum plura genera traduntur. Vnum simili sententia, quod est positũ in voce simplici, dixit ille, aut dicere solebat. Alterum, quod est respondendo: Interrogauit ille, vel cum ei dictum esset, respondit. Tertium huic non dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cum indoctum puerum vidisset, padagogum eius percussit. Sentiens prima etatis formatoribus
Pædagogia. potissimùm imputandum esse, si adolescentes euadant male morati, aut indocti.

IDEM Diogenes in foro quodam stans clamabat:

mabat: adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cúmque iam frequentes conuenissent, nec ille desineret clamare: adeste homines: quidam indignati: en adsumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens: homines, inquit adesse iussi, non sterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, sed brutorum in morem agerentur affectibus. Homo.

IDEM adhibita interdiu lucerna, rogatus quidnam vellet, respondit: ἄνθρωπον ζητῶ: hoc est, hominem quæro, quemadmodum testatur Diog. Laërt.

Ilocrates. &c. Hunc Cice. de Oratore secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrum. Cuius è ludo, tanquam ex equo Troiano eloquentiæ principes exierint innumeri.

Radicem. &c. Hanc sententiam Diomedes libro primo, in exercitatione Chreiarum ascribit Catoni, inquiens: M. Portius Cato dixit, literarum radices amaras esse, fructus iucundiores.

Reges admonens. &c. In quorum numero fuit Nicocles, ad quem de regno scripsit Isocrates orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λόγον παραινετικόν.

Punitio. &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi causæ: vna est, quæ νουθεσία, vel παραίνεσις, vel κόλασις di-

citur, id est animaduersio, cùm pœna adhibetur, castigandi atq; emendandi gratia, vt is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat correctus. Altera τιμωρία, cùm dignitas, authoritasq; eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa pœna contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio παραδείγμα, cùm punitio propter exemplum necessaria, vt reliqui metu cognita pœna deterreantur à peccando. Hæc Gell. libro 6. cap. 14.

Opera virtutis. &c. Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Graci rectam affectionem κατόρθωσιν appellant, sic recta, aut rectè facta κατορθώματα vocant, authore Cicerone de finibus quarto. Idem officiorum primo: Perfectum officium, inquit, rectum (opinor) vocamus, quòd Graci κατόρθωμα appellant.

Demosthenis vitam. &c. Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit. Hic, vt Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus, non cessabat, abrasa parte capitis, vt exeundi facultatem sibi ipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia, duratis auribus in actionibus, vteretur. Fertur quoque ore insertis calculis multùm ac diu loqui solitus, quò vacuum promptius

Demosthenis labores.

tius esset ac solutius, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7.

Hesiodus. &c. *Hesiodi locus extans primo Georgicôn, hic est:*

Τὴν δ' ἀρετὴν ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν.
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δηθ' ἔπειτα πέλει χαλεπή περ ἐοῦσα.

CHREIÆ ACTIVÆ EXEMplum, iuxta præscriptos Aphthonij Locos tractatum, studio exercendi.

ARGVMENTVM.

CVm patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciem eius, & deosculatus est eum, Geneseos. 50.

AB ENCOMIO FACIENtis exordium.

Quis non laudibus condignis euehere studeat, factum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non ore tenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem prosecutus.

AB EXPOSITIONE.

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob agrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, diem

emq; ſuum obiit. Quod cernens Ioſeph, corruit ſuper defuncti parentis chariſſimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir piſſimus admonuit nos, vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam ſpem habentes.

A CAVSA.

Quippe hanc vim non ſolùm hominibus, ſed etiam feris indidit ac ingenuit diuina poteſtas, vt diſſolutionem naturæ perhorreſcant, ac ipſa relinquenda luce moueantur, & diſceſſu à ſuis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba chariſſimorum ſuorum funera prouocent ad luctum?

A CONTRARIO.

Quòd ſi corda prauorum hominum tangit luctus, hoc eſt, ægritudo ex eorum, qui chari fuerunt, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, ſi boni viri, qui iuxta prouerbium, lachrymabiles ſunt, chariſſimorum ſuorum funera fleuerint? Et ſi populus olim in deſerto nimis luxit impios, qui murmurauerant, & inſurrexerant contra Deum dominum, cur fuerit à pijs alienum, piorum funera lachrymis proſequi?

A SIMILI.

Quemadmodum corpora noſtra doloribus afficiuntur, ſi membrum aliquod fuerit reſectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulciſſimam aliquam familiæ ſuæ atque generis partem amiſerunt, hoc eſt patrem aut amicum,

qui

qui fuerit alter ipse, & eadem (vt Pythagoras inquit) anima.

AB EXEMPLO.

Quis propheta Samueli vitio vertit, quòd mortuum Saul regem defleuerit? Quis regem Dauidem reprehendit, quod planxerit filium Ammon, & eiularit in morte filij Absolon? Quis denique vniuerso Iudaico & Israëlitico populo succensuit, quòd in diuo Iosia casu fuerit lamentatus?

A TESTIMONIO, Veterum.

Et diuinarum literarum monumenta nos instituunt & adhortantur, ne desimus ploranibus, sed cum lugentibus ambulemus. Et docent longè melius esse, in domum luctus ire, quàm ad domū conuiuij, quòd in illa finis cunctorum admoneat hominum, & viuens cogitet, quid futurum sit. Vnde cùm Abner à Ioab esset interremptus, dixit rex Dauid ad omnem populum: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron.

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Ioseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum, & quod imitemur nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

CHREIÆ VERBALIS EXEMplum, quo eadem sententia contrarijs locis est variata.

AR-

ARGVMENTVM.

Eobanus Hessus.

Helius Eobanus Hessius poëta, Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennij carmen protulit:

Nemo me lachrymis decoret, neque funera fletu
Faxit: cur? volito docta per ora virûm.

EXORDIVM AB ENCOMIO præclaræ sententiæ.

Dignissima profectò memoratu, atque laudatu sententia, quam duo poëta, Q. Ennius, & Eobanus Hessius celeberrimam reddiderunt, ille, qui fuit autor, hic, quoniam sapienter vsurpauit. Vterq; maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quod Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Aphricano, & Q. Nobiliori, viris clarissimis. Hic eruditione sua, variaq; rerum cognitione, patriam suam Hessiam, & inibi ciuitatem, vbi natus erat, Francobergiam fecit illustrem, id studio suo consecutus, vt innumeros heroas atq; principes illustrissimos sibi parârit amicos, aternámque nominis gloriam fuerit adeptus.

AB EXPOSITIONE.

Cuius vt multa præclarè scripta sunt, ita non pauca grauiter dicta, cuius generis illud Enniauum, quod supremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipse sui, suauiter emisit. Quo vates eximia sapientia præditus, noluit defleri hominum

docto-

doctorum atq; piorum mortem, quam à malis abducentem, vita beata esset consecutura.

A CAVSA.

Sciebat pias animas corporeis vinculis, atque omnibus humanis incõmodis exutas, perpetuò victuras: Nouerat animos hominum esse diuinos, ijsq; cùm è corpore excessissent, reditum ad cœlum patere, optimoq; & iustissimo cuiq; expeditissimum, vt ait Cicer. de Amicitia. Videbat res mundanas tot casibus atq; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat nullas domos esse, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieq; versentur. Videbat omnes vrbes nihil aliud esse, quàm miseranda (vt Solon apud Valerium inquit) cladium humanarum circumsepta, vt multi extiterint, qui non nasci optimum censuerint, aut quàm ocyssime aboleri.

A CONTRARIO.

Quòd si lachrymis indulgendum est, ij solùm flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est, ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam est interitura, sed post mortem speciosior futura. Hinc, vt ait Cicero, Sapientissimus quisq; aequissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim, cui caeca mens, qui nihil aliud considerat, quàm externa mortis opera, luget miserabiles sibi visos hominum casus: at ille metu mortis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum reuoluit,

nobis

nobis ex hac vita discedendum tanquàm ex hospitio, non domo, cùm vobis natura diuersorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æterna vita simul ac salutis origo. Sapienter rex Ecclesiastes inquit: Laudaui magis mortuos quàm viuentes, & fœlicioremq; vtrò iudicaui, qui non natus est, nec vidit mala, quæ sub sole fiunt. In hoc ipsum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere.

Cùm volet illa dies, quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spacium mihi finiat æui,
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium, cœtumq; proficiscar, & cùm ex hac turba & colluuione discedam. Proh Dij immortales, quàm optabiliter iter illud ineundum, quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura. Hæc Cicero in Catone maiore, & primo Tusculanarum quæstionum.

A SIMILI.

Quemadmodum illorum vicem non dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis præliorum crudelium periculis in patriam ad charissimos amicos cum triumpho reuertuntur, ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum discessu gaudere, qui ex hac

lachry-

lachrymarum valle atque vita, quæ super terram perpetua (vt S. Iob ait) militia est, demigrant in cœlestem patriam, vbi vera charitas, & pax aterna regnat.

AB EXEMPLO.

Quæ iam omnia dicta, non solùm sancti patres, sed etiam Ethnicorum philosophi animis reputantes, confirmârunt mortem non modò fiendam non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atq; per atroces diuersorum generum cruciatus interempti, cum gaudio concesserunt ad cœlorum regna. Sed iis omissis, quid de Socrate loquar? Cui mera fuit hilaritas in morte. Qui post sumptam cicutam, cùm frigerent membra: debemus, inquit, gallum Æsculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta potione medica, conualuisset. Quid de Cyrenæo illo Theodoro philosopho? Cui cùm Lysimachus rex crudelia minaretur: Istis, quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis, Theodori quidem nihil interest, humine, an sublimè putrescat. Quo dicto genus omne mortis cõtempsit, post hanc vitam longè meliorem expectãdo. Socrates. Theodorus.

A TESTIMONIO veterum.

Diuina litera non mœroris plenam, sed potius pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu domi-

mini prædicant. Et eos qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam fulsuros, vt cœli firmamẽtum.

Thraces. Quod licet non cognouerint Thraces, tamen exequias, et funera cum hilaritate celebrabant. Qui sine vllis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit,) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimum, & omnium malorum finem optandum esse, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Cõsiderârunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantùm nudum, & in nuda humo natali die abijcit ad vagitus statim & ploratũ, nullumq; tot animalium ad lachrymas, & his protinus vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus, atq; infœliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens: animal cæteris imperaturum, & à supplicijs vitam auspicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natum est, vt ait Plinius.

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennij versiculos proferendos censuit, vt nullius boni viri mortem, ita suam non esse deplorandam, quæ tot à malis eripiat, ac à miserrimæ seruitutis captiuitate bonos asserens, in vitam æternam perducat.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS ARGVMENTVM.

Pecuniæ obediunt omnia. *Ecclesiastes capite decimo dixit:* Pecuniæ obediunt omnia.

EX-

EXORDIVM A LAVDE.

Rex Israël Ecclesiastes, ex intimis diuinæ sapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinẽtia, maximè veritatis, cuius est tanta vis, vt contra hominum ingenia fictasq; omnium insidias, facilè seipsam poterit defendere.

AB EXPOSTIONE.

Opibus, inquit, vniuersa simul obediunt. Quo dicto quid verius esse poterit non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes: huic seruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expẽsa, huic omnia feruntur accepta: & in ratione mortalium sola vtranq; paginam facit.

A CAVSA.

Nec immeritò: nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustum, quicquid denique gloriosum hominibus contingit, id à solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus victi lucro, nec iniuria, cùm quicquid rerum vel bonarum vel malarum geratur inter mortales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem Bellerophon inquit:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde, quid habeas, tantùm rogant.
Vbique tanti quisque quantum habuit fuit.

Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrū facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid venerit, in vultu micat.
Meritò illa mores cœlitum, atq; hominum mouet.

A CONTRARIO.

Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos, & eoſdem panoſos, ſentos, ſqualidos inibi deliteſcere miniſtros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, quam famē ſtrigoſam, cum canibus mures inedia conſumentem. Conſiderabis loca cuncta ſqualentia ſitu, catilla carioſa, patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſupellectilia rubiginoſa, parietes fuligine, atq; araneis oppletos, ſtragula pediculoſa, & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At vbi fueris ingreſſus aulam pecuniæ, videbis omnia, luculēta omnia ferrēre opera, greges hominum innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed argento atq; auro coruſcos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus prætioſis muros, ſedilia cocco, purpureis angulos omnes aulæis, opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Prætereà coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem,

dentem, vbi suppetat abunde Iouis cerebrum, Attica bellaria: & breuiter deorum (vt prouerbio dicitur) cibus. Etenim vbi regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat: inopia protinus expellitur, quemadmodum olim apud Graecos fames, quam virgis ex ædibus solebãt eijcere, dicentes, ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον καὶ ὑγίειαν, Id est, foras famem, intrò diuitias atque sanitatem.

A SIMILI.

Quemadmodum in magnas, opulentasq; beatorum Prĩcipum aulas recipi certatim homines allaborant, vt dominorum gratia, ad honores atq; diuitias euehi possint. Sic quo potentior pecunia, tanto feruentiùs affectant omne sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt consequi. Porrò,

Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes vt maxima toto
Nostra sit arca foro, vt Iuuenalis ait.

AB EXEMPLO.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis, sed etiam magnorum Principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille, cuius vox in prouerbium abiit: Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A TESTIMONIO, Veterum.

Verùm enimuero non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cùm ea vis, atq; anima sit mortaliũ, multosq; amicos vulgò conciliet. Vnde Hesiodus.

χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται θνητοῖσι βροτοῖσι,

ET MENANDER.

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius ex vulgi sententia dixit:

O cives, cives, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos, hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata senesq;

A CONCLVSIONE.

Ergo verissima est, quam Ecclesiastes protulit sententia, quæ tam nationibus omnibus in ore, quàm nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in vsu.

ALIVD CHREIÆ VERBALIS. Argumentum.

Sapientia. *Plato Philosophus dixit:* Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.

A PLATONIS LAVDE, exordium.

Valerius Maximus prodidit memoriæ, apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseriisse. Qua re audita, prodigiorum interpretes singulare eloquij suauitatem ore eius emanaturam

turam dixisse. Indices illa nequaquam vana, nec coniectores hi futiles extiterunt: nam tantas, non solùm eloquentiæ, sed etiam philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græcè loqui velit, vsurum prædicarent: & Platonem alij Philosophorum Homerum, alij Philosophorum deum appellarent. Scripsit autem omnium elegantissimè & grauissimè compluria, inter quæ relucet, quod de reip. fœlicitate protulit.

AB EXPOSITIONE.

Ingenij ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas respub. putauit, si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerẽt, omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore, quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione atque virtutibus præcellentes viri.

A CAVSA.

Etenim fœliciter omnia succedunt in repub. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse. Illa peperit vrbes, illa dissipatos homines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & vocum communione iunxit, illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cicero Tusculanarum. 5.

A CON-

A CONTRARIO.

Quis igitur ciuitates eas non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperijs? Contrà, quis non infœlices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat, cùm è doctrinis sapientum plurima cõmoda proueniant, è stultorum autem ignorantia calamitates infinitæ. Etenim stulti stulta (iuxta prouerbium) loquuntur, ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudens, quàm fortis. Sapient. 5.

A SIMILI.

Quemadmodum naues, quæ à nautis excellentibus reguntur, subortis tempestatibus extra pericula sunt, ac fortunatè vehuntur: sic vbi Resp. à viris eruditione simul ac sapientia præditis administrantur, beata florent, vel pacis, vel belli temporibus. Porrò vt quilibet nautarum vectorumq; tranquillo mari gubernare potest: at vbi sæua subborta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus est: ita quilibet in tranquila repub. vtcunq; potest negotijs præesse, sed in perturbato rerum statu, summa cura prouidendum ac præcauendum est, quis ad gubernacula sedeat, vt ait Liuius lib. 4. secundi belli punici.

AB EXEMPLO.

Respice duos animorum diuersissimorum imperatores Q. Fabium Maximum, & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc stolidum:

Fabi. Max.

illum

illum sapientia conspicuum, cunctando res afflictas restituisse, huius temeritatem perdidisse ad Cannas. Et Rempinauspicata nobilitas Catilinaria contudisset, sinon prudentissimus Consul Cicero asseruisset in libertatem. Vnde Iuuen. Satyra. 8. Cicero.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

A TESTIMONIO VETERVM.

Rectè Phocylides:

Ἀγροὺς καὶ πολίας σοφία καὶ νῆας κυβερνᾷ.

Hoc est, Sapientia gubernat agros, naues, atque ciuitates: quo præclaro dicto significat omnia fœliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.

EPILOGVS.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia, qua Resp. eas fortunatas prædicat, quarum rectores philosophiæ studijs fuerint exculti.

ALIA CHREIARVM EXEMpla, ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

Hesiodus inter Poëtas eminentissimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc est, suauitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur. Qui plura quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendum, oppido quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab

eo prolatum contenderim. Quo nobis significare haud quaquam dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam: ait enim:

τὴν δ' ἀρετὴν ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν.
καὶ λῆχὸς μὲν πρόσθεν, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δίη δ' ἔπειτα πέλει χαλεπὴ περ ἐοῦσα.

Quibus mehercule verbis omnium prudentissimus Poëta innuere voluit, socordiam, ac segnitiem à nobis penitus reiciendam, nihilq; esse, à quo immortales dij magis abhorreant, quàm cùm desidia pariter, ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vires sibi comparauerit, ingentium ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæq; proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit. Somnus enim multus, vt philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. Nemo enim quàmdiu dormit, à defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait: Profectò vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ iam vulgo in omnium ore versatur, optimè indicatum est:

Desidia.

Somnus nimius.

Τῶνος θανάτου προμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest:

Stulte,

Stulte, quid est somnus gelidanisi mortis imago?

Cùm Socrates apud comicum Aristophanem, Strepsiaden senem ad philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam curamq; desiderat, hoc præcipuè senario vsus est:

Ὑπνος ἀπέστω γλυκύθυμος ἐμμάτων.

Hoc est, Oculis abesto leniens animum sopor. Quòd si dormitando, ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud deos, ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri dij diuinationem concessêre, propterea Socratem à Cherephonte interrogatus, omnium sapientissimum, respondit, quòd eum virtute præditũ nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcirco, ἀρετὴν, appellârunt: quòd omnium sit maximè deligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est, sed à maioribus per successionem acceptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuere precio, sed fortunæ temeritati atque inconstantiæ subiecta. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haud quaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióue tandem conficitur. Virtus vero clara æternáque habetur, vtpote quæ diuina sit, atque immortalis, omnisq; fortunæ incursus facile contemnat atque despiciat. Stilpo Megarensis philosophus à Demetrio, qui eius patriam solo æquauerat, Socrates. ἀρετὴ quasi ἀίρετὴ. Stilpo.

interro-

interrogatus, nunquid amisisset, nihil, statim respondit: Πόλεμος γὰρ οὐ λάφυρα γωγεῖ ἀρετὴν. Quæ vtique verba significant animi bona nullo bellorum impetu diripi vnquam posse, solidamq; in ipsa virtute consistere fœlicitatem. Quod ita se habere philosophorum parens Socrates euidentissimè indicauit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno rege sentiret, vtrùm eum fœlicem existimaret: οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Quo vtique responso prudentissimus philosophus innuere voluit, se de maximi atque opulentissimi regis fœlicitate eò ad amussim indicare haud quaquã valuisse, quòd vt erga virtutem, ac disciplinas affectus esset penitùs ignoraret: vtpote qui fœlicitatem ipsam, non in fortunæ, sed animi potiùs bonis positam esse existimaret, vnicámque virtutem cæteris esse rebus præponendam arbitratus. Socrates.

Πᾶς γὰρ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀνταξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα. Plato.

Solon præterea de diuitibus locutus dicere consueuerat: Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς πλοῦτον. Cuius quidem virtutis robore, parta atque amplificata imperia, perquàm facilè retinentur. Hinc est quòd historicorum princeps Salust. ait: Quòd si regum, atque imperatorum animi virtus, in pace ita vt in bello valeret, æquabiliùs atque constantiùs sese res humanæ haberent, neque aliud alio ferri, nec mutari, ac miscerì omnia cerneres. Itaque minimè mirum est, si ad Solon.

eam

eam comparandam assiduo ac maximo opus est labore χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. Hoc est, quæ bona sunt non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quòd si mercatores, modò lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisq; exagitata, maximo cum vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ fodiendis ac proscindendis aruis assiduè incumbunt, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnem inertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos, nulliq; obnoxios calamitati fructus cõsequamur? Herculem ferũt, cùm adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis vijs, vtram caperet, diu secum multumq; dubitasse, duas autem, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet, & Malitiam, illarúmque etiam, dum silentium continebant, notam fuisse extemplo diuersitatem. Videri enim alteram accuratissimè comptam atque exornatam, delitijs diffluentem, & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc ita multum ostentantem, longèque etiam plura pollicentem, Herculem secum ducere tentauisse. Alteram verò asperam, ac duram, seuerèque intuentem, huiusmodi verba contrà fecisse: Polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quietem, sed labores, pericula sudoresq; infinitos, terra marique tolerandos. Pramium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublata dilatione huic Herculem Hercules.

Alexander Magnus.

lem adhesisse memorant. Alexander ille magnus interrogatus, quo consilio vsus, tot ac tanta, tam breui gessisset, Μηδὲν ἀναβαλλόμενος respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem, ipsamque desidiam, rebus esse gerendis longè perniciosissimam: quippe quæ maximarum sæpe rerum prætermittant occasiones. Vetus est adagium: Dij facientes adiuuant. Quod significat diuinam opem non cessantibus, sed industrijs, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquàm tantum sibi inter Philosophos nomen comparasset, nisi sapientiæ studio, diutissimè insudasset. Cyrus Medorum imperium animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius immortales habiti. Quare cum cætera ferè omnia incerta sint ac caduca: virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus nulla vnquam vi labefactari possit: omnes subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili consequamur. Estque poëta hic eminentissimus, diligentissimè lectitandus, atque in primis obseruandus, quòd certum nobis minimèque ancipitem, ad comparandam virtutem, tramitem indicauerit.

CHREIA SECVNDA.

Cùm intermissis negotijs familiaribus ad literarum studium me tandem renocassem, essetq; in animo tam Græcos quàm Latinos poetas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium

erudi-

eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemploq; Ἰλιάδος primo, huic diuino occurrimus carmini:

ὅσσε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτῆς. Obediendum Deo.

Quæ verba significant, Deo optimo maximo in primis est obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantopere sit ab omnibus prõbanda, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsque adeò mẽte alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori, omnium primùm obtemperandum, quò facilius eiusdem præsens rebus angustijs auxilium consequamur, cùm præsertim diuinis morem gerere mandatis, volenti quàm facillimum sit, idq; præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parere conantur, assiduamq; ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequijs boni tandem aliquid adipiscantur, quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur, cuiusq; munera non modò non reijcienda, verùm etiam summopere exoptanda sunt: quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum testatur) nullus vnquam dijs ipsis non præbentibus sponte sua sumere posset. Nam quod vulgò dici solet: Deus vndecunque adiuuat, si modò sit propitius, quid sibi aliud vult, quàm

quàm vt omni pietate, omnibus obsequijs, pura denique ac syncera mente Deum nobis conciliemus, cuius natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, sed sola vita integritate, pientissimisq; placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitiosorum muneribus corrumpatur. Hinc est quod Porphirius ait: Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba significant, nullas Deo optimo maximo gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberum animum. Nam quod Ouidius ait.

Munera crede mihi placãt homines q; deos q;
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Et Eurip. in Medea: Πείθειν δῶρα καὶ θεῶν λόγος, Id est, donis vel ipsos dictitant flecti deos, ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnunquam crederet, vt Deus scelestorum hominum donis moueretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimularet, quibus lupi rapinæ particulam concedant, vt his muneribus placati atque allecti, diripi greges patiantur. Sed longè secus res habet, solos nanque bonos respicit Deus, ijsq; quàm libentissime opitulatur. Nec fieri potest, vt viro bonitate pradito, mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec post mortem, eius res à Deo optimo maximo vnquam negliguntur. Æ-

sopus

sopus interrogatus: Quid dij faciunt? respondit τὰ μὲν ὑπερορᾶν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quod significat, Deum ipsum alios quidem extollere, ac celebrare, alios vero promeritis obscurare ac deprimere. Vnde haud immerito Aristoteles de magno Alexando ad Antipatrum scribens, ait, dicere ipsum non propterea magis sibi placere, quòd multis imperaret, quàm quòd de dijs optimè sentiret. Nam qui bonam habent de dijs opinionem, illisque quàm libentissimè obsequuntur, pientissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Æneam quòd in deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius, cùm omnium maximè, ac religiosissimè deos coleret, ac veneraretur, tutissimam finitimorum pacem, diuinúmque Egeriæ Nymphæ commercium meruit. At deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commisso, fœdissimè trucidatus est. Capaneus Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, dijs etiam inuitis, se conscensurum, iactanter gloriatus esset, fulmine ictus, delapsus est. Quare vnè esse Deo omnium maximè parendum censemus, summisque egregium hunc poëtam laudibus afficiendum arbitramur, qui diuino afflatus spiritu, vnico versu, nos, quomodo Optimus Maximus sit placandus Iupiter, admouuit.

Alexander Magnus.

Æneas.

Numa Pompilius.

Mezentius.

Capaneus.

CHREIA TERTIA.

Magna est profectò Latinorum poëtarum cohors, candidissimi auditores, multique nominis, sed

longè maior ac præstantior haberetur, ni obliuionis situ, rerúmque edaci tempore, quàm plurima verterum poëtarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorumq; desiderio maceremur, diuinus poëta Virgilius causam præbet: quippe qui multorum instar habeatur. Cuius eximia opera licet innumeris sint referta sententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna visa est. Omnia vincit amor.

Amor. Quæ vsque adeò omnium consensu iam probata est, vt nullus sit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm sapissimè prædicet, cùm præsertim, non modò cuncti mortales sed & bruta ipsa immania, amoris violentiæ cedant, eiusque imperium etiam inuita patiantur: cuius mehercle rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim deus Amor, nec minus apud deos quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de causis, tum vel maximè ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos deos recensetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante deos omnes natum Amorem autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur. Euripides Tragicorum præstantissimus omnium deorum supremum esse Amorem, his trimetris indicat:

ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
ἢ τὸν ἀπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον

ἢ σοφὸς

ἡ σχαιός ἐστιν ἡ καλῶν ἄμοιρος ὤν
ἅπαντος τοῦ μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus, addit:

Regnat, & in superos ius habet ille deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam? Nónne & ipsi, quantam inesse Amori vim arbitrarentur, euidentissimè indicârunt, quorum alteri priùs quàm cum hostibus manus conserèrent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atque in structarum cohortium amicitiâ ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes. Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samij (vt Erxias author est) Amori gymnasium consecrârunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipsum deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat, τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis Cupidinem ipsum, nec feminam, nec marem, non deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eósque qui Amoris simulachrum effingere conantur, maximè arguens: de Amore in Phædro, hæc scribit: ἔστι γὰρ ὅτε θῆλυς, ἔστ' ἄῤῥεν, πάλιν ὅτε θεός, ἔστ' ἄνθρωπος ἔστ' ἀβέλτερος, ἔστ' αὖ λίαν ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος παντα χόθεν ἐνὶ τύπῳ πόλ' εἰλιφέρων, ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς ἡ δειλία γυναικὸς,

Lacedæmonij.

Cretenses.

Samij.

longè maior ac præstantior haberetur, ni obliuionis situ, rerúmque edaci tempore, quàm plurima verterum poëtarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorumq; desiderio maceremur, diuinus poëta Virgilius causam præbet: quippe qui multorum instar habeatur. Cuius eximia opera licet innumeris sint referta sententijs, quæ prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen imprimis memoratu digna visa est. Omnia vincit amor.

Amor. Quæ vsque adeò omnium consensu iam probata est, vt nullus sit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat, & quàm sæpissimè prædicet, cùm præsertim, non modò cuncti mortales sed & bruta ipsa immania, amoris violentiæ cedant, eiusque imperium etiam inuita patiantur: cuius merito rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim deus Amor, nec minus apud deos quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de causis, tum vel maximè ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos deos recensetur. Hesiodus: Omnium (inquit) primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & Amor. Parmenides ante deos omnes natum Amorem autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur. Euripides Tragicorum præstantissimus omnium deorum supremum esse Amorem, his trimetris indicat:

ἔρωτα δ' ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
ἢ τὸν ἀπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον

ἢ σοφὸς

ἡ σχαιός ἐστιν ἡ παλαῖα ἄμοιρος ὤν
ὃν ὅλε τοῦ μέγιστου ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus, addit:

Regnat, & in superos ius habet ille deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam: Lacedæmonij.
Nónne & ipsi, quantam inesse Amori vim arbitrarentur, euidentissimè indicârunt, quorum alteri priùs quàm cum hostibus manus conserererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perindè atque in structarum cohortium amicitiâ ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes. Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samij (vt Erxias author est) Amori gymnasium consecrârunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipsum deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος *appellatus, ex amatoribus atque amatis constabat,* τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. *Alexis Cupidinem ipsum, nec feminam, nec marem, non deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eósque qui Amoris simulachrum effingere conantur, maximè arguens: de Amore in Phædro, hæc scribit:* ἔστι γὰρ ὅτε θῆλυς, ὅτ' ἄῤῥεν, πάλιν ὅτε θεὸς, ὅτ' ἄνθρωπος ὅτ' ἀβέλτερος, ὅτ' αὖ σοφὸς ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος παντα χόθεν ἐνὶ τύπῳ πόλ' εἰδηφέρων, ἡ τόλμα μὴ γὰρ ἀνδρὸς ἡ δειλία γυναι-

κὸς, καὶ ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονήσεως, καὶ σοφοῦ ῥότης δὲ ἔρως, ὁδὲ πόνος, ἀδιάλαμπτος, φιλοτιμία δὲ διάπονος. *Plato igitur omnium philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare, in conuiuio hæc dicit: Amor poëta est adeò sapiens, vt alios quoque poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet antè rudis, in poëtam euadit egregium, cùm primùm amor afflauerit. Ex quo perspicuè coniectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omnesque musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam, duce amore, inuenit Apollo, qui amoris est discipulus, Musicen similiter Musæ, fabricam æreariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter deorum, hominúmque gubernationem. Quare cùm deorum vetustissimus ac maximus sit amor, non immeritò æquè in cæteros deos, atque in omnes homines suum semper exercuit imperium. Nam Iouem ipsum, modo in cygnum, modo in taurum transformauit, quandoque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coëgit. Apollinem, vt Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantoperè autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta euidentissimè indicant. Vnde colligere licet, nunquàm ferè humanum genus in extremas, tam publicè, quàm priua-*

priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse, causam ac materiam suggesserit. Nam vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium, mutuus atque incœstus Alexandri & Helenes amor excitauit. Græcorum exercitum illa exitiosa pestis propter Chryseida grauiter inuasit. Achilles ad iram quàm plurimis Græcorũ perniciosissimum Briseidis desiderio cõmotus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses, per decennium conflati, quod ἱερὸν, hoc est, sacrum appellatum est, Thebano Thebana mulier, à Phocense quodam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrheos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magisto Pelaguntis Phocensis filiam, à Cyrrheis raptam, in primis contractum perhibetur. Cambyses Persarum Rex, mulieris impulsu (vt Ctesias tradit in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset, Amasidis Ægyptiorum regis gnatam, uxorem petiit. At Amasis veritus, ne filia propellice vteretur, eius loco Hitetim Apriæ filiam misit, qui à Cyrrhensibus superatus, Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Quare cognita Cambyses, puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptijs bellum intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus e- Cambyses.

κὸς, ἢ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονήσεως, ἢ σοφολρότης δὲ θηρὸς, ὁδὲ πόνος, ἀδαμάντος, φιλοδημία δὲ δαίμονος. *Plato igitur omnium philosophorum præstantissimus, maximam amoris vim ac sapientiam cupiens indicare, in conuiuio hæc dicit: Amor poëta est adeò sapiens, vt alios quoque poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet antè rudis, in poëtam euadit egregium, cùm primùm amor afflauerat. Ex quo perspicuè coniectare licet, Amorem peritum esse poëtam, omnesque musicos poësis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi, diuinandi peritiam, duce amore, inuenit Apollo, qui amoris est discipulus, Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter deorum, hominúmque gubernationem. Quare cùm deorum vetustissimus ac maximus sit amor, non immeritò æquè in cæteros deos, atque in omnes homines suum semper exercuit imperium. Nam Iouem ipsum, modo in cygnum, modò in taurum transformauit, quandoque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coëgit. Apollinem, vt Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantoperè autem miseros sit ludificatus mortales, veterum scriptorum monumenta euidentissimè indicant. Vnde colligere licet, nunquàm ferè humanum genus in extremas, tam publicè, quàm priua-*

priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse, causam ac materiam suggesserit. Nam vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium, mutuus atque incœstus Alexandri & Helenes amor excitauit. Græcorum exercitum illa exitiosa pestis propter Chryseida grauiter inuasit. Achilles ad iram quàm plurimis Græcorũ perniciosissimam Briseidis desiderio cõmotus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses, per decennium conflati, quod ἱερὸν, hoc est, sacrum appellatum est, Thebano Thebana mulier, à Phocense quodam amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrheos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magisto Pelaguntis Phocensis filiam, à Cyrrheis raptam, in primis contractum perhibetur. Cambyses Persarum Rex, mulieris impulsu (vt Ctesias tradit in Ægyptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset, Amasidis Ægyptiorum regis gnatam, vxorem petijt. At Amasis veritus, ne filia propellice vteretur, eius loco Hitetim Apriæ filiam misit, qui à Cyrrhensibus superatus, Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Quare cognita Cambyses, puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptijs bellum intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus e- Cambyses.

uerteretur? Nempe Cleopatræ importuna nuptia. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole Eurytifilia, causam præbuit. Theseidomus propter Phædram ad nihilum redacta est, Athamantis propter Themistò Hypseo genitam: Iasonis, ob Glaucen Creontis filiam. Agamemnon, post consecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quòd Cassandram miserè deperiret, interfectus est. Nónne nostris quoque temporibus maxima hominum pars, quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare, cùm multis iam periculis compertum sit, Amorem ipsum, tam apud deos, quàm inter homines plurimùm valere, illi omnino, quàm commodissimè fieri potest, cedendum est: Virgilio, poëtarum principi, perquàm assiduè studendum, quòd huiusmodi vndecunque scateat sententijs.

CHREIA QVARTA.

Virgilij præstantia.

Quanto sæpiùs ac frequentiùs Mantuani Virgilij volumina repeto, tanto illum magis & suspicio & admiror. Vnus enim Virgilius characterum diuersitate, ea complexus est, quæ viri tres, Græcorum præstantissimi, vix consequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum adæquauit, Georgico Hesiodum antecessit, Heroico diuinum illum Homerum ad amussim expressit. Quæ quidem omnia, cunctis fuisse Græcis præstantiorem Virgilium eò indicant, quòd Græcorum nullus triplicem

hanc

hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit, sed vnusquisque intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Virgilio dicendi facilitas, & in rebus enarrandis candor, vt nemo sit tam rudis, & à re literaria alienus, quin Virgiliana lectione mirum in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac diuinis inter legendum quàm sæpissimè occurratur sententijs, quæ legentium animis vsque adeò blandiuntur, vt vix dum perlectæ, memoriæ inhæreant, nec vnquam ampliùs excidant, qualis est: Non omnia possumus omnes.

Non omnia possums omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat atque intelligat, nihilq; eum penitùs lateat: cuncta enim scire diuinum esse potius quàm humanum nouerat poëta: nam quandoq; bonus dormitat Homerus. Hinc celebratũ est apud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνὴρ, hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ, Id est, vnus vir haud videt omnia. Id sanè significat, neminem vnum ne maximo quidem rerum vsu atque experientia tantam vnquam consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur atque decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disci-

plinam scire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marathonij (vt Pausanias ait) omnium primi in deorum numerum propterea recensuere, quòd non minus animi quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore, & aduersus Hydram sophisticam mulierem certare non valuit, cui (vt Plato refert) propter sapientiam, pro vno sermonis capite amputato, multa repullulabant. Et aduersus Cancrum, sophistam quendam ex mari aduentantem, à quo, cùm ad sinistram vrgeretur, verbisq; acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit. Cuius ope vehemẽter adiutus, victoriam vix tandem consecutus est. Quare, cùm ij quoque, quibus ne cœlum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, poëtarum præstantissimo proculdubio credendum est, Virgilianaq; lectioni est omnium maximè inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quàm sapissimè liceat.

CHREIA QVINTA.

Nihil est profectò, quod hominũ quispiam tam propenso ac libenti agat animo, quin quandoque fastidium pariat, si modò nulla adhibita intermissione, diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum prouerbij vicem obtineat: ἀπάντων πλησμονή, *Hoc est omnium rerum satietas. Quod ita esse cùm sæpe aliàs, tum vel maximè nudius tertius supra modum expertus sum. Nam cùm in prædio*

Satietas omnium rerum.

dio nostro, quod haud multum ab vrbe distat, vnà cum amicis Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimùm placuere, toto animo incumberem, cæterarumq; rerum oblitus, vni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplò cœpit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Virgiliúmque, quem fortè mecum attuleram aggressus sim, in quo quidem lectitando multa mihi memoratu digna passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quàm sæpissimè memoranda visa est.

Mori bonũ.

Vsq; adeóne mori miserum est? Qua poëtarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minimè forti viro recusandam: quippe quæ, modò honesta sit, vitam quoq; turpem quandoq; soleat exornare: cùm contrà, vita turpis, ne morti quidem honestæ locum relinquat.

Quis nisi penitùs mente captus, honestæ morti turpem præferat vitam, cùm præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἄρ' περιχίμλω δόλενὸς λόγος βροτὸν:
ὅστις κενᾶισιν ἐλπίσιν θερμάινεται
ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι,
τὸν εὐγενῆ χρὴ

Quid enim in morte, quod sit iure formidandum? Quam, si Euripidem diuinum poëtam sequi

voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus, cuius hæc verba sunt:

ἄνισσον ὡς σοὶ τέρψιν ἐμβαλῶ φρενὶ,
τὸ μὴ γενέσθαι θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod si fas esset credere, non magis esset post mortem metuendū, quàm priusquam nasceremur, vnquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potiùs meliora, bonis præsertim viris, speranda, quàm deteriora verenda sunt? Neque enim fieri potest, vt viro bono mali quicquam accidat, nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Dijs immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cum id scire videri, qua nescias. Nemo enim scit, vtrùm mors omnium bonorum summum homini contingat. Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Cui verò dubium esse debet quin hæc ipsa inscitia sit maxime vituperanda, per quam aliquis se putat scire, qua nesciat?

Stultum est igitur id temerè formidare, quod et quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullisue maximis quidem viribus declinari vnquam potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est quod Horatianum facilè illud indicat.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Re-

Regumq; turres, ô beate Sesti,
Et Homerus hoc carmine non inficiatur:
οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα. *Id est:*
Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quòd autem horrida mors muneribus non capiatur senarius hic indicio est:
Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δῶρων ἑρᾷ.
Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet senectutem summis est precibus optandum.
ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς ἀποθνήσκει νέος. *Id est, quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur ætate.*
Quæ vtiq; verba significãt, optimè atq; pulcherrime cũ illo actum esse, qui huiusce miseræ atq; infœlicissimæ vitæ calamitatibus quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam fœlicitatẽ quã animi post mortem fruuntur quàm primùm migrauerit. Quod cygni, vtpotè, qui ab Apolline, cui dicati sunt, diuinationem accepêre, planè præuidentes, tunc dulcissimos ac suauissimos edunt cantus, cùm se citò sentiunt morituros.
Codrus ille Athenienſium rex & Macaria Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantùm voluntariæ se morti diuersis bellis obtulêre, vt ciuibus suis aduersus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud posteros assequerentur, sed quod in morte non modo nihil mali, verùm etiam summum esse mortalibus fœ- Codrus. Macaria.

licita-

licitatem arbitrarentur, quod apud Romanos &
M.Curtius. M.Curtius, iuuenis bello egregius, qui se armatũ
in altissimam illam voraginem immisit: & tres illi
Decij. Decij, qui se pro legionibus Romanis deuouerunt,
mihi procul dubio sensisisse videntur. Neq; enim
tam alacri animo se perinde ac victimas republi-
ca præbuissent, si quid mali post mortem sibi futu-
rum speraſſent. Quare & mortem suam minimè
miseram esse, credendum est, & Virgilius non mo-
dò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ
thesauro commendandus: quippe qui sui studioso,
tam bellè instituat.

SENTENTIA.

ΓΝΩΜΗ.

SEntentia, est oratio, breui complexu ali-
quid, quod ad hortandum, dehortandúmue
pertinet, explicans. Sententiarum verò alia
exhortans, alia dehortans, alia enuncians. Est
item alia simplex, alia composita: præterea
alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

EXHORTANS SENTEN-
tia est, vt:

Oportet amicum præsentem amare, volẽ-
tem verò mittere.

DEHORTANS, Vt:

Turpe quiete ducem totas deperdere no-
ctes.

ENV-

ENVNCIANS, Vt:

Pecunijs opus est, sine quibus nihil eorum, quæ necessaria sunt, rectè fiet.

SIMPEX, Vt:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, Vt:

Multos esse, malum, reges, rex vnicus esto.

PROBABILIS, Vt:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

VERA, Vt:

Expers malorum vita nulli contigit.

SVPERLATA, Vt:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis verò ipsam eisdem capitibus, quæ in vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum confirmabis, ex causa, contrario, similitudine, exemplo, testimonio veterum. Demùm breui epilogo concludes. Differt autem Sententia ab Vsu, eò quòd Vsus persæpe actiuus est, Sententia verò semper in oratione consistit. Deinde quòd Vsus semper habet additam personam: Sententia, & sine persona effertur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ exhortatiuæ Theognidæ.

In mare cetiferum, ne te premat aspera egestas.
Desili, & à celsis corrue Cyrne iugis.

Ἐγκωμιαστικὸν.

A laudabili

Indignum Theognidi visum est, Poëticam velut rem ineptam accusari. Itaq; relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitamq; instituendam, ipsam traduxit. Quum videret enim Poëtas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudẽtes, ipse satis duxit, quomodo rectè viuatur, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrunque, & quòd metri gratiam obseruauit, quòd meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius, vt alia omnia, ita hoc in primis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit.

Παραφραστικὸν.

Exposítio.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multò enim melius à vita discedere, quàm solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt, quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare qua ratione motus, ista tam prudenter ediderit.

Τὸ τ' ἀιτίας.

A causa.

Degens enim in paupertate, cùm adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutem: vt verò ad virilem peruenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patria, pecunia corrumpetur: concionaturus, quò spes

lucri

lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronunciabit, suscipietq; pro suffragijs dona.

ἐκ τῶν ἐναντίων.

Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestissimam virtutis attolluntur, & viri facti, cuncta splendidè administrant: iam in pace sumptum edendis publicè muneribus, faciendisque ludis præbentes, iam in bello impensas in tolleranda militiæ onera conferentes. A contrario.

Παραβολὴ.

At verò quemadmodum grauibus astricti vinculis, quò minus liberum ipsis sit, quod velint agere, vinculis prohibētur, sic in paupertate degentibus obstat, quò minus exercere libertatem possint, ipsa paupertas, & inopia rerum. A simili.

Παράδειγμα.

Irum vides, qui cùm Ithacensium vnus esset, non tamen id iuris sibi, quod reliquis ciuibus erat. Cui tam molesta paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus est, posteà Irus appellatus, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid opus est Irum dicere? Ipse qui Ithaca quoque potiebatur Vlysses, postquam domum rediens paupertatem simula- Ab exẽplo.

mulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria affect⁹, adeò paupertas meo iudicio dura res est.

Μαξυρια παλαιῶν.

A testimonio veterũ.

Præclarè ergo, rectèque Euripidis inquit, Malum esse nihil habere, neq; paupertatem nobilititate leuari posse.

Ἐπίλογος.

Epilogus.

Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia tamq; grauiter de paupertate monentem?

SCHOLIA.

SEntentiam, authore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & cõmunem hominum vitam pertinet, ostenditq;, quid aut fiat in ea plerunq;, aut fieri oporteat, vt:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit læsa sæpiùs patientia.
Nimiùm altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius libro 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: nihil est tam populare, quam bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintilianus lib. 8. cap. 5.

Opor-

Oportet amicum. &c. *Locus desumptus est ex Homeri. 15. Odyssea: vbi Menelaus ad Telemachum ita loquitur:*

χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δ' ἀπέμπειν.

Non ego te longiùs, inquit, hic morabor redire cupientem.

Ægrè vtrumq; feram, si me nimis hostes amabit,
Oderit aut nimis: at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptũ vt nolentẽ impellere durum,
Sic retinere, malum fuerit, properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphael Volaterranus. Admonet autem Menelaus, inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis. Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque nolentem pertinaciùs retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis, puto, sana. Vt ait Erasmus in expostulatione Iesu. Hospitalitas.

Turpe quiete. &c. *Locus habetur in Iliados lib. 2.*

ἄ χρὴ πρυνύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Id est.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem.

Vt reddidit Erasmus in prouerbio: non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maximè conuenire prin- Vigilantia.

cipibus, vt qui tantam negotiorum sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis rex, qui traditũ sibi diadema, priusquàm capiti imponeret, retentum diu considerauit, inquiens: O nobilem magis quàm fœlicem pannum, quem si quis penitùs cognoscat, quàm multis solicitudinibus, & periculis & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc valerius lib. 7 cap. 2.

Pecunijs opus est. &c. Locus ex prima Demosthenis Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Erasmus: breuiter opus est pecunijs, neque citra has quicquam eorũ, quæ facienda sunt, confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecunia. Hæc vna inter mortales plurimùm valet. Vnde primo Epistolarum Horat.

Scilicet vxorem cum dote fidemq́, & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.
Ac bene nummatum decorat Suadela Venúsque

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vsum contemplatus:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus.
Non quare & vnde quid habeas, tantùm rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus. &c. Fuerunt enim qui dixerunt: Impossibile pecunijs indigentem bene principari, studióque vacari posse. Atqui vbi non honoratur virtus,

virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in repub. statum. Cuius rei meminit Aristot. 2. Politicorum cap. 9.

Optimum id augurium. &c.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Sumptus est ex Homeri Iliados duodecimo: vbi Hector auguria reliqua negligẽs loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:

Aligeris auibus tu me parére iubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, vtrúmue
Ad dexteram Eoi veniant mihi Solis ad ortum, Auguri.
An lauam, ad Solem occiduum, noctisq; tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parêre necessum est
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes,
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus, cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspicijs ea geri, quæ pro reipub. salute fierent, quæ contra remp. ferrentur, contra auspicia fieri, vt ait Cicero in Catone maiore.

CÆTERVM olim apud gentes auguria vel auspicia suumis studijs obseruabantur, ac maior illis adhibita fides propter miraculũ Decij Actij Nauij. Quo tantus honor accessit, vt nihil belli domique posteà, nisi auspicatò gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quòd auspicijs neglectis, classem tempestate amisit.

Et P. Claudius quòd cùm auspicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos cauea nunciasset, eos in mare iusserit abijci, dicens: quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subiectione proferuntur, vt liber est is æstimandus qui nulli turpitudini seruit.

Item egens æquè is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

Item: Optima viuendi ratio est eligenda, eam iucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea quòd habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quòd sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium.

Composita. &c. *Sunt sententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo sine ratione: erant qui in prosperis rebus, omnes impetus fortunæ se putant fugisse: sapienter cogitant qui temporibus secundis casus aduersos reformidant. Cum ratione hoc pacto: qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studijs: at hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, vt quibus*

vis-

virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare.

Multos esse malum. &c. Vlisses Iliados secundo loquitur ad Thersiten:

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω.

Quod Erasmus (in prouerbio: imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita uertit:

Multos imperitare malum est: rex vnicus esto.

C. Cæsar Caligula, cùm audiret fortè reges, qui officij causa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς, vt ait Suetonius. Vnus dominus sit, vnus rex. Est autem triplex reip. status. Δημοκρατία, id est, principatus populi. μοναρχία, id est, vnius principatus, & ὀλιγαρχία, id est, status reip. à paucis administrata.

Atqui nihil est peius licentiâ multitudinis, qua nulli paretur, sed pro sua quisq; libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν malum ferme tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis. &c. Priscianus verisimilem appellat. Vt: Si quis cum malis conuersatur libenter, nunquam de hoc bene interrogaui viro, sciens quoniam talis est, quales illi cum quibus conuersatur.

Quales amicos. &c. Vnde Psal. 17. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum per-

Consuetudo contagiosa.

uerso peruertéris. Celebratur & hic Senarius Græcis:

Κακοῖς ὁμιλῶν κ' αὐτος ἐκβήσῃ κακός, *Id est, Malus ipse fies, si malis conuixeris. Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et si iuxta claudũ habites, subclaudicare dísces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verum amicum ab adulatore, scribit, tantam habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiam imitemur vitia eorum quibuscum viuimus. Sic Platonis familiarés eius gibbum imitabantur.*

Expers malorum. &c. *Aphthonius* Ἄλυπον βίον, *habet. Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiodus:*

Ἄλλοτε μητὴρ τέλει ἡμέρη ἄλλοτε μήτηρ. *Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrùm natura sæpiùs nouerca sit, an mater: vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud, tanquam in panegyre malorum, infortunium. Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum acerno portionem suam ferre mallent, vt ait Valerius libro septimo, capite secundo.*

Super-

Superlata. &c. *Priſcianus ſuperlatiuas ſententias vocat, Vt:*

Fama malum, quo non aliud velocius vllum,
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil. &c. *Verſus Homericus eſt:*

ὀλλὲῤ ἀνιηρότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο

Quem Eraſmus in prouerbio, Homo bulla eſt, Homo bulla. *ita trænſtulit:*

Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Catanæus:

Debilius nil terra facit mortalibus ipſis. Glaucus Iliados ſexto verè loquitur in hãc ſententiam: Tale genus eſt hominum, quale foliorum. &c.

Indignum Theognidi. &c. *Nomen eſt Poëtæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) ſæpè meminit in legibus Plato. Et Eraſmus in prouerbio, Optimum non naſci, carmen hoc eius citat:*

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονιοῖσιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

ὅτε γὰρ ἐν σπίλλης ῥόδα φύεται ὄβ' ὑάκινθος.

Qui vitam in miſeria. &c. *Hoc argumentum & ſtyli, & ingenij exercendi cauſa tractari ſolet. Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium ſapientiam ſortita eſt) ſuſpendio ſit arbor deligenda, aut deſiliendum à quinque ſcopulis, vel rupibus in vndam. Verius eſt, quod S. Chryſoſtomus in epiſtola ad Hebræos ſcriptum reliquit: Pau-*

pertas est manu ductrix in via, qua ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, & nemo nisi diues honore dignus, vt ait S. Ambrosius. 2. officiorum cap. 21.

Paupertas.

Nequit exerceri ad virtutem. &c. Etenim, vt Iuuenalis Saty. 3. inquit:

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Et Satyra. 7.

Neq; enim cantare sub antro
Pierio, Thyrsúmue potest contingere sana
Paupertas, atq; æris inops, quo nocte dieq;
Corpus eget.

Quippe vt Aristoteles primo Ethicorum inquit: fieri non potest, aut non facilè fit, vt is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa namque per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo scribit, & sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit libro de vita philosophorum quinto) dixit: virtutem ad beatam vitam sibi minime sufficere, quippe corporis bonis exterioribusq; indigere.

Improbissima faciet. &c. Vnde Horatius in Odis. lib. 3. Od. 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisq; viam deserit ardua.

Mantuanus in Bucolicis:

Pau-

Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitiũ, culpæ scelerúmque ministra est.

Pecunia corrumpetur. &c. *Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ, malorum irritamenta, stimulos maiores subdant, atque fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quàm iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander:*

Pecuniæ corruptela.

Καλὰς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit vt legati, atque causidici, pecunijs sæpè corrupti, causam deteriorem foueant, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æschini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quintili. lib. 4. cap. 4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia, contra Milesios loqui noluit, argentanginam passus. Vide Gellium lib. 11. cap. 9. Et Erasmum in prouerbijs. Porrò nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonum rex an præsidium tam esset difficile accessu, rogauit, vt asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id iuris. &c. *In Rep. diuites plus & honoris & authoritatis habent, quàm pauperes,*

dat enim census honores, pauper vbique iacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptum paupertas adfert, sic opulẽtia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamẽtum popularem Vulgus diuitum, dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent, vt ait Erasmus in prouerbio. Ἀργύρεα κρήνη λαλοῦσιν.

Irus. Arneus. &c. Homerus Odyssea. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat insigne, vacuum continuò ventrem cibo potuq; explere, vis aliâs ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arneo, ex ipsa genesi mater indidit. Iuniores verò cuncti Irum vocabant: quoniam siquis vellet, nuncium ferebat more Iridis. Ad id respiciens Ouidius in Ibin, inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Vlysses. Paupertatis sensit mala. &c. Vlysses mendicus visus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antonius scabello petijt, Odyssea 17. Et cùm proci cibis vinoq; essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua, vt Vlyssis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permisit abstinere. Vnde Ctisippus pedem bubulum è canistro corripiens iecit in Vlyssem, vt habetur Odyssea. 20.

Pau-

Paupertatem nobilitate. &c. *Extat & Menandri senarius:*

πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ,

Id est, Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit. Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ
desumptum ex Prisciano.

ARGVMENTVM.

Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem. Vigilantia.

Laudabis igitur eum qui dixit breuiter.

Deinde simplici expositione explicabis sententiam, vt, non decet virum, in summa potestate multis præsidentem, ab occasu solis vsque ad ortum opprimi somno, aut veterno torpescere.

A CAVSA.

Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officij reddit immemorem.

A CONTRARIO.

Contrarium est enim rex & priuatus, & somnus & vigiliæ. Quomodo ergo molestum non est, si priuatus homo per totam dormiat noctem, sic intollerabile, si rex non vigilet, consulatq; sibi parentium saluti?

A COMPARATIONE.

Quemadmodum nauium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute, sic oportet imperatores pro suis esse solicitos.

AB EXEMPLO.

Hector noctu vigilans, & Reip. prouidens, speculatorē ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra expugnauit. Liuius libro 10. belli Punici.

Quod Salustius quoque cōprobat, dicens: Multi mortales dediti ventri, atque somno, indocti incultique, vitam, sicuti peregrinantes, transigunt.

CONCLVSIO.

Hac habet exhortationem plerunque. Vt oportet & nos necessarias res suscipientes, nimia cura, vigiliisq; eis consulere, quibus præfecti sumus.

ALIVD EXEMPLVM meum.

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt aquore Cyrnus,
Quàm leuium studijs solicitetur opum.

EXORDIVM A LAVDE.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem suam merentur, quale carmen illius, qui longè melius esse confirmabat, fluctibus obrui, quàm paupertate reiecta, diuitijs congerendis iugiter insudare.

AB

AB EXPOSITIONE.

Quæ sibi quid velint consideremus. Vitam pauperis cum honestate coniunctam, longè præstantiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur, imo longè consultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coacernandarum studijs distorqueri. Paupertas honesta.

A CONFIRMATIONE causæ.

Longè enim melius est parum cum timore Domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra, quid non potius boni? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam est in via, quæ ducit ad cœlũ, vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit, & alacritate suscipit, vt ait Ioannes Chrysostomus sermone 18. super epistolam ad Hebræos. Diuitijs igitur paupertas anteponenda, quæ securitatis asylum est, vitiorum expultrix, & ingenij repertrix, vt Græci rectè dixerint: Πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. *Cicero quinto Tusculanarum: Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta res est, & quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus. Quia diuitiarum gloria fluxa & fragilis, Fœlices autem pauperes, si sua bona norint.*

A CONTRARIO.

Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifestum est. Plenæ sunt curarum atque solicitudinum.

Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus gladium contumq́; timebis,
Et motæ ad lunam trepidabis arundinis vmbram,
Cantabit vacuus coram latrone viator.
-Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea stultitiam patiuntur opes, tollit animos opulentia. Satietas (vt prouerbio dicunt) ferocitatem parit. Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta subministrant, largitionibus iura subuertunt, tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitys omnibus fenestram aperiunt.

Nullum crimen abest, facinusq́; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atque coronatũ petulans, madidumq́; Tarentum.
Prima peregrinos abscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu,

Diuitiæ molles. Vt ait Iuuenalis Saty. 6. Contrà paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atque sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omniũ peccatorum inops, omnis gloriæ munifica. Cunctis

laudibus

laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Graecos in Aristide, iusta: in Platone, benigna: in Epaminunda, strenua: in Socrate, sapiens: in Homero, diserta. Eademq; paupertas populo Romano imperium à primordio fundauit, próque eo dijs immortalibus simpulo & catino sacrificabant, vt ait Apuleius, oratione prima. Augustinus super Psal. 78. Omnis philosophia magistra nobis est inopia.

A SIMILI.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit, ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est: ad quod non incitet atque pelliciat diuitiarum affluentia atque luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus est referta. Sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat, vt ait Valerius Maxim. Et quemadmodum Campana luxuria inuictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit. Ita Romana paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comparabat Ithacae, patriae Vlyssis, quòd iuxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κουροτρόφος, id est, iuuenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercens.

AB EXEMPLO.

Respice diuitem illum in Euangelio, qui præciosis quotidie vestibus induebatur, splendidéque viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud pernicièm attulit, quàm diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem? Quid Iudæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona.

Eutrapelus. *Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat, Vestimenta dabat præciosa, beatus enim iam, Cum pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes, Dormiet in lucem, scorto postponet honestum Officium, vt ait Horatius 1. Epist.*

Crates. *Rectè Crates ille Thebanus, qui cùm ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare proiecit, inquiens: Se non posse virtutes & diuitias simul possidere.*

Moses. *Hinc Moses natu grandior, noluit vocari filius filiæ Pharaonis: potius eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quam temporariis peccati commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quàm Ægyptorum thesauros. Heb. 11.*

A TESTIMONIO veterum.

Sapienter in Epistola Seneca. Aude, inquit, hospes contemnere opes, & te quoque dignum fortuna Deo. Non alius Deo dignus est, quam qui opes contempserit. Et in Euangelio Christus ipse testatur,

tur, camelum facilius transire per foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S. Bernardus in sermone de omnibus sanctis: Vis, inquit, obtinere cœlum, paupertatis vtilitatem complectere: Regnum cœlorum est pauperum, beatus qui post illa non abijt, qua possessa onerant, amissa cruciant.

EPILOGVS.

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum: quid aliud restabit, quàm vt illam laudibus euehendo amplexemur: has autem elenando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIÆ exemplum.

ARGVMENTVM.

Καθεύδοντος ἄδειν ἄδοντος ἄξιος. Hoc est, Nemo dormiens vllare dignus.

EXORDIVM A LAVDE.

Diuinis ingenij frugibus abundans Plato, eò vsque fuit in eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cœlo discendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim, tantamque copiam vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi atque dilatari possit, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit. Nemo dormiens vllare dignus.

AB EXPOSITIONE.

Somnolentia.

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos affirmabat eos, qui non per studia atque labores, dextrum illum virtutis arduum & difficilem callem ingressi fuissent, sed in lata atque molli voluptatis hærentes, vitam desidiosam exegissent.

A CAVSA.

Etenim ὁ φεύγων μύλον, ἄλφιτα φεύγει. Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, nisi tuam adiunxeris industriam. Bonarum literarum studia sequitur gloria: ignauiam autem contemptus & inopia. Cùm igitur, quæ pulchra sunt, difficilia: qui nucleum (vt aiunt) esse vult, nucem frangat oportet.

A CONTRARIO.

Optimum aiunt absonium senectuti laborem esse, Laborandum enim est in iuuenta, quò senectuti suppetat commodiùs viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum est, vt desides & veterno si iuuenes in summam ignominiam, atque pauperta tem incurrant. Honestis autem studijs intenti, & industrij consequantur autoritatem, gloriam, atque diuitias. Hæc virtutis sunt præmia. Illa detestabilis ignauiæ stipendia.

A SIMILI.

Quemadmodum qui certaminibus in Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebantur honori-

noribus. Et agricolæ otio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizaniâ consequuntur: ita desides adolescentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim si quis apes, quòd sint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat, fruetur.

AB EXEMPLO.

Aristotelem considera, qui si torpuisset otio, ad excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset enectus. Contemplare Phanij filium Cleanthem, qui summa pressus inopia, noctu hausit in hortis aquam, vt interdiu studijs liberalibus operam impenderet. Vnde Φρεάντλης appellatus, hoc est, puteos exhauriens, secundum Diogenem Laërtium lib. 7. Item Euclidem respice, qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gellium lib. 6. cap. 10.

Aristoteles. Cleanthes. Euclides.

A TESTIMONIO veterum.

Sapienter Græci dicunt: θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦνται, id est, dij sua munera laboribus vendunt. Quo docent, sudore perueniendum esse ad gloriam.

Quisquis enim duros casus, virtutis amore
Hauserit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam, luxumq; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incautamente labores,

Turpis inopsq; simul miserabile transiget aeuum.

EPILOGVS.

Recte igitur Plato censuit: Nulla munera desidiosis deberi. Gloriam autem atque virtutis præmia studiosis esse parata.

ALIVD SENTENTIÆ exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tonderere pecus, non deglubere.

A LAVDE.

Tiberius Cæsar. *Tiberius Cæsar merita laude celebrandus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui Diogene Grãmatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vsus, in doctum virum euasit. Vnde principatus sui initio miram prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio fœliciter regnasset, si non eum viuendi licentia, nec, quæ hominum teterrima pestis est, voluptas transuersum egisset. Ad quem scopulum priusquam fecisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam.*

AB EXPOSITIONE.

Qua monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat δημοφόρους, qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum, & quocunque se conferunt, abradunt ita, atque spoliant, vt cum carne pellem detractam dicas.

A CAVSA.

Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa

tonsa possit renasci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudelissimos non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesiastici. 34. Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

A CONTRARIO.

Pauperibus omnes facultates eripere, facinus est omnium teterrimum: at subditorum fortunas augere, præclarissimum. Vnde Artaxerxes, Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius, honorem opesq; eorũ quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptolomæus Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quàm diuitem esse.

A SIMILI.

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulserunt agricolæ, nullos poterunt amplius producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui diuitum pascua vocantur, quorum oppressorum facultates, tyranni funditus exhauserunt atque abstulerunt.

AB EXEMPLO.

Exemplo sint miserabiles Christianorum populi, quos in suam potestatem redegit Turca, quos expilat & funestat ita, vt omnis recuperandarum virium spes sit ablata. Et Locrensium opes sic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum Q. Plemminius.

rum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter adflictis Romana succurrisset iustitia.

A TESTIMONIO Veterum.

Eandem Tiberij sententiam, alijs verbis Alexander ille Macedonum rex, cognomento Magnus proferens, inquit: Κυπωρὸν μισῶ, τὰν ἐμ ῥιζῶν ἐκλέμνοντα τὰ λάχανα, hoc est, Olitorem odi, qui radicitus exeidit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui longè plus vectigalium, quàm subditorum fortunæ queant ferre, solent à ciuitatibus inclementer extorquere, quam impiam rapiẽdi cupiditatem, Diogenes appellat omniũ malorũ arcem μηδόπολιν.

EPILOGVS.

Meritis igitur laudibus, dignam principe Tiberij sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perpenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad se redire non possint.

ALIVD SENTENTIÆ structæ exemplum.

ARGVMENTVM.

E Squilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

AB AVTHORIS LAVDE.

Tanta semper fuit Theognidis & doctrinæ & authoritas, vt eius scripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cùm nihil protulerit, nisi

quod

quod splendidissimum ac verissimum esset.

AB EXPLICATIONE.

Eius imprimis sententia præclara circumfertur, qua prudenter edocuit, è squilla rosum minùs enasci, è tribulis ficum, è sentibus vuam. Ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis, eruditos discipulos non productum iri.

A CONFIRMATIONE causæ.

Etenim quod in se nihil prorsum habet nisi sordidum ac ignominiosum, nihil dignitatis vel honestatis proferre potest. Quippe κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν: *Mali corui, malum ouum.*

Mali corui malum ouum.

A CONTRARIO.

Constat ab herbis salubribus salubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute præditis maioribus, honestam sobolem. At nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari.

A SIMILI.

Vt aquam ex pumice frustra postulaueris, & ficus è zizanijs: ita probos à vitiosis parentibus liberos incassum expectaueris, quippe vt nihil aridius pumice, nihilque ad fructus meliores producendos ineptius zizanijs: ita malitiosi parentes minus idonei sunt ad conferendum liberis virtutem, qua carent ipsi. Serpente ciconia pullos

Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta:
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis. Vt ait Iuuenalis.

AB EXEMPLO.

Tarquinij. *Respice Lucium Tarquiniũ Lucumonẽ. Qui vrbe Tarquinijs profugus, Romam petijt, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata regis Anci familiaritatem consecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnũ iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomen meruerit. Qui Seruium Tullium socerum suum in curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem interfecit. Mox regnum, patris exemplum imitatus, scelestè occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius, vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitijs omnibus corruptissimo, retulit. Qui Gabios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter Tarquiniorum progenies, per malitiam, à maioribus velut per manus traditam eò processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum habuerit, funditus interierit. De quare vide Augustinum lib. 3. de ciuitate Dei, cap. 12.*

A TESTIMONIO VETERVM.

Quibus rationibus commotus Euripides ait.

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ πονηροῦ πατρός.

Id est,

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius quarto Odarum, quarta:

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

EPILOGVS.

Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius ita nihil verius queat inueniri.

RESTRVCTIO
siue subuersio.
Ἀνασκευὴ.

REstructio vel subuersio, est propositæ alicuius rei reprehensio. Subuertenda verò neq; manifesta valde, neq; prorsus incredibilia, sed ea, quæ velut mediæ sunt conditionis. Restructio.

Oportet autem cùm subnectere aliquid voles, primùm eos reprehendere qui dixerũt. Deinde subijcere rei expositionem, postea ipsam subuertere capitibus hisce.

{Obscuro / Incredibili. / Impossibili.} {Non coherente. / Indecoro. / Inutili.}

Hoc autem præexercitamentum, omnem propemodum artis vim in se complectitur.

EXEMPLVM.

Cuius argumentum est, non verisimilia esse quæ de Daphne dicuntur à poëtis.

Poëtarum coarguere ineptiam absurdum mihi videtur, quum vel ipsi fidem sibi detrahant, his maximè præter alia, quæ de dijs tam impudenter fabulantur. Prorsus enim superuacuũ videtur, poëtarum vllã nos habere rationem, qui deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis deorum in fabulam missus esset, Apollinem verò, quem artis suę ducẽ videri volũt, impudentiæ materiã esse, quis esset, qui æquo animo perpeti posset? Libet ergo audire, qualia de Apolline & Daphne confingant.

ἔκθεσις.

Expositio. Daphne, inquiunt, ex terra Ladoneq; fluuio procreata est. Hãc ob egregiam speciem, eximiumq; oris decorem, Phœbus adamauit, cupienſq; deus restinguere desideriũ suum, aspernantẽ, fugiẽtemq; secutus est, sed cõprehendere nequit. Verùm terra mater, assumpta filia, florem, eo quo puella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam verò in arbustum vertit, cuius rami propter desiderium puellæ in co-

ronam

ronam Pythio tripodi dicati sunt. Flos verò in mercedem cessit diuinationis. Huiusmodi quidē sunt, quæ illi fabulantur, quę quàm sit in promptu confutare, hinc facilè liquebit.

Ἐκ τοῦ ἀσάφους καὶ ἀπιθάνου.

Ab obscuro & non probabili.

Daphne ex Ladone & terra procreata est. Quis oro tam demens, vt ex his quenquam nasci posse credat? Ipsa homo fuit, illi autem diuersam & suam vterq; habeant naturam. Quomodo verò Ladon terræ coniunctus est? an, quòd aquis ipsam inundat? Quin omnes ergo fluuij terræ mariti dicātur, quum nullus ipsam non aquis suis irriget? Quòd si ex fluuio homo nata est, quid ni ex homine fluuiū, quoq; nasci posse credimus? Qui minus enim tales ex filijs poterunt gigni, quàm ex qualibus ipsi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, terræq; nominant? Sentientium enim cōiugium. Terra autem, fluuiusq; sensus sunt prorsus expertes. Ipsa verò Daphne vtrum paternum sequuta genus, inter fluuios numeranda est, an pater filiæ homo putandus?

Ἐκ τοῦ ἀδυνάτου.

A difficili.

Verùm esto, concedatur Poëtis: nasci Daphnen ex terra & Ladone. Nata ergo puella, apud vtrum educata est? Vt demus enim nasci ita potuisse, vt educaretur fieri tamen non po-

potuit. Vbi enim versata est puella? Herculę apud eum qui genuit. Ecquis ergo hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiscetur enim naturæ suæ pater, citiusq; submerget fluctibus, quàm alet. Verùm sub terra apud matrẽ habitauit. Latebat ergo, nulliusq; aspectui in occulto posita patebat, cuius autem latebat decor, nullius animũ mouere desiderio potuit.

Ἔνθεν ἀπρεπῶς.

Ab indecoro.

Vis & hoc assentiamur poëtis? Quomodo tandem amauit deus, & impotenti affectu à natura sua degenerauit? Amor enim omniũ rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur, grauissima naturæ nostræ dijs quoq; attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, quasi in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse, quod non experiantur, certum erit, si amore (quod omnium pessimũ est) torqueantur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est, Phœbum adamasse.

Ἔνθεν ἀναπολόγως.

Ab inconsequenti.

Insequens verò puellam Phœbus, quomodo ab ea victus est cursu, deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & deum fœmina superauit? Et quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei deus cessisse creditur?

Quam-

Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit.

Ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου.

Ab inutili.

Quid ita verò terrá secum suis ipsa operibus sensit? offenditq; Phæbum filiam auferens, rursumq; reddita eiusdē nominis arbore ipsum oblectans? Non debebat gratificari illi, si offendere ipsum volebat. Quare demum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio verò virtutis est indiciū. Quomodo ergo deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Ἐπίλογος.

Peroratio.

Sed finis sit, neq; enim plura de Poëtis dicam, ne ipsorum ineptiam longius insectando, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

REstructio. &c. *Quam alij nuncupant improbationem, alij confutationem. Quintilianus libro 2. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. cap. 13. Refutationem, Græci* ἀνασκευὴν. *Quibus*

bus συκευάζειν, est condere, cõponere, struere, ἀνασυκευάζειν destruere, labefactare.

Subuertenda verò. &c. *Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, vt ait Priscianus. Non enim quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Vt si volueris refutare bruta animalia, atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas. Vel anno præterito flammis absumptum Hadamariam.*

Mediæ conditions. &c. *Hoc est, quæ medium seruant ordinem, de quibus in vtranq; partem oratio poterit institui. Vt si confutes Antipodas esse. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.*

Obscuro. &c. *Ab incerto, Priscianus ait. vt incertum erat tempus, in quo Narcissum esse dicunt. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat vbi cerui abiciant cornua.*

Incredibili. &c. *Vt, incredibile est Arionem malis adfectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam, aut Nioben in saxa conuersam.*

Impossibili. &c. *Vt impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Stentora quinquaginta alios sermone æquasse, sonoq;*

Non cohærente. &c. *Ab inconsequente secũ-*

dum

dum Priſcianum. Quod & contrarium appellat. Vt contrarium erat, voluiſſe perdere libertatem eum, qui eam ſeruaſſet.

Indecoro. &c. Hoc eſt, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cùm ſit deus, libidinoſum voluiſſe virgini vim inferre. Non decuiſſet imperatoriam Scipionis dignitatẽ pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus ſtuprum inferre. Honeſtius erat iniuria muliebri obnoxias, intactas cuſtodire.

Inutili. &c. Hunc locum Priſcianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptiſſimam eſſe quæ nulli vel vſui, vel honori futura, vt: monachatus abrogandus eſt, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim. &c. Etenim inſtrumentis omnibus Rhetoricis opus habet. Cùm tota ſpes vincendi, ratioq; perſuadendi poſita ſit in confirmatione, atque confutatione. Nam ſi adiumenta noſtra expoſuerimus, contraria autem diſſoluerimus, abſolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.

Coarguere ineptiam. &c. Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris eſt ſententia: Abſurdum eſſet, ineptias poëtarum reprehendere, aut vatibus contradicere, niſi ipſi in cauſa eſſent, falſaq; confingendo nos aduerſum ſe concitarent. Alterius. Stultum eſſet poëtis parcere, cùm ipſi dijs immortalibus non parcant, ſed

in

in deos omnes, maximeq; artis ſuæ poëticæ præſidem Apollinem debacchentur.

μουσηγέτης. Apollinem. &c. *Hic muſarum princeps, & dux eſt. Vnde* μουσηγέτορ *appellant, authore Macrobio libro 1. de Somnio Scip. cap. 3. Idem primo Satur. cap. 17. vocatum ait* ἀπὸ τῦ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, *id eſt, à iactu radiorum. Eundem Phœbum* ἀπὸ τῦ φοῖτᾶν βίᾳ *quod vi feratur, Tortellius deriuat à lumine vel nitore* ἀπὸ τῦ φωτὸς.

Ladon. Daphne. &c. *Hanc Aphthonius ait filiam eſſe Ladonis, qui fluuius Iauris circumſeptus eſt in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorph. tradit filiam Penëi. Vnde Penëiani, ac Penëida vocat. Eſt autem Penëus Theſſaliæ fluuius, inter Oſſam & Olimpum decurrens, apud quem eſt locus amœniſſimus, qui Tempe dicitur. Vnde Virgilius ait 4 Georgicorum: fugiens Penëia Tempe. Ouidius 1. Metamorph.*

Penëus.

Eſt nemus Æmoniæ, præruptæ quod vndique claudit

Sylua, vocant Tempe, per quæ Penëius, &c. Fertur autem duas habuiſſe filias, Cyrenẽ & Daphnen. Vide Boccatium lib. 7. cap. 29. Porrò poëtæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri & arbores proueniant naſcanturq; de fluuialibus vndis.

Item, authore Fulgentio, laurum Appollini vocatam amicam. Quoniam ſi eam dormientibus ad ca-

ad caput posueris, vera somnia esse visuros.

Pythio. &c. *Phyton vel Python, horrendæ magnitudinis, è terra calescente post Deucalionis diluuium procreatus serpens, quem Phœbus interemit, vnde Pythius est appellatus. Et in honorem eius ludi instituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorphos.*

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Sunt qui sic dictum asserant, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι. *At Macrob. Satur. cap. 17.* ἀπὸ τοῦ πύθω *hoc est,* σήπω, *trahit, quod nunquam sine vi caloris efficitur.*

Tripodi. &c. *Tripodes, à tribus pedibus dicti. Fuerunt, authore Seruio super. 4. Æneid. mensæ in Apollinis Delphici templo. Quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel, ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in 6. Neque te Phœbi Cortina fefellit. Fuerunt autem duo summa fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasmum in prouerbio: Ex tripode.*

Iam quo pacto. &c. *Non probabile est inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit, qui sensus habeant. Præterea cùm in dubio sit, an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.*

Amor res pessima. &c. *Vnde Euripides* βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα. *Mortalibus amores quàmagnũm malum: qui bonis hominibus*

non conueniunt, nedum Apollini deo. Rectè apud Diogenem Laërtium Zeno. Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.

Viri mulieribus præstant. &c. ὑπερέχουσιν, *viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ, vt de animalibus ait Aristoteles.*

REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

FAlsum esse, quod Herodotus lib. 1. scripsit super Arione Fidicine. De quo vide Gellium lib. 16. cap. 19. Ouidium 2. Fast.

EXORDIVM A REprehensione.

Arion vectus à Delphino.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admisceat aliquid falsi. Quam Græci nõ seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo, fecerunt, vt fidem amiserint, & Græcia mendax credatur, & Heroditi scripta vana atq; mendacijs consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur.

AB EXPOSITONE.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum ex Sicilia &

Ita

Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæq́ cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic, pernicie intellecta, pecuniam insidiatores habere̅t, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperârunt, vt iam statim coràm desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod orauerat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansq́ in summa puppis foro, carmen, quod ἔξοδιον dicunt, voce sublatissima cantauit. Ad quod, delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumiq́ eum corpore cum cithara atque vestimentis illæsis Tænarum in terram Laconicam deuexisse, confirmat Herodotus.

AB OBSCVRO.

Ecquis asserat conspicuum atq́ planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marina corruptam, neque vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumq́ citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ bellue.

AB INCREDIBILI.

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectam admitto, licet id ipsum multis difficilli-

mum creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus cupediarius, promusq; magis quàm condus. At quis, oro, tam demens, vt persuasum habeat, fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis cõstitutum, se ornare, & canere potuisse? Porrò quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse, et Nioben in tanto natorum luctu saltauisse: sic nemo crediderit, hominem in extrema necessitate, capitisq; periculo fidibus delectatum, cecinisse carmen non vulgare, rebus scilicet requirentibus habitum potiùs lugubrem, aut Musam, quam vocant Caricam.

AB IMPOSSIBILI.

Verùm esto, cõcedatur illum potuisse canere, & Delphinum musica demulsum: sed cùm sit omniũ non solùm marinorum animaliũ velocissimus Delphinus, ocyor volucri, & telo acrior, iuxta Plinij sententiam, quomodo eiusdem dorso potuit Arion pendêre, vbi si cõmoda etiam fuissent retinacula, ijs tamen fidibus intenta manus vti non potuissent? Sed esto, non sit excussus, at quomodo vortices perferre potuit, & semper æstuantis furẽtisq; maris impetus, æquoreosq; turbines atq; procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare solent, atq; submergere?

AB INDECORO.

Quid ab historico magis alienum quàm ista mendacia confingere? Quid nimis conuenerit hu-

humanæ naturæ, quàm in ſummo rerum aſperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarum, à bellis gerendis vocatarum, naturam minùs quadrauerit, quàm eas natiua rabie depoſitam anſueſcere, placidorumq; equorum officijs fũgi, mariaque perequitantem hominem dorſo portare?

AB INCONSEQVENTE vel contrario.

Calamitatis dolor eſt comes, atq; luctus, proſperioris fortunæ cantus & lætitia: ſed quomodo in ſummum vitæ diſcrimen adductus Arion, lætitiæ veſtimenta potuit induere, muſiciſq; cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus, quomodo emerſit, quomodo marinis humoribus perfuſus, & horrore perculſus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? Quomodo ſocietatis humanæ atque rationis expers delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monſtrator itineris in portum, quem optauit homo deduxit?

AB INVTILI.

Quorſum iſta tam abſurda commenta, & inutilia, vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

EPILOGVS.

Finem modò faciam, ne in Herodotum inuectus, calumniari videar, & prolixis verborum

ambagibus vsus, molestijs afficiam eos, qui credulitatis vitio non laborantes nouerunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita.

ALIVD REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Elpenor in porcum.

VAnum esse, Elpenora mutatum fuisse in porcum.

EXORDIVM.

Vt fabulæ Poëtarum honestæ, delectandi gratia, vel docendi causa conscriptæ laudem merentur: sic absurda, quorum nullus est vsus, mendacia, carbone notanda, minimeq; sunt ferenda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

AB EXPOSITIONE.

Quem sociorum Vlyssis vnum fuisse perhibent, à venefica Circe, Solis ac Perſæ filia, mutatum in porcum, & ex homine, per pocula bestiam quadrupedem factum, iuxta illud Iuuenalis Saty. 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis. Circis (inquit Horatius) pocula nosti.

Quæ si (Vlysses) cum sociis stultus, cupidusq; bibisset:
Sub domina meretrice, fuisset turpis & excors,
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.

AB OBSCVRO.

Quod figmentum nemo præditus etiam Attica elo-

eloquentia, perſpicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti. Obſcurior enim res eſt, quàm vt vlla dicendi facultate queat illuſtrari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

AB INCREDIBILI.

Quis tanto credulitatis vitio laborauit, cui verum eſſe videatur, hominem in porcum tranſformari potuiſſe, idq; per fœminam, quæ vt viris infirmior eſt, ac ineptior, ita minus idonea ad capeſſendas atq; ſibi vendicãdas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum ſpectacula ſolent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina ſuppeditari.

AB IMPOSSIBILI.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in ſetoſum porci caput tranſformaretur, manus cum digitis in pedes biſulcos trãſirent, & breuiter in animal deforme, terram ſemper ſpectans ac fodiens, conuerteretur homo? Cui Deus os ſublime dedit, cœlumq; videre Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

AB INDECENTI.

Non decuiſſet Circen id attentare, vel ſibi potenter arrogare, quod ſolius diuinæ virtutis eſt opificium. Ad hæc indecens admodum fuiſſet, humani corporis figuram, ad Dei ſimilitudinem factum, in porcina membra conuertere, naturamq; ratione diuina præditam, ſordidiſſima pecoris carne dehoneſtare.

AB INCOHAERENTI.

Venificijs potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachũ traijci, deinde in visceribus absumi, atq; confici solet, poculũ, potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquam audiuit, sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alias transformationes, & non potiùs pristina membrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam?

AB INVTILI.

Quæ malè feriatorium hominum deliramẽta, cùm nihil bonæ frugis adferant, miror, quid Herodotum iuuerit, ista confingere. Quid item vates impulerit scriptis suis rata facere, atque committere, vt verum perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, *Multa mentiuntur poëta. Quibus quidlibet audendi semper fuit æqua potestas, vt Horat. ait.*

CONCLVSIO.

Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, ne diutius ijs immoranti mihi, aliquâ vaniloquentiæ nota possit inuri.

ALIVD REFVTATIONIS EXEMPLVM.

Argumentum. *Quòd vanum sit, quod iactent barbari de Hieronymo ob libros ethnicorum, inprimis Ciceronis, lectos, flagris cæso.*

EXOR-

EXORDIVM A DICENTIVM reprehensione.

Politiarum literarum hostes Cerite, quod aiunt, cera digni sunt, quòd lapidem moueant omnem vt studiosos à bonis literis retrahant. Etenim multa comminiscuntur, vt bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus quanam inter cætera, quorum infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensa caui spirent mendacia folles.

AB EXPOSITIONE.

Diuus Hieronymus, inquiunt, cùm singulari disciplinarum studio flagrans, Ethnicos scriptores, in primis Ciceronem lectitaret, nec prophani studij finem faceret, per somnium ad Dei tribunal raptus est, vbi accusatus ad flagra damnatus fuit, vt documento esset, libros Ethnicorum non esse legendos.

AB OBSCVRO.

Quod hominum à musis alienorum figmentum à veritate remotissimum, Cimmeriisq; (vt aiunt) tenebris obuolutum est. Etenim cui poterit apertum atque clarum videri, hominem mortalem, non modò somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cœlos rapi, in Dei conspectum produci, atque ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis obiurgari, propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum. A quorum studijs, nemo bonus vnquam, nemóque pius abhorrere solitus, sed potius omnia pro-

bare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergo fuerit, virum sanctum vapulasse, quòd velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit leporis, atque dignitatis.

AB INCREDIBILI.

Vltra fidem est, singulari sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, vt flagris caderetur. Deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si vere contigisset, procul dubio semper à poëtarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuissent: at idipsum minimè factum eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus atque casus. Per somnium igitur res debet credi, quæ meræ verborum vmbræ sunt.

AB IMPOSSIBILI.

Quomodo carnalis homo super æthera ferri: Quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splendoris atque flammarum radios perpeti, fulgurantésque terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potuerit id tolerare? Quomodo autem dormiens nihilque sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans, ad Ethnicorum libros redire?

AB INDECORO.

Omnium ineptissimi sunt homines qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethni-

Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in vtilitatem piorum memoriæ prodere: illis interim parcentem, qui segnes & ignaui bonas omnes disciplinas, quæ Dei Opt. Max. sunt munera, contemnunt, prauáque sua & viuendi consuetudine, & docendi ratione bonos offendunt, atque secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parùm conuenerat, aut horum prophanorum scripta legere, si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in ijs nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A REPVGNANTI.

Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros, se flagra passum, sed puellæ teneriori, quam à nimio poëtices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, præcor, colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pij credituri sunt, vel vt Græci dicunt ὲ δ' ὄνας. Quo antiquo prouerbio significârunt id, quod nulla ratione, nullo tempore audeas sperare.

AB INVTILI.

Sed quæ suis hisce mendacijs turpissimis commoda nobis adferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autem incommoda. Etenim dum omnes sui similes, hoc est, indoctissimos

ctissimos cupiunt habere, talibus terriculis iuuentutem à literis syncerioribus auocant, vt similes habeant labra lactucas. Ita grandiores hi facti, nulli vel rebus priuatis, vel publicis vsui poterunt esse.

CONCLVSIO.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de Hieronymo confictas nugas, iuuentutem ab Ethnicorum vtilissimis, & mores, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

IDEM ARGVMENTVM Petrus Mosellanus & copiosiùs, & elegantiùs tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

Si vnquàm hoc dubium fuit, hoc vitij mortalium mentibus natura insitum esse, vt quantum quisque vel ipse iam sit assecutus, vel post se assequi posse speret, tantum probet, & nihil nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certè dubium esse desinet, posteaquam existunt, qui quoniam ipsi optimos quosque scriptores, aut non legunt, aut si legunt, non intelligunt, alios quoque ab eorum lectione deterrent, & quia errorem suum veris rationibus persuadere nequeunt, mulierc ularum more, adfictas superstitiosorum exemplorum minas confingunt. Num quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea diuum Hieronymum, vt diuinarum, ita humanarum literarum peritissimum, quòd Ethnicorum scripta legerit, cœlestis

iudicij

udicij ſententia condemnatum, de tergo ſatisfeciſſe? Operepretium autem eſt, quibus verbis bellam hanc ſuam, ſcilicet hiſtoriam narrent, exponere. Nam ſi veri quid haberet res, longè aliam faciem narratio ipſa haberet. Nam qui bene natos adoleſcentes hac fabula ab honeſtiſſimarum rerũ ſtudijs abducere conantur, quanquam mendacia veritatis tectorio obducere ſe poſſe profitentur (ſophiſtæ enim & ſunt, & appellantur) tamen infœlici adeò ſunt ingenio, vt cautè mentiri, & fictionem celare non poſſint. Sic enim aiunt: S. Hieronymus cùm ſingulari quodam liberalium diſciplinarum omnium ſtudio flagraret, non ſatis habuit philoſophiam & theologiam didiciſſe, inſuper curioſitate quadam prouectus, ethnicos ſcriptores, & imprimis Ciceronem ſubindè legit. Placebant enim ei pulchra verba, quibus paganus iſte in ſuo libro frequenter eſt vſus. Conniuebat ad hæc aliquandiu Deus: ſed cùm finem non faceret inutilis ſtudij, per ſomnium ad Dei tribunal accerſitus, de Ciceroniana lectione accuſatur. Quid multis? Damnatus eſt ad flagra. Quibus multùm diuq; caſus, ſatis docuit, non eſſe legendos libros ethnicorum, præcipuè Ciceronis. Hæc eſt illa terrifica hiſtoria, quam vbique aduerſum bonarum literarum ſtudioſos decantant. Nam vt indocti medici vno collyrio omnium oculos ſanant, ita miſeri iſti vnum hoc habent, quo inſcitiæ ſuæ patrocinantur, ſed nunc quantum efficiant videamus. Sanctus

Hieron-

Hieronymus, inquiunt, singulari quodam liberalium artiū studio flagrauit. Quid ego audio? sanctus erat Hieronymus, & tamen liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vos verò hoc nomine in ius vocatum iactatis, quòd liberales disciplinas auidiùs legendo sit sectatus. Aut ergo sanctus non erit Hieronymus, & disciplinæ liberales erunt fugiendæ: aut si sanctus est Hieronymus, sanctum erit & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, vt Hieronymo sanctitatis gloriam detrahat? Nisi fortasse dicitis tum eum sanctum non fuisse, cùm prophanos autores legeret. Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit? An est aliquis liber, aliqua epistola, aliquis commentarius eius scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? Quod, si in scribendo ad prophanos autores sæpe respexit, quanto magis in legendo idem hoc fecisse eum putabimus? Aut ergo sanctitatis opinionem, quam ille sibi summa eruditione, summáq; pietate comparauit, ei detrahetis, aut si hoc non audetis, mendacium vestrum ipsi prodetis. Deinde si artes ab ethnicis potissimum & innētā, & nobis traditæ, liberales sunt, flagitium erit eas didicisse? Vix me cōtineo, quin hîc sophistis istis insultē. Hoccine vester vos docuit Aristoteles, liberale quod sit, hoc idem & flagitium esse posse? Nō virtus est liberalitas? O nouum acumen. Nam cū quod liberale appellant, hoc idem vitiosum esse dicant,

cant, nonne ex virtute faciunt vitium? Vt cum vitium omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale & illiberale, fugiendum pariter & expetendum. Vide quàm belle cohæreant, quamq; formalis sit, vt Gothi isti loquuntur, hæc narratio? Sed Philosophia ac Theologia contentus esse debebat, sicut doctor sanctus, & doctor subtilis, qui non curauerunt istas nouitates, Quam tu hîc philosophiam mihi somnias, egregie philosophiæ magister? Neque enim credibile est vigilare eos, qui vllam artem liberalem à philosophia separant. Miseri homines non didicêre, philosophiam, non esse dictata quædam nuper, à nescio quibus, quæ postea & in scholis alij alijs, velut per manus tradidere, de inuentionibus, de formalitatibus, de obligationibus, & similibus nugis, sed latiùs patere augustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cùm totum philosophiæ corpus ex tribus velut primarijs membris constet, sermonis facultate, naturalium rerum cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur grammatica: vel vt naturam cuiusque rei explicet, nunc quæ obscura sunt, definiendo, nunc quæ multa & confusa, diuidendo, nunc quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim dialecticen vocant: vel vt propriè distinctè, copiosè, ornatè, de quauis re proposita

Philosophia. Φυσικὴ.

cum

cum quadam audientium admiratione dicamus,
λογικὴ. quæ facultas propriè est oratorum. Sed naturæ cognitio latiùs etiam fines suos porrigit, cùm cœlum pariter, elementa, atque adeò, quæ in elementis sunt, omnia ambitu suo circumscribat. Vitæ verò humanæ moderatio non in hoc est tota, vt quis suos
ἠθικὴ. ipsius mores ad virtutis præscriptum formet, sed maius etiam quiddam præstat, nimirum, vt primùm nos ipsi vitamq; nostram, deinde domus familiaq; curam, postremò ciuitatis ac Reipub. administrationem, recta ratione instituamus. Et cùm ex vno philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum riui promanarint, & nullus scriptor quantumuis Ethnicus, tam sit inanis, vt non scriptione sua in aliquam philosophiæ partem incurrat, quæ (malum) insania est, eum, qui Ciceronem in omni philosophiæ parte summa cum laude versatum, diligenter legat, perinde criminari, ac si philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si philosophiæ pars est Cicero, & qui philosophiæ studeant, vel vestro iudicio non flagra, sed præmia merentur, qua, quæso, fronte fingitis nobis Hieronymum, cui præmium debebatur, casum flagris? Neque verò libet hîc quicquam exprobrare vel Thomæ Aquinati, vel Ioanni Scoto, quos tantopere venerari cuique per me sanè licet, illud tantùm dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere. Sed quod additis, non curæ fuisse eis nouitates, videlicet per nouitates

tates, videlicet per nouitates, Ciceronis lectionem intelligentes, agnosco Atticam istam vestram eloquentiam, & acumen miror, quòd, quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea prænugis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinam vobis, quibus tantum displicent noua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam nouæ crepidæ, sed semper pannis annisq; obsitis, putridi pisces, & antiqua oua sint cibus. At suauius etiam est, quòd, quò probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adiungunt. Quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quid autem peccatum est, malle pulchra quàm spurca? Video quorsum tendatis, Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem, vt ne eloquentissimi viri exemplum vestræ infantiæ obstaret. Deinde, vllúmne verbum per se est pulchrum, an potius, vt quodque rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrum vel turpe habetur? Quòd si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nónne in contrarium res vobis exit, vt quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos oppugnet. Iam vt demus causam hanc aliquid valere, illud quo modo consistet, quòd, quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in epistola ad magnum oratorem, & fatetur se prophana legere, sacrisq; intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suóne etiamnum tempore facerent, eo-

rum exempla non modo non reprehendit, verùm
Lactantius, etiam imitanda proponit? Nónne Lactantium hoc
nomine miratur, quòd ad Ciceronis eloquentiam
Basilius. cæteris propiùs aspirauerit? Non Basilius, sum-
mus mea sententia Theologus, nepotibus suis ado-
lescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionem
erudiebat, omne genus prophanorum scriptorum
prudenter legendum suasit? Imò non Augusti-
Augustinus nus in futuro Theologo omnium penè humana-
rum literarum cognitionem desiderat? Nónne i-
dem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est li-
ber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium
primùm se peruenisse palàm testatur? Et Hieronymum lecti Ciceronis pœnas graues adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudibus attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandum, populi Israëlitici exemplo, peregrinas conferunt opes: vobis non satis est vos-
ipsos velut fucos quosdam, in Dei aluearium ni-
hil importare, insuper aliis in hoc genere laboran-
tibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem oppo-
nitis? Sed quid ego horum exempla commemoro?
Paulus. ipse adeò Paulus, qui Christi suo ore loquentis pe-
riculum minatur, ethnicorum poëtarum versibus
in Euangelij gloriam abusus est. Quid autem, si o-
stendam, quod vos impudenter adeò asseueratis,
hoc ne fieri quidem potuisse? Quid si hoc ex vestris
ipsorum verbis conuincam? Quid si hoc vestrum
commentum ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri

alicubi

ulicubi comprobem, deinceps ne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur, per somnium damnatur, per somnium caditur. O nouum iudicium. In Areopago olim iudicia noctu habebantur, sed vigilantibus iudicibus, vigilantibus reis: hic reus cùm altum adeò dormiat, vt etiam somniet, ad tribunal protrahitur, accusatur, damnatur, caditur, & qui fieri potest, vt dormiens causam dicat? vt omni sentiendi facultate destitutus, flagrorum ictus sentiat? Nónne ipsa somnij vox totum hoc, quod iactatis, somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostendit? Atqui venit in mentem, quo potissimùm nitantur fabulæ illius decantatores. Hieronymus, inquiunt, ipse scribit tale quid accidisse. Fateor, sed scripsit iuuenis, calentibus adhuc in eo Rhetorum studijs; quorum professio est, fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellæ, cuius ingenium parum firmum talibus terriculis ab immodico ethnicæ lectionis studio absterrere, prudentis erat. Scripsit aptis verbis, aptis figuris, ea præfatione somnij pariter & febriculæ, vt cauto firmoq; lectori commentum ne posset quidem imponere. Scripsit in familiari priuataque epistola, stylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter periurum facietis Hieronymum. Primùm, qui post iudicium illud vestrum, quo lectionem ethnicorum abiurarit, ad libros prophanos toties redierit. Deinde, qui alijs e-

ius generis libros non modò legendos permittat, verùm etiam ſuadeat. Poſtremò, qui in defenſione ſua, multis annis, poſteaquàm ad Euſtochium de ſomnio hoc ſcripſerat, exactis, Rufino lectionem Ethnicorum pro crimine obijcienti, reſponderit, ſomnium eſſe, quod Euſtochio ſcripſiſſet: ſomnijs autem ſcripturarum autoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? Ipſe Hieronymus iam non minus eruditione vitaq; ſanctimonia, quàm ætate perfectus, quod iuueni ſibi ad Euſtochium ſcribenti excideriſ, merum fuiſſe ſomnium confitetur. Sed vereor plane, ne ſint, quibus prolixa hæc de ſomnio diſputatio quendam tædij ſomnum adduxerit, tantum abeſt, vt, ne cui fabulam hanc perſuadeant, metuam.

ELEGANTISSIMA M. PORCII Catonis Conſulis ad populum oratio, quâ fœdum Bacchanalium ritum reprehendit.

EX T. LIVIO.

Bacchanalium ritus.

Nulli vnquam concioni, Quirites, tam non ſolùm apta, ſed etiam neceſſaria hæc ſolennis comprecatio deorum fuit, quæ vos admoneret, hos eſſe deos, quos colere, venerari, precarique maiores veſtri inſtituiſſent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus ſtimulis ad omne ſcelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: ſi aliquid ignorabitis, ne locum negligen-

negligentia dem: si omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quàm pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iampridem Italia, & nunc per vrbem etiam multis locis esse, non fama modò accepisse vos, sed crepitibus etiam, vlulatibusq; nocturnis, qui personant tota vrbe, certum habeo. Caterùm, qua ea res sit, ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciuiam credere esse: & qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illicò necesse est exterreamini, nisi adiunxero, qui qualesq; sint. Primùm igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribúsque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, caterum incrementum ingens virium habet, quòd indies plures fiunt. Maiores vestri ne vos quidem, nisi quum aut vexillo in arce posito comitiorum causa exercitus edictus esset, aut plebi consilium tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratibus ad concionem vocasset, forte temerè coire voluerunt, & vbicunque multitudo esset, ibi & legitimum rectorem multitudinis censebãt debere esse. Quales primùm nocturnos cœtus, deinde promiscuos mulierum ac virorum esse creditis? Si quibus ata-

tibus initientur mares, sciatis: non misereat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramẽto initiatos iuuenes, milites faciendos censetis, Quirites? iys ex obscœno sacrario eductis arma cõmittenda? hi cooperti stupris suis alienisq; pro pudicitia coniugũ ac liberorũ vestrorũ ferro decernerent? Minus tamen esset, si flagitijs tantùm effœminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentẽ à fraudibus abstinuissent. Nunquã tantum malũ in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatũ est: ex vno illo sacrario scitote ortum esse. Nec omnia, in quæ coniurauerunt, edita facinora habẽt, adhuc priuatis noxijs, quia nondum ad Rempublicam opprimendum satis virium est, coniuratio sese impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum: iam maius est, quàm capere id priuata fortuna possit: ad summam Reipublicæ spectat, nisi præcauetis Quirites. Iam huic diurnæ legitimæ ab Consule vocatæ par nocturna concio esse poterit. Nunc illi vos singuli vniuersos cõcionantes timent: iam vbi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, cõsulta bunt de sua salute, simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis vniuersi timendi erunt. Optare igitur vnusquisq; vestrũm debet, vt bona mens suis omnibus fuerit, si quem libido, si furor in illum gurgitem abripuit, illorum cum, cum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, nõ suum

iudicet

iudicet esse. Ne quis etiam errore labatur vestrum quidem, non sum securus: Nihil enim in speciem fallacius est, quàm prauа religio. Vbi deorum numen prætenditur, celeriùs subit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis diuini iuris aliquid mixtum violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta pontificum, Senatus consulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum auorúmque ætate negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatesq; foro, circo, vrbe prohiberent? vaticinios libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquàm more Romano, abolerent? Iudicabant enim prudentissimi viri omnis diuini humaníque iuris, nihil æquè dissoluendæ religionis esse, quàm vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bachanalia, discutientésque nefarios cœtus cerneretis. Omnia dijs propitijs volentibúsque ea faciemus: qui quia suum numen sceleribus libidinibúsque contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt: nec patesieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæq; meo mandauit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur? vigiliarum nocturnarum curam per

vbem minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoque æquum est quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur impigrè præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

CONFIRMATIO, *siue asseueratio, quæ Græcis* κατασκευὴ *dicitur.*

CONfirmatio, vel Assueratio, est propositæ rei comprobatio. Confirmanda verò sunt, quæ neque prorsus manifesta sunt, neque omnino fidem, vt fieri possint, habent: sed quæ medium ordinem seruant.

Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs vtentur. Primùm enim laudent eum, qui dixit, quod confirmandum est. Deinde rem exponant. Postea contrarijs eorum, quæ diximus, comprobent ipsum.

Pro { Obscuro, Incredibili, Impossibili } quidē { Manifesto, Probabili, Possibili, }

Pro { Repugnāte, Indecoro, Inutili } quidē { Cohærente, Decente, Conferente. }

Sanè hæc quoque exercitatio, omnem vim artis intra se complexa est.

CONFIR-

CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verisimilia esse, quæ de Daphne referuntur.

EXORDIVM A LAVDE dicentium.

Poëtas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunq; canũt Poëtæ, Musis instincti profundũt, quid ni planè Musis bellum indicit, qui poëtarum reprehendere conetur inuenta? Ego quidem omnium poëtarum sententiam comprobo, illius autem maximè, qui Daphnen ab Apolline esse amatam, sapienter protulit. Sed quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt, è terra nata est, & Ladone.

EXPOSITIO REI, A MANIFESTO.

Cur hoc apud deos incredibile? Nónne rebus omnibus, aqua & terra sunt origo? Nõne semina rerum omnium elementa prębent? Si verò quicquid gignitur procedit ex terra & aqua, nimirũ Daphne eisdem orta est, quibus omnia, principijs, Ladone & terra, genita scilicet inde, vnde cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes. Rectè quidem. Quęcunq; enim primò è ter-

ra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producuntur, & primo, velut natiuo proprioque conſpicua decore, pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus ſpecioſiſsimis tempore accidunt. Quæ verò recèns nata primùm apparuerunt, ea formoſiſsima, veluti quæ nullum adhuc decoris ſui damnum paſſa, blandiſsimè oculos noſtros mòrantur. Rectè igitur Daphne forma præſtabat, primùm ex terra procreata.

A PROBABILI.

Ob cuius admirandam pulchritudinem Pythius amore captus eſt, non iniuria. Quicquid enim in terris eſt, quo res vllæ ſunt conſpicuæ, atque admirandæ, id omne à dijs ipſis tributum eſt. Si verò bonorum omnium amabilis inprimis eſt pulchritudo, quid mirum ſi iucundiſsimũ deorum munus, deum quoque habuit amatorem? Quæ enim dij donant, ea omnes amore proſequuntur.

A POSSIBILI.

Conabatur autem amans deus ſuo deſiderio mederi. Sic enim res habet: Virtutes non ſine labore comparantur, & opus eſt ſudore, quiſquis eas aſſequi velit. Hinc ergo laborabat amator, nec tamen deſiderans amicam comprehendit. Ingens enim eſt virtus, nec ad extremam ipſius metam quiſquam poteſt peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum,

non

non terram scilicet, nec deorum maiestatem vanis commentis dehonestantes, sed virtutis ostendentes naturam, vt Appollo sit qui virtutem quærit, ipsa verò virtus Daphne.

A COHAERENTI.

Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim, quæcunque sunt mortalem sortita naturam, ad ea, vnde orta sunt, festinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata.

A DECENTI.

Accipiens autem puellam mater pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumque opus terræ proprium, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A CONFERENTI.

Procreatum autem arbustum, Apollinis honori dicatum est. Dij enim extra prouidentiæ suæ complexum ne arbusta quidem reliquerunt. Sed coronantur enatis, & primitiæ prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atque symbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnen enim poëtarū multi σωφρόνην, id est, temperatam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

CONCLVSIO.

Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit,

fuit, virtutibus consecratur. Neq; enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus, quas ob res poëtas admiror, & laudo, ipsum veneror carmen.

SCHOLIA.

Confirmationem Græci vocant κατασκευὴν, *quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus ad Hebræos. 9.* Σκηνὴ γὰρ κατεσκευάσθη ἡ πρώτη ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία, &c. *Id est, tabernaculum factum fuit primum, in quo lucernæ. Est & probare, & confirmare. Vnde* κατασκευὴ, *probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnassæo, hoc est, opificium Rhetoricum, & artifex compositio.*

Quisquis vituperat. &c. *In Aphthonio habetur,* ποιηταῖς ἀντιρρῶν, αὐτοῖς ἀντιρρεῖν δοκεῖ τοῖς μούσαις, *vnde locum hunc sic alij vertunt: Quisquis vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.*

Musis instincti. &c. *Socrates apud Platonem de recta nominum ratione, dicit: Musarum & musicæ nomẽ deductum ab eo quod* μῶσθαι, *id est, inquirere, indagineq́, & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant, opus habent non parua inquisitione atque labore. Vnde Propertius libro tertio:*

Musa.

Non datur ad Musas currere læta via.

Mu-

Musis autem instinctos ait, hoc est, diuino furore concitatos, & impulsos. Diuinum enim poëtarum genus est, atque dijs agitur, vt ait Plato de legibus tertio. Idem de furore poëtico: Non arte, inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poëmata canunt: Quem furorem ἐνθουσιασμὸν *appellant, numinis adflationem, quam Budæus de asse primo, interpretatur vim dicendi & bene scribendi diuinitus inferuefactam. Hanc libro primo de raptu Proserp. Claudianus intelligens, inquit:* Poëtæ. Enthusiasmus.

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congesta iubet, gressus remouete prophani.
Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouidius sexto Fastorũ respiciens, ait:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Idem libro de arte tertio:

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli,
Sedibus athereis spiritus ille venit.

Cur hoc apud deos, &c. *Græcismus est,* πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ Διός. *Hoc est, per deos, per Iouem.*

Superabat facie, &c. *Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium est, quin Apollinem potuerit in amorem sui sollicitare. Certè pulchritudinem Aristoteles dicebat quauis epistola efficatiorem ad commendandum. Theophrastus*

ſtus ſilentem fraudem appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis ſoleat contingere. Carneades dicebat, εὐλοιφόρητον βασιλείαν, rerum abſque ſatellitio, Meminit Eraſ. Apophtheg. ſexto. Sunt qui pulchritudinem in tria diſtinguunt: aliam referunt laudabilem eſſe, vt formoſam faciem: aliam vſui deſeruire, vt inſtrumentum, & domum, quæ præterquam quòd ſpecioſa ſunt, vſibus noſtris commoda etiam ſunt: tertiam legibus ſtudijſq; conſtare, eaq; humanæ vitæ cõmodis maximè cõſulere, cuius meminit Diogenes Laertius lib. 3. de vitis Philoſophorũ. Hæc in æternũ perdurans omnium eſt precioſiſſima. Vnde Ouidius tertio Triſtium eleganter ait:

Pulchritudo triplex.

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna rapítque.
Irus & eſt ſubitò, qui modo Cræſus erat.
Singula quid referam? nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingenijq; bonis.

Forma.

Multæ mutationes. &c. Hoc eſt pulchritudo recens producta peramabilis eſt, temporis autem curſu vitiatur, hinc pulcherrimè Ouidius de arte amandi ſecundo ait:

Forma bonũ fragile eſt, quantũq; accedit ad annos
Fit minor, & ſpacio carpitur illa ſuo.
Nec ſemper violæ, nec ſemper lilia florent,
Et riget amiſſa ſpina relicta roſa.
Et tibi iam venient cani, formoſe, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & aſtrue formã,

Solus

Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem tertio Tristium ad filiam Perhillam:

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiquo fronte senilis erit,
Injicietque manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Notabis obiter Aphthonium iuxta suas præceptiones, non ea confirmare, quæ omnino fidem vt fieri possint, non habeant. Et Quintilianus lib. 3. cap. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit, Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atque refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas causas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum, tractata, vt in his inuentus exercita possit ad veras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ dij donant. &c. *Sic argumentatur:*

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Pythius amat pulchritudinem:

Ergo non hominum, sed deorum munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur. &c.

Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua poëtæ dicunt Daphnen ab insequente Phœbo, teneramq; puellam à deo non fuisse cõprehensam.

Quod

Quod difficilè confirmatu visum relinquit, & ad allegoriam transit. Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui Virtutem sequitur, non facilè comprehendit eam, ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq; aditum primò spectantibus offert,
Sed requiem præbet in vertice summo.

Mater excepit. &c. *Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis, nascentes excipit, sustinet, postremò complectitur gremio, vt Plinius ait, libro secundo capite sexagesimo quinto.*

Apollinis honori. &c. *Triplicem, inquit, potissimùm vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa, honorem & decus Apollini, dijs reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium insigne.*

Primitiæ. &c. *Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant nisi prius* τὰς ἀπαρχὰς *dijs sacerdotes immolâssent. Vide Erasmum in prouerbio.* Μηδ' ἀπὸ χύτρου πόλιν ἀνεπιτρέπτων ἀνελόντα ἔσθειν μεδὲ λοέσθαι.

CONFIRMATIONIS EXEMplum paulò copiosiùs à Petro Moscellano tractatum.

Argumentum. *Quòd verum sit, quod Virgilius scriptum*

ſcriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem ſibi conſciſſe : confirmationis exemplum.

Quanta fuerit priſcorum hominum induſtria in comparandis ſapientiæ monumentis, quæ poſteris ſuis relinquerent, cùm alijs rebus multis conſtat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiuſdem philoſophiæ documenta exiſtimabant, ea non temerè literis mandabant, ſed muſica numerorum ſuauitate condita poſteris legenda tradidêre. Cuius laudis ab Hæbreis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoq; homines participes fierent, ſi quiſquam alius, Virgilius certè efficit. Nam is, cùm humanarum rerum imaginem in Æneæ ſuo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuique vel ſequendum vel fugiendum eſſet, docere ſtatuiſſet, non ſatis habuit fictis interim perſonis veros affectus repreſentare, id quod alioqui poëtæ ſpectare ſolent, verumetiam vera pleraque admiſcuit, inter quæ veriſſima eſſe cenſenda ſunt, quæ vt ab inſano amore adoleſcentes deterreat, de Didone Carthaginenſium regina amoris impatientia mortem ſibi conſciſcente commemorat, grauius ne an iucundius, nec dum ſtatuo. Narrat enim, Æneam parte claſſis naufragio amiſſa, Carthaginem in Africam delatum. Vbi cùm hoſpitio Didonis vteretur, reginam pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam. Poſtremò amorem conſuetudine mutua adeò confirmatum, vt cum

Æneam aliò vocantibus rebus, persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, seq; ipsa interimeret. Quid obsecro apertiùs probabiliúsque narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia, vsitata sunt omnia, & iam multis consimilibus exemplis probabilia. Nec vllum est verbum, quod mendacij suspicionem facere posset. Constat enim, Troia capta Æneæ vnà cũ socijs domo profugi classem mari sursum ac deorsum iactatam. Constat Didonem fratris iram fugientem, in Africam venisse, Carthaginem condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui, si regina similibus casibus iactata profugum Æneam hospitio excepit? Si tanti herôis virtutes, tum ex ipsius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata est? Si, quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primùm mulier annis pariter & corpore virens. Deinde regalis luxus, strepitu lasciua, & cui, q; libuit etiam licuit? Postremò gustatæ quondam genialis dulcedinis desiderio iamdudum æstuans, ac maritũ sibi destinans? Ipse muliebris sexus per se infirmus, natura sua lubricus est, & cùm alijs affectibus, tum verò maximè amoribus est obnoxius. Nam ij, quanquã tristẽ fere exitũ habent, tamen cùm ad se homines incautos inuitant prima specie, mirum quantum suauitatis, quantũ delitiarum, quantũ mellis pollicentur. Et quid attinet hîc exempla cõmemorare

muliarum,

multarum, quæ non vt Dido ignoscendo, sed illiberali planè & pudendo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaen Cretensis regis filiam tauri amore correptam insaniuisse? Quis ignorat Clytemnestram Ægysti adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatissimi principis triumphalem reditum expectare, maluisse? Et credibile nõ erit Didonem ab omni parentũ ac maritali iure liberam reginam, luxu barbarico diffluentem, Æneæ regij hospitis amore tactam fuisse? Sed datis Æneam Carthaginem appulisse, hospitio Didonis vsum, Didonem hospitis amore inflammatum. At flamma eius tãtam vim non fuisse, vt cùm Æneæ suo potiri illa amplius non posset, tum vim ipsa sibi attulerit, hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor, vt ad moriendũ viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audistis Herculem ipsum fortissimum heroëm, quo nomine in deorum numerũ à superstitiosa antiquitate positus est, amoris impatientia incendiũ sibi ipsum struxisse? Et qui affectus fortissimũ viri pectus expugnauit, fœminam ad suam ipsius necem adigere non poterit? Vanum autẽ sit hoc exemplum, nisi minores etiam affectus hoc à viris sapientia opinione clarissimis impetrârunt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cùm, quamobrem toties se reciprocaret Euripus inuenire desperasset, ipso desperationis mœrore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani glo-

Pasiphae. Clytemnestra.

Hercules.

Aristoteles.

Cato Vticensis. Lucretia.

ria studio mortem voluntariam suscepêre? Non Cato Vticensis superatarum partium ignominia ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia ereptæ pudicitiæ dolore ferrum in seipsa defixit? Quid autem quòd & leuissimi affectus, nempe gaudij immoderatus sensus, matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis T. Liuij grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis, leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium effectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgò iactari prouerbium, amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quod qui huius sagittis sunt saucij, sine sensu vel mortui viuant, nihil reuereantur, neque parentes, neque amicos, nihil exhorreant, neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim poëta fuit Virgilius, & vulgare est poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perinde ac si dictorum factorúmque veritas à dicentium scribentiúmue persona pendeat. Poëtam esse Virgilium non negamus, sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant

Amor excus.

poëta,

poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura non nisi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli? quid Lucretio? qui rerũ naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti? imo quid Dauidi, & quibusdam alijs, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana, vario carminum genere contexuere? Eant ergo qui veri fidem poëtis detrahunt, inprimis Virgilio, vt quem cùm alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse posthac non nisi impudentissimus negare potest quisquam.

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum esse quod Herodotus scripsit, Arionem Fidicinem à Delphino Tænarum deuectum. Arion.

EXORDIVM AB AVTHORIS laude.

Iniquus rerum æstimator, & ad faciendam iniuriam natus videri potest, qui mendacij coarguere audeat Herodotum. Cuius historiæ magna semper cum voluptate atque commodo sunt lectæ. Quẽ dulcem & candidum, acerrimi vir iudicij Quintilianus prædicat. Huius vel vnius censuram, longè pluris, quàm iniqua multorum Zoilorum iudicia facere meritò debent omnes studiosi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus,

vt candidissima, sic verissima esse, maximè, quæ super Arione conscripserit.

AB EXPOSITIONE.

Citharœdum Arionem multas arte Musica diuitias contraxisse memorat, eumq; ab inhiantibus prædæ nautis Corinthijs in mare desilire compulsum, cecinisse. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, & cum preciosis vestimentis, atque cithara, saluum in terram Laconicam deuectum.

A MANIFESTO.

Satis admirari non queo, tam obtusi quempiam ingenij esse, cui subobscurum videatur, Citharœdum ditari, maximè eum, qui in summo prætio habitus, ob singularem artis Musicæ cognitionem, oculos omnium in se conuerterit, qui non delitijs diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus, amans patriæ, & amicorum, ad quos redire, vt copia sua illorum inopiam subleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius est, nautas hominum eiusmodi sentinam esse, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non exhorrescant. Delphinos autem placidissimos, hominum amore capi, atque gestatores peramico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est nouum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à delphino puerum, qui vbi cũ alijs ex palæstra ad mare processisset, natabat. natanti autem ex pelago delphinus accurrebat, & dorso susceptum in

Delphini.

altum

altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias libro primo memorat Melicertam in mare cadentem, susceptum à Delphino & vectum vsque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperta satis videbuntur, paulò pòst adjiciam, quibus intelliget longè planiora facta.

A CREDIBILI.

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominem in supremo capitis periculo, summóque luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculentioris ludibria, velut iocos meros, ac ludos æstimare solitum, vt non immeritò Horatius dixerit:

Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur, aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu, se, velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, ceciniisse item voce læta, quò viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus philosophico studio, didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum So- Socrates,

cratis, qui moriens etiam iocatus sit. Nam cum frigerent ei præcordia, Debemus, inquit ô Crito, Gallum Æsculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset.

A POSSIBILI.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à belua & eadem velocissima potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum delphini repandum esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulsu tutum consedisse. Ignorant delphinum, non tantùm hominis amicum animal, verùm & Musica arte mulceri, symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono capi. Hominem non expauescit vt alienum, pro voce gemitus humano similis, obuiam nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe Lucrinum lacum inuectus, pauperis cuiusdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorans, appellatum eum Simonis nomine sæpiùs fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit, quocunq; diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, pastusq; è manu præbebat ascensuro dorsum, pinnæ aculeos velut vagina condens, receptumq; Puteolos per magnũ æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero, subinde

Delphinorum amor erga homines.

inde ad consuetum locũ ventitans tristis, & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, ferensq; se tractandum, & alludens natantibus, impositosq; portans, vnguento perunctus à Fauiano Proconsule Africæ, & sopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus per aliquot menses, mox reuersus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Cariæ memorantur, cuius amore captus delphinus, dum abeuntem in littus auide sequitur, in arenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babilone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso Egesidemus scribit & alium puerum Hermian nomine, similiter maria perequitantem (cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, delphinumq; causam leti fatentem, non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse, Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochij & Tarentini de pueris delphinisq; narrant. Quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionem cytharædicæ artis, interficere eum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus eblanditum, vt prius caneret cythara, congregatis cantu delphinis cum se iecisset in mare, exceptum

ab vno, Tænarumq; in littus peruectum, vt ait Plinius lib. 9. cap. 8. Plura apud Plinium, lib. Epistolarum. 9. ad Caninium. Eadem habet Gell. lib. 7. ca. 8.

A CONSEQVENTI.

Quæ re non hiulca, nec dissoluta videantur Herodoti scripta, veluti puluerem (vt aiunt) oculis offundentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum cecinisse, præclarumq; virtutis suæ specimen atq; documentum dedisse. Amustes item amatore delphino, cytharœdū per maria vectum, incolumemq; conseruatum.

A DECORO.

Iam inter vehendum, quid magis Arionem decere potuisset: quàm grati animi specimen exhibere, atque animaliū amicissimū homini vectorē dulcedine cantus oblectari? Et quid delphino magis cōuenire, quā quod cū hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus cōprobare, officioq; vehendi, gratiam, quā optimè nouit atque potuit, referre? Testimonio sit Coëranus ille Milesius, qui delphinū à piscatoribus captū iā interficiēdū prætio redemptum, mari reddidit. Postea naui, in qua Coëranus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodem delphino conseruatus fuit. Deinde, illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus.

Coëranus.

AB VTILI.

Quòd si præsentis historiæ memoratu dignissima

manullus alius esset vsus, aut commoditas: tamen magna satis illa, quòd non solùm minimarum, verumetiam maximarum bestiarum naturas scrutati, nos disceremus ipsum rerũ conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus eius exercitijs glorificari. Etenim cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est, vel ingenium, qui contemplatus formicarum, aut apũ naturas, nõ admiretur ipsum creatorem? Et quis considerans docilitatem, clemẽtiam, & intellectum in elephantis atque delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obseruantiam? Deinde iudicij sanioris adolescens, cùm perpenderit tantam in bestijs mãsuetudinem, statim colliget se, cùm homo sit, humanitate singulari preditum, hominemq; non homini lupum esse debere, secum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantùm in suo genere probè viuere: sed etiam dissimili tãtam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior quàm homini. Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At herculè plurima homini sunt ex homine mala, vt Plinius ait, lib. 7.

CONCLVSIO.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumq; memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Apollinis oracula sint futura.

ALIVD

APHTHONII

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum esse, cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.

EXORDIVM A LAVDE.

CVm in poëtis numen quoddam effulgeat, & eorum spiritus sedibus æthereis veniat: quis tam impudens vitilitigator, qui maledictis audeat illos proscindere, diuinosq; homines genuino dente mordere? Ego certè vates vt sacros veneror, & exosculor eorum scripta, maximè, quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore.

AB EXPOSITIONE.

Quem pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcum à Circe per pocula transformatum.

A MANIFESTO.

Et puero perspicuum est, καὶ τυφλῷ δῆλον, *i. & cæco clarum, belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines ab omni humanitate atq; ratione vacuos in brutorum animaliũ naturas transire.*

A CREDIBILI.

Ratio præstantissima hominis pars est, atq; lumen vnicum: quam si libido vel ebrietas extinxerit: quid aliud quæso, nisi sub humana specie latitans Epicuri de grege porcus relinquetur: etenim in pecudum ferarumq; animaliũ numero habetur, quisquis est ferinis voluptatibus præinctus.

A POSSIBILI.

Cùm dolosus luctator vinum, non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, vt ab antiquis significantissimo vocabulo temetum sit appellatum. Præterea, cùm animi clauo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes euadant, cur quæso Eplenor, ad pocula & libidinem proclivis, sub hominis figura porcus, hoc est, ratione carens animal esse non potuit.

A COHÆRENTI.

Sus gaudet volutabro luti, fœdus (vt Eplenor) homo voluptates belluinas sectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cumq; Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gellium. lib. 19. cap. 2.

A DECENTI.

Porci natura maximè quadrat in libidinosos ebriosos, quos prouerbio porcos Acarnanios vocant, qui sensus tantùm cum bestijs communes habent, in pecudes sua sponte conuersi per libidinem, & quam Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem.

Porci Acarnanij.

A CONFERENTI.

Iam qua commoditas ex præclaro isto poëtarum figmento promânat? Eplenor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum atque virtutis studiosos, vt pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant:

fugiant: ac ipsum Eplenora non secùs atq; Helotarum Spartiatarum vinum detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina deuitēt: Illud Vergilij semper fixum in pectoribus habentes:

Compedibus Venerem, vinclis cōstringe Lyaeū,
Ne te muneribus perdat vterq; suis.

EPILOGVS.

Merito igitur honore prosequi debemus, vt alia, sic præsentia de Eplenora scripta poetarū, quos non iniuria sacros, & diuū curā Ouid. appellauit.

Exempla varijs ex auctoribus multa consimilia, & ingenij & styli exercendi gratia poteris colligere, atque iuxta præscriptos ab Aphthonio locos tractare, vt:

Cocles. Verum esse, quòd Horatius Cocles armorum pondere grauatus Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius, lib. 2. ab Vrbe Valerius, lib. 3. ca. 2.

M. Valerius Coruinus. Item: Verum esse, quod M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe, septimo. Valerius lib. 8. cap. 16. Gellius lib. 9. cap. 11.

LOCVS COMMVNIS.

Κοινὸς Τόπος.

LOCVS communis, est oratio bona, aut mala, quæ alicui insunt, argumentans.

Dictus autem communis, quòd omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune

mune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id est, argumentationi iam peractæ & epilogo similis est. Quare locus communis non habet procœmium. Attamen iuniorũ exercendorũ causa, quãdam procœmij formam licebit fingere, cui subdere capita. Primùm ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites, aut exasperes. Post hanc adferes comparationem, qua ex collatione, id de quo agitur, in maius extollas. Postmodùm collocabis sententiam, vel mentem, caput sic vocatum exprobans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digressione vitam præteritam, in criminum suspitionem deuocabis. Deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem, huius præexercitationis pones capita finalia.

{Legitimum, Iustum, Vtile,} {Possibile, Honestum, Euenturum,}

EXEMPLVM LOCI COMMVnis contra tyrannidis affectatorem.

PROOEMIVM PRIMVM.

Quemadmodum legibus constitutum est, ipsaque apud nos iudicia censuerunt, legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quòd si præsenti liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbi-

præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset. Quum verò elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustum certè fuerit, insecuturæ tyrannidis initium, præsenti delictu condonari.

SECVNDI PROEMII forma.

Ex aliorum absolutione reorum, non magnum fortasse iudicibus periculum fuerit emersurum: verùm si tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos iudices præcipuum discrimen deuolutum iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent potiẽtes rerũ tyranni.

A CONTRARIO.

Videmini autem mihi, iudices, in eius solùm, quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam, virtutis seueritatísque maiorum nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animóque proponere sententiam, qui nobis velut maximum, incomparabiléque munus, Remp. omni dominatione vacuam, solutámque reliquerunt. Optimè quidem illi, atque rectissimè, Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se diuersámque hominibus præbet: proinde mentes quoque hominum ad rectè secúsque agendum multiplici flexu trahuntur.

Hinc inæqualitati fortunæ, legum æqualitatem

litatem opposuerunt, instituerúntque Rempubli. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiusque nunc extollentem, legum constantia æquaret, esséteque in ciuitatibus lex, correctio malorum, quæ fortuna patrasset.

AB EXPOSITIONE.

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potiùs scelestissimo secum consilio instituit, vt Rempublicam deleret, taliáque secum disserebat. Quorsum hoc ergo per deos immortales? Supra omnes positus, omnibus me patiar æquari? Frustráque permitto cumulare diuitias mihi fortunam, si eadem, quæ vulgus, faciam, eadem feram? & quod collecti pauperes iudicant, quodque multis videtur, id mihi tãquam lex obseruandum erit? Quousque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem, & pessimè perituras longè abigam leges, eróque reliquis ego lex potius, quàm reliqui mihi. Hæc ipse secum reuoluebat: nondum verò votorum suorum finem assecutus, obstitit ènim beneuolentia deorum. Quid ergo? non iniquissimum est, si propter ea, quæ frustra conatus est, summam dijs gratiam debemus: propter eadem, hæc hunc hodie conseruari.

A COMPARATIONE.

Sceleratus est homicida sceleratior tamen

multò tyrannus. Ille enim vnum, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. Quantò ergo minus est parùm offendere, aut vnum necare, quàm omnes occidere: tantò minus est homicidæ malum, quàm atrox tyranni crimen.

A SENTENTIA.

In alijs autem reis euenit plerunque, vt tametsi grauissima admiserint, mentem eximant delicto, animóque defendantur. Solus autem tyrannus fiduciam non habet, vt inuitum se dicere queat tantum scelus suscepisse. Itaque si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verùm cùm ante rem attentatam ipse multùm secum diúque deliberauerit, quomodo iustum cuiquam videbitur, culpa carere ipsum, qui ante opera, mente quoque factus est tyrannus.

A DIGRESSIONE IN CONiecturalem causam.

Alij ergo, quicunque in ius vocantur rei, præsentis solùm criminis ratione repoſcuntur, & propter prioris vitæ rectè facta, sæpius absoluũtur, presentibusq; delictis ignoscitur: solus vero tyrannus vtriusq; tẽporis iudiciũ subeat, oportet. Liquet enim quàm immodestè atq; immoderatè vitã præteritam, & quàm crudeliter presentẽ exegerit ipse. Itaq;

vtro-

vtrorúmque det pœnas, & eorũ, quæ antè, & eorũ quæ præsenti sceleris conatu deliquit.

AB EXCLVSIONE misericordiæ.

Libet autem videre, cuius preces præsenti ipsum discrimine sint exempturæ. Liberorũ nempe? Verùm cùm supplicantes vobis flentésque illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos aspectu moueri multò rectius est, quàm liberorum ipsius. Illos enim speratæ dominationis fuerat relicturus hæredes: leges verò, quòd iudicandi, decernendique de ipso potestatem habetis, præstant. Itaque per quas, quòd iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiam ferre.

A LEGITIMO.

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, necessariò relinquitur, eos, qui in seruitutem redigere conantur, esse puniendos.

A IVSTO.

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit.

AB VTILI.

Quòd si tyrannus occubuerit, id magno vobis vsui futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi legis erit.

A FACILI ET POSSIBILI.

Facile autem & expeditum erit, de ipso su-

mere ſupplicium. Neque enim quemadmodum ipſe ad aſſerendam tyrannidem ſatellitibus, ita vos ad opprimendum ipſum auxilijs opus habetis. Sed ſufficiet (iudices) ſola veſtra ſententia, cuius cùm à Repub. ius, poteſtatémque acceperitis, pulcherrimum quoque erit, pro Reipub. ſalute ipſam experiri.

AB EVENTVRO

CONCLVSIO.

Qua facilè cognitione totam hanc præſentem tyrannidis poteſtatem auferetis.

SCHOLIA.

Locus communis. &c. *Principio loci communes ſunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vſum rerum humanarum, & literarum cadunt, vt: Fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iuſtitia, liberalitas, temperantia: & his contraria, vt ait Melanctthon primo Rhetoricorum. De quorum vſu optimè ſcripſerunt, Rhodolphus Agricola in Epiſtola de ratione ſtudij. Et Eraſmus ſecundo Copia.*

Sunt item, qui alia in cauſa à defenſoribus, alia ab accuſatoribus communiter tractantur.

Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere miſereri: illorum miſericordiam captare, & illata crimina extenuare.

ITEM, communes loci, cùm accuſatorum, tum defenſorum, à teſtibus contra teſtes, à quæſtionibus

nibus contra quæstiones, ab argumentis, à rumoribus, & contrà: de quibus Cicero ad Herennium 3. & Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item communes loci (de quibus potissimùm Aphthonius loquitur) sunt quibus circa personas in ipsa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, peculatorem, vt ait Quintil. lib. 2. ca. 4. Communes autem dicti sunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur: tamen ad vniuersos criminis reos afferantur necesse est: vt ait Trapezuntius.

Augmentans. &c. *Hoc est per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina, quæ sceleratis insunt: illic per conquestionem misericordia captatur, hic peccatorum attrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debebat, ostendit Cicero in fine libri secundo ad Herennium.*

Deuterologiæ. &c. *Agricola secundam rationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primo noxij manifestantur, & conuicti supplicijs digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs esse. Et Priscianus ita definit:* Locus communis. *Locus communis exaggerationem habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit, sed rei conuictæ & manifestæ exaggerationem facimus, cui tamen legibus supplicium*

elum sit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non sunt aliud, quàm maiores ratiocinationum propositiones. & quæ in proditorẽ, in veneficum, adulterum, sicarium dicuntur. Cùm volumus enim probare Cœlium damnandum, ostendimus veneficum eum esse, quod vbi explicatum est quid restat aliud, quod ratiocinationi desit, nisi maior? Veneficus est damnandus.

Conclusio. Epilogo similis, &c. *In conclusione, præter enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio. Illa per locos præscriptos à Ciœrone communes, instigationis auditorum, augendiq; criminis causa sumitur: Hac item per locos suos commouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum, quæ alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus, λόγον ἀυξητικὸν Græci.*

Amplificatio.

Commiseratio.

Res enim nota est, &c. *Hoc est, postquam forma quædam proœmij fuerit posita, & à contrario locus, tum subiunges ἔκθεσιν, id est, expositionem, vt auditorem in odium maleficij rapias, ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum antea crimen.*

In maius extollas, &c. *Hoc est, flagitium, in quod fueris inuectus, ostendes longè grauius esse, atque atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.*

Senten-

Sententiam vel mentem, &c. *Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt suprà dictum est, vocauerunt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiamus quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.* Sententia.

Coniecturali, &c. *Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait Quintilianus lib. 3. cap. 7. Hinc coniecturalis causa. Cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem probabilem, diuiditque in causam & in vitam, illa per ratiocinationem, hæc ex antè factis suspiciones administrat.* Coniectura.

Misericordiæ exclusionem, &c. Ἐλέου ἐκβολήν, *amouendam ait misericordiam esse, & neminem iustum oportere malorum misereri.*

Leges nullæ, &c. *Tyranni periphrasis est, in quem præsens hic locus communis est institutus. Verùm tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Vnde Virgilius in 7. Æneam suum, quem pium semper esse voluit, tyrannum dixit, inquiens:* Tyrannus.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Posteà viribus imperij per superbiam cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperijs, & Remp. opprimũt, rediguntq; in seruitutem. Cum his (in-

quit Cicero Officiorum. 3.) nulla nobis est societas, sed potius summa distractio est. Omne hoc genus pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum est, &c. Idem. 2. Philippi. Satis est viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrũ, beneficio gratum, fama glorioſum, tyrannum occidere. Idem pro Milone: Græci homines deorum honores tribuunt ijs viris, qui tyrannos necauerunt, quæ ego vidi Athenis? quæ alijs in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatem, & religionẽ, & memoriam consecrantur. &c. Præterea lex olim erat: Tyrannicida imago in gymnasio ponatur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. cap. 8.

Videmini, &c. *Aphthonius*, Δοκεῖτε δέ μοι μᾶλλον περὶ τὸ παρὸν τὰς διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας: Longè, inquit, diligentius, & exactius meæ sententiæ iudiciaretis in re præsenti, si maiorum nostrorum iudicia ante oculos vestros posueritis. Iudices nimium indulgentes ac remissos arguit. Maiores autem è contrario diligentiores asserit enituisse. Illos pati Remp. opprimi: hos in libertatem adseruisse. Et legum iustitiam oppositisse iniustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus à contrario.

Fortuna. Fortuna varietate sua, &c. *Fortuna potens ac variabilis appellatur à Virgilio, quam, deam*

veteres

veteres arbitrati, in tota ratione mortalium ſolam vtranq; paginam facere credebant, & omnes caſus humanos adſignabant illi, vt hominum mentes impellenti, iam ad maleficia, iam ad virtutum ſtudia. Vnde Quintus Curtius lib. 3. de rebus Alexandri, inquit: Etiam naturam plerunq; fortuna corrumpit: & lib. 8. Quis neget eximiam quoque gloriam ſæpius fortunæ quàm virtutis eſſe beneficium. Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus inſtitutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. *Id eſt, Miſericordiam tyrannus mereretur, ſi peccaſſet imprudẽter, & inconſultò: ſed cùm factus ſit ſtudioſè, atque dedita opera tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet eſſe ſpes, nec ignoſcendi facultas parata.*

Inuitum ſe dicere, &c. *Hoc eſt, crimini ſuo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus, vel per imprudentiam ſcelus ſuſceperit. Et in teſtamento veteri legimus, ijs vrbem profugij paratam fuiſſe, qui neſcientes aliquem percuſſiſſent: vt ſi ferrum in ſylua manum ſuccidentis ligna fugerit & occiderit hominem. Deut. 19.*

Liberorum ipſius, &c. *Hoc eſt, filiorum atq; filiarum. Vide Gellium, lib. 2. cap. 13.*

Quarum reſpectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπιτρέπειν, *id eſt ſuffragia ferre. Multò iuſtius eſt, inquit, pro legibus ſuffragia ferre, eaſq; defen-*

dere, quàm tyrannorum liberos fauore prosequi, illarum enim beneficio iustitia floret, & iudices liberè sententiam pronunciant, sed horum maleficio, cum iudicibus aequitas è medio tollitur.

LOCVS COMMVNIS, IN villarum ac vrbium incensores.

EXORDIVM.

Incendiarij.

Hominum impiorum nulli grauioribus supplicijs afficiendi sunt, quàm ij, quorum malefico contingit, vt funditùs per incendia pereat, quod à iustitia suum vnicuiq; fuit attributum.

A CONTRARIO.

Quorsum attineret deorum clementia datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omninò flammis abolere?

AB EXPOSITIONE.

Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quàm omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasq; domos eiulationibus querulis cõplere, vrbes incensionibus, internecione ciues, vastitate regiones, ruina crudelissima Respub. perdere, & breuiter omnia, quibus humana vita carere non potest, flammis absumere?

A COMPARATIONE.

Quibus longè mitiores sunt fures, aut sicarij. Hi vnius atque alterius bona diripiũt, aut rerum inopia protrusi vnum aliquem occidunt. At illi Resp. omnes euertunt, & vniuersa tollunt è medio.

A SENTENTIA.

Facinori voluntario nulla esse debet parata excusatio, sed imprudentiæ iusta deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac sua sponte propter lucellum, omnia immaniter exusserunt, sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A CONIECTVRALI digressione.

Cùm vitam præteritam adeò turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis, iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

AB EXCLVSIONE misericordiæ.

Quis poterit istorum misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum eiulatus flexêre? non tot virorum singultus atque calamitates maximæ permouêre, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere.

A LEGITIMO.

Fas & iura sinunt, voluntq; vt ij pœnas se dignas exoluant, qui iustitiæ leges violando crudeliter vniuersum Rempub. afflixerunt, fortunasq; omnium irreparabili damno funditùs perdiderunt.

A IVSTO.

Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt? tantisq; supplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

AB VTILI.

Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio, fiet, vt Resp. liberata possit respirare, item boni ciues quibuscunq; rationibus valuerint, sua tecta restaurare, & in meliorem pristinam conditionem, atque dignitatem restitui.

A POSSIBILI.

Tanta vobis, iudices, est diuinitus concessa potestas, vt citra magnum negotium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure vestro remp. afflictam suffulcire possitis, & in libertatẽ asserere.

AB HONESTO.

Nihil magis poterit iudices aquissimos decere, quàm rerum publicarum hostes opprimere, nihil magis glorioſum æstimari, quam prospicere, ne quid damni boni ciues capiant.

AB EVENTVRO.

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabũt à peccando, qui alias ad nocendum promptiores erant futuri. Resipissent multi vbi cognouerint mala consilia consultoribus pessima cecidisse.

ALIVD

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in ebrium.

EXORDIVM.

In Rep. vestra, iudices, prudenter instituta, non ferre soletis vlla etiam leuia crimina: quanto minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatq; corporum & animarum pernicies certa. Ebrietas.

A CONTRARIO.

In homine rerum praestantissimam nouimus esse rationem, bonámque valetudinem: vtrunque obnubilat, imò disperdit fœda temulentia, sed conseruat diuina sobrietatis virtus, qua omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

AB EXPOSITIONE.

Tolerabilior rei praesentis esset causa, si vino rariùs sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, cùm bestia quotidie cothonissans, sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus, non desinit, ab affinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitum reuerti, & sus ad voluntabrum cœni. Noctes atq; dies in ganeis, in lustris pergraecatur, clamat, rixatur, pugnat.

A COMPARATIONE.

Quemadmodum amor turpis nihil boni procreare, sic item ebrietas ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis

solent

Temulentia.

ſolent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri. Peſtilentiſſimus omnium eſt ebrietas, hoc eſt, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetũ appellauere vinum, ex eo, quòd tenet, *atq; labefactet mentem.*

* Tenet.

A SENTENTIA.

Alios imprudentia, caſus atque fata ad peccandum trahunt: Sed ebrioſi ſponte ſua rapiuntur ad malè faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait eſſe, quàm voluntariam inſaniam. Epiſt. 12.

A VITA ANTECEDENTE.

Non potuit vitam præſentem honeſtè tranſigere qui præteritam turpiſſimè traducendo, ſe puteo, quod aiunt, argenteo, non deſiit ingurgitare. Documento ſunt libidines portentoſæ, pallor, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidiſtis effundere plena vaſa. Hæc omnia præmia ſunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidentia ſigna. Vide Plinium lib. 14. cap. vltimo.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Nulla ratione parcendum eſt illi, qui conſultò facinus patrat, & ſua ſponte ſe conuertit in beſtiam. Quod facit ebrioſus homo cuius turpiſſima flagitia ſine vlla miſericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis, reliquos à peccando deterrere.

A LEGITIMO.

Cùm, iuxta Ciceronis ſententiam. Lex eſt recti præceptio, prauíque depulſio, rectiſſimè feceritis, ſi (quod leges veſtræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen, è medio tuleritis. Quo facto vitijs omnibus repurgatam Rempublicam eſtis habituri. Lex.

A IVSTO, HONESTO, Vtili, Poſſibili.

Vos ideo magiſtratu fungimini, & gladios geritis, vt ſontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iuſtius, nihil honeſtius facere poteritis, quam ſi fortiter officio veſtro functuri, in beſtiam hanc ebrioſam grauiter animaduerteritis.

Nec erit quòd ab illo vobis metuere debeatis, cùm neminem ſui criminis defenſorem habeat, & eius omni vigore corpus exhauſtum, vinóque debilitatus ſit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quòd non ſolùm reipublicæ veſtræ futurum vtile exemplum atque ſalutare, ſed etiam gratum Deo, qui maximo odio proſequitur ebrietatem. Vnde apud Eſaiam inquit: Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam & potandum vſque ed veſperam, vt vino æſtuetis, &c.

EPILOGVS.

Sed non opus oratione longa vobis, quibus perſuaſum eſſe ſcio, ebrietatem crimen eſſe teterrimum, non leui ſupplicio tollendum.

IDEM

IDEM ARGVMENTVM VE-nustiùs ac copioſiùs tractatum à Petro Moſellano.

VEreor plurimum, ne qui ſobrij ſunt, operam hanc meam in ebrios dicendi ceu ſuperuacaneam rideant. Dicent enim, ſobrijs caſtigatione hac nihil opus eſſe. Ebrios autem ſic vino ſepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionẽ intelligant, nullius obiurgationis aſperitatem ſentiant. Nimirum, quòd vt corpus mortui nullis punctis, ſic ebrij animus nullis monitis excitari poſſe videatur. Quanquam autem optabile eſſet non ſæpe operam ludi in corrigendis ijs, qui in vitijs ſuis ſic obduruere, vt omnem medicinæ ſpem excludãt: tamen quia ſunt, qui certis interuallis ex tanti mali ſopore expergefacti ad ſe redeunt, ſeq; ſanabiles per hoc, quòd morbum ſubinde agnoſcant, præbent, vel horum gratia, quanta ſit in hoc vitio pernicies, paucis oſtendam. Nam vt pulchrius nihil eſt homine ſobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato: ita nullum monſtrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque pes, neque manus ſatis ſuum officium facit. Principio mirari ſuccurrit hic Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiam linguæ proprietate, quanta virtus, quámque ingens bonum ſit ſobrietas, ſatis declarãt. Siquidem vt oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate non poſſe, virtutem hãc inſigni vocabulo σωφροσύνην nominauêre.

Sobrietas.

nominauêre. Quid enim aliud ſonat σοφροσύνη, quàm mentis conſeruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit, tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda. Quamquam autem Stoicorum diſputatio eſt, qui vnam virtutem habeat ei & cæteras non deeſſe: tamen in vſu vitæ humanæ ſæpe compertum eſt fortitudinem habuiſſe eum, qui amicitiæ iura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo ſuo conſtruxit. Nam vt ea oculorum acies ſolà colorum diſcrimina diſcernit, quì nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ita quid quaque in re vel fugiendum, vel ſequendum ſit, ea tantùm mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere ſemper ſeruârit expeditam. Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater. Hæc rectè conſulta maturè exequitur. Cum hac florent reſp. Hac diſcedente, ſenſim optima quæque dilabuntur. Vt vel hinc appareat, quanta ſit peſtis in repub. ciuis ebrius. Qui neque virtuti vlli locum apud ſe relinquat, nec vllum in rebus dubijs conſilium aut inuenire ipſe, aut ab alijs inuentum recta ratione exequi poſſit. Qui nec præterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura præuidere rectè queat. Qui denique nihil aliud ſit, quàm, quod de ocioſis ait Poëta, telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A veſpera ad multam noctem clamatur, bi-

σωφροσύνη.

bitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur. Succedit somnus alij grauis, adeò vt morti plusquàm similis appareat: alij somniorum terrificis spectris irrequietus: tum aquissimum ebrietatis supplicium, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum villum surgere vetat, & in medium vsque diem in stratis detinet. Quòd si quid operis vrgeat, nimis fracti, & vel semimortui ad illud accedunt. Quis autem cum laude in negotio aliquo grauiversatur, ad quod inuitus fractus ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attrectãdum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret: vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quot humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, & animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborum pars, cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominis partem, nempe animum impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigas, sunt qui æstum immittant, salua tamen interim rationis dignitate. Atque illud ipsum quod cõmune habemus cum dijs immortalibus, quo solo homines

homines & sumus & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebrietas & potest & solet. Atrox sanè & horrenda pestis est ἐπιλη-
ψία, qua correpti plærique aliquoties vim sibi ipsis afferũt, dum sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi. At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quãtoque immaniori malo laboret ebrius. Quem epilepsia corripit, hũc paulo momento deserit, atque ei mentis vsum reddit. Ebrius autem cùm diu multumq; per ebrietatem iactatus fuerit, seq; indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si nõ, quod sæpenumero accidit, in totum extinguatur) totumq; penè triduum sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunq; redit. Illi mali sensum lenit, quòd nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit. Huic verò malum conduplicatur, quãdo quo mali culpam à se transferat non habet, & minus premere solent, qua nihil commeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet, reperiri potest. Quid enim tam est horrendum, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris, effutit omnia, neque quicquam tam religiosè arcanũ est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis cõpotoris stultitiam inuitatus, mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud quod

Epilepsia.

chariſſimum habet, ad alienum affectum eumq; ſtultum amittere, vel cum auiditate paratus eſt? Cui autem ignotum eſt, rixarum, vulnerum, ſtuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fontem eſſe ebrietatem? Quis enim neſcit pugnam Lapitharum factam, vt Horatius ait, ſuper mero? Quis neſcit, Tarquinios mero calentes, primùm ad ſtuprum nefandum proceſſiſſe, mox & regno ampliſſimo excidiſſe? Quis ignorat Alexandrum Macedonem, cætera quidem regem laudatiſſimum, compotandi ſtudio eò prolapſum, vt quibus familiariſſimè vtebatur, iis interfectis, & per hoc procerum ſuorum omnium animis à ſe alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustiis complecti ſtudeo.

Lapithæ.
Tarquinij.
Alexander.

ALIVD EXEMPLVM LOCI COMmunis in ſacrilegum, iuxta præſcriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Priſciano deprompta.

EXORDIVM.

In omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos, qui contra deos aliquid audent, ſacra violando.

Sacrilegus.

ALIA EXORDII formula.

Quòd ſi vultis committere, iudices, vt cæteri quoq; homines veſtra indulgentia peſſimi fiant, ſacrilegum impunitum relinquite: ſin hoc non placet, ſupplicijs adſcite.

ALIA

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conſpectum veſtrum adductus eſt reus, videtur ſolus in periculum veniſſe, ſed vos quoque in diſcrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, deorum iram in homines excitat.

A CONTRARIO.

Vt dij placarentur, maiores noſtri ceremonias inſtituerunt, aras condiderunt, templa dijs immortalibus vouerunt, hoſtijs donarijſq; exornârunt, ac feſtis diebus redeuntibus celebrârunt: iſte autem, vt deos exacerbatos in capita noſtra inſtigaret, aras ſpoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abſtulit.

AB EXPOSITIONE.

Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur ſacrilegus, quàm deos irritando vniuerſæ ciuitati malum accerſere, publicisq; ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex ſacrilegio, & deorum contemptu, ſolet agrorum ſterilitas prouenire, omniumq; rerum penuria. Item ſeditiones, prælia, regionum deuaſtationes, vrbium excidia, atque peſtes.

A COMPARATIONE.

Ex reliquorum maleficijs tolerabilius malum videmus enaſci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur. Stupratorum adulterorumq; crimina ijs ſolùm, qui faciunt, moleſta & acerba ſunt, & eos maximè, quorum intereſt, excruciant.

Sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimùm incommodat, qui tyrannis est simillimus, sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimis omnium. Illorum enim facinus est sæuissimum, qui deorum immortalium donaria spoliant, sacraq; diuitias auferũt. Iniquissimum igitur esset, furem vel iniurioſum adfici supplicio, sacrilegum verò absolui.

A SENTENTIA.

Sed quid suis vt prætendat flagitijs habere potest? inuitus ad scelera non accessit, sed cùm mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis & impijs consilijs atque conatibus fores tẽplorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò diuina sacraria prophanando exacerbauerit? Quod designare solent, qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis, vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atque sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire.

A DIGRESSIONE coniecturali.

Homines alij qui peccant, maleficij præsentis labem, vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expurgare possunt. Sed qui tam horrenda crimina committunt in deos, satis ostendũt seſe habere pectora, quæ ab ineunte ætate, nulli pietati adsueuerint, sed assiduo criminum vsu tam contaminata, vt ad meliorem frugem, si cupi-

am

ant etiam, neque ant reduci. Lignum enim tortum, haud vnquam rectum. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ, quam licet expellas furca, tamen vsque recurret. Quare nihil iam aliud restare constat, quàm dignum meritis supplicium, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat. Consuetudo.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil opplorationibus eius commoueamini oportet, ne crimen impunitum, aliis similiter peccandi fenestram aperiat, & inconsulta misericordia vestra, deorum iram, in publica dispendia calamitatis exacuat.

A LEGITIMO.

Quòd si leges volunt, vt qui status hominum inquietant, pacemq; publicam interturbant, puniantur: quantò magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditùs intereamus.

A IVSTO.

Et quid magis æquum esse poterit, quàm deos placare, religionem tueri, ædiumq; sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs adficere?

AB VTILI.

Quod si feceritis, deos placatos habebitis, & Reipublicæ statum longè tranquillorem, atque pro-

ſperiorem. Etenim in iis imperijs fœliciter omnia ſolent ſuccedere, in quibus religio vera conſeruata, ſcelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæſitum.

A POSSIBILI.

Nec erit, quod vindictæ veſtræ iuſtiſſimæ impedimento eſſe poterit, neminem enim iſte habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore, qui tantus diuûm contemptor Mezentius, iſtum e manibus veſtris cupiat eripere, ſed potiùs omnes inſtare & vrgere, vt reus omnium ſuffragijs morti deſtinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conſeruato, κακῶν πανηγυρις impendeat.

EPILOGVS.

Quid igitur moramini? quid ceſſatis in eo tollendo, qui iampridem omnibus videtur eſſe damnatus?

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in contumacem, aut ἀυσκολὸν.

EXORDIVM.

Contumacia. Inter varia criminum genera non infimum eſt contumacia atque moroſitas, omnium diſſidiorum vberrimus fons & origo.

A CONTRARIO.

Æqualitas. Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum eſt, vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum. Et obedientia vel ſola virtus, quæ menti cæteras virtutes inſerit, inſertáſque

tásque custodit. At morositás & contumacia pertinax, amicitiæ pacta rescindunt, omnemq; concordiam è medio tollunt, vt Pythagoras rectè dixerit, æqualitatem amicitiæ parentem, & altricem: Contrà, inæqualitatem, discordiarum bellorúmque matrem esse.

AB EXPOSITIONE.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemq; ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduò loquitur atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imò vincere. Nolo alicui morem gerere, cùm longè meliùs, quàm alij, nouerim, quæ conueniant ætati meæ. Nec maximoperè alienam sapientiam optârim, valeat monitorum odiosa prudentia, ego quod mihi visum erit aggrediar: præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuêre, faciam, reiectis etiam libris, indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassator aut sicarius: in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam atque prosternam, aut velut Achilles, in fugam compellam, exclamabo etiam vt Stentora vincere possim, aut propria mercede canoros

Curetum sonitus, crepitantiaq; æra secutus,
Torua Mimallonijs implebo cornua bombis.

Hæc digna sunt adolescentibus exercitia. Melan-

cholicorum est, studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

A COMPARATIONE.

Graue crimen est ambitio, sed multò grauius obstinatio & pertinacia procax, quã αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est alijs, quos veluti contagione virosa corrumpit, & ad seditionem, Reip. perniciem, instituit atque trahit.

A SENTENTIA.

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facilè, si velit, bene monentes audire posset. Sed peruicax, & obstinatus animus reluctatur, ac velut asinus calcitrosus, reuerberat. Caterùm vt πειθαρχία μήτηρ τῆς εὐπραξίας: sic inobedientia crimen & pertinacia scelus omnium in Repub. peruersitatum origo.

A DIGRESSIONE CONiecturali.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeoq; ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturã, ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reip. pestilentissimum, potest enasci.

A MISERICORDIÆ Exclusione.

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui

ruba

rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atq; præfractiores, à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus, vt omnis bene monentium, ac grauium virorũ authoritas in ſummum adducatur diſcrimen.

A IVSTO.

Quòd ſi non in facta modò, ſed in voces etiam petulantiores olim publicè vindicatum eſt, vt C. Fundanius, & Tiberius Sempronius adiles, Appij Cæci filiæ mulctam ob inciuilia verba duntaxat dixerint, vt ait Gellius lib. 10. cap. 7. Quantò æquius erit conſtringere os infrœne, & coercere peſtiferam rebellandi libidinem eius, qui reſponſator teterrimus, ablatratione, factoq; ſuo ſcelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit.

A LEGITIMO.

Quòd ſi veſtrûm nonnulli iudicauerint vitium contumaciæ non capitale crimen eſſe, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna ſit, quàm culpa. Officiorum. 3. Non petam, vt in reum exempla crudelia nimis edatis ſed per νουθεσίαν aut τιμωρίαν occurſuri vitijs, ita puniatis, vt accepto malo, reſipiſcat, peccandiq; licentiam cohibeat, atque compeſcat.

AB VTILI.

Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, ſed aliquando ad viuum reſecare, quantum in Repub. bonæ frugis afferat, vel cæco manifeſtum eſt.

A POSSIBILI.

Res ardua non erit de præſenti reo iudicium cenſu-

censuram q3 facere, sola sufficit authoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copijs auxiliarijsq3 opus habituri estis, cùm vel solo nutu cõfundere possitis, cumq3 nemo sit, qui cupiat illi subuenire.

AB EVENTVRO.

Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij vestri remoratur.

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum. In auarum.

EXORDIVM.

Auaritia.

Vetus dictum est, iudices, auarum, nisi cùm moriatur, nil rectè facere. Quod vel solum vobis persuadere poterit, vt hunc hominem, ipsam auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltem extra patriam aliquo, vnde ad nos vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare.

A CONTRARIO.

Gyari.

Admodum bene ac prudenter olim Romani sapientes instituerunt, vt in Ægei maris insulam Gyaros noxij deportarentur, ne lacesserent ac diuexarent innocentes, pauperum sudores atque sanguinem hauriendo. Contrà, vos perperàm ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potiùs hominem pestiferum & iniurium, ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius præsentia perniciosa miseri ciues non

modo

modò violentur, sed etiam perdantur. Vniuersum enim mortalium genus deuorare, & omnibus, vt sibi solis prosint, esse maximo detrimento solent auari, per omne genus iniuriarum suos explendo loculos, alienos expilando.

AB EXPOSITIONE.

Cuius rei gratia secum animo reuoluere solitus. Quorsum virtutes? quorsum probitas? quæ laudatur quidem, sed alget. Vnicum ego pecuniæ studium amplectar. Hæc rerum omnium regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel dij capiuntur. In prætio prætium nunc est, dat census honores, qui diuitijs parantur. Has igitur consecuturus ego, omnibus (qui nunc quæstus vberrimus) assentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiã, nihil vel deos, vel homines curaturus. Diuitiæ.

A COMPARATIONE.

Luxuriosa quidem res est vinum, & tumultuosa ebrietas, sed longè nocentior auaritia furit, qua nihil scelestius esse rex sapientissimus Solomon asserit. Et quò liberalitas gratior, omniumq; studiosorum encomijs celebratur atque laudatur magis, tantò detestabilior auarus est, qui non amicis, non patriæ, nõ reliquis omnibus, sed sibi soli natus, quasi hominis portentum viuit, se solùm pascit, & horrendum dictu nunquam satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerbiorum. 28.

A SENTENTIA:

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiam agit. Homicida in furoris vim, ac iram transfert crimen & fatis maleficium assignat. Et vterque nõ semper, sed rarò, casu quodam, & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxiũ repurget animũ. Cùm auaritia penitùs insita permanet in venas, & intimis pectoribus inhæreat, vt auelli nõ possit, nullũ relinquens pœnitentiæ locũ nullamq; de hominum genere benemerendi facultatem.

A CONIECTVRALI digressione.

Præteritæ vitæ sanctitas aliys sæpe reis nõ vulgarem apud iudices æquos beneuolentiã cõciliat. Verùm, si totam huius rei vitã examussim excusseritis, ipsissimam inuenietis ἀυγείᾳ ϛουϛασίαν, mõstrũ nõ vna graui correptione vel supplicio dignũ.

A MISERICORDIÆ EXclusione, atque iusto.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei misereat. Familiam, quã sui similimã habet, ad pedes fortasse vestros prouolutam videbitis, sed vos legum & iustitiæ ratio magis permoueat, quàm iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodili lachrimæ.

A LEGITIMO.

Cùm leges reip. gratia cõseruãdæ iubeãt in sontes animaduertere, nõ illegitimum fuerit, imò iustissimum, acriter hũc reũ à vobis castigari, vel procul abiegari, cũ nihil eo sceleſtius, vt dixi, reperiatur.

AB HONESTO ET POSSIBILI.

Quo facto, nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod iudiciũ vestrum possit remorari, video. Nam si solùm volueritis, dictũ ac factum reddetis.

AB VTILI.

Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primùm, iudices integri, teterrima peste Rempublicam liberâsse praedicabimini. Deinde prudenter effeciſſe, vt praſentis rei ſupplicio deterriti reliqui, ad conſimile maleficium non facilè ſint acceſſuri.

EPILOGVS.

Plura dicere non arbitror operæpretium, cùm ipſi ſatis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cùm eo nihil ſit in Republica peſtilentius, atque magis perniciosum.

ΕΓΚΩΜΙΟΝ. LAVS.

Ἐγκώμιον.

LAus eſt Oratio, bona alicuius enumerans.

Laudandæ verò ſunt.
- Perſonæ, vt Thucydides, aut Demoſthenes.
- Res, vt Iuſtitia, aut Temperãtia.
- Tempora, vt ver, æſtas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carentia animalia, vt equus, aut bos.
- Plantæ, vt vitis, aut oliua.

Lauda-

Laudamus verò & communiter & singulatim. Communiter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, vt Athenienſem vnum aliquem. Hæc verò diuiſio eſt laudis.

Diſpones autem ipſam hoc pacto: Primum proœmion pro qualitate rei pones.

Deinde ſubijcies genus, quod diuiditur in
- Gentem,
- Patriam,
- Maiores,
- Patres.

Pòſt educationem explicabis, quæ continetur,
- Inſtitutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc ſubdes præcipuum laudum omnium caput, res geſtas, quas diuides in ea quæ ſunt
- Animi, vt quæ fortitudinis ſunt: quæ prudentiæ.
- Corporis, vt pulchritudinem, velocitatẽ, robur.
- Fortunæ, principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Addes deinde comparationem, qua id, quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius. Poſtremò epilogo, qui precationi ſimilior ſit, concludes.

EXEM-

EXEMPLVM.

LAVDATIO THVCYDIDIS.

Thucydidis laus.

Æquum est, eos, qui vtilia nobis adinuenêre, suis ipsorum inuētis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditū, ijsdem quoque ceu autorib⁹ cum gratia reponere, acceptumque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsis plurimum attulit ornamēti. Omnes enim de vlla humanarū rerum parte benemeritos decet venerari: Thucydidem verò eo magis, quòd pulcherrimo omnium illustrando, curā suam impendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius. Neque Thucydide quemquam bene dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

A PATRIA.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quę & vitam pariter sibi, & eruditionem præberet. Neque enim in alio loco natus est, quàm, vnde omnis bene dicēdi ratio profluxit, originemq; vitæ sortitus Athenis.

A MAIORIBVS.

Reges generis sui habuit autores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem, & ciuitatis statum popularem, quo clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad in-

iustas opes, potẽtiamque delaberetur, æqualitate legũ prohibitus est, néue in obscura reliquæ plebis vilitate delitescceret, fœlicitate generis est consecutus.

AB EDVCATIONE.

Talibus igitur procreatus, in Republica Athenienſium, interque leges educatur, quæ certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem, armaque viuere instituens, eruditioni, simul atque rei militari operam dare decreuit, neque studia armis deferens, neque arma (vt præcipuam prudentię partem) relinquens, vnoque conatu duarum diuersarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea, quę natura sunt separata.

A REBVS GESTIS.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quęsiuit proferendis eis, quę pulchrè fuerat in ętate meditatus. Nec obfuit casus, bellumque protinus est ortum, ipseque res ab vniuersa gestas Grecia, literis complexus, posteritati mandauit, conseruator eorum, & velut restaurator, quę bellorum deleuit iniuria. Nec passus est, quod quisque gessit, temporum situ aboleri. Ex ipso ergo cognoscitur captam esse Plateam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Athenienſium classibus Peloponnesi oras esse nauigatas. Certatum est

na-

nauali prælio apud Naupacton, non est nos Thucydides id passus latere. Lesb⁹ ab Athenienſibus est capta, id quoque ab ipso indicatur. Cum Ambraciotis pugnatum est, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedemoniorum non ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Athenienſium labores non latent. Concionantur Corcyrei Athenis, Corinthij ipsis contradicunt. Aeginates vt Athenienſes accuſent Lacedemona proficiſcūtur. Iam verò à belli conſilio Lacidimonios Archidamus abſterrens: contra Steneleidas ad bellum ſuſcipiendum impellens. Ad hæc Pericles legationem Laconicam cōtemnens, neque paſſus deficere animo propter peſtilētiam Athenienſes. Cuncta hæc Thucydidis opera ingenioq; in omne æuum ab oblitione vindicantur.

A COMPARATIONE.

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium ſcripſit, hic omnia ex rebus ipſis, atque veritate deprompſit. Quantò verò quod ad alienam fit gratiam, infrà id eſt, quod fit ad varietatē, tātò poſt ſe Thucydides Herodotū relinquit.

EPILOGVS.

Erant alia quoq; permulta, quę de Thucidide dicerētur, niſi quò minus omnia diceremus, laudum ſuarum nobis obſtaret multitudo.

APHTHONII
ALIVD EXEMPLVM
Laus sapientiæ.

PROOEMION.

Sapientia. SApientiam adipiſci fœlicitatis eſt: laudare aũt pro dignitate ipſam maius eſt, quàm vt noſtris id viribus adſequi poſſimus. Tantum enim illi ſuperat gloriæ vt commune quondã deorum immortalium bonum eſſe credatur. Quum enim deorum vnuſquiſque, velut deſcriptam officij ſui tueatur partem, Iuno nuptijs præſit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabriles ſuas exerceat partes, ducat Neptunus nauigantes, & quiſque alius aliud ſibi vendicet, ſapientiam in commune ſibi aſſerũt omnes, præcipuè verò præ omnibus Iupiter, quantò reliquis maior eſt, tanto omnium quoque ſapientiſſimus æſtimatur.

A GENERE:

Vnaque ſapientia eſt, quæ vel maximè æternam Ioui præſtat poteſtatem. Et dij quidem natiuam ipſam cognatamque ſibi habẽt, munere autem ipſorum in terras quoq; dilata eſt, & deorum filij ſapientia ſua maximam humanæ vitę vtilitatem attulerunt. Quapropter poẽtæ laudem merentur, qui Palamedẽ & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiens olim fuiſſe canitur, deorum fuiſſe filios tradiderũt.

Non

Non quidem illi vano commento deorum naturam velut permutare conati, quam ne dij quidem ipsi permutare possent, sed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cęteris admiratione pręstarent, deorum filij crederentur. Nec immeritò illorum in deos referebant genus, quorum sapientia maior, quàm humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

A SAPIENTIÆ operantionibus.

Sola autem ipsa vtroq; rerum statu equas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solùm probantur, alia laudamus in pace. Sapientia verò, præcipua est vtriusque temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tanquam prorsus artium pacis ignara: sic pacem continet, tanquam nunquam agitata strepitu bellorum: denique tam aptè vtriq; sese accõmodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni tranquillitatis vtitur more, in bello verò victoriam prębet. Neque armis solùm superiorem facit, sed in concionibus quoq; præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primasq; sibi vendicat sapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit similitudinem,

sola enim velut Deus futura prospicit. Quin ipsa quoque terrā agricolis attribuit, nauigātibus assignauit mare, adeò non fruges colligere sine sapientia, non nauim nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus. Itaque quicquid exhibet mare, quicquid hominū vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta censentur, ne cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantum solis se porrigit ambitus, quod spatium stellarū vnaquęq; circūscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiam, & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diuturnitas non potuit, sapientiæ astus subegit: & vnius consilium adepta, vniuersam persarum potentiam dissoluit. Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento. Sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuat.

A COMPARATIONE

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit, quū quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpanda videatur.

EPILOGVS.

Erant & multa alia, que de sapientia dicerentur,

rentur, nisi maiora, essent, quam quæ possent modica oratione complecti.

SCHOLIA.

LAus, &c. *Alij laudationem vocant, hoc est, orationem bona exprimentem, quæ alicui insunt,* ἐγκώμιον *Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij sententiam dictum, eo, quòd* ἐν κώμαις. *id est, in vijs antiquitus canebant. Nam antiqui* κώμας *angiportus dicebant. Differt ab hymno & epano, quod hymnus deorum sit, encomion verò mortalium. Et quoniam epenus paucis verbis fiat, encomion autem, secundum Rhetoricæ artem proferatur. Et cùm in loco cõmuni quoque laus sit, hoc differunt, quòd in loco communi, pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, vt præmium petamus. Laus autem per se virtutis testimonium habet, vt ait Priscianus.* Laus. Encomion. Hymnus. ἔπαινος. Locus communis.

Laudandæ sunt, &c. *Porrò præterita, instantiáque, atque adeò omnia, quæ nunc laudamus, nunc contrà vituperamus, res sunt omnis generis, quæ aut cerni tangiq́, vt homo, equus, vrbs, flumen, aut animo intellectuq́ cognosci, atq́ percipi possint, vt facta dictaq́. Virtutum item vitiorumq́, tum artiũ varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, tẽperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris, aliaq́ id genus* Laudanda.

multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facile possunt, nempe: iniustitia, luxuria, inuidia, &c. Ipsius autem dei laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tota huc pertinet, rērum autem que cerni tangiq; possunt, primas partes homines tenent, qui cùm cæteris animantibus brutis rebusq; mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturaq; dotibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè personas, vrbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta, dictaque quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta esse constat. Iam & iuxta virtutes arteſq;, aut in certis hominibus, aut seorsim suis ipsas laudibus exornamus.

Res, &c. Vt Erasmus laudauit Moriam. Et ad ingenij vires periclitandas, artemq; ostentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim. Eum enim cõstantius valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit. Cuius meminit Gellius lib. 17. cap. 12. Et Politianus in Epistolis.

Loci, &c. Vt Baiæ, Tempe.

Portus, &c. Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginensium. Cuius meminit Virgilius in primo. Item laudari poterit Stoa Porticus Athenienſis,

Stoici. Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno pholosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouidius. 12. Metamorph.

Horti

Horti, &c. *Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrico fuisse memorant. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Saty. 10. Item Alcinoi sylvæ, quarum Virgilius Georgicorum 2. meminit. Idem.*

Adeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feracis prædicemus hortuli.
Hortus salubres corpori præbet cibos &c.

Equus, &c. *Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij, quorum meminêre poëtæ, vi ait Vergilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. cap. 2. Item Solis equos, &c.*

Bos, &c. *Vergilius in Georgicis.* Bos pulcher.

-Optima toruæ
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus, omnia magna,
Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. *Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, vt ait Virgilius. Vide Plinium lib. 14. cap. 3.*

Olea, &c. *Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signum fuerit pacis. Vnde Virgilius in 7.* *-Ad mœnia regis*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

ITEM: Brassicam laudat Cato, Maluam & Albucum Hesiodus.

Subijcies genus, &c. *Sunt qui hoc loci iubeant addenda esse ea, quæ natiuitatem vel miracula vel prodigia præcesserunt, vt si laudaturus Scipionẽ, dicet in matris cubiculo anguem visum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius lib. 6. belli punici. Itẽ in encomio. Hecubæ recenseas facem, qua prædixerit incendium, & excidium Troianum. Item quid natis euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 6.*

Scipio.

Hecuba.

DE LAVDIBVS DVCTIS AB Animi, corporis atq; fortunæ bonis, ex Buccoldiano.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS.

De fortunis, quæ & externa bona sunt, subindè nobis est dicẽdum. Hæ autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, siue dono data, siue suorum testamento legata parentibúsue relicta acceperit, emerítue, ex adiũctorum loco narrandum locupletandumq; erit. Deinde ex descriptionis loco, situm prædiorum, atq; hortorum, ad flumina, seu fontes, & factas hic ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè si is, quem laudas, princeps sit, vrbesq; in quas imperium habet, describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mirè locupletabitur oratio: ostendendóque aut genere, numero, fertilitateque

Hominis laus.

ma-

maiores ampliorésque putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebusq; manufactis, atq; ad voluptatem structuris iucundiores amœniores sq;. Quod si verò eorum, quibuscum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse cõtenti esse possumus. Spectandum etiam, atq; cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrariisq; copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse agrosq; suburbanos, vnde certus ferè quotannis fructus redeat: illis non modò longius domo, sed & aliena in ditione sitos, iisq; expositos fluminibus, quæ sæpiùs inundãdo sata omnia obruant atq; conuellant. A contrariis, nostros flumina fonteq; irrigando agros vtilitatem adferre maximam, illis in sata erũpendo, eademq; conuellendo incõmodum adducere summum: huic aquarũ incursum prodesse, illis eundẽ ipsum obesse: huic voluptatẽ adferre, illis mœrorem tristitiamq; dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructũ redire, illis nullum huius prædia vrbis horreum alimentúmque in hostes esse, illorum contrà hostium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quòd si verò principem laudandum suscipias, potentiámque eius, gentis suæ, vrbiúmque genere & numero prædices, quo res maior, illustriórque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVÆ CORPORIS BONA IN homine ex locis amplificandi ratio sit.

Hactenus de externis bonis eius, quem laudamus,

mus, quæ quidem pro personarum varietate, aliæ atq; alia existunt: quæ persequi, cùm infinitum, tũ minus fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit: vsumq; locorum in iis, quæ omnibus communia sunt, laudemq; merentur, mõstrare: vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantam quisque velit moram vbique facere in augendo posset. Corporis autem bona esse diximus, staturam figuramq; corporis, valetudinem roburq; ipsam denique formam. Hæc, quanquàm leuiora sunt, suam tamen laudem merentur, certáque interim animorum indicia esse solent. Vnde Homerus cùm in Thersite garrulitatem, animiq; vitium nobis depingi vellet, nescio quo modo, non tam malefacta, quàm corporis deformitatem vitiaq; explicando, vitiosissimum ipsum introduxerit. Idem staturam grãdiorem roburq; in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni staturam magnam, cui maiestas inesset regia, tribuit: Vlyssem illo quidem minorem, sed latissimis humeris & pectore describit. Iam verò Aiacem illum, non ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellẽtem introduxit. Nec noster hanc in suis laudem neglexit: qui cùm & in cæteris, tum maxime in Æneа & Turno principibus corporis bona laudat. Et Dareta cùm alta statura, latissimis q; humeris, quod certum virium argumentũ esse solet, in singulare certamen produxisset: eius tamen antagonistam Entellum

tellum, vel senem, magnitudine corporis, viribusq; adeò superiorem facit, vt illum, non secus ac qui frustrà vrbem, aut càstellum oppugnet, hunc temerè infœliciterq; aggressum dicat. Forma plùs laudis meretur, præsertim in Principibus viris, grauitas oris, maiestasq; in vultu: hæc in primis pondus orationi, autoritatemq; tribuit: tantúmque in animis Gallorum hostiam valuisse T. Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentq; hos cum ornatu habituq; paulò humano augustiore, tum maximè oris grauitate atq; maiestate dijs simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulachra velut venerabundi constiterint: nihilq; in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsumq; locorum explicemus: Statura, robur corporis, orisq; decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à causis & euentis, deinde dilatemus: Fuisse huius maiores, homines cùm insigni statura & robore, tum quadam modestia orisq; grauitate præditos: semperq; operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinemq; acceperit, certa viuendi ratione aleret, proueheretq;: nulla vt Venus, Bacchusq; immoderatior, corporis vires vigoremq; auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quò minus in rebus cum grauitate agendis, suo, amicorum

corum, & Reip. tempori seruiat. Quinetiam comparatione rem extendas, si cum alijs amplissimis hominibus conferas, ostendásque in hoc nostro aut similitudinem, aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsóque robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate maiestateque multis partibus sit superior.

QVÆ RATIO ANIMI bona ex locis amplificandi.

Restant animi bona, quæ vt cuiúsque propria sunt, ita præ cæteris laudem mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutum genera, vt suprà visum est, quæque referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut quod non minus commodè fiat, temporum seruabitur ordo. Itaque dicendum, qui pueritiam adolescentiamq; transegerit: quæ sequutus studia: quãtumq; in ijs, & quàm breui sit assequutus. Atq; hìc, si fortè insigne ingenij specimẽ, indoliſq; haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit verbis extollẽdum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliúque id genus additis circumstantijs, quas adiunctorum locus suppeditat. Quòd si forte operæpretium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimùm extendat. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatísque testimonia in lucem dedit, primùm qua-

qualia quantáque ipsa sint, narrandum, quantúsque inde ad plures fructus redeat. Quæ item, seu doctorum, seu multitudinis, seu vniuersorum de ijs testimonia iudiciáque existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorúmque loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à causis subinde augebis: quòd à multis, magníque nominis hominibus, siue rogatus, siue vltro iuuãdi studio ad scribendum se contulerit. Ab euentis: non modò hominum de se expectationi respondisse, sed & vicisse: nec in vna atque altera, sed in pluribus nationibus ipsius scripta legi, laudariq;. Atq; hic & enarrandum, quorum expectatione maiora emiserit: quibúsque in prouincijs plurimùm probentur. Iam verò & huius cum probatis magnorum authorum scriptis conferas, ostendasq; potiora multò, melioraq; hominum consecuta esse iudicia: aut maximis summorum authorum monumentis paria esse, atq; iudicari. A dissimili etiam amplifices: si in ijs, quibuscum confers scriptis, dissimilitudinem esse ostendas: vt si Hippocratis & Galeni medicorum opera cum Pauli & Pomponij iure consultorum scriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis sollicitis bene consuluisse: illos præcepta dedisse, ne morbus vincat, & ager moriatur: hos ne auarus triumphet, & suum alteri eripiat: denique illos cauisse, ne ipsa præmaturè vita, hos ne sua cuiq; res iniustè auferatur. Hinc mirè Cicero

non

non ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudinem ſtudiorum Murenæ & Sulpitij pluribus verbis explicando. Hunc in modum ſingula quidem, tam domeſtica, quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, ſeruato temporis ordine, enarranda amplificandaq; erunt, qua ratione domi vixerit, liberosq; educârit, ad quæ ſtudia miſerit, liberaliterq; aluerit, quos in viros, aut abierint, aut ſe euaſuros certam de ſe ſpem patri patriæq; præbuerint. Quæ ſi perſequaris omnia, ducasq; per locos, incrementum res ipſa ſumet maximum. Iam & quid commodi ipſe, ſiue re operáque, ſiue conſilio Reipub. præſtiterit. Quale eſt, ſi dum aliquando, vt ſæpe, maximis de rebus bene reipub. conſulendum fuit, inopſq; conſilij multitudo ea facili momento ſequenda putaſſet, quæ probata, reipub. ſtatum euerſura penitùs fuiſſent, hunc in concionem prodiiſſe dicas, & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda maláue reipub. impendeant, edocuiſſe: eaq; ſuſcipienda perſuaſiſſe, quæ cùm ſingulis tranquillitatem, vtilitatemq; tum vniuerſis nomen gloriamq; attulerunt. Atq; hæc aperienda, pluribusq; verbis ex locis alijs atq; alijs explicanda erunt, quæ res ad ita conſulendum animum potiſſimùm impulerit: quæ ſi honeſta, vtilisq; fuit, euenta votis reſpondiſſe pulchrum erit. Quanta autem gloria emolumentaq; inde reipub. euenerint, quis item ad conſultorem fructus honoſq; ab vniuerſis viciſſim redierit,

rit, copiosè erit exponendum. Postremò comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut maius, aut simile, dissimileq3 ostendendo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditam, prudentia sua ab exitio conseruâsse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia, turresq3 in hostes, propugnacula, non sine summis oppidanorum impensis laboribusq3 altiùs eduxisse: hunc vnum ipsa modò ratione consilioq3 non mœnia solùm vrbemq3, sed & fortunas omnium, vitamq3 seruâsse. Quantum etiam ciues grati vicissim, postea huic honorem, gratiamq3 habuerint, cum ijs conferas licet, quibus ob præclarissima in rempublicam merita, non ingrati extiterunt: doceásque aut maiora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò is, quem laudas, princeps sit, exercitúmque duxit, præterquam quòd ex his locis omnibus, ab adiunctis, quæ latè patent, passimque vsui sunt, à testimonijs, à causis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrarijs, copiam petas, etiam à descriptionis loco amplifices, maximè: cùm aut stratagemata genusq3 militum, & armorum, aut vrbes quas cepit, regionesq3 & gentes, mores, aliaq3 id genus, suo quæq3 loco describas. Porrò cùm temporis hic seruandus sit ordo, danda est opera vt leuiora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, & prudenter, & iustè, fortiter, modestéque facta, laudem in

animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimúmque dilatãda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumq; numerum, persona quas laudãdas suscipis, secum adferent, in quibus singulis augendis, cognitis his locis, quantam ipse voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVGENDA, quæ post mortem acciderunt.

Cùm igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu rectè fecit, verbis extuleris, dilataueriséq;, non negligẽdum, quomodo excesserit è viuis, & quæ vitæ iam defuncto virtutis ergô magna acciderunt. Nam cùm magnis viris, dũ vita manet, laudemq; sequentibus, comes sit inuidia, fit, vt morte iã sublatis, ereptisq; quos nocitura sequitur, sese auertat: patiaturq; mortuis, quem viuis noluit, suum honorem deferri. Quare si et huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentiùs sit extructa, aut statua erecta, aut deniq; quotãnis ad sempiternam huius memoriam, rerumque ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quãto studio, aliisque id genus explicatis circumstantijs, quarum, adiunctorũ locus nos admonet, copiosè erit exponendũ. A causis item et hæc, si voles, amplifices: quæ ipsius in Rempub. merita constent: cur tantum vel emortuo honorem constituerint. Ab euentis hîc nihil sumas, cùm explicata ex adiunctorum loco, causas suas præcesserint, nisi propterea

hæc

hæc defuncto cõtigisse aiebas, vt statuto præclarè facti summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponasq; ea ita ex sententia euenisse: plurésque honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletare res potest maximè: si virtutis præmia, monumentaq; huic post mortem constituta, cum regum parentationibus, funebribusque honoribus conferas atque ostendas, studio hominum vltrò hæc præstantium illos superasse, rerum autem magnificentia æquâsse. A dissimili item, illis à regis, regiáque pecunia funebria magnificentiùs adornata, huic ab vniuerso populo, æreque publico splendidè instructa: illis, quia reges vixerunt, mortuiq; sunt: huic, quòd patriæ conseruator extiterit, mortuúsque sit, habitus est honos: illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, ne suæ virtuti præmia deesse viderentur. A contrarijs: illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosecuti sunt: illos noua constituendo vectigalia, annonam, victúmque communem aggrauasse agnoscunt: hunc virtute, prudentíque consilio plurimùm leuâsse intelligunt: illos viuos tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrem conseruatorémque appellantes, amplexi sunt: illos post mortem vel ab alijs honorari agrè ferentes, quantum in sua positum potestate, impediuerunt: hunc contrà vniuersi æquali studio, summis ho-

noribus vltrò affecerũt. Qua ratio sit personas laudandi, ab externis corporis animiq; bonis, atque adeò ab ijs, quæ has tempore antecedunt, simul iuncta & post insecuta sunt, ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum ijs coniuncta sunt fortunæ, corporis animíque bona omnia: post autem insecuta sunt, habiti post mortem honores, præclaráque de ijs hominum iudicia. Qua autem via singula ex locis copiosè instrui augerique possint, vt cunq; aperuimus: non quidem eo consilio, quod totam copiam, quanquàm paucis rem perstrinximus, in cuiusuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendã putemus: sed vt monstrato locorum vsu, pro causæ conditione, quantam quisque inde velit, copiam peteret. Neq; enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribimus, sed quid possit.

EADEM, QVÆ LAVDANDI, & vituperandi hominis ratio.

Vituperiũ. Porrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademq; per omnia via in vituperandis externis corporis, animiq; malis erit sequenda. Patriam igitur, parentesq; bonos habuisse, atq; inde degenerasse, patrimoniumq; dilapidâsse, vt Catilina, tam vitium dedecusq; est, quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem si qua sit deformitas, vt in Thersite, suis erit verbis exaggeranda: si nulla, forma, viribúsque malè vsum fuisse, odio dedecoríque erit magno.

no. Animo autem profecta vitia, flagitiaque seruato temporis ordine, nisi in sua vitiorum genera spargere quaq; mauis, perpetua oratione, quod, in L. Pisone facit Cicero, erunt explicanda, atq; exaggeranda. Quòd si forte etiam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumq; augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua superiora, ex locis augenda amplificandaq; erunt.

Postremo epilogum, &c. *Sunt qui præmittendum esse tradunt vitæ modum, item mortis qualitatem, item qua mortem sint consecuta, vt communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magificam.*

DISPOSITIO LAVDIS, TETRASTICHO comprehensa.

Principum sequitur genus, vt gens, natio, patres,
Vita micans studijs, legibus atque bonis,
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant,
Comparat in maius, votaque finis habet.

Thucydides, &c. *Hic (vt ait Cic. de claris oratoribus) erat Atheniensis, summo loco natus, summusq; vir, qui ad Olorum Thraciæ regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen, affinem Miltiadem, necessarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeò delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit.*

Athenis, &c. *Cice. de oratore lib. 1.* omnium Athenæ.

doctrinarum inuentrices Athenas vocat: vbi omnis dicendi vis inuenta sit & exculta: & ad filium scribens, ait vrbis autoritatem eam esse, quæ possit exẽplis augere, &c. Quod autem Attici sint acutiores, ea causa aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri, vt in libro de fato Cic. Porrò Atheniensis patriæ celebritas multùm faciebat ad nomen illustrandum, vnde apud Ciceronem de senectute: Seriphius Themistoclem, non suæ, sed patriæ gloria splendorem assecutũ affirmabat. Et apud Romanos magnificũ erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbẽ tribunus maxima summa cõparârit. Actorum. 22.

Romani ciues.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de oratore. 3. vocat vnã de summis virtutibus, & de claris oratoribus, ingenij lumen.

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem ciuium, ciuitatúmque incolumitatem, vitámque hominum, & quietam, & tranquillam, vt ait Cicero. 2. de legib.

Posteritati mandauit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idq́; libris octo, quos scripsit de bello Peloponnesiaco, & Atheniensium.

Platea.

Platæam, &c. Plataa vel Platææ pluraliter, clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Stephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάσιν, hoc est, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.

Nun-

Nunciat excubijs vigiles arsisse Plataeas.
De Bello Plataensi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis & Cimonis.

Atticam, &c. *Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Atheniensis Cecropidæ, vt infrà patebit.* Attica.

Peloponnesi, &c. *Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia.* Peloponnesus.

Apud Naupactum, &c. *Naupactus, Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium compaginatione: ναυς πηγέω nauim fabrico, ναυπηγὸς, fabricator nauium. Meminit Eras. in prouerb. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1.* Naupactus.

Lesbos, &c. *Celeberrima fuit Ægæi maris insula, ante Troadē. Vide Plinium lib. 5. capit. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctârunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydides lib. 3.* Lesbos.

Ambraciotis, &c. *Ambracia vrbs Epiri fuit, aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius libro 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quo-*

doctrinarum inuentrices Athenas vocat: vbi omnis dicendi vis inuenta sit & exculta: & ad filium scribens, ait vrbis autoritatem eam esse, quæ possit exẽplis augere, &c. Quòd autem Attici sint acutiores, in causa aiunt esse tenue cœlum, quod qui crassum habent, crassos censeri, vt in libro de fato Cic. Porrò Athenienſis patriæ celebritas multùm faciebat ad nomen illustrandum, vnde apud Ciceronem de senectute: Seriphius Themistoclem, non suæ, sed patriæ gloriæ splendorem assecutũ affirmabat. Et apud Romanos magnificũ erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbẽ tribunus maxima summa cõparârit. Actorum. 22.

Romani ciues.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quàm eloquentia. Hanc Cicero de oratore. 3. vocat vnã de summis virtutibus, & de claris oratoribus, ingenij lumen.

Vitæ magistras, &c. Leges enim conditas esse constat ad salutem ciuium, ciuitatúmque incolumitatem, vitámque hominum, & quietam, & tranquillam, vt ait Cicero. 2. de legib.

Posteritati mandauit, &c. Id est, memoriæ prodidit, idq; libris octo, quos scripsit de bello Peloponnesiaco, & Athenienſium.

Platea.

Platæam, &c. Plataa vel Platææ pluraliter, clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Stephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάσιν, hoc est, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.

Nun-

Nunciat excubijs vigiles arsisse Plataeas.
De Bello Plataensi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis & Cimonis.

Atticam, &c. *Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Atheniensis Cecropidæ, vt infrà patebit.* Attica.

Peloponnesi, &c. *Peloponnesus Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia.* Peloponnesus.

Apud Naupacton, &c. *Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium compaginatione: ναυπηγέω nauim fabrico, ναυπηγὸς, fabricator nauium. Meminit Eras. in prouerb. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1.* Naupactus.

Lesbos, &c. *Celeberrima fuit Ægæi maris insula, ante Troadē. Vide Plinium lib. 5. capit. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios mulctârunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydides lib. 3.* Lesbos.

Ambraciotis, &c. *Ambracia vrbs Epiri fuit, aspero subiecta tumulo, vt ait Liuius libro 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quo-* Ambracia.

rum historiam Thucydides libro secũdo complexus est.

Iudicium, &c. *Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet,* δίκη λακεδαιμονίων οὐκ ἀγνοεῖται παράνομος, *Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.*

Sphacteria. Sphacteria, &c. Σφάττομαι, *jugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarũ mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucydides habet lib. 4.*

Pylos. Pylos, &c. *Hæc fuit olim vrbs Nestoris, à Neleo condita, vnde Ouidius.*

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua
Misimus.

Distabat à Sparte stadia circiter quadraginta in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonij oppugnârunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra. Corcyræi, &c. *Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, quæ contra Corinthios petebant auxilia. Quibus compertis, & Corinthij miserunt Athenas legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.*

Æginates, &c. Αἰγινῆται, *alij vertunt Æginenses, qui Athenienses accusaturi, Lacedæmo-*

naprofecti fuerũt, vt ait Thucidides libro. 4. Æginam autem Peloponneſo, contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt. Et inſulam Pyræo portui propinquam, ab Ægina Æſopi Bœotiæ regis filia nomen trahentem, Ouidius. 7. Metamorph.

Oenopiam veteres appellauêre, ſed ipſe
Æacus Æginam genitricis nomine dixit.

Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides libro primo et ſecundo. Hic fuit orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem ciues multârunt, quòd exiguæ ſtaturæ feminam vxorem duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipſe an Pericles lucta preſtaret: Reſpõdit, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo ſe cecidiſſe negat, ídque ſpectatoribus perſuadit. Plutarchus in Politicis

Archidamus.

Abſterrens, &c. Lacedemonij bellum propter ſocios Corinthios iniurijs affectos allaturi erant Athenienſibus. Quod Archidamus diſſuaſit, affirmans, eorum vires pares eſſe aduerſum Peloponneſios atque finitimos, ſed aduerſus hoſtes procul habitantes, eſſe omnino impares. Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum iniurias deprecarentur, atq; pacem expoſcerent.

Stenelidas, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedemonios verba fecit, adhortans eos, ne ſocios haberent contemptui, nec vltionem differrẽt, ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem

Ephori. *vnus Ephororum: Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis. Regibus appositi, sicut apud Romanos consulibus. Vide Ciceronem tertio de Legibus.*

Pericles. Pericles, &c. *Hic fuit Athenienſium Dux Philoſophus & orator, diſcipulus Anaxagoræ. Vide Iuſtinum lib. 3. Valerium lib. 8. cap. 9.*

Peſtilentiam, &c. *Athenienſes bello, atque morbo preſſi, Lacedæmonijs erant ceſſuri, ſed oratione Pericles ad bene ſperandum eos exhortatus eſt. Vide Thucydidem lib. 1. & 2.*

Ad voluptatem, &c. *Quintilianus lib. 10. inquit: Hiſtoriam multi ſcripſere præclarè, ſed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diuerſa virtus, laudem eſt penè parem conſecuta. Dẽſus, & brevis, & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.*

IN SAPIENTIÆ Laudem.

Sapientiæ laus. *Exordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eámque laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appelat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tuſculanarum quæſt. 4.*

Adipiſci, &c. *Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cùm vituperatur, non iraſcitur, & cùm laudatur, non extollitur. Plato (vt ſcribit Laërtius*

ertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis sapientiam adipiscereturr, respondit: In non expectando quæ non euenire possunt, nec de præteritis recordari.

Iuno, &c. Cicero de natura deorum. 2. dictam ait à iuuando. Nuptijs præest, vnde Pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quàm aër. Vide Macrob. de somnio Scipionis, cap. 17. Iuno.

Mars, &c. Quem apud Thraces natum affirmârunt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari. Mars.

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Mineruam à minuendo, vel minando secũdum Ciceronẽ: Pallada autem quòd hastam vibret, ἀπὸ τοῦ πάλλειν. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrobius. 1. Saturnal. cap. 17. Pallas.

Vulcanus, &c. Cicero de natura deorum tertio, scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus. Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, quem Aphthonius hoc loci videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit. Vulcanus.

Neptunus, &c. Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis deriuatur, Saturni & Opis filius, qui & Παλαίμων, Neptunus.

λαίμων, *inter deos celebratus. Vide Ciceronem libro de natura deorum. 2.*

Dij cognatam sibi habent, &c. *A dijs progenitam sapientiam asserit. Gellius autem lib. 13. cap. 8. ex Afranij sententia, Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quòd vsu vita, multaq; rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium: Senesco semper multa addiscens.*

Palamedem, &c. *Hic Nauplij regis Eubœæ*
Palamedes. *filius erat, vnde Nauspliades. Ouidius in Ibin:*

Naupliadæque modò ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philostratum libro quarto.

Nestorem, &c. *Huius pater Neleus, & ma-*
Nestor. *ter Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquētiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ nunquam optat vt Aiacis similes decem habeat, at vt Nestoris quandoque. Homerus Iliados α.*

Τοίσι δ' Νέστωρ
ἡδυεπὴς ἀνόρουσε, λιγὺς Πυλίων ἀγορητής.
τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filios, &c. *Vt Herculem, Æscu-*
Dij. *lapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberū, Cæsares. Etenim gentilitas olim magnates atque*

reges

reges deos appellabat, siue ob miraculum virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi, siue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. cap. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c. *Sunt qui hunc locum ita reddant ex Græco: Non illis deorum naturam attribuentes. Ita enim veri dij fuissent, communione generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonum sibi comparârunt, deorum filij existimati sunt.*

Vtriusq; temporis, &c. *Id est, diuinum munus, ac progenies sapientia principatum obtinet, & pacis & belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit, at hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere possumus. Vide Ciceronem de finibus bonorum & malorum.*

Futura prospicit, &c. *Docet enim sapientia nihil temerè & præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius proprium est, nihil quod pœnitere possit, facere, vt ait Cicero Tuscul. Quæst. 5. Non autem dicere, non putâram. Valerius lib. 7. ca. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo stultis fortunæ cedentibus, omnis videtur nouarerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucilium Epistola. 77.*

Cœlum, &c. *Id est, sapientia nobis reuelauit,*

quæ

quæ sunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα, *ineffabilia mysteria.*

Vita defuncti, &c. *Vt & Galli sapientes, qui persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse, soliti pecunias mutuas, quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius lib. 2. cap. 1.*

Actus sapientiæ, &c. *Ad molem immanis equi respexit. Virgilius in. 2.*

Instar montis equum, diuina Palladis arte
Ædificant, sectáque intexunt abiete costas.

Cyrus. Et vnius consilium, &c. *Aphthonius sic habet:* καὶ πρὸ πάσης ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι' ἑνὸς κυρῆσαι βουλεύματος. *Rodolphus Agricola, pro* κυρῆσαι, *videtur legisse* κυρῶ. *Fuit quidem sapientissimus Persarum rex Cyrus, qui dicere solitus, neminem debere principatum suscipere, nisi melior his, in quos acciperet. Is Astyage, Medorum rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Iustinũ lib. 1. Sunt igitur, qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam conuertisse, alij*

Aristides. *malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi, corúmque dux Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, vt Plutarchus in vitis refert.*

Cyclops. Cyclops, &c. *Dictus ab vno, quem habuit in fronte oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in. 3. Vlysses.*

Nam

Nam ſimul expletus dapibus, vinóque ſepultus,
Ceruicem inflexam poſuit, iacuítque per antrum
Immenſum, ſaniem eructans ac fruſtra cruento
Per ſomnum cõmixta mero, Nos magna precati
Numina, ſortitíque vices, vnà vndique circùm
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod torua ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei, aut phœbæa lampadis inſtar.

Propertius lib. 4.

Ceſſit & Aetnæa Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum. 10. Odyſſ.

Fortitudo culpanda, &c. *Sine ſapientia,* Fortitudo. *inquit, fortitudo, non eſt fortitudo, ſed temeritas: propterea quòd fortitudo eſt contemptio laboris & periculi, cum ratione vtilitatis, & compenſatione cõmodorum. Temeritas eſt, conſiderata dolorum perpeſſione, gladiatoria periculorum ſuſceptio, vt* Temeritas. *ait Cicero ad Herenium. 4.*

EXEMPLA LAVDATIONIS.

Laus Demoſthenis.

EXORDIVM

Qui parentibus obſcuris nati, ad decus præclarum, virtute propria aſcenderunt, non inferiorem Demoſthenis laus. *laudem merentur, quàm qui nobilitate maiorum ſuperbi, ſe iactant. Maior enim eſt gloria, virtutibus proprijs niti, quàm alienis intumeſcere.*

A GENERE.

Demoſthenis quidem pater Demoſthenes fuit,

vir

vir honestus atque probus, sed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vix seculo suo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad summum decus euectus, omnibus maioribus suis præluxit.

Dijs ille aduersis genitus, fatoq́, siniſtro,
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladiósque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora misit.

Vt ait Iuuenalis Satyra decima.

A PATRIA.

Athenæ. Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt.

A MAIORIBVS.

Maiores parùm illustres habuit, sed eos ipsos eloquētia atque virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

AB EDVCATIONE.

Honestè fuit educatus, ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus, à Thrasio Eunomo.

A BONIS ANIMI.

Ingenij specimen sub prima iuuenta statim emicuit. vis in eo dicendi mirabilis, & gloriosa, Rempublicam tutata fuit. Nactus in Rep. materiam vberem, & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim

festim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus, verùm etiam vt fortis vir suspicieba-tur, vt admiraretur ipsum Gracia, obseruaret Persarum rex, plurimúsque apud Philippum ser-mo esset, confiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen.

A BONIS CORPORIS.

Corporis quidē in eo fuit imbecillitas, quam in-genio atque doctrina compensauit, atque resarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, ma-xima eloquentiæ consummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura praliatus, & quidem victor abijt, malignitatem eius pertina-cissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

A BONIS FORTVNÆ.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores male administrauerant. Partem enim sur-ripuerant, partem neglexerant: Ipse tamen satis opum studio consecutus, & ijs præstantiora bona secum gestabat non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis in-clusa, nec mortalium, nec deorum manibus labe-factari queunt: & vt manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt, vt de Bia Valerius scri-bit.

A MORTE.

Pro salute Reip. vitam amisit: vnde mortis diem omnium mœstissimum egerunt, & inter sacra Cereris ieiunârunt mulieres. Populus item Atheniensis honorem illi reddens, statuam, vtque maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreuerunt.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus Philippi regis Macedonum.

EXORDIVM.

Philippus Macedonum rex.

Ex Græcorum regibus, meo iudicio, nullus fuit quem non Philippus Macedonum rex, vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis, exuperârit.

A GENERE ET PATRIA.

Patrem habuit Amyntam summæ prudentiæ virum, patriã celeberrimam, atque regnũ adeptus centũ & quinquaginta populorum. Plin. lib. 4.

AB EDVCATIONE.

Epaminunda strenuissimo imperatore, & summo philosopho vsus est præceptore. (Orosius lib. 3. cap. 12.) A quo & bellicis artibus & philosophiæ præceptis præmunitus, ad regnum accessit.

A REBVS GESTIS.

Thessaliam domuit. Græciam penè totam consilijs præuentam viribus deuicit. Nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Musa, & studijs humanitatis abesset. Quin

lepidè

lepidè comitérque pleraque & fecit, & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venustatis, & prudentiæ, plenissimæ, velut illa, quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denunciauit. Quibus omnibus, omnia ea, quæ fortasse iuueniliter patrâsse criminari posset, abundè satis deleuit.

AB ANIMI BONIS.

Clementia singularis in eo fuit, ac benignitas in victos, vnde quibusdã ipsi consulentibus, vt cũ Athenienſibus asperiùs ageret, respondit illos absurdè facere, qui homini cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti suaderent, vt gloriæ suæ theatrum abijceret: significans seſe hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitati celeberrimæ doctissimorum virorum copia florenti suas virtutes probaret. Item: quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere solebat in Philippum, hunc, amici hortabantur, vt eijceret in exilium: At ille negauit se hoc facturum, demirantibus quid ita, ne, inquit, oberrans inter plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat, quòd ignouit: vel magnanimitatis, quòd contempsit: quod noluit expellere, prudentiæ: plùs enim nocuisset. Vide Eras. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum lib. 3.

A COMPARATIONE.

Quis autem Hannibalem Carthaginensium ducem Philippo censuerit comparandum? Ille

multa quidem gessit, sed pleráque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia sapienter ac tum animi summa moderatione.

EPILOGVS.

Longè plura de tanto imperatore dicenda essent, sed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longè inferiorem esse, quàm vt tantis Philippi virtutibus par esse possit.

ALIVD EXEMPLVM.

Eloquentiæ Encomion.

EXORDIVM.

Eloquentia.

Cùm, authore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo ne nõn encomion eloquentiæ minùs aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet eius principium considerare, reperiemus eam honestissima productam origine, optimisq; rationibus profectam.

A GENERE.

Quæ cùm vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium esse debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutum est, & origo, profecta sit, nempe à Deo Optimo Max, cuius, vt sacra scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesq; sapientiarum ac scientiarum sermones, ex quo, per quem, & in quem sunt omnia.

AB IIS, QVAS PERFICIT, REBVS.

Cœlitùs igitur demissam admirabilem in rebus

bus humanis potentiam recipit, & incredibilem efficaciam facultatemq; accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Vnde Poëtæ Orphea & Amphiona finxerũt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse, ait enim Horatius: Orpheus. Amphion.

Agrestes homines sacer interpresq; deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus,
Dictus ob id lenire feras, rapidosq; Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis,
Saxa mouere sono testudinis, &c.

OBIECTIO.

Sed inquis: Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status Reip. euertit, vt bono iure Lacedemonij rhetores videantur expulisse.

DILVTIO.

Esto, sed eadem ratione, omnes bonæ artes, omnis magistratus, cùm vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Item è medio tolli, ignis & aqua, vnde sæpenumero maxima oriuntur dispendia: atqui bona res, malæ non sunt, si bene vtamur.

COMPARATIO.

Quis Eloquentiæ prætulerit liberalitatẽ? Hæc paucis poterit prodesse. Illa suas in omnium mortalium salutem vires extendit.

APHTHONII
EPILOGVS.

Rerum magnitudine deterritus finem facio, etenim maximis eloquentiæ laudibus vix vllius dicendi facultas respondebit.

ENCOMION MARPVRGENsis Academiæ.

A DICENTIS OFFICIO.

INgratissimus omnium haberi meritò possem, si concionis huius hodiernæ authoribus, nempe ijs quibus meipsum debeo, non in præsentiarum morem gererem, in dicendis, quæ scopũ huius orationis esse voluerunt, beneficiorũ laudibus, atque optimis in nos omnes meritis, difficilẽ me pertinaciter exhibendo. Rationis omnis expers volatile Ciconiam nouimus omnes, officij mutuam rependere vicem solere, vt hinc ἀντιπελαργεῖν natum sit prouerbium. Quantò dignius ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si fortunæ propter culpam iniquioris non parẽ referre potuerimus, tamen aliquã scribendo saltem, bene sentiendo, atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere, & agere non detrectauerimus? Cùm autẽ Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra cõmunis benignissima, nos tanquam alumnos suos, & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos deniq; maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illũ affectu, qui rogatus aut inssus, parẽtem tã officiosam

Ciconia.

officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sidera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atque idem integerrimi viri, ac studiosa iuuentus, me patienter sitis audituri.

AB AVDITORVM INTENTIONE & argumenti fertilitate.

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis Encomion dicere. In primis autem gaudendum ac lætandū mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam auidos contempler, vos omnes tam attentos, quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm tremebundus ego, primùm huc ascendi, nunc autem vestro, quo me omnes prosequimini, fauore, atque hilaritatis aspectu, longè redditus alacrior: Partim, quòd talis oblata sit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc est, mei simillimo literaturæ leuioris homuncioni, non deesse possit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus existat.

AB AVCTORIBVS ATQVE Fundatoribus Academiæ.

Nam si protinus ab initio ipsos gymnasis nostri celeberrimi auctores ac patronos consideres ac perpendas, sine Deū Opt. Max. cuius cœlesti prouidentia, ac diuino nutu instituuntur, eriguntur,

Philippus Hesiorum princeps.

ac gubernantur vniuersa quæ in terris sunt, sine illustrissimum nostrum Hessorum principem, statim tibi tam inundans verborum ac rerum flumẽ occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia pressum iri fatearis. Quid? vt illũ ἀνευφώνευτον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœlestis, nedum terrestris, aleam est positus, cuius gloriæ nullum principium, nullus finis existit, Deum Opt. Max. præterea, vel sole huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore nostra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat. Principis illustrissimi dotes, tantam dicendi copiam offundunt, vt spiritus dicturi citiùs defecerit, quàm increscẽtis beneficio rerũ orationis cursus.

AB ILLVSTRI PRINCIPIS Hessorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorem tot antiquissima stemmata, tot maiorum imagines, tot pacis, tot belli clarissima facinora, atque parta trophæa? Quid tantam vitæ integritatem, tantam clementiam, tantam prudentiam, tantum pietatis ac veræ religionis studium? Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia singula, tam splendida, tam lucida, tam illustria, vt si alienæ claritatis polities, ac nitor fuerint adiũcta, plus obscuritatis sint allatura, quàm lucis. Ideoq; tam fertilia, tam copiosa prædicatu omnia, vt centum linguas, imò centena principum eloquentia millia fatigare possent.

A DIS-

A DISCIPLINA MILITARI.

Quis enim, vt alia transeam omnia. Quis inquam, vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quanta disciplinæ militaris arte contuderit horridos Sickingiani terroris insultus, quanto pristinum in regni statum animo restituerit ducem Vittenbergensem, quanto pectore compescuerit seditiosos rusticorum tumultus, quanto denique spiritu vicerit Duces Brunsuicenses, patrem & filium.

Quare digna satis laudatu satis gloriosa Marpurgensis Academia videretur, si vel solum tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior.

AB ALIIS ACADEMIÆ Præsidibus atque Mecœnatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, nataliũm claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facundia plurimùm apud exteras nationes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ nostræ promerita. Quibus omnibus, robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpugensis vndique circummunita, quid vlterius excogitare poterit, quod origini suæ, & fortunarũ primitijs, vel splendidiùs, vel excellentiùs adijcere possit?

AB OBSERVATA TEMPORIS OPPORTUNITATE.

Iam si tempora, quibus instituta fuit, à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis nõ infœliciora, quibus bona artes atq; virtutes vbique gentiũ anteà proculcatæ, capita sua fœliciter exeruerint: quibus homines nullis inquietati bellis, nullis intestinis seditionibus insauciati, nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique pralijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis aui auspicijs: atqui si qua tum priscæ vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere, ea statim omnia, ab illustrissimo principe nostris procul à finibus propulsata fuere.

A QVÆSITA LOCI COMMODITATE.

Quippe si locum, vbi Marpurgensis Vniuersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vllum profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi Marpurgũ. *Marpurgum Hessiæ Metropolis, tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda: prudentissimorum incorrupto senatorum ordine conspicienda: florentissimo simul ac honestissimo rerum priuatarũ ac publicarum statu nobilitata resplendet. Cuius forum curia speciosissima marmoreis quasi lapidibus excisa deuenustat. Et aquæ fontana, tot fistulis ac syphunculis iam recenter artificio mirabili factis, emissa & murmure*

vsure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.

A CONTRADICTIONE.

Verùm, vt occasio reprehẽdendi semper est obuia, si quis calumnietur ipsam vrbem, plus aquo fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille Lacedæmoniorum Rex percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit ostendendo ciues armatos, inquiens: Hi sunt spartanæ ciuitatis mœnia, quo significauit resp. nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse, quàm ciuium virtutibus. Marpurgum ergo tutissimum est ac firmissimum tot studiosorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus. Nam lapideo quod operi deest, id animorum robur, ac præstantia compensant, & quod hominum artificijs, id natura loci, tot præruptis vndique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo. Vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat. Sparta. Lanus.

AB AQVARVM SALVBRITATE, & copia piscium.

Qui aliâs etiam quasi Nilus fœcundans omnia, plurima delicatissimorum genera piscium educat atque producit: Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominum minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim psorã ac impetigenes omnes, quibus cõmuniter studiosi diu exan-

diuexantur, præsentissimè sanct, vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non semel atque iterum lotus ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui, quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, cum sese fateantur hîc vel citra negotium assecutos, solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorum & aluei Marpurgensis virtutem haurientis.

A LOCI AMOENITATE & vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, nullus in orbe sinus Marpurgo, non Baijs præluceat amœnis, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modò cognitum habuisset, & versus non reluctatus. Equidem aureus hic annus, biferique rosaria Pæsti, hic propiùs adductum credas frondere Tarentum. Hic denique Musis omnibus gratissimus locus. Vbi rerum omnium vberrimus prouentus, vt non solùm innumera ciuium ac studiosorum multitudo victum acquirere facilimè possit, sed etiam fertilitas natiua, miserrimæ locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat, Respub. alat, sustentet, lætificet.

Æ COELI CLEMENTIA.

Vbi denique maxima aeris salubritas, vt ipsa pestis aut acutus alius (nam quæ de pleuresi modò feruntur, puerilia sunt) morbus nusquam nisi fortasse,

fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso grassetur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cœli temperies, vel tam sereni totius machinæ cœlestis aspectus, quibus Marpurgensem vt omnium sibi dilectissimam, æternus ille pater, singulari quadam clementia commotus, prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimiùm æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimiùm Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta.

AB AERIS HORRIDIORIS commoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aër (vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis illę semper, quàm incommodi solet importare. Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiant, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur ac edurantur corpora.

A CLIVOSAE REGIONIS vtilitate.

Porrò si quis piam conqueratur regionem istam montosam, asperam, ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darij maioris factũ animo præsenti reuoluat: ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minimè permisit, affirmans hominum habitus, vt semina ac plantas,

plantas, ad regionis naturam immutari, ſentiendo ſe malle duros homines, & laboribus accõmodos, non molles, non ignauos, nõ effœminatos, quales regio mollior generare ſolet. Quod ſi diligenter animo collectum diſcuſſerit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cũ ſua permutare debeat illuſtriſſimus Heſſorum Princeps, innumera virorũ millia poſſidens, qui tẽpore pacis bona ſtudia ac virtutes excolere nouerunt, bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui ſumma pericula ſubire, qui fortiter arma tractare, qui munitiſſimas vrbes euertere, qui denique præcelſas arces demoliri poſſunt. Quare Fœnorum acerrimus dux Hannibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim ſtipendijs coëmiſſet tales virorum manus, quales producit Marpurgum: Vbi corpora vegeta, robuſta, præſtantiáque proueniunt, ac procera grandeſcunt.

AB INGENIORVM dexteritate.

Sed ne prouerbiũ ἄνθρωπος ὁ μακρὸς, id eſt, amens qui longus eſt, in eadem quadret: accedit acutior mentis & ingeniorum ſagaciſſima perſpicacitas. Non enim Marpurgenſi multũ auerſus equos Sol iungit ab vrbe. Quæ nec vt alia quædam, in vallibus profundis, in locis cauernoſis, in lacunis atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes,

tiones, vbi pestiferæ memphites viroſa craſſitie corrumpunt aërem. Deinde mentium humanarũ acies hebetant, & Saturnias quaſi lemas offundẽtes, ingeniorum vires obnubilant. Vbi ferarũ latibula, luporum ac vrſorum ſpelæa. Vbi horrenda denique ſerpentum ac draconum antra, beluinam ad naturam animos tranſforment humanos. Sed potius vt nobiliſſima regina, Marpurgenſis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe compoſuit, vt proximè ad figuram hominis ac virtutis ſimulachrum accedere videatur.

AB VRBIS FIGVRA vel habitu.

Enimuerò quemadmodum à Deo Opt. Max. videmus hominem effictum, erecta facie rigidum, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde origo eſt, nẽpe cœleſtia: reliquum autem vniuerſum animantium genus, pronũ, & ad terram verſum. Quod etiam Ouidius innuit, dicens:

Pronaq; cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumq; videre
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Sic clariſſimum, vbi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt, Marpurgum, non aliter atque homo princeps, caput erectiſſimum ac eminentiſſimum, ſuis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν,

arcem

arcem istam. Quæ candidam frontem suam velut inter nubila condit. Cuius collum monili baccato suis velut vnionibus irradians, prominet, illinc nitidis clarissimi domini Cancellarij Ioannis Ficini palatijs, hinc illustriss. Principis sapientiæ domicilio, quod βασιλικὸν, aut δικαστήριον appellamus, exornatum. Corpus est toti membris & articulis, id est, domibus ac palatijs insigne, quicquid intra ciuitatis Marpurgensis mœnia situm esse nouimus. Pectus est ipsum templum. Curia ista, vt alimentorum dispensatrix, est stomachus. Vtrunq; collegium, Pomerij, & (vbi iam hæc dicimus) Lani, sunt præcordia: duo vici, alter, quem vulgò den Grien, alter, quem Bylgenstein appellant, femora sunt aquis proxima, quòd circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoq; mediastinis assignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, est ista platea, quam vernacula lingua, den Steinweg vocitant. Sinistrum, quod suburbium, Weydenhausen. Pedes autem instar fortissimi bouis (iuxta prouerbium) altiùs in terræ viscera defixit. Sic dispissis veluti manibus, & commodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu, studiosos omnes, quasi gremio sinuoso vt benignissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.

A MERITORVM COMPENsatione, studioque iustitiæ.

Cæterùm, vt honestate conspicuos peculiari quadam humanitate, quæ sua est benignitatis excellentia,

lentia, prosequitur: sic in discolos ac nebulones omnes meritam ac iustam (vt æquum est) seueritatem exercent, vt suis flagitia, suis ipsam virtutem brauijs condecoratum iri cognoscas. Etenim cùm alterum Brachium, nempe dextrum, id est platea der Steinweg, iucundior quidem, sed ascensu difficilis videatur, nõ immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo, ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Cõtrà, cùm Weydenhausen ostentet viam latam declinioremq; facie tenus molliorem: sed vbi progressus fueris, satis lutosam, ac etiã calamitosam, vbi lictores & carnifices habitant, sceleratorum calli nobis deuitando, poterit assimulari, iuxta illud: Hæc via virtutis, nimirum der Steinweg, dextram petit ardua callem,

Difficilemq; aditum primùm spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via plana (Weydenhausen)
Sed vltima meta præcipitat captos, volutatq; per ardua saxa: intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quasi dilucidam paraphrasin cernis, si Marpurgum ipsum penitùs aspexeris. Nónne metam callis dextri, & requiem vides? Germanicã istam domũ, vbi præstantiss. D. Commendator, vir vt nobilitate clarus, sic omni bonitate præditus, omnes literarum meliorum, ac virtutis cultores, itineris difficultate, ac studiorum assiduitate subinde defatigatos, curisq; confectos,

comiter excipere, ac generosissimo vino, quod cum spe diuite manet. In venas animúmque tuum, quod verba ministret, reficere, & curas diluere, semper est assuetus.

A LIBERALITATE DOMINI Commendatoris ædium Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit? & non semel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans obruit, vt neque mentes illorũ, neque pedes officio suo satis functa conspexerimus. Quoties ad prandia Musarum antistites studendo defessos, & laboribus exhaustos, veluti literarum fructum percepturos inuitans, humanissimè tractauit, & ferculis recreauit opiparis? Et ne longius exempla petantur, quoties ille M. Casparum, iam Academiæ nostræ Decanũ digniss. tot piscibus delicatioribus, vtpote carpionibus ac lupis exornauit, atque tot alijs lautitijs labore publico & domestico delassatum refecit, vt vel ille solus satis abundè testari poterit, Ædes Teutonicas esse, dextri apud Marpurgum callis, æmuli virtutis metam, & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possimus, Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus verò dulciores: callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quòd hic illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis

magis ad locum inferiorem recesserit. Id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille, quicunque fuit primus architectus admonere voluit, eā virtutis naturam esse, vt elata nunquàm superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimum, vulgò prophanis oculis ostentet, sed potiùs thesaurum, ceu vili cortice dissimulans, quod habet eximium, intimis recondat & occultet. Hinc est, quòd Elisabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelso loco gloriam sortiri.

AB ALTERIVS LITERÆ PYthagoricæ callis explicatione,

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, Meydenhausen illud sese offert, quod quàm miserabilis, quàm flebilis vitæ scelerata sit exitus, luculenter ostendit, vbi via patescit εἰς κυνόσαργες, εἰς μαχαιρίαν καὶ εἰς κόφινας, Vbi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atque barathrum. Vbi fames, & atris volitās infamia pennis. Vbi sera pœnitentia: vbi damnatorum gemitus, & eiulationes sæpiùs audiuntur: vbi tortorum ferocia: vbi carnificum crudelitas, iam sontes virgis cædit, iā cauterio, vel candenti ferro buccas facinorosorū perforat, iam sicariorum membra rotis distringit ac contundit. Iam furti reos in crucem tollit, iam

latrocinij, aliorumq; criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat, atque immaniter obtruncat.

AB EPILOGO DICTORVM.

Ergo ex his omnibus, ornatiss. viri, & studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustriss. Princeps noster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atque fundari, quòd inibi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, à vitiorum ac scelerum maleficijs, deterrere possit. Hac de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

AB VBERRIMO STVDIOsorum, bonarumque disciplinarum prouentu.

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate prouecta, cum omnibus ferè Germaniæ totius Academijs certare possit. Quanam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferre poterit, vbi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur? Vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur? Vbi facultas medica, vbi Iurisprudentia feruentiore cultu tractentur: & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus, nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis Rhetoricam, nihil inquam in omnibus artibus

tibus bonis, & optimis disciplinis desiderari possit.

AB OPTIMORVM PRÆceptorum atque doctissimorum hominum celeberrima turba.

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati: atque adeò, quotquot hîc videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te iuraueris videre. De singulis iam nominatim disserere, & illorum prohibet modestia, & temporis opportunitas non concedit. Sed vt generatim & modestè dicam: puriſſima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Opt. Max. clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos, ditissima Indiæ regna, tantis cum periculis, bonarum literarum gratia, denuò penetrare. Item, si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contubernijs agerent, non haberent necesse Persas, Lacedæmona, Cretas, Ægyptum, tot denique regiones alias studiorum causa peragrare: cùm omnia Musarum, quàm plena manu habere, & multò minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A DISCIPVLORVM COpia, ſtudijs & officijs.

Et tamen numeroſa ſatis diſcipulorum turba adeſt, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Ariſtophanis, quorum vtriuſque pertinaciſſima fecit prouerbio locum vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus vltrò currere vt doceant, aut mane ad fores ſedere & operiri (vt Gellij verbis vtar) prope ad meridiem, donec diſcipuli nocturnum omne vinum edormiant: ſed potius & literarum, & præceptorum adoleſcentes amantiſſimi, quicquid officiorum iura præſcripſerunt, ſua ſponte faciunt, vt ſubdere ſtimulos nunquam neceſſe ſit, ſed magis, quod de ſuo Theopompo Socrates inquit, adhibere frœna.

AB ALIARVM ACADEmiarum collatione.

Ergo, quænam exotica tanto ſuperbiens Academia faſtu ſuas iactare ſolum ac præferre, noſtra autem Academia dotes audeat eleuare ac contemnere? cùm præditiſſe lectionum optimarum copia, profeſſorum electiſſimorum numero, ſtudioſorum diligentia, noſtram, aut ſuperiorem, aut omnino parem eſſe, iudicis æquioris ſententia conſtiterit.

A SEVERIORE IN IVVENtutem diſciplina.

Quid? quòd apud nonnulla gymnaſia, malorum

consuetudine iuuentutem corrumpi, aut indulgentia nimia disperdi? Bona item studia ac discipulorum numerum indies euanescentem decrescere percipiamus, & exercitia scholastica, aut vulgò nimium frigescere, aut omnino cessare? Tempora denique quibus nihil est charius, nil prætiosius, aut nugis perdiscendis, aut inhonestis rebus patrandis insumi turpiter, vt inde fieri conspiceremus, passim discipulorum greges, quasi pecus montanum, agrestibus moribus horrentes, aut dispalari vagabundos, aut pergræcari furibundos, aut in omnium scelerum volutabris ætatem exigere non pudibundos, atque adeò, vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque, in patriam reuertantur, quàm inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hic penitùs nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

A MAGISTRORVM HONESTIORum consuetudine, atq; commercio magistrorum.

Nam cùm à conuersantibus (autore Seneca) mores sumantur, non præceptores hîc otiosi degunt, quorum veterno discipuli perdantur: non ebriosi, vnde pessimum conuictores exemplum bibendi trahant: non blasphemi, qui virosam prauitatem in proximos transferant: non impudici, qui pueros emolliant atque effœminent: nulla denique improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes. Sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos, iuxta prouerbium, comites red-

dunt, hoc est, ad manus habentur omnium candidiss. magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformãt discipulorem gregem. Quorum magna satis (licet non tam numeri, quàm ipsius honestatis hìc habeatur ratio) studiosorum corona præsens, non minuitur, sed bonis auibus indies augetur.

A STVDIORVM PRÆMIIS.

Et tantus, qui bonas, vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hìc defertur, vt in spectaculis (vbi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus dijs aquiparabantur) Olympicis, nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorum festiuitas. Exemplo tot magistrorum nouorum solennitas, quos ornatissimis, vt eorum studia ac virtutes meruerunt, insignijs, officiosissimè nostra, vt vidistis omnes, condecorauit Academia.

A SCHOLASTICORVM EXERcitiorum assiduitate.

Adde, quod tanta & diligentia & industria studiosi omnes hìc in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies, in quo linea non ducatur: nulla septimana, in qua non aut publicè disputetur, aut declametur, atque adeò,

Vt schola nostra Lani, cõuulsaq; marmora clamẽt
Semper, & assidua dirupta voce columna.

Missam

Missam facio frequentissimi, quo nullum liberaliùs erectum, nullum accuratiùs administratur, pædagogij disciplinam. Missa facio tot salubrrima veræ pietatis studia, quæ cum alibi aut omnino squalida iaceant, aut penitùs è medio tollãtur. Hic non solùm feruenter excoluntur, sed etiam adamata in prætio habentur maximo. Vnde fit, vt eruditiorem multò longeq́ meliùs nostram iuuentutem moratam ad suos redire percipiamus, cũ laude & gloria Marpurgensis Academiæ summa.

AB INCORRVPTA VIuendi ratione.

Neque id mirum, cùm hic sanis doctrinis & honestate colluceant omnia, nulla penitùs nequitiarum illectamenta subrepant, sed vbique probissima (vt dixi) societas & consortia sancta. Quæ ipsa partim indissolubile religionis Christianæ vinculum, solidis adeò atque adamantinis constrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

AB AMOLITIONE Calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui dissidere, ac mutuis odijs conflagrare scholam nostram calumniati sunt, centonum fartores, cùm nusquam coniunctiùs, nusquam denique amiciùs viui queat, quàm in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus, aut Lycambea secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorũ ordinibus selectum consistit, quos bonarum literarum artes humanos

fecerunt, quos Philosophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facultas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles informauit: quos denique sacra Theologia diuinos effinxit, cõcordi studiorum omnium harmonia, virtutúmque vnione conglutinatos.

A FIGVRALI VICTV atque temperantia.

Quibus omnibus non incommodum adiecero, frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum dietam. Nusquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus, & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes, prædominantur. Nam vt edulia præteream, quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitijs apponuntur, non ambitiosa, non luxuriosa, sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas. Squalidus in magna (vt cum Iuuenale dicam) fastidiret compede fossor. Qui meminit, calidæ sapiat quid vulua popinæ. Vt fercula, inquam, magis salubria, quàm artificiosa aut luxuriosa transeam, Iunckeræ, propter excellentiam appellatione nobilitatis sic vocitatæ, studiosis vt habitu iucundissimæ, ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet: vini rarior, quòd in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino in quo luxus est.

A VINI TEMPERAMENTO.

Ergo vinum, quod clano (iuxta prouerbium) caret, vbi paulò largior interdum vsus administratur, non merum infundi solet, quod optimam hominis partem, hoc est, rationem debilitet atque eneruet, sed prorsus innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longè melius redditum, & humanam ad naturam maximè apposirum. Quo præclaro beneficio qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregiè vina callèt, ad summos & honores & opes iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Præpositum egerrimè ferens doleo, cùm vna ista faciat inscitia, quò miser & inhonorus pauperiorẽ apud nos vitam sese degere conqueratur. Indignũ quidẽ, sed prouerita tamẽ ignorantiæ pœnã auferens, qui locupletior euasurus, sitã vtilẽ, tam probatam, tã insignẽ illius Staphili Syrrheni filij disciplinam, vt alij, consecutus esset. Hic (authore Plinio) cùm rudis ac simplex olim vetustas, meracius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchũ temulentiẽ Deũ Nymphis deabus sobrijs temperare docuit, vt sic mansuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, nullaq; sapientissimorum testimonijs salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine cõflagrans, in Nympharũ aquas fingitur iectus, nisi vini ardorẽ, vitales iuuenilium ingeniorũ succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Vinum. Sobrictas.

esse? Quod, etiam illud Epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἔιλυθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τὔνεκα σὺν νύμφαις ἔρόμιος φίλος, ἐισὶ νὺν ἐίγγυς
Μίσγεσθαι, λέξη τοῦρ ἔσι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exiliſſet in vndis
Tinxerunt Nymphæ ſordidum adhuc cinere.
Hinc iũctus Nymphis eſt Bacchus gratus, at ignẽ
Ardentem capies, hunc niſi miſcueris.

Sed quorſum iſte verborum excurſus tendit? inquies: nempe vt oſtendam, hinc eſſe, quòd neminem apud nos ſtudioſum cupidineis facibus incẽdi: hinc eſſe, quòd neminem æſtu Venereo captum, aut laqueis irretitum, ab honeſtis artibus turpiter abduci, & veluti bouem ad lanienam rapi comperiamus, hinc eſſe, quòd nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adoleſcentes in beſtias conuertat, id eſt, nulla præſtigiatrix voluptas, quæ ſuis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitij naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinum venenis adeò peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant. Sed contrà, tot Vlyſſes, fortes videlicet ac conſtantes hîc viri præſto qui iam longa

rerum

rerum experientia ſapientum habitus ſibi induerunt, maieſtate veneranda perſpicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorum exemplis informata diſcat Syrenum voces dulcedine mellita venenum inſpirantes auerſari, ab omnibus ſpurcarum cupiditatum alimentis alieniſſima.

A STVDIORVM FRVCTV.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus noſtra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbique ſpecimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magiſtratui debeat, intelligit, & expedire gaudet, vnde laudatiſſima ciuilitatis ac omnis honeſtatis obſeruantia promanat, vt animorum integritati, & externũ corporis habitum congruere, & nuſquam mentis apicem à rationis amuſſi delirare videamus: tantum abeſt, vt cum aliarum quarundam Academiarũ ceſſatoribus, noſtri adoleſcentes peſſimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpote tempus, inhoneſtis rebus vecorditer inſumant. Sed potius quò charius, quò precioſius eſt illud, tantò diligentius ab illis aſſeruatur, tantóque circumſpectiùs impenditur, ne ſine bonis frugibus effluat. Dij faciant, vt in noſtris diſcipulis exteri ſic rerum ſuarum ſatagentes reſipiſcant, ac ratione ſimili reuoluant amiſſas opes alunde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem iacturam non poſſe. De illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros: de horis autem turpiter exactis Deo

Tempus.

omnipo-

omnipotenti. Quod ex æquo si fieret, nemini dubium foret, quin multò fertiliore plantaria studiorum prouentu accrescentia, res humanas iam vbique gentium afflictas restauratura atque prosperatura essent, cum fortunatissimo disciplinarum omnium successu, qualem apud nos (inuidia dictis absit) emergere videmus indies. Argumento sunt optimi optimarum arborum fructus, nempe sanctissima vitæ institutio, modestè, iustè, pieq; viuentium, tum vniuersorũ tum singulorũ, atque adeò, vt nihil in factis, nedum dictis, audiatur, quod vel ipse Momus reprehendere possit. Quare cùm vtrumque, hoc est, non modò facta, sed etiam voces petulantiores olim Romani vindicasse legantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæci filiæ paulo leniùs & inconsideratius locutæ, C. Fundanius & Tiberius Sempronius mulctam dixerint aris. 25. millia, nihil profectò in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas ac rigor animaduertere possent, cùm omnis non modò perperam viuendi licentia, sed etiam inconsultò loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum:

Ἥλωσσοις τοὶ θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος.
Φθονωλῆς, ὦλείσιν ἡ χάρις καὶ ἀμέτρου ἴσησι.

Optimus est homini linguæ thesaurus, & ingẽs
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentiũ Academia nostra non inmeritò plu-

rimùm

rimum celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum vrbium ciues ac Satrapæ liberos suos huc, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam, certatim assiduò transmittunt, perspectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ studijs Academiæ nostræ profluat.

AB VBERRIMO DOCTORUM hominum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionentur in templis, qui sapienti eloquentia moderentur senatum, qui prudentissimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant: qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione.

A CONTRADICTIONE.

Cæterùm, si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario nostro, ad sodalitium nescio quod exoticum desicere discipulos: huic commodum responderi poterit illud Agesilai, quo interroganti, quî fieret, vt ab alijs sectis desicerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli desicerent ad alios, solerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquã. Gallos disciplinarum ac virtutis osores, & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes, viri sunt, qui studiorum ac virtutis amore iam sudare, iam algere non grauantur, imò paulo durius etiam

Agesilaus.

etiam exerceri non molestè ferunt. Desciscentes autem Galli fiunt, aliò concedentes, solùm à labore ad libidinem procliuiores, vt apud sponsos Penelopes, nebulones, Alcinoósque multò liberiùs ventri ancillentur, disciplinarum bonarum excutiendo iugum inseruiant abdomini, ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiamsi trans mare currant.

A MELIORVM DISCIPVlorum virtute.

Verùm quantò turpior horum est defectio, qui vt liberiùs, imò licentiùs alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & peruersi discedunt, tantò maior illorum est gloria, quos longè doctiores & honestiores vel hic præsentes habemus, vel hinc consultò dimittimus, Academiæ Marpurgensis Encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis nostram satis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletissimo cunctarum laudum penuario, longè vberiora dicendi argumenta suggerere videtis, quàm vt humanæ vocis organa sufficiant eloqui. Artemisia quondam (referente Gellio) dicendis mariti Mausoli regis Cariæ laudibus agona fertur instituisse, atque præmia pecuniæ posuisse, aliarumq; rerum amplissima. Ad quas laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles, ingenio atque lingua præstabili, Theopompus, Naucrates, Theodectes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. At-

Mausolus.

qui

qui de laudibus Academiæ noſtræ certaturos, non tam facilis partu victoria ſequeretur, ſub iudicibus lite ac victoriæ palma ſemper inuicta remanente. Illic Mauſolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famoſus, ſed delicatulæ dũtaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam, & eam valde ieiunam præbuerat. Hic autem Academia celeberrima, tot rerum grauiſſimarum argumentis exuberans, tantos ἀγχιδῶν (vt Græco prouerbio dicam) σώρας μυρμηκίας, ἀδάους καὶ ἀδάσσους offundit, vt omnes eloquentia potentes, non ſolùm delaſſare, ſed ad nihilum etiam redigere poſſit. Hîc enim ipſiſſimum eſt omnium Muſarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes ſingulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter fœlicem igitur Academiam Marpurgenſem, quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præpõderas, dignitate præcellis, meritò dicata es omnibus, qui otio gaudẽt, honoribus aluntur, bonis Muſis delectãtur. Quæ tot propriis tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris faſtigia cõſcẽdiſti, quæ tot Mecœnatum tuorum virtutibus illuſtrata, ac patrociniis circumuallata, propediem ad altiſſimos amplitudinis tuæ perfectiſſimæ gradus progreſſura, cùm tot Heroes & Atlantes fortiſſimi, vt chariſſimam humeris ſuis fulciant atque ſuſtentent, nunquam humi proſtraturi, ſed potius inter ſydera fœliciter collocaturi.

CONCLVSIO.

Habetis iam, viri ornatiſſ. quæ in præſentiarum de Academia noſtra laudibus dicere conſtitui. Longè plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentẽ dicenda, ſed malui breuior haberi, quàm prolixa nimis oratione veſtrã audiẽdi patientiã offendere. Et ineptũ planè videri potuiſſet, ſi præſumpſiſsẽ verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tanti Principis illuſtriſſ. virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorũ tantorum titulis, quæ tot profeſſorum dotibus, quæ denique tot ſtudioſorũ decoribus illuſtrata, totius orbis terrarum oculos in ſe conuerterit. Vos igitur omnium diſciplinarum generibus inſtructiſſ. viri, Academiã noſtrã excolite, & quã eſtis ſortiti (vt ſedulò facitis) Spartam exornate: Vos ſtudioſa iuuentus, quo ſoletis, honore merito proceres & Magnates Academicos aſſiduò proſequimini, & vos ita gerite, vt & bonis literis & probatis moribus diligenter ſtuduiſſe deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati. Sic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutũ calcaria magis ſubditura, quã terrorem ſunt incuſſura. Sic deniq; Academia noſtra plurimùm (vt audiſtis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VRBES LAVdandi ratio, ex Bucoldiano.

Vrbes laudantur non ſecus atque homines.

Principiò

Principiò ſunt ea ſpectanda, quæ tempore præſentem vrbis celebritatem anteceſſerũt: vt conditor, ciuesq́ qui adminiſtrârunt, inhabitârunt q́, deinde quæ ipſi ſunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, foueæ, tecta, & ciues, qui inhabitant: poſtremò quæ inſecuta infortunia, quibus cõmemorãdis commiſerationem moueamus, ipſiſq́ euerſoribus odium conflemus. Vt ſi quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatq́, quibus artibus, iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modo Italiæ vrbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenq́ extaret: & quorum deinde vitio, inertiaq́ concidere, retroq́ labi cœperit. Sed cùm ferè laudem ſibi hæc potiſſimùm vendicent, quarum celebritas dignitaſq́ in omnium poſita oculis elucet maximè, quæ has ab iis quæ tempore antecedunt, ſimulq́ iuncta ſunt, prædicandi via ſit, indicabimus.

VRBIS LAVS À CONditore.

Conditorem igitur commodè primùm ex deſcriptionis loco, atque adeò ab adiunctis deſcribemus: vnde cognoſci poteſt, quæ ipſius potentia, & præſertim quæ animi virtutes, prudentia, iuſtitia, fortitudo, tẽperantiaq́ fuerit. Deinde à cauſis erit augendũ, cur eo in loco vrbem locârit, quæ ſi maritima, fertiliq́ in agro poſita ſit, eo nimirum conſilio

feciſſe dicendum, vt hinc mari, hinc agro magna vis hominum ali ſuſtentariq; poſſet. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde à condita vrbe hominum multitudo victũ hic, quomodo, & quàm facilè quæreat. Poſtremò conferendo hanc cum aliarum vrbium agro ſituq; mirè rem extendas, oſtẽdendoq; huius agrum aut fertiliorem, aut certè parem eſſe, nullaq; in re deteriorem. Diſſimilitudinem autem ex ſitu fortè colligas, hãc maritimam, illas eſſe campeſtres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plauſtris modò res aſportari. Iam & actus in primo illo vrbis cõditore ſpectandos eſſe, adiunctorum idem nos locus admonet. Quòd ſi igitur legibus & religione rempub. nouam primus bene conſtituit, à cauſis extendenda res erit: eo nimirum conſilio feciſſe, vt iuſtè, pieq; viueretur: & quos lex non poſſet, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores, ex eo vſque tempore, iuſtè, modeſtè, pieq; viuentium, tum vniuerſorum, tum ſingulorum extiterint. Quæ omnia, ſi vt geſta ſunt, copiosè exponas, incrementum ſumet oratio, maiora quidem, ſi quæq; & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc ſi quid rectè inſtituit, conſiderandum: vt ſi idem ſimul cum vrbis primordijs literarum belliq; ſtudia exerit: illis, vt animi diuinarum humanarumq; rerum cognitione imbuerentur, his, vt ſuas ſuorũq; fortunas tuerẽtur. Conſilia vbi expoſueris, euenta inde ab vrbe cõdita enarranda erunt: quot quãtoſq;

toſq; viros vndecunq; doctiſſimos, & quo quemq; tempore tulerit: quæ cuiuſq; eruditionis teſtimonia ſcripta extent. Atq; hæc ſubinde comparando dilatabuntur maximè. Hunc in modũ & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequẽdum erit: quæ nunc vniuerſorũ, nunc ſingulorum militia fortitudo, virtúſque, & quo tempore, quo in loco cognita, perſpectáque ſit. Atque hîc nõ ſolùm ex comparationis loco, ſi voles, quaque variè extendas, ſed & perſonas deſcribas, conſiliáque faciendi aperias. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi, ab ijs quæ tempore præceſſerunt, vſúmque hîc locorum oſtendimus. Verùm ſi, vt ſæpe de conditore, boniſque eius inſtitutis, nihil certi in medium adferre poterimus, ſolúmque in confeſſo ſit, vrbem vetuſtam eſſe, ſempérque ferè incrementum ſumpſiſſe, nihilominus quorum id adminiſtratione virtutéque contigerit, narrandum erit: quæ nunc ſingulorum, nunc vniuerſorum prudenter, iuſte, pie, fortiter, temperantérque facta extiterint, quo reſpub. nomen viréſque accepit. Atque hîc ſingula cuiuſque facta ex adiunctorum loco copioſè, omnibus expoſitis circumſtantijs, enarrari, perſonæq; deſcribi poſſunt. Tum quæ cauſæ iam vniuerſos, iam ſingulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem vnumquodque amplifices, dum aut exceſſum, aut ſimilitudinem, aut diſſimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatémque oſtendis.

VRBIS LAVS AB IIS, QVÆ huic simul tempore coniuncta sunt, & primùm ab aëris temperie, per locos ducitur.

Restant ea persequenda, quæ vrbi, quam laudamus, simul tempore sunt cõiuncta. Hic primùm spectandum, quo in climate, cœliq; parte sit posita, vnde aëris temperies cognosci potest. Neque enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus, seu temperatis solis radijs sit subiecta, vt sunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri Vrsæq; circulos sunt positæ. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsoque mari, si aut vicinum est, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea, quæ fructuosa amœnáque sunt, laudibus euehenda esse, idem, qui omnium adiunctorum nos locus admonet.

Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos nauigabiléque, montes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipso quòd fructus voluptatesq; maximas adferant, & vrbis nomen dignitatémque in primis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in oráne an meditullio prouinciæ sit posita: quod genus circumstantias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, persequuntur, præsertim Menander Rhetor, qui de laude seorsũ scripta reliquit. Verùm dũ hic in laudando ex loci positione circumstantias, quod infinitum est, studiosè prosequitur, eorum quæ omitti minimè debuis-

sent,

sent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorq; ciuiũ structura esset, ne meminit quidẽ. Atqui nos ad locos atq; adeò ipsos ad fontes laudaturum ducimus: vnde quantum pro suo quisq; arbitrio volet, hauriat. Nam cùm vrbium ad laudem pertinentes circumstantias explicare infinitum sit, quòd vnicuiq; ferè præter diuersa hominum studia, rationémque quærendi victus sua quædã propria à natura sint attributa, alijs nempe auri fodinæ, alijs thermæ, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco, in hoc instructus sit, vt sciat, quæcunq; præterita præsentiáque splendorem vrbi, commodúmue, seu proprium, seu cum cæteris commune adferant, laudari oportere: quæ per reliquos deinde ducta locos augeantur plurimùm. Postremò igitur de publicis munitionibus, interioriq; ciuiũ structura, & ipsis ciuibus erit dicendũ. Hæc igitur ab adiunctis ministrata, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circũstantijs, explicãda: & per reliquos subinde locos ducenda, amplificãdaq;. Itaq; si in bono climate sita sit ciuitas, primùm aëris temperies, cœlique clementia, & temperata sub ipsa solstitia, dierum noctiumq; longitudo, pluribus erit describenda. Deinde à causis hæc erunt locupletanda. Non enim aut Solis ignibus, aut septẽtrionalibus frigoribus nimis esse subiectã: sed in medio positã, hinc frigora, hinc æstum fugisse, vnde & illud dierum noctiumq; suo tempore nec maius, nec minus iusto incrementũ, quo-

rium alterum ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accedit. Ab euentu, quare homines nulla aëris intemperie impediri, quo minùs toto anno victum domi & foris quærant: omniáque in agris fœliciùs proueniant. Accedit eò & ipſa ingenia, cœli beneficio præſentiora, perſpicatioráque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari poſſunt. Poſtremò & ex comparatione petenda copia eſt: vt ſi hic auram ſalubriorem hominibus, matureſcendiſque frugibus accõmodatiorem declares, quàm eius qua cum confers vrbe. A ſimili autem extendas, ſi cum ea vrbe conferas, cuius poſitum pluribus notum, maximéque probatum vides. Hunc in modum ſi voles, & diſſimilitudinem repugnantiamq; collatione aperias. Quòd autem hac via ordinéque ex locis amplificandi commodè vtamur: tamen, cùm & aliter rectè fiat, nemo ſibi hic legem præſcribi putârit. Nam poſtquam ex adiunctorum loco, qui omni rei de qua agitur adiunctus eſt maximè, qua voles ob oculos poſueris, deinde ex comparatione copiam ſumas: & ſi magis augere voles, ſubinde à cauſis augeas licet. Verùm id aliter atque aliter fieri poſſe, in vniuerſum ſit dictum, volo: adeò, vt ſæpe dum vno in loco longiorem moram trahimus: plures interim alij ex ſuo aliquid, vel antequàm inde digredimur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, FLVminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipſiſq; ciuibus.

Hæc

Hæc de aëris temperie: de agris subinde dicendum: de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso denique mari, aut vicino, aut vrbem alluente: quantáque ex singulis vtilitas, voluptásque capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum authorum si fieri potest, aut vicinarum gentium testimonijs cõfirmando. Atque hac via res quidem ipsa mirè augeatur. Quòd si verò magis hæc extendi voles, singula celeberrimis vrbibus comparando ostendes, hanc sine agri vbertate, sine fluminum copia voluptatéque, sine denique ipso maris vsu alijs lõge superiorem, aut certè per omnia parem esse iudicandam. Iam & de publicis vrbis munitionibus, tectísque dicendum: quantáque sit foueārum, aggerum, murorúmque altitudo, latitudóque, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorúmque numerus, quæ magnitudo firmitásque: quòd bellicis machinis, rebúsque ad arcendā vim accommoditatis sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptáque fuerint, à causis est augendum, cur foueas, mœnia, aggeréſque, ita duci ponique placuerit: quo consilio hac distantiâ, hoc in loco, turres propugnaculáque locârint: cur tantis sumptibus, tot tantísque laboribus eò omnia euexerint: nempe, vt quam minima manu hostiles incursiones, impetúsque sustinendo, propulsandóque, vitam fortunásque suas defensarēt. Atque hic subinde euenta narrabuntur quorum

hostium impetum, oppugnationesq́, quo & quanto tempore fortiter sustinuerint, furorem fregerint, discedere demum cum ignominia pauci plurimos coëgerint. Quin & postremò comparatione omnia maiora amplioraq́, reddas, maximis munitissimísque vrbibus, hanc, aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorẽ. Atque hæc vicinarum gẽtium testimonijs, præclarisq́, regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeque extructa, tum plateas, foraq́, ad hominum vsum latiora, diuorumq́, templa angustiora esse, quod non parua laus sit, vt quæque maximè excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominúmque de ijs testimonia indiciáque afferenda: tum cum vicinis pulcherrimísque ciuitatibus conferenda, quo ipso aut parem, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiámque edoceas. Quòd si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extendas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclarè facta existant, spectandum. Commodè autem quæq́, in sua virtutum genera spargas: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga deos religio, erga parentes pietas dicitur, sua item fortitudini, temperantiæq́, assignes. Cæterùm cùm suprà in patriæ laudibus, laudandi amplificandique rationem ostenderimus, quæ insistenda hic via sit, inde peti potest.

ri potest. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi potest.

QVÆ FACTA EX LOCIS COpiosè laudandi sit ratio.

Facta ornandi & amplificandi, quæ ratio sit, subinde intueamur: in quibus laudandis vituperandisq́, cùm & Rhetores, tum maximè Historici, Heroiciq́, vates versantur. Temporis autem seruato ordine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio: poëtis tamen id de industria mutantibus. Præcipui autem hi loci sunt, causæ & euẽta: quãquã alij omnes, qui suprà, & huc adhiberi possent, expositis primùm causis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgilius postquã paucis proponendo, Musas inuocando, hominum animos sibi beneuolos attentósque reddidit, causas statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virum, tot labores periculáque adire coëgerit.

Vrbs antiqua fuit, Tirij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberináque longè
Ostia: diues opum, studijsque asperima belli,
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam,
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus esse,
Si quâ fata sinant, iam tum tendítque fouétque.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces,

Hinc

Hinc populum latè regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyæ: sic voluere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis,
Nec dum etiam causæ irarum, sauique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ,
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaûm, atque immitis Achilli,
Arcebat longè Latio, multósque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Æneæ Troianísque euenerint, dum complures annos mari errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poëta subinde fusissimè narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Causarum locus.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in vtroque suo opere Homerus, primùm causas deinde insecuta canit euenta.

Hunc in modum & T. Liuius secundo suscepti à Pœnis in Romanos belli, antequàm euenta résque gestas enarrat, causas primùm dicit, quòd videlicet, Sicilia Sardiniáque, illa nimis celeri rerum

Annibal.

desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd Annibal, cùm puer adhuc esset, à patre Amilcare imperatore aris admo-

tus

tus iisrasset, & se quàm primùm per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustium idem facere, ipsius argumento est historia? Quid? Non igitur aliò hic causarũ locus valet, quàm vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his authoribus factitatum esse videmus, primùm exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex huius, passimque nec certo in loco vsus: cùm nunc procedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quanquam primæ quædam, principaléſque summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector, auditórue cupit, tamen cùm subinde aliæ atque aliæ actiones casúſque existant, & ipsorum alias atque alias causas esse constat, vnde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cùm suarum se laudum minus grauem scriptorem fore intelligeret, viderétque L. Luceium Q. F. insignem sui temporis historicum, bellum ciuile scribendum suscepisse, scripta ad eum epistola, omnibus petit modis, suas vt res, exemplo Græcorum, seorsum perscribat, atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem inde, si à continentibus suis scriptis seiungat, & à causis, euentis, adiunctíſque amplificet, quoddam corpus confici. His porro ex locis augeri rem oportere, L. Luceium admonet, dum causas, consiliáque rerum suarum, casus etiam & euenta explicanda esse scribit. Adiuncta autem sunt, tempus, testimoniáque Lucij, quem ea, quæ suo iudicio laudanda putaret,

ret, ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditióque, quæ & putauit esse notanda. Hîc nemo mirabitur consilia, & actiones, quas suprà in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hic causas & euenta dici. Sunt namque ijs, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maximè. Verùm causarum & euentorũ nomẽ accipiunt, cùm sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta, magnam cum adiunctis cognationem habere, nemo mirabitur. Inde nanq; hi licèt nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaque his locis, vnde ornatur historia, si & cõparationis locum adiecisset, non video, non modo vnde historici, sed Rhetores Poëtæq; qui maximè solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Ciceronem disputat, quia minùs rerũ suarum historiã vestijt, cõmentarios inscripsit, cæterisq; scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, eadẽ copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdã inurerent. His ipsis ex locis lactea illa Titi Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysium Halicarnasseum, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus iudicat, non tam historicũ, quàm rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster,

Adiuncta.

Cæsaris Commentarij.

ſter, hinc Homerus ea ſumpſerunt, quibus quæ voluerunt, non tam dilucidè enarraſſe, quàm facta vbiq; morâ omnia ob oculos poſuiſſe videãtur, hic fuſiſſimè, ille modo quodam vſus, id quod is facilè animaduertet, qui cognitis locis & amplificandi ratione, vtrumq; cum iudicio legit. Sed hac de re ſuo dicetur loco, nunc quod volumus, vſum locorũ, augendiq; rationem in celebrandis factis diligentiùs, & ad cuiuſq; magis captũ indicemus. Vnum igitur factum, ſi oratione laudandum ſumamus, ſit Theodoſij imperatoris, quòd inſigne maximè Gymnacium Bononiæ inſtituit, primùm ex deſcriptionis loco, atq; adeò ab adiunctis ipſum deſcribamus, vnde ingeniũ moreſq; principis eluceant: & cauſa tam honeſti & vtilis facti, quaſi per tranſennam appareant. Fecit id & T. Liuius principio hiſtoriæ ſuæ de ſecundo bello Punico: vbi pluribus Annibalem depingendo, animiq; bona, vitiaq; plurima exprimendo, quicum viro Romanis futura res eſſet, lectorem ſtatim inſtruit. Secũdum hæc, ab adiunctis res ipſa erit explicanda, quantis, & vnde ſumendis fructibus, qui in profeſſores expenderentur, hanc ſcholam adornârit confirmaritq;. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot tantaq; ſtipendia profeſſoribus conſtituerit, vt certè hinc in reliquam totam Europam, qui rectè Remp. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modũ augeas, ſi quæ interea loci emolumenta, alia aliaq; nationes hac ex Academia

Bononienſis Academia.

cademia & ceperint, & quotidie capiant, perſequaris, qui quibus in locis hinc miſſi, ſiue cognitione rerum humanarum, phyſicarumq; vtiles Reipub. extiterint, ſiue legum ſcientia, quid æquum & iniquũ eſſet, edocuerint, ſiue denique medicina beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremò ex comparationis loco, quantam voles, copiam ſumas, factum hoc aut cum alijs ipſius, aut cum aliorum imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPVM, FACTA EX locis amplificandi apud Ciceronem.

Interdum factum laudamus & dilatamus, nõ tam fere à cauſis, & quæ has ſequuntur euentis, ſed ſaltem ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæſari agens, ipſumque laudans, quòd Marcello ignouiſſet. Poſtquam igitur exordium à tempore, eiuſque, quo dixit, diei circunſtantijs duxiſſet, clementiam ſapientiámque Cæſaris ab adiunctis ſtatim laudat ornátque: nempe à ſua totiúſque Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Rep. ſubinde meliùs ſperantis. Aſpergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipſum & ex hoc ipſo loco eſt ductum: & eò valet, vt clarius illuſtriúſque factum eius reddatur, quod præſtantiſſimo ampliſſimóque viro ignouiſſet. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat, & confert hoc Cæſaris factum cum maximis eius bellis,

Oratio Ciceron. pro Marcello.

bellis, rebúsque gestis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porrò hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circumstantias admiscet, vt omnia quæ ad laudem pertineant, totaq; oratio, nisi quòd pauca ad finem aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificatáque deprehendantur. Quare quantum hoc ex loco res extendi possit, cum plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc, studioso perspicuum esse potest.

EXEMPLVM, RES EX LOCIS amplificandi, apud T. Liuium historicum, breuitérque easdem explicandi.

Hinc autem quis locorum vsus, quæ laudandi, amplificandíque ratio sit, quanquam satis liquere putem: tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicíque auctoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset, qui tantum in discrimen Romanum nomẽ adduxerit, primùm ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi redditum veteres milites credere eundem vigorem in vultu, vímque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri. Deinde breui effecit, vt pariter in se minimum momentum ad fauorem conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissi- Annibal.

mas parendum, atque imperandum fuit. Itaquè haud facilè discerneres vtrũ Imperatori, an exercitui charior esset. Neque milites alio duce plus confidere, aut audere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda, plurimum consilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par, cibi potionísque desiderio naturali, non voluptate modus finitus: vigiliarum somníque nec die nec nocte discriminata tempora, id quod agendis rebus superesset, quieti datũ. Eaneq; molli strato, neq; silentio accersita. Multi sæpè militari sagulo opertũ, humi iacentẽ inter custodias stationesq; conspexerũt Vestitus nihil inter æquales excellens. Arma atq; equi conspiciebantur. Equitũ, peditumq; idem longè primus erat. Primus prælium inibat, vltimus coserto prelio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabãt, inhumana crudelitas, perfidia plús quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus Dei metus, nullum iusiurãdum, nulla rẽligio. Hactenus mores ingeniumq; descripsit, quæ quidem omnia ab eo, qui rẽ nude explicari voluisset, omitti potuissent. Subijcit autẽ ex adiunctorũ loco, his verbis: Cum has indole virtutum ac vitiorum, triennio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda audendaq; magno futuro duci esset, prætermissa. Hæc quidem cùm illud tẽpus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent: Quæ sequuntur,

tur, ex adiũctorũ, seu, qui inde nascitur, causarũ & euentorũ loco sumuntur, cur videlicet Annibal in suscipiendo bello, nihil prolatandũ arbitretur, & dũ Saguntinos petit, in Olcadũ fines exercitũ ducat? sic ille. Caterùm ex quo die dux est declaratus, vel vt Italia ei prouincia decreta, bellũq; Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus, ne se quoque vt patrem Amilcarem, deinde Asdrubalem, cunctantem casus aliquis opprimeret, Sagũtinis inferre bellum statuit. Quibus expugnandis, quia haud dubiè Romana arma monebantur, in Olcadum fines priùs vltra Iberum, ea gẽs in parte magis, quàm in ditione Carthaginiensium erat, induxit exercitum: vt non petiisse Sagũtinos, sed rerum serie finitimis domitis gentibus, iungendoq; tractus ad id bellum videri posset. His demum subijcit euenta, gestaq; rei narrationẽ. Carteiam vrbem opulentam, caput eius gentis expugnat: diripitq; quo metu perculsæ minores ciuitates, stipendio imposito imperium acceperunt. Victor exercitus, opulentúsque præda, Carthaginem nouam in hyberna est deductus. Ibi largè partiendo prædam, præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adiunctis circumstantias inserat nonnullas: quod genus sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & suæ gentis caput: tum exercitum

opulentum præda deductum esse. Prosequitur autem narrationem temporis cuius mentionem facit, seruato ordine. Hermãdica & Arbacala Carteiorum vrbes, vi captæ, Arbacala & virtute, & multitudine oppidanorum diu defensa. Ab Hermandica profugi, exulibus Olcadum priore æstate domitæ gentes, cùm se iunxissent, concitant Carpentanos, adortiq; Annibalem regressum ex Vacceis, non procul à Tago flumine agmen graue prædaturbauêre. Pura hæc, nudãque sunt omnia, nisi quòd ab adiunctis est, oppidanorum virtute & multitudine, Arbacalam diutiùs esse defensam: neque procul à Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur, paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea à amnem traijcientis, vt in transitu fluminis hostes inuaderet, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minùs timẽtium. Atque hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dum inuictam aciem dicit, si æquo certaretur campo: sic ille Annibal prælio abstinuit, castrísque super ripam positis, cùm primæ quies silentiúmque ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, vallóque ita producto, vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cùm ingressos aquam viderent, adorirentur. Peditum agmen in ripa elephantes quadraginta dispositi. Carpentanorum cum appendicibus Olcadum,

Vacceo-

Vacceorúmque centum millia fuêre. Inuicta acies, si aquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quòd metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio, qua cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia causásque exposuit, quibus subijcit euenta: nempe infœlicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis a circumstantijs quas explicat, illustrat his verbis: Et altera ex parte ripæ, vis ingens equitum in flumen immissa, medioq; alueo, haud quaquam pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite, equo temerè acto peruerti posset. Eques corpore armísque liber, equo vel per medios gurgites stabili, cominus eminúsque rem gerere, pars magna flumine absumpta: quidam vortiçoso amne delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Postremi, quibus ingressus in suam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cùm in vnum colligerentur, priusquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingressus, fugam ex ripa fecit: vastatísque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minùs, vt quæque res postulat, his ipsis ex locis exteduntur. Rariores autem comparationes sunt: locus in hoc præsertim genere, omnino ad orna-

tum, amplificationémque accommodatissimus: vnde poëtis, rhetoribúsque copiam sequentibus, crebrior historicis, ne adornandum magis, quàm ad narrandum rationem sumpsisse videantur, minùs familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes excidiúmque, quod proximè sequitur, pluribus adiectis peristasibus copiosissimè explicatur. Verùm hæc ipsa Liuiana ex locis aucta amplificatáque nuda omni ornatu, quasi vestitu spoliata, ob oculos ponamus: vnde quid inter ieiunam, necessariámque narrationem, & copiosam locupletémque intersit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit, Carteiam vrbem expugnat, diripitq; Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hìc largè prædam partiendo, prateritáque cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorúmque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ. Ab Hermandica autem profugi, exulibus Olcadum cùm se iunxissent, concitant Carpentanos: adortiq; Annibalē regressum ex Vacceis, non procul à Tago flumine agmen turbauêre. Annibal autem traiecto amne temerè insequentes hostes ad centū millia partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit vastitatisq; agris, &

Carpenta-

Carpentanos, paucos intra dies, in deditionẽ accepit. Breuis hæc, nudaq; narratio est, quã vt vir ille eloquẽtissimus ex locis locupletârit, iam visũ est.

VITVPERATIO

ΥΟΓΟΣ.

VItuperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus communis pœnas expoſcit: vituperatio verò solùm habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus Laus: possúntque vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

{ Personæ, Res, Tempora, } { Loci, Bruta animalia, Plantæ. }

Vituperamus verò, & communiter, & singulatim. Vbi verò proœmion feceris, adiunges genus, quod diuides eâdem, qua in laude, ratione. Deinde educationem & res gestas, & Epilogũ ita facies, quẽadmodum in laude.

VITVPERATIO

PHILIPPI.

EXORDIVM.

NEque virtutem merita laude frustrari rectũ est, neque itidẽ sine reprehensione dedecora relinqui. Quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborum, præmium v-

trique aufertur: Laudandis quidem gloria rectè factorum, vituperandis verò scelerum turpitudo. Omnes autem malè audire æquũ est, qui malos sese præbuerunt, tantò magis verò omnibus Philippum, quantò omnes improbos longè omni scelere superauit.

A GENERE VEL Natione

Macedones. NAtus est ex ea gente, quæ pessima est omnium Barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus potuerit, propter ignauiam, sed coacta sit locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primũ ipsos finibus exturbauerunt, hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt regionẽ, perlati sunt. Duplici itaque infelicitate implexi, & quòd melioribus coacti sunt cedere, & quòd in imbecilliores violenti iniustique fuerunt, nunquam tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A PATRIA.

Et cùm ex gente ignominiosa oriundus sit: tamen ex ciuitate magis etiam infami natus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonum eúsque terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorũ vllus sit prouentus.

A MAIORIBVS.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quominus eius terræ regnũ obtingeret, obstitit generis indignitas atque dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim, in regnum Athenienses reduxerunt.

AB EDVCATIONE.

Tali igitur ortus patria tales sortitus generis auctores, apud Thebanos moratus, primũ obses fuit. Nec quamuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutans, ad meliores deflexit, sed barbaricam semper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Quúmque sit omne humanum genus in Græcos atque barbaros diuisum, ipse velut ex vtriusque commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exercebat.

A REBVS PER TYRANNIdem atq; perfidiam gestis.

Orsus ergo primùm à cognata gente, ipsam in seruitutẽ redegit, velut à perfidia rerũ suarum initia auspicatus. Inde & finitimos agressus populos, perdomuit: captísque deinde Pæonibus, Illyricos est adortus. Triballorum quoque gentem inuadens, & quicquid

prætereà in proximo erat terrarum, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidē Barbarorū pugnando cœpit, mentes autem cum corporibus nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus sibi conciliare. Quoniam subinde deficiebant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionē per omnes penè dixerim noctes somniabant, vt qui opere foris seuirent, intùs cogitatione essent liberi. Subactis ergò finitimis Barbaris, in Græcos castra mouit, atque adeò antequam ipsam Græciam inuaderet, ciuitates quæ in Thracia Græcæ ditionis erant, euertit, cepítque Amphipolin, Pydnam subegit, istísque Potidæam adiunxit, neque Pheras extra Pagasas, neque Magnessam extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalorum capiebantur, & velut generis mercedem seruitutem ferebant.

A MORTIS GENERE.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius recensere. Postea enim quàm pleráque, quæ inuasit, oppressérat, subiecerátque contra fœdera eos, qui fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dij, conuenientem perfidiæ suæ finem dederūt. Neque enim in prælio cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suæ testem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gurgite suffoca-

tus,

tus, se dignum sepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet, vt quemadmodum eius vita, sic & mors intemperantiæ fœdum exemplum posteris esset.

A COMPARATIONE.

Quis autem est, qui Echetum illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis membris, reliquum saltem corpus relinquebat.

At Philippus totos cum corporibus ipsis homines perimebat. Quantóque sæuius est totum deleri hominem, quàm partem aliquam auferri, tanto pernicioſior est Echeto Philippus.

PERORATIVNCVLA.

Cessare autem à sceleribus suis Philippus nesciebat, cùm mihi victo magnitudine flagitiorum eius, necesse sit, vt plura de ipsis facere verba desinam.

SCHOLIA.

O *Maia quæ laudantur, contraria vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causa exercitationis reprehenditur Alexandri pater, Amyntæ filius Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel vt relatum est suprà, dexteritate ingenij superabat seculi sui reges omnes. Vide Erasm. 4. Apophthegmatum. Quemadmodum autẽ laudari, ita vituperari possunt Personæ, vt Thersites: Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loca, vt*

Euxinus?

Euxinus? Nota, apud Plutarchum in Eumene? Bruta animalia, vt crocodilus: Planta, vt crambe.

Adiunges genus, &c. *In genere, nationis, patriæ, maiorum, atq; parentum circumstantia sunt excutienda. Quæ omnia si clara contigêre, ostẽdendum est, illa vitiorum omni genere contaminâsse quem vituperandum susceperis.*

Educatione, &c. *Quòd si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus, & egregijs animi, corporis atque fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices; maioribus illum degenerâsse: Animi dotibus ad dolos & fraudes abusum: Bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas: Diuitijs ad multorum perniciem, & publicas seditiones fouendas.*

Frustrari, &c. *Frustro actiuum & frustror commune verbum legitur. Est autem sensus. Qui crimina non accusant, ij non minus peccant, quàm qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperio atque reprehensione relinqui.*

Æquum malè audire, &c. *Vt sementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui quæ vult, dicit, aut facit, quæ non vult, audiet. Bene dictis aut factis qui certat, audiet bene.*

Pessima barbarorum, &c. *Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Athenienſis notare solitus fuit. Qui ad discipulum stupidum solebat exasperatus dicere, εἰς μακεδονίαν, pro εἰς μακαρίαν, quo dicto prouerbiali precamur exitium.*

Meminit

Meminit Eraſ. 6. Apophtheg. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. Liuius lib. 2. belli Macedonici.

Ad hiſtoriæ verò præſentis cognitionem pertinent ea, quæ Iuſtinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Alexandri. Paulus Oroſius lib. 3. cap. 12. ac. 15.

Argiui, &c. *Argos & Lacedæmon duæ clariſſimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerunt, vt ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Agricolici. Inde Macedonum reges oriundos fuiſſe, Liuius teſtatur.*

Duplice, &c. *In duplex, inquit, malum inciderunt, & quod Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt, quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.*

Pella, &c. *Vrbs eſt Macedoniæ, quam, auctore Pomponio Mela, fecerunt maximè illuſtrem Philippus Græciæ domitor, Alexander etiã Aſiæ. Hinc Pellæus. Iuuenalis, Satyra 10.*

Vnus Pellæo Iuueni non ſufficit orbis.
Æſtuat infœlix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clauſus ſcopulis paruâque Seripho.

Philippus, &c. *Philippus inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiuſdem nominis hominem ignobilem, ſed in Græco πρόγονος eſt, hoc eſt proauus. Ex Iuſtino igitur Philippi genealo-*

giam

giam ita colliges.

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas, caprarum greges secutus, occupauit. Corano successit Perdica, huic Ægeus, qui successorem filium reliquit Philippum huius proauum. Philippus autem paruulum reliquit Europũ patrem Amynta. Amyntas Philippum genuit Alexandri patrem.

Apud Thebanos obses, &c. *Obsides ob fidem seruandam dabantur, obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus. Orosius, lib. 3. cap. 12. Iustinus, lib. 6. Philippus, inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminundæ, & Pelopidarum virtutibus eruditus. Aphthonius ait, παρ' Ἀθηναίοις ὡμήρευε, id est, apud Atheniẽses obses fuit, vt intelligas à patre, Atheniensibus obsidem datum.*

Pœonibus, &c. *Sunt enim Macedonibus finitimi. Macedonia enim à Macedone Osiridis filio dicta. Pæoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidente, Thraciam ab Oriente, Thessaliam à Meridie: fuit olim centum quinquaginta populorum ac duobus inclyta regibus, Philippo scilicet & Alexandro. Vide Plinium libro 4.*

Illyricus, &c. *Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela, lib. 1. cap. 3. Philippo autem primum certamen fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias victis, in Illyricos bellum transtulit,*

lit, multa millia hominum occidit, vrbemq; nobilissimam Larissæam cepit, vt ait Iustinus. lib. 7. Diodorus liv. 2, de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui, habita cõcione, & militibus animatis, in Illyrici fines cũ decẽ millibus peditum, & sexcentis equitibus intrauit.

Tryballorum, &c. *Illyricorum id genus est, vt ait Liuius li. 7. belli Punici, qui scribit. Philippum, cùm vrgeri suos videret, in cohortem Romanam incurrisse, atq; ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudisse, Plinius lib. 4. cap. 20. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.*

Ad Græcos, &c. *Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi. Securis omnibus Thermopylas occupârat. Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè consilijs præuentam, viribus domuit. Orosius lib. 3. cap. 12.*

Thracia, &c. *Antè Scython fuit dicta. Vide Gelliũ lib. 15. ca. 7. de qua Plinius lib. 4. ca. 11. Appellata fuit ab asperitate, vel secundum Tortellium, à feritate, θρᾴκυ, ferum & temerarium.* Thracia.

Amphipolin, &c. *Inter Nestum & Strymona vrbes Philippi, fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autẽ & Strymon fluuij sunt in Thracia. De Amphipolitanis. Diodorus Siculus, lib. 3.* Amphipolis.

Pydnam, &c. *Ab Amphipoli subitò Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.*

Potidæ-

Potidæam, &c. *Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Pallene, inquit, soli tam patentis, vt quinque vrbium sedes sit atque ager. Tota in altum abijt, angusta satis, vnde incipit, ibi est Potidæa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.*

Pheras, &c. *Pheræ ciuitas in Thessalia: Plinius lib. 4. cap. 8. Hinc Phereus. Ouid. in Epist.*

Pheræ.

Ipse repertor opis vaccas pauisse Pheræas
Fertur, & à nostro saucius igne fuit.

Extra Pagasas, &c. *Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit, donec Pheræ, Pagasæ, Magnesiæq́, imò Thessaliæ ciuitates omnes Barbaræ seruitutis iugum acciperent, & generis ipsius veluti notã portare sustinerent. Pagasam autem Plinius lib. 4. cap. 8. opidum Thessaliæ tradit. Meminit eius Pomponius Mela lib. 2. cap. 3.*

Pagasæ.

Magnesiam, &c. Μάγνησιαν, *Magnesiam Græciæ regionem, annexam Thessaliæ Plinius tradit lib. 4 capite octauo. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicam appellat Ouidius in Epistolis.*

Magnesiæ.

Fœderibus deuincti, &c. *Cùm philipus se excluſum ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates, quarum antè dux fuit sibi gratulantes & excipientes, hostiliter inuasit, crudeliterq́, omnia diripuit, liberos, coniugésque sub corona vendidit. Orosius lib. 3. capite duodecimo.*

Volup-

Voluptatum gurgite, &c. *Etenim destinato latitys die fuit interfectus in theatro per Pausaniã, cum regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus, viginti quatuor anni Philippi. Orosius lib. 3. capite decimo quarto: Cùm ad ludos magnificè apparatos inter duos Alexandros, filium atque generum, contenderet, à Pausania nobili Macedonum adolescente, in angustijs suæ custodibus circumuentus, occisus est. Mortis eius meminit Valerius lib. 1. capite vltimo, de miraculis.* Philippi mors.

Echetum, &c. *Echetus Epirotarum tyrannus, qui regionem hominibus ingressis, nares, aures atque pudenda rescindere solebat, & obijcere canibus. Vnde Antinous Odysseæ decimo octauo apud Homerum ait ad Irum: Si te vicerit mendicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nares & pudenda præcidat, & canibus obijciat.* Echetus.

VITVPERATIONIS.

EXEMPLVM.

PHALARIDIS VITVPERATIO.

Vt virtute præditos gloria, sic vitijs contaminatos, perpetua comitatur ignominia. Qua dignissimus Phalaris, cuius crudelitas, antequàm nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro. Phalaris.

A MAIORIBVS.

Cuius parentes turpissimos, vt indignos eterna fama, sed tenebris Cimmerijs obruendos, plerique autorum silentio prætierierunt.

A PATRIA.

Nactus præclaram Agrigẽtum patriam. Quam vt Empedocles eximijs animi dotibus illustriore,
Empedocles
ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille.

A REBVS GESTIS.

Phalaridis imperium tam fuit truculentũ, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos aneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius lib. 39. cap. 8. Ouidius in Tristibus. Valerius lib. 9. cap. 2.

A MORTE.

Factis igitur digna morte succubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo, occidit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem officiorum secundo: Valerium libro tertio, capite tertio.

A COMPARATIONE.

Crudelis quidem Procustes, sed longè crudelior Phalaris. Ille solebat in Attica regione nonnullos hospites interimere, pòst, vt Plutarchus refert,
Procustes.
à Theseo interfectus, odio minore dignus. Hic autem eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debuerit vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus.

EPILOGVS.

Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem imperem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM.

PARIDIS VITVPERATIO.

Cùm nullam hominibus immortales dij capitaliorem pestem dederint, quàm voluptatem, bono iure vituperādi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris; Epicuri de grege porcus. Par.

A NATIONE.

Natus in Phrygia, qua neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, non classica, vt ait Virgil. in 9. Hinc barbaris, seruilibus, ac stupidis ingenijs horrentes prodierunt homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emendatur. Et: Serò sapiunt Phryges. Phryga.

A PATRA.

Patriam sortitus Troiam, quam cùm illustrare virtutibus debuerat, omnigq; beneficiorum genere beatam reddere; funditus perdidit.

A MAIORIBVS.

Nulla refulsit in eo maiorum claritas. Et si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmerijs inuoluit. Auus fuit Laomedon, insignis perfidiâ. Qui pactam pro constructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atq; Neptuno, violauitq; sacram iurisiurandi religionem, qua semper ab alijs inuiolatè, sanctissimeque habita. Vide Gell. lib. 7. cap. 18. Laomedon.

A PARENTIBVS.

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuam seruisset, sinon pretio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui primus appellatus Podarces. Porrò si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab ijs deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

AB IIS QVÆ NATIVITATEM præcesserunt.

Hecuba. *Cùm in vtero mater Hecuba gestaret Paridẽ, somniauit se facem parituram, quæ totam incendio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis aruspicum & oraculis numinum obtẽperantes, pestiferum partum è medio tulissent.*

AB EDVCATIONE.

Quem mater occidere debebat, Idæis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoq; libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio.

Oenone.

AB INSTITVTO VITÆ.

Cùm duæ sint viæ: altera virtutis asperior, altera vitiorum planior & amœnior; non illam, vt Scipio Africanus, apud Sillium Italicum lib. 15. sed hanc, quam stulti solent, ingressus: consecutus etiam digna meritis præmia, nimirum, Iliada malorum.

A DISCIPLINIS.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem. Vnde salutarẽ Palladis exhortationẽ respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris. Quæ blando quidem, sed pernicioso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarchum in Homeri vita.

A DOTIBVS CORPORIS.

Egregia forma conspicuus enituit. Atqui iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpiùs speculo, non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem, sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore, apud Homerum Iliad. 2.

A FORTVNÆ BONIS.

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit: & quibus patriam debebat iuuare, perniciem adduxit.

A REBVS GESTIS.

A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Sparten. Vbi hospitis Menelai in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam, ipsissimam malorum lernam inuexit. Helena.

A GENERE MORTIS.

Condigno, quod flagitijs meruerat, supplicio

affectus mortem obijt, qualem Tyranni, scilicet non siccam.

Aliud exemplum.

ANNIBALIS VITVPERATIO.

EXORDIVM.

P

In Repub. libera magnam sæpenumero commoditatem afferunt conuiciatores. Solent enim efficere, vt ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cùm oratione, tum moribus exoriatur.

Philippi dictum.

Vnde Philippus ille Macedonum rex, calumniatoribus suis plurimam dicebat habere gratiam, quòd suis conuitijs efficerent, vt ipse melior euaderet: dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse, aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd iusta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem.

A GENERE.

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina dicebatur, à Barchia Didonis socio, qui natale solum in arida Libya tenuit, ita obscurum, infœcundum, barbaricísque hostibus refertum, vt id relinquere, & in Africam transmigrare compulsus fuerit,

Punica fides.

vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Africa talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

A PATRIA.

Oriundus itaq; ex horrido & tam infausto loco, pa-

eo, patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odijs semper, atq; vitijs propè maioribus certarunt quàm viribus aut virtutibus, vnde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas.

A MAIORIBVS.

In maiorum eius numero, quem laudandũ magis existimarunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior. Cuius efferata sauitia dolo & insidijs Xanthippi Marcum Attilium Reguli spiritus religiosissimi virũ cæpit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus dij videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterimo pœnas sumeret, ac diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quòd dominum suum occidisset, tyrannum subitò aggressus interemit, cumq; comprehensus omni modo cruciaretur, lætitiam tamen quam ex vindicta ceperat, in ore constantissimè retinuit, eoq; fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores, ridentis etiam speciem præbuerit. Asdrubal. Attilius Regulus.

Valerius libro tertio, cap. 3. Liuius in præfatione Punicorum.

A PARENTIBVS.

Patrem habuit Amilcarem, tyrannum pestilentissimũ. Qui vt sui similem, hoc est, natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natum aris admouit, vt odium in Romanos Amilcar.

perennè iurauerat. Et hic maturè patris vestigia secutus, odij finem ostendere cupiens, infixit in terrã pedem, suscitauitq; pulueremdicens: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium, lib. 9. cap. 3.

AB IIS QVÆ NATIVITATEM SECUTA.

Patris igitur vestigia subsecuturus, certa prædictionis somnium videt, votisque suis conuenientem imaginem hausit. Existimauit enim missum sibi a Ioue, mortali specie excelsiorem inuenẽ, inuadendæ Italiæ ducem. Cuius monitu primo, vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi ponere respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat proterentem, postq; eam magno cũ cœli fragore erumpentes nimbos lucémque caliginosis inuolutã tenebris. Attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid portenderet interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatẽ vides, vt ait Valerius lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici secundi. Sillius lib. 3. Cicero de diuinatione libro primo.

AB EDVCATIONE.

In prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter meras tyrannidis exempla vidit. Et Asdrubal vix dum puberem ad se accersierat, vt militiæ assuesceret,

sueſceret, inq; paternas opes ſuccederet, ſed optimus vir Hanno, factionis alterius princeps, animaduertens peſſimam adoleſcentis indolem, ipſum domi tenendum ſub legibus, ſub magiſtratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris cenſebat, ne quando paruus hic ignis incendium ingens exuſcitaret. At pauci, ac fermè optimus quiſque Hannoni aſſentiebantur. ſed vt plerunque fit maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudenter autem Hanno, nam Annibal, ferus immaniſque natura, adiunxit à pueritia prima diſciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles conſuetudines, ſed bella, cædeſque & hoſtiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudeliſſimus euaſit dux, & infallendis hominibus callidiſſimus. Nam ad decipiendum hoſtem ſemper intentus, quos apperto Marte ſuperari non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus. Hanno.

AB INSTITVTIONE.

Optimos quidem præceptores conſecutus erat, ſed omnes naſo ſuſpendens per arrogantiam, in bonis diſciplinis nihil promouit: etenim oratorem atque philoſophum eloquentiſſimum Peripateticũ Phormionem audiuit Epheſi, de imperatoris officio, & de omni re militari copioſiſſimè diſſerentem, paulóq; poſt rogatus, quidnam de illo Philoſopho iudicaret, reſpondit: multos ſe deliros vidiſſe ſenes, ſed qui magis quã Phormio deliraret, vidiſſe neminẽ. Cuius rei meminit Cicero de Oratore, lib. 2. Phormio.

A LEGVM CONTEMPTV.

Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabiũ Pamphilum à socijs & pro socijs missos, contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat, eas à stutia mirè solitus auertere. Sic à Duillio Consule, nauali prælio victus, timensq́, classis amissæ: (capitale enim ex publico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu pugnasset infœliciter) pœnas dare, ex illa infœlici pugna priusquã cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compositum & ornatum, Carthaginem misit. Qui postquam ciuitatis eius curiam intrauit: consulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secum maritimas trahens copias, aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus, non esse dubium quin oporteret. Tum ille: conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse indicauerant, vt ait Valerius lib. 7. cap. 3.

A REBVS GESTIS.

Rupto, quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit, quod scelus vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit, nec quæsita defuit. Erant in Hispa-
Saguntini. *nia Saguntini, quasi medij inter Romanorum & Carthaginensium fines, iure fœderis in libertate*

relicti.

relicti. Hi postea totos se Romanis addixerant, initaq; societate, Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil oportunius fieri posse ad eliciendum Romanorum iram, ac incendium, quod sibi optatissimum erat, concitandum, quàm Saguntinos armis bellóque lacessere. Sed priusquam socios populi Romani aperte adoriretur, statuit in Olcadas aliósque trans Iberum populos exercitum ducere, ac ijs ad deditionem compulsis, aliquam Sagunto nocendi causam reperire, qua non tam meditato consilio à se illatum, quam à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primum igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaq; multa expugnat, vt ait Plutarchus.

AB ANIMI DOTIBVS.

Annibalis maiore ex parte virtus sauitiâ constabat, argumento fuerunt multa, cum primis illud, quòd in flumine Gelo corporib. Romanis ponte facto, exercitum traduxit, vt æque terrestrium scelestum Carthaginensium copiarum egressum terra, quàm maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere fessos, prima parte pedum succisa relinquebat. Quos verò in castra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat, neque antè sanguine explebatur, quàm ad vnum victa rem omnes redegisset. Iusto ergo illũ odio, veruntamen

tamen tardo supplicio, Senatus, Prusia Regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit, vt ait Valerius lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, vt Liuius scribit.

A CORPORIS DOTIBVS.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potúsque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora, id quod gerendis rebus superesset, quieti datum, ea neq; molli strato, neq; silentio accersita: sed tãtum id corporis bonum luxuria fregit, maximè Campana, perquàm vtilis imperio Romano. Inuictum enim armis Annibalem illecebris suis complexa vincendũ Romano militi attribuit. Illa vigilantissimũ ducem, illa exercitum acerrimũ dapibus largis, abundanti vino, vngnentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum ac delitias euocauit, actum demũ fracta & contusa Punica feritas est, cùm Septasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoria languescunt, sopita gloria in infamiã conuertitur, animiq; pariter & corporis vires expugnantur: adeò, vt nesci-

as ab

as ab hostibúsne, an ab illis capi perniciosius habendum sit, vt ait Valerius Maxi. lib. 9. cap. 1.

A FORTVNÆ BONIS.

Opes, quas apud milites plebemq; plus quàm modicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hominũ animos solicitauit & corrupit, vt largitionibus sibi fauorẽ aucuparetur, viamq; ad dominationẽ præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reipublicæ capiundæ, sibiq; regnum parandi.

AB IIS QVÆ SVPREMVM vitæ diem præcesserunt.

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Maximus, quòd in animum induxerint è conspectu suo submouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot imperatores, tótque exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes, iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam relegârunt, interturbatorem publicæ pacis, totq; cladium autorem truculentissimum.

A MORTE.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum regẽ Syriæ confugit, quo victo, ad Prusiam Bithyniæ regem concessit, vnde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est, ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam.

A COMPARATIONE.

Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasymenum pugnæ causa: C. Flaminius.

Sed

Sed longè peſtilentior atque crudelior Annibal. Illum ſemel Remp. affligere ſtultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades ſæpenumero pertraxit.

CONCLVSIO.

Plura dicere ſuperſedeo: ineptus enim haberi poſſem, ſi crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, ſtuderem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

COMPARATIO.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

COmparatio eſt oratio, ex collatione aliquid diſquirens, quo id quod comparatur, in maius extollat, aut oſtendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorſúſque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrũ ex laude, vituperationéque compoſitum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis eſt, præſertim ſi parua maioribus conferas.

Comparari verò omnia poſſunt, quæ laudari, quæque vituperari:

Perſonæ,	}	{ Loci,
Res,	}	{ Irrationalia animalia,
Tempora,	}	{ Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas

res

res totis conferre, id enim supinum, ineffi-cax, & nequaquam est pugnax: sed capiti ca-put conferendum, hoc enim vehemens: at-qui diuidere totas, laudis est, non compa-rationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc præexercitamentū comparatio vocatur.

COMPARATIO ACHIL-lis & Hectoris.

PROEMION.

VOlenti mihi virtutem cōferre virtuti, cū Achille haud immeritò cōponendus fue-rit Hector. Sunt quidē ipsæ per se Virtutes nimirùm abūdè honestæ, comparatæ tamen admirabiliores videntur.

A LOCO.

Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipsius primùm prodijt cognomen-tum: hic verò Troiæ, cuius conditores deo-rum quoque primi fuerunt. Quòd si pari na-tum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector. Achilles. Hector.

A PARENTIBVS.

Nati autem vterque præclara patria, pa-rem quoque generis habuerunt dignitatem, vterque enim ad Iouem originem suam ini-tiumque generis sui refert: Pelei enim filius

Achilles

Achilles fuit, Æaci verò Peleus, & Æacus Iouis. Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Ioue prognatus est.

A MAIORIBVS.

Progenitore autem Ioue natiuterque, reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Æacum habuit & Peleã, quorum ille Græcos à siccitate penuriáque liberauit, Hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutem Deæ coniugium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, deorum primùm dignus habitus conuictu: pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque dij fundârunt. Quòd si non minus est, quàm Deę sortitum esse coniugia, Deorum, idque optimorum mensa conuiuióque vsum esse, nihil est, quod quisquam maiorum gloria Hectori præferat Achillem.

Æacus. Peleus.

Dardanus.

AB EDVCATIONE.

Talibus autem vterque maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulêre: & ille quidem à Chirone educatus est. Huic Priamus ipse præceptor velut naturæ quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque similisque educatio, parem vtrique conciliat laudem.

A

A REBVS GESTIS.

Vt autem ad virile peruenere robur, eodē in bello par vterque animi virtutísque ſpecimen præbuerunt. Hector enim Troianos ducebat, ſolúſque velut obex propugnaculúmque ciuitati datus, tuebatur ipſam, ſtetítque quamdiu fauentibus dijs & auxiliaribus eſt vſus. Cadens deinde ipſam quoque Troiam poſt ſe traxit atq; euertit. Achilles verò Græcorum præerat armis, terroréque omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine, atque auxilio, occumbénſque ſpem victoriæ in reliquum abſtulit Græcis.

A MORTE.

Et ille quidem victus à Pallade interijt, hic autem cecidit ab Apolline confixus. Natíque ambo ex dijs, ambo quoq; deos habuere mortis authores, vtq; diuinitus generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quòd ſi ſimilis vtriq; vita fuit, ſimiliſq; mors vtrunque abſtulit, quid eſt, quo non Hector par ſit, quóque cedere debeat Achilli?

EPILOGVS.

Plura erant, quæ dicerem de vtriuſq; virtute, niſi quemadmodum his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipſorum gloria eſſet æqualis.

SCHOLIA.

Comparatio, ſecundum Priſcianum, eſt vel

similium, vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus, quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusiùs tractari solet.

Bona bonis, &c. *Vt: si Æneam Numæ cõparaueris. Sapientiæ fortitudinem. Iustitiam pietati.*

Bona malis, &c. *Bonitas enim ex malorũ cõparatione magis enitescit ac effulget, vt sapientia cõparata stultitiæ: pax discordiæ, sobrietas ebrietati.*

Mala, malis, &c. *Vt si ebrietas cum adulterio cõferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.*

Parua maioribus, &c. *Res exiguæ verbis attolli possunt: vt si ex musca feceris elephantum.*

Duplicem habet laudem, &c. *Per loca laudis processuri, cõparabimus & vrbẽ vrbi ex qua sunt viri: & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea, quæ accidunt extrinsecùs, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina, & loca in quibus nascuntur, & fructus & vtilitatẽ, & similia. Res quoque si compares, extolles, qui primi eas inuenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.*

Alterutrum, &c. *Alterutrum allquando vituperantes, alterutrum laudamus, vt: si comparemus iustitiam & diuitias.*

Locus difficilis, &c. *Vnde fortẽ, vt Priſcianus ait oratorem exigit, & callidum, & celerem, vt agiles poſſit ſemper facere tranſitiones.*

Perſonæ, &c. *Vt in oratione pro Cluentio: vbi Mileſia & Oppianicus conferuntur. Illa à ſecundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Eraſmum ſecundo Copiæ.*

Res, &c. *Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.*

Totas res totis, &c. *Nõ fuerit neceſſe, inquit, vt aliquam rem per omnes ſuas partes cum alia cõferas, vt caput Demoſthenis cũ capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cũ manibus, pedes cũ pedib⁹: Sed magis, vt ſecũdũ locos generis Demõſtratiui cõpares genus Demoſthenis cũ genere Ciceronis, patriã cum patria, educationem cum educatione, res geſtas cum rebus geſtis, &c.*

Non eſt poſita, &c *In hoc cõparationis progymnaſmate non eſt cõparatio caput, quia cõparatio eſt tota præexercitatio. Non quidem eſt caput, ſed cõparatio diffuſa per omnes locos, atque partes.*

IN EXEMPLVM.

Phthia, &c. Φθία ὅθεν ὑ τῆς ἑλλάδος πρὸ- Phthia.
σῆλθεν ἐπώνυμος. *Vnde Helladis cognomẽtum ꝓuenit. Eſt aũt Phthia Theſſaliæ oppidũ & regio, Achillis patria illuſtris. Dido apud Ouid. in Epiſtolis: Non ego ſum Phthia, magniſq; oriunda Mycenis, Hinc Phthius. Idem in Briſeide:*

Quàm sine me Phthijs caneſcant æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græca. Et Hellas, Achaiæ regio, alio nomine Attis. Eadẽ Theſſalia cognominata fuit, authore Plin. lib. 4. cap. 7. Plura apud Thucydidem lib. 1. Ἕλληνες Græci appellati ſunt. Hellas autem dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Ἕλλην appellatur.

Troiæ conditores, &c. *Apollo & Neptunus cum Laomedonte Ili filio, patre Priami, mercede pacta muros Troianos cõdiderunt, vnde Ouid. ait: Vtilius ſtarent etiam nunc mœnia Phœbi.*

Et Virgil. in 3. Æneid. Ceciditque ſuperbum Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei, &c. *Iupiter, vt Ouidius ait. 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Aſopi filia (quam inde vocat Aſopida) genuit Æacum, Æacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillẽ, vnde ab auo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.*

Priamus. Priami, &c. *Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι emo, quòd ab Hercule captꝰ, auro fuerit redẽptus.*

Dardanus. Dardanus, &c. *Iouis & Electræ filius.*

Ouidius quarto Faſtorum:

Dardanon Electra quis neſcit Atlantide natum,
Scilicet Electra concubuiſſe Iouem?

Hinc Dardania dicitur phrygia. Sicut à Dardani filio Troë, Troia. Ab Ilo Trois filio, Ilios vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iu-

piter,

piter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. Æacus tam cæteris virtute præstitit, vt cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullumq3 malo huic auxilium inuenirent, postquam magnitudo calamitatis excreuit, eum, ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tantum malum tantámque pestem ab eis propulsaret. Aeacus.

Sperabant enim propter ipsius generositatem atq3 eximiam pietatem, quàm celerrimè à dijs præsentium malorum liberationẽ inuenire. Nec ea spes viros fefellit, sed voti compotes facti, in Ægina, vbi votũ ille, precesq3 fecerat, commune omnibus Græcis sacrum ædificauere. Atq3 per id temporis donec inter homines fuit, summa cum gloria vitã duxit. Postquam verò migrauit è vita, cùm apud Plutonem Proserpinamq3 maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi Ixionis & Nubis filij, frenorum & stratorum inuentores. Verg. 3. Georgicorum.

Frena Pelethronij Lapithæ Gyrosq3 dedere,
Impositi dorso: atq3 equitem docuêre sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Lucanus, libro. 6.

Exiluit primus chalybem, frenóſque momordit
Theſſalicus ſonipes, bellis feralibus omen.
Spumauítque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ouidium. 12. Metorphoſ.

Thetis. Tethys.

Deæ coniugium, &c. *Hoc eſt, Theotidos. Fuit autem Thetis,* Θέτις *Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys,* Τηθὺς, *Cœli & Veſtæ filia, Neptuni cõiunx, mater Nimpharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virgi. 1. Georgicorum.*

Téque ſibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus lib. 1. de raptu Proſerpinæ:

Hinc latrat Getula Tethys, Lilybæáque pulſat
Littora. *Virg. 5. Æneid.*
Læuatenẽt Thetis & Melite, Panopæáque virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. *Cùm Pelius in pugna cõtra Centauros ſtrenuè dimicaſſet, multíſque aliis bellis atque periculis probatus eſſet, Thetida Nerei filiam immortalem, quamuis ipſe mortalis, vxorem meruit, atque ex omnibus, quæ antè fuere, ſolùm in iſtis nuptijs, Hymenæum deos cantaſſe ferunt, vt ait Plutarchus.*

A Chirone educatus, &c. *Centauri* ἀπὸ τοῦ νεύειν, *hoc eſt, à pungendo aut ſtimulando dicti, equorũ ſtimulatores. Quorũ vnus erat Chiron, Saturni & Philyræ filius, optimus Cytharœdus, Medicus, Aſtrologus. Ab eo Muſicã Achilles didicit.*

Ouidius. 1. de arte.

Philyrides puerum cytharæ præfecit Achillem,

Æa-

Æacidæ Chiron, ego sum præceptor amoris.
Ab eodem medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnáque lapsa pedem vulnerasset, post nonum diem in signum Sagittarij versus dicitur. Ouidius. 5. Fastorum.
Nona dies aderat, cùm tu iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propugnaculum, &c. προβολος accipitur pro tutore, defensore, propugnatore. Alias dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum. προβολος.

Fauentibus dijs, &c. Troia tantis per fauentes deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conseruatio, illa sum Laomedontis sepulchrum, equi Rhesi. Fata Troianorum.

Victus à Pallade interijt, &c. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in primo:
Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimúmque auro corpus vendebat Achilles.
Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, in pugna sociam.

Ab Apolline, &c. Paris Achillem interfecit in Apollinis Thymbræi templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis. Virg. in. 6.
Phœbe graues, Troia semper miserate labores,
Dardano qui Paridis direxti tela manúsque
Corpus in Æacide: Ouid. 13. Metamor.
At postquàm cecidit Paridis, Phœbique sagittis.

Plutarchus in comparatione Lysandri, & Syllæ, ait, Achillem interfectum à Paride inter portas.

COMPARATIO DEMOSTHENIS & CICERONIS.

EXORDIVM.

Quòd si non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, ceterarumq; rerum conspicuarum claritate pares enituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cicero, quos viros summos per omnia pares natura produxit.

A PATRIA.

Patriam vterq; sortitus illustrem: ille Græciã, vberrimũ Atticæ eloquentiæ fontẽ. Hic Italiam, latinæ linguæ parentem facundissimam.

A PARENTIBVS.

Obscuro natus vterq; parente, clarissimus euasit. Ille vix seculo suo notũ habuit, de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A MAIORIBVS.

Generis seriem, quam à maioribus humilem & ingloriam acceperunt, ita virtutibus propriis illustrãrunt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum.

AB EDVCATIONE.

Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi protinus addicti, summos

mos in oratores euaserunt, summámque è foro curiáque gloriam sibi quæsiuerunt.

AB INSTITVTIONE.

Ab optimis præceptoribus iustituti fuerunt. Demosthenes ab Isæo, eloquentissimo doctore. Cicero à Philone Academico, & Milone, viris in docendo prudentissimis.

AB EXERCITATIONE.

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit, cum M. Pisone, & Q. Pompeio: Et Demosthenes vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientiâ duratis auribus, in actionibus vteretur: vt ait Valerius. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione non minùs quàm Demosthenem laborâsse, vnde omni cura & Roscium Comicum, & Æsopum Tragœdum obseruasse traditur. Vt ait Plutarchus.

AB ANIMI DOTIBVS.

In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas. Vnde cùm Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eum reclamatio populi, quemadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit: Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem verò nec si velitis quidē. Et Cicero cùm præfectus annonæ esset sortitusq; Siciliam, in mis-

sione frumenti, quam apud vrbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus grauisque videbatur: sed mox, cùm eius integritatem, humanitatémque experti forent, eum veluti neminem ex aliis ducibus suis honore summo dignati sunt.

A REBVS GESTIS.

Ad Rempub. salutis publicæ conseruandæ studio se contulêre. Nactus autem Demosthenes vberem in Repub. materiam & honestam pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solùm vt disertus, verùm etiam, vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Gracia, obseruaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Rempub. liberauit. Vnde Iuue. Saty. 8, eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maioribus, atque Cethegi,
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, templisq; paratis,
Vt Braccatorum pueri, Senonúmque minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexillaque vestra coërcet
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques galeatum ponit vbique
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis, & tituli, quantũ non Leucade, quantum

Thessaliæ

Theſſaliæ campis Octauius abſtulit vdo
Cadibus aſſiduis gladio: ſed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

AB AVTHORITATE.

Authoritas in Rep. par fuit, præſidio vterq; militarium hominum egebat. Demoſthenes Charetis, Diophetis, Leoſthenis. Cicero Pompeij, Auguſti, id quod Auguſtus ipſe ad Agrippam, & Mecœnatem ſcribit.

A SIMILI, QVÆ MORtem præceſſit, fortuna.

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ex obſcuris paruiſq; facti ſint tanti, qui tyrannis ſe regibus obiecerint, filias amiſerint, patria ſua exularint, reuerſi ſint cum honore, rurſus fugitantes in aduerſariorū peruenerint manus. Quod ſi natura fortunaq; viri vtriuſq;, ſic, quēadmodum artifices quidā inter ſe contendāt, difficile iudicatu eſt, magis ne moribꝰ, an rebus geſtis ſimiliores reddiderit

A MORTE.

Vnà cum patriæ libertate fuerunt extincti. Demoſthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, ſatellitum principem: Cicero Antonij iuſſu per Herennium cēturionem. Et quod mirum, certis præſagijs vtrique mors denunciata fuit, illi ſomnijs, huic auſpicijs. Demoſthenes enim nocte per quietē viſus erat cū Archia tragœdijs in theatro certare & cum illum ſuperaſſet, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cùm in villa Caietana

ietana esset, eorum in conspectu eius horologij ferrũ loco motũ excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eò vsque morsu tenuit, donec seruus ad occidendũ eũ milites venisse nunciaret.

AB IIS QVÆ MORTEM consecuta.

Ciceronis mors.

Vt Demosthenis gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit insecuta. Atqui tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

EPILOGVS.

Plura dicenda essent, sed cùm cætera comparaturis facilia sint collatu, operepretium est visum, hæc paucis indicasse, quæ restant autem, stylo manum iniecturis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro, apud Liuium, alioſq; autores.

Itẽ Philippum cũ Alexãdro, apud Iustin. lib. 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum.

- *Publicolæ & Solonis.*
- *Alcibiadis & Coriolani.*
- *Periclis & Fabij.*
- *Annibalis & Scipionis.*
- *T. Flaminij & Philopœmonis.*
- *Aristidis & Catonis.*
- *Timoleontis & Æmylij.*
- *Lysandri & Syllæ.*
- *Agesilai & Pompeij.*
- *Dionis & Bruti, &c.*

ETHIOPOEIA
ΗΘΟΠΟΙΙΑ.

EThopœia (id est, vt ita dicamus, imitatio) est expressio morum personæ subiectæ.

Imitationis autem tres sunt differentiæ.
- Εἰδωλοποιΐα.
- Προσωποποιΐα.
- Ἠθοποιΐα.

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit: vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personam habet notam, sed defunctam, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις Eupolis finxit, & Aristides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Prosopopœia est quando finguntur omnia, & mores, & personæ: quemadmodũ Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem, nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta: fingitur enim ipsa cum moribus persona.

Diui-

Diuiditur autem Ethopœia, namque alia.

Passiua, quę exprimit adfectum, ad quē pertinet, quæ prorsus animi significat morum: vt qualia verba Hecuba faceret, Troia subuersa.

Moralis, quæ mores solos depingit, vt quid diceret mediterraneus primùm conspicatus mare.

Mixta, quæ mores habet pariter, & affectum, vt qualia loqueretur Achilles super occiso Patroclo, cum pugnare decreuisset. Mores enim consiliū habet, adfectum verò amicus occisus.

Ethopœiam verò tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, disiūcto, omni flexu, atque figura remota. Próque capitibus, diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIAE passiuae.

ARGVMENTVM.

Niobe. Quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

A PRAESENTI.

ME miseram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis, quibus anteà fueram insignis? Quæ copia infœlici mihi ad quam redacta est inopiam? Non sum iam misera vnius filij mater, quę anteà tam multis conspicua incedebam. At quantò satius foret sterilem fuisse, potiùs, quàm in lachrymas, atque luctus fœcundam? Longè enim infœliciori loco sunt hæ, quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam peperierunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis postèà acerbissimum est.

A PRAETERITO.

Sed infœlicem me, quæ parem ei, qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu deorum fœlix, tandem ab ea est deorum amicitia euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, pérque hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hicq; mihi finis cum dea coniunctus, vt in calamitatibus degam. Priùs namque quàm ipsi sum cognita Latonæ, fœlicior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum antea quàm me nosset ipsa, insigni sui multitudine beata.

Iacet

Iacet ille ſexus vtriſq; lætus numerus mihi ſummum in luctum. Quò me vertam infœlex? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos ſufficiet ſepulchrum? Miſeram me, in tantis malis meis ipſe quoque me deſerit calamitatum mearum honor, & infœlici iuſta intermittuntur.

A FVTVRO.

Verùm enimuerò, quid iſta queror, ac deploro, cùm à dijs, vt me in aliàm naturam tranſmutem, impetrare liceat? Vnum hoc miſeriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod ſenſus vitæq; ſit expers, formã cõmuter. Sed vereor miſera, ne & ſic quoq;, quamuis mutata, inter lachrymas agere non ceſſem.

SCHOLIA.

Ethopœia. *Ethopœia, à Ppriſciano vocatur allocutio, ſermonis imitatio, ad mores, & ſuppoſitas perſonas accõmodata. Quintilianus libro nono, capite ſecundo: Imitatio inquit, eſt morum alienorum, quæ ἠθοποιία, vel (vt alij malunt) μίμησις dicitur, verſatur & in dictis, & in factis. Expreſſio morum eſt, & adfectuum, vnde nomen habet.*

Hercules. Hercules Euryſtheo, &c. *Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouidium Metamorph. nono. Dictus quaſi aëris gloria. Macrob. 1. Satur. cap. 20. Reuera Herculem ſolem eſſe, vel ex nomine claret. Herasles enim quid aliud eſt, niſi*

ἥρας,

ἠρος, id est, aëris πλέος: quæ porrò alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio? cuius recessu, profunditate spiritus occultitur tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 12. cap. 34. Fuit autem Εὐρυθεὺς Stheneli Mycenarum regis filius. Ouidius in Epistolis:

ἠρακλῆς.

Quem non mille feræ, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Virgilius in. 8.

Duros vt mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Εἰδωλοποιΐα, &c. Hanc simulachrefictionem appellat Priscianus. Fit cum mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cœlio, verba dans Appio Cæco contra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas, aut Romam ei ostendi posse, cùm vbi semiruta ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis prope in porta, spolia patriæ suæ visurus sit? Item, Cicero in Conformatione: Quod si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vtetur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis. Ego libertatem, cui non erat, peperi, vos partam seruare non vultis. Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Εἰδωλοποιΐα.

Item, Hector occisus apud Virgilium in secundo:

Heu fuge nate dea, teq́ his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto culmine Troia.
Sat patria, Priamoq́ datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosq́ tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Item Polydorus in tertio:

Quid miserum Ænea laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus, non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba inquit:

Sum profectus à profundis manibus. &c.

Eupolis. Ἐν δήμοις Eupolis, &c. *In comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, comœdia scriptor.*

Horatius. 1. Sermone. 4.

Eupolis, atque Cratinus, Aristophanésque Poëta,
Atque alij quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus: multa cum libertate notabant, &c.

Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quòd quadam illius crimina carpsisset.

Aristides. Aristides, &c. *Hic in oratione quadã Rhetoricen defendit, & encomion canit introductorum quatuor,*

or, Themistoclis, Milciadis, Cimonis, & Periclis.

Prosopopœia, &c. *Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quando alicui rei contra naturam datur persona loquendi. De qua vide Ciceronem. 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinam, inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, nisi per te, nullum flagitium sine te. Tibi vni multorum ciuium neces, tibi vexatio direptióque sociorum impunita fuit, ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges, & quæstiones, verumetiam ad deuincendas perfringendasq; valuisti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt, tamen vt potui, tuli. Nunc verò me totum esse in metu propter te vnum: quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consilium iniri posse, quod à tuo scelere abhorreat: non est ferendum. Quamobrem discede, atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, tandem vt aliquando timere desinam.*

Prosopopœia.

Et Ouidius. 2. Meta introducit Tellurem ita loquentem:

Si placet hoc, meruiq;, quid ô tua fulmina cessant
Summe Deûm? liceat peritura a viribus ignis,
Igne perire tuo, cladémque auctore leuare.
Vix equidem fauces, hac ipsa in verba resoluo:
(Presserat ora vapor) tostos en aspice crines,
Inq; oculis fumum, volitant super ora fauillæ,
Hósne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,

Officijq; refers, quòd adunci vulnera aratri,
Rastrorúmque fero, totóque exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentáque mitia fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid undæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere lõgiùs absunt?
Quòd si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miserere tui: circumspice, vtrinque
Fúmat vterque polus, quos si violauerit ignis,
Atria vestra ruent, Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis
Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.

Menander. Menander fecit argumentum, &c. *Menander poeta Comicus fuit. Gellius liber. 17. cap. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secũdum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm vt Menander habuit* Φάσμα, *ita* ἔλεγχον, *in quo res erat, nulla autem vera, sed ficta persona. Catanæus reprehensionem vertit, Aphthonius ait:* ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν ὅ μὲν ἐλ ναὶ πρόσωπον, *hoc est: Redargutio res quidem, non autem persona. Vt si quis illam introducat, & loquentem, carpentémque faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum, quod (vt ait Cicero ad Herenni-*

rerum) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.

Passiua, &c. *A Prisciano passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore, fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.*

Moralis, &c. *In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cùm primùm aspexit nauim.*

Patroclo, &c. *Hic cùm in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem, Menœtij regis Locrensis filius fuit.* Patroclus.

Ouidius primo de Ponto;

Cæde puer facta, Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicámque adijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achilles & sub huius armis interfectus. *Ouidius in Epistolis;*

Siue Menœtiaden falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu posse carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & morem de bello in Troianorum vindictã suscipiendo cogitantis.

Adfectum amicus occisus, &c. *Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio, personarum omnium affectus imitari, aptáque materia sensuum, sententiarum, verborúmque formas*

accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia incipientis, & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

Amicus occisus, &c. *In Aphthonio habetur:* ἦθος γὰρ ἡ βουλὴ, πάθος ὁ φιλὸς φεσών. *Quintilianus libro sexto, capite tertio:* πάθος, *inquit, atq; ἦθος ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος, charitas ἦθος, πάθος concitat, ἦθος solet mitigare:* ἦθη *mores sunt quibus plerunque rusticos superstitiosos, auaros, timidos secundum conditionem propositorum effingimus, mores eorum imitamur, & ex his ducimus orationem. Diuersum est huic quod* πάθος *dicitur, quodque nos affectum proprie vocamus, & vt proxime vtriusq; differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.*

πάθος.
ἦθος.

Sunt qui Ethopœia ponunt triplicem expressionem.

Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis, aut Tyranni.

Naturalium propensionum, inclinationum, φυσικῶν σοργῶν, *hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis affinium, cognatorumque inter sese.*

Affectuum leniorum, vt quum animos erigimus in spem, aut latitiam.

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφεῖ, perſpicuo, de quo ſuprà in Narratione. Macrobius quinto Saturnali. cap. 1. ponit dicendi genera. 4. Dicendi genera.

Copioſum, in quo Cicero dominatur.

Breue, in quo Saluſtius regnat,

Siccum, quod Frontoni aſcribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur.

Plura dicendi genera profert Eraſmus primo Copia, cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præſenti, inſtantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recenſentur. In præterito potiſſimùm ea conferuntur cum infortunijs parentum vel maiorum.

In futuro, rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel conſilia, quorum ratione tantis malis ſuccurri poſſit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis ſoror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundiſſima. Niobe.

Hinc Iuuenalis ait Satyra. 6.

Atque eadem ſcropha Niobe fœcundior alba.

Quæ ſecundum Diodorum Siculum. 5. Hiſtoriarum. ſeptem filios, totidemq; filias: ſecundum Ouidium in Metamorph. ſeptem filios, Iſmenon, Sipylum, Phædimum, Tantalum, Alphenora, Damaſichthona, Ilionea, ſecundum Boccatium libro quinto, capit. trigeſimo primo, quatuordecim habuit. Vide Gellium lib. 20. cap. 6. Homerum Iliados vltimo.

Sed infœlicem me, &c. *Fabula Niobes significat mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit, vt Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur, & acerbissima, quæ passa fuit, quod se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium.*

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cœlestes, aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est?

Tantalus. Orta ex Tantalo, &c. *Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primo fortunatus fuit, deinde cum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. Ouidius secundo amorum eleg. 2.*

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat:
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat Petronius, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infœlix, quem sua vota premunt,
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. *In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio peter fœlix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum, quasi* ταλάντατον, *hoc est, infœlicissi-*

cissimum. Huius supplicia adeò grauia, vt proverbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.

Latonæ, &c. Hæc Cæi Titani filia, Appollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Apollo Latoides, & Dianæ Latois. Vnde Niobe apud Ouidium Metamor. sexto: Latona.

Quóq; modo audetis natam Titanida, Cæo
Latonam præferre mihi, cui Tantalus author,
Cui licuit soli superorum tangere mensas?

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus lib. 6 dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Niobem præ nimio dolore, in saxum, vel marmor, conuersam aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamor.

Diriguit q; malis, nullos mouet aura capillos.

Idem in Epistolis:

Quæq; superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoq; Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipyleia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti

In Sipylum rapta est, vbi fixa cacumine montis,
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæq; expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidem, quoniam imaginem lapideam supranatorum suorum sepulchra posuerat. Quod

Palæphatus se vidisse scribit.

ETHOPOEIARVM exempla.

ARGVMENTVM.

Gerhardus Noviomagus.

Quanam verba Gerhardus Noviomagus ex lipothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cuius Vitembergam profecturi, caput latrones securi diffiderant, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum spoliauerant, & fugitiui mortuum credentes, in sylua reliquerant.

A PRÆSENTI.

Vetus illud dictum, Nemini fidendum esse, nisi cum quo prius modum salis absumpseris, esse verissimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudelissimi sicarij iugulum mihi petierunt, multisq; vulneribus inflictis, syntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando persuasum habebam, studiosis hominibus tutam vbiq; profectionē patere. Credebam Horatio, qui scripserat, integros vitæ scelerisq; puros, non egere Mauri iaculis, nec arcu, siue per Syrtes, siue per inhospitalem Caucasum iter essent facturi. At ego, licèt non apud Scythas ἀνδροφάγους versari videbar, sed apud homines (quos à Germana charitate non alienos sperabam fore) Germanos: iamen longè prudētius fecissem, si nostri (quo friget omnis charitas) seculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi posuissem, nec solus, neque inermis profectionem

nem hanc instituissem. Iam secura nimis imprudẽtia mihi nocuit, qui stratus humi, sanguine meo terram hãc intingo, herbasq; coloro. Nũc maximo periculo meo cautior factus, tandẽ disco, nusquam tutam esse fidem, vbiq; rapto viui, non hospitem ab hospite tutum, nec generum à genero. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quã delicta fortasse mea promeruerunt, calamitatem patior, æquioreq; animo iniurias fero? Sed vtinam caput illæsum & integrum esset, vt bonarum disciplinarum capax à rationis amussi nunquam deliret. Vtinam in hoc casu Cæneus ille Perrhœbus fuissem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quàm plagam profundam, quàm vulnus altũ sentio. quod pacis semper amans ego, præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipse, hoc corpusculum amittere non detrectabam, eorumq; inopiam mea qualicunq; rerũ copia subleuare (si modo postulassent) minime gra-
natus fuissem. Id quodè bonarum literarum studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndiq; saccis indormire solitus, neque tanquã sacris parcere, quæ tortũ digna sequi potius quàm ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores, ô tempora.

Cæneus.

Auaritia.

Pauca licet portes argenti vascula puri,

Nocte

Nocte iter ingressus, gladium, contumq; timebis,
Et mota ad lunam trepidabis arundinis vmbram,
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea, quæ est euidenti argumento, quàm fragilis, & quantis vitæ nostræ periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valde glorioſus iam pridem effulgebam, dignitas hic, ad nihilum ferè iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodùm demissus, flaccescit. Quid ergo sumus? aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus, aut meta quàm mollis flexus? Deum immortalẽ, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur? Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes? Alius acini granum glutiens, præfocatus interijt. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangulauit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto, subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam.

Homo bulla.

A PRÆTERITO.

O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem. O meam insignem imprudentiã, atque securitatem, qui omnia prospera atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hic vulneribus cõfectus, atque puluere obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore summo claruerunt. Hic miserabiliter iaceo, qui iam olim in gymnasio Louanienſi clarum nomen atque decus laborum meorum, atque virtutis beneficio conſecutus

cutus fueram: celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis D. Philippus, nobilissimo Burgundionũ sanguine procreatus, maximis honoribus affecit, tot muneribus opimis, tot sacerdotijs pinguibus exornare nũquam intermisit, qui tot heroas atque principes amicos bonarum literarum, cultu, vitaq; sanctimonia mihi deuinxeram, vt cœlum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ista mihi? ô res humanas variabiles, ô vanitatem rerum, & inconstantiam.

A FVTVRO.

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuunt. Vnum restabit, vt supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea cõfitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit: ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum, sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hunc vnum spem erigere, præsentissimum ærumnarum cunctarum remediũ est. Quo posthabito, rebus in humanis mentem occupatum habere, magis erit dolorem augere, quã

mitigare,

mitigare, aut omnino tollere.

ALIVD.

QVÆ VERBA HERCVLES, Eurystheo sibi imperante, potuisset facere.

A PRÆSENTI.

Multi sunt infortunati, sed nemo magis quàm ego sum, infœlix. Qui miser, quarta natus lunâ, calamitates varias, & plurima mala patior.

A PRÆTERITO.

Non sufficiunt, quæ retrò actis annis animo fortissimo tuli. Quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderẽt. Mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs igitur tempestatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domiti, &c.

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu.
Non cadere Antæo, non crescere profuit Hydræ,
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A FVTVRO.

Sed quis finis, quis modus, Eurysthеu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confectо? Manliana atque Phalaridis imperia lõgè tuis humaniora. Tu quam Lycha vestẽ à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi pernicioſam futuram, imbutũ veneno Lernæo: munus est, vnde nouam pestẽ profluxuram

video,

videō, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouidium 9. Metamor. Et Claudianum in præfatione libri secundi de raptu Proserpinæ: Virgilium Æneidos octauo.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIVES AD inopiam redactus, posset facere.

EXORDIVM EX PLAVTO sumptum.

A PRÆSENTI.

Multa mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitā habet paupertas. Vbi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infœlix. Omnes modis omnibus, qui pauperes sunt, miseros viuere. Quid enim, mehercule, non miser est homo, qui ipse sibi quod edat cogitur quærere, & id ipsum ægrè inuenit? Longe miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit. Omnium miserrimus, qui cùm esse cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ sum ego miser, qui Crœso iamdudū fœlicior habitus, iam autē Codro pauperior, atque Liberide nudior, non possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

A PRÆTERITO.

Florentissimo iampridem mihi, diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia

freius,

fretus, omnia vel facere, vel dicere audebam, ve re ipsa fontes argẽti locutos animaduertisses. Multa etiam laudi dabantur, cum fœlicibus sint & trimestres liberi, stultitiamq; patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppido fortunatus, plurimos habebam, qui mihi adhærescebãt, fautores,

Donec eram fœlix, multos spectabar amicos,
Tempora cùm modo sint nubila, solus ero,
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modò me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iampridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt, & qui fideles amici visi, eos calamitas mea falsos coarguit. Erant enim (vt prouerbio dicitur) αὐτολίνινοι. Verum nimis est, quod ait Ouidius 2. de Ponto:

Turpe quidem dictu sed si modò vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat. Iu. Saty. 3.
Quantum quisque sua nũmorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.

AFFVTVRO.

O me miserum. Cùm non sit omnis hominis, sed tantùm sapientis paupertatem ferre, iuxta illud Menandri.

Πενίαν φέρειν δ' παντὸς, ἀλλ' ἀνδρὸς σόφου. Ego per inopiã mentis inops factus, tanta mala diutiùs tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, vt mihi mortẽ consciscam, quàm vt in paupertate viuam, aut ad turpe compendiũ

me

me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit amplectar:

In mare fluctiuagũ, ne me premat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliamque iugis.

Quid? Mors vltima linea rerũ, quæ nihil sentit: quòd autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Gellius libro secundo, cap. 8.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIXERIT Hecuba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba Cysſei Regis Thraciæ filia, vnde Cysseis vocatur. Vergil. in sept. Æneid.

Cysseis pugnans tadas enixa iugales.

A PRÆSENTI.

Fortunam Euripum, siue æstuariam non iniuria vocatã, reipsa iam infœlix experior. Quæ statu beatissimo gloriabar, régis filia, regis vxor, pulcherrimorum atq; fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimiùs euexit, vt illisura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam, in me quoque deriuatam arbitrarer.

A PRÆTERITO.

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, eiusq; malorũ par-

ticeps fiam. Socer deos iratos habuit. Glos monstris marinis exposita. Maritus occisus à Pyrrho. Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polydorum, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad patris sepulchrum iugulatam commemorem? O me infœlicem. Vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatẽ toi liberos peperissem.

A FVTVRO.

Sed quid lamentor? Multò consultius fuerit deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transforment. Quamuis ærumnarum miserti dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint, tamen ego, quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura.

ALIVD.

QVÆ VERBA TAVRORVM cornibus alliganda protulerit Antiope.

Antiope.

Quæ Nyctei in Lesbo regis filia, vnde Nycteis appellatur, Vxor Lyci Thebanorum regis. Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem, varias ærumnas experta, à Circe in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tedas habentibus suspensa interficeretur. Persius Satyra prima:

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

A PRÆSENTI.

Quænam in terris fœmina poterit viuere, qua tantis

tantis malis iactetur, quantis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locum facit? Omnium beatissimam me fore putabam, quæ regina duos Ioui Opt. Max. filios peperissem: alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem: alterum artis Apollineæ peritissimum, qui non solùm deos atque homines, sed etiam feras & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi, genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere.

A PRÆTERITO.

Vtinam egò nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit regis filiam, quid regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium, quò maior gloria præfulsit, tantò casus grauior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors fortuna, vt nunquam perpetuò es bona. O quàm potens, quàm variabilis. Tantùm iuris atrox quæ tibi vendicas.

A FVTVRO.

Cæterùm quid prodest fletibus indulgere? Quin potiùs ad deorum auxilia confugio suppliciter oratura, vt oppressæ subueniant, finémque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite: ô populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

ALIVD.

QVÆ VERBA ANDROMACHE captiua, patrio solo euerso, & marito occiso potuisset dicere.

Andromache. *Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Eëtionis filia, regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouidius in tertio de arte ait:* -*nunquam*
Thebais Hectoreo nupta resedit equo.
Homerus Iliados sexto:
Ανδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος.
Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

A PRÆSENTI.

O me miseram, quæ diuitijs & honore sidera iampridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrymæ consumunt, enecor deflendo fortissimum, meiq; amantissimum Hectorẽ maritũ, extinguor lugẽdo filium dulcissimũ, quem pater ipse Scamandrion, alij maluerunt Astyanacta, quòd vrbem tutaretur, vocare. Quibus occisis, omnem spem amisi, vt orbatæ iam nihil superstit, nisi suspendio arbor deligenda.

A PRÆTERITO.

Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsissimam malorum lernam inciderim. Quippe, vt modò Troiã Græci, sic olim Achilles patriam Thebas

bas euertit, patrem Eetiona sustulit, septemq; vno die fratres interémit, & pretio matrẽ redemptam ante paternas ædes interfecit: vbi pater olim ac fratres beati regnârũt, ibi nũc ingens solitudo, fruticeta, pecorúmque sunt pascua. Et Troia iam in cineres conuersa, cũ marito filius occisus, vt nihil solatij restet, vel apud amicos vel affines: quò igitur infœlix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad vmbras me pallentes adegisset.

A FVTVRO.

Sed cur me luctu macero? cur non potiùs ad victoris pedes prouoluor, enixè rogatura, ne in miseram nimium sæuiat, tot alioqui malis oppressam? Ah quàm vereor, ne victoria forsitan insolescens ille, mihi grauiter sit insulturus, vt mors potiùs, quàm vita sit exoptanda.

IDEM argumentum Sophista Libanius tractauit, ab Erasmo Roterodamo Latinum factum, cuius verba non piguit ascribere.

QVÆ DIXERIT ANDROmache, interfecto Hectore.

DECLAMATIO.

Euenit quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram vt sibi parceret, ille verò contrà, suam salutem vilem habuit, ergo extinctus est non meis, proh dij, in manibus, verùm ab Achille. Andromache.

Quòd ille occubuit, hoc est, interiisse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? Interierũt, occiderunt omnia, facta sum mulierum infœliciſsima. Quanta me felicitate, cuius gustum modò dederat fortuna, spoliauit. Erant mihi in regijs pater ac mater, tũ fratrũ chorus, nitidaq; ac laudata omnia. Accedebat ad hæc aliud maximum omnium, coniux Hector, bellator insignis. Spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adijcicbat, imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres. seruitutẽ matri iniecit. Deinde restituta est, ac ne ea quidẽ supereſt. Et hæc grauia quidem, verùm tu tolerabiles reddebas ærumnas Hector, atque vnus præstabas omnia, & quibus eram orbata, earebar adesse per te, sed occisus es, accepisti vulnus, nos rapimur, perdimur, instant tristia, impendet periculũ, imminet incendiũ. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troia, te haud amplius propugnante. Ah puer, fortè prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, ate pœnas repetent Græci. Me forsitan occidet alia vis.

vis. Atq; in hoc quidē fortunati erimus. At non cō-
tinget, seruitus me manet, & famulatus, plaga, &
in extremum vsque aui lachryma. Haud etiam
scio an visura sim terram, vnde nobis hostis iste
aduenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, con-
cubitum cogar pati eius, qui interemit Hectorem.

QVÆ DIXERIT MEDEA, suos mactatura filios. Medea.

DECLAMATIO LIBANII Sophistæ, Erasmo interprete.

Fuit & mihi mea ars auxilio, vt accepta cōtu-
melia, non tātùm angerer, sed & pœnas sumerem.
Non amplius rex Iason, non amplius Corinthio-
rum potitur. Omnes opes subuertit corona, omnia
velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et
accedit ad calamitatis cumulum demētiæ genus,
quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur?
Sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requi-
remus? Minimè gentium, imò superesse alia vin-
dicandi ratio superiore atrocior, nihil egens vene-
ficijs aut arte clancularia, verùm animo præsenti
viriliq;, & dextra, quæ facinus nullū refugit. Sunt
liberi mortalium omnium impiissimo, & vocatur
pater. Hoc è filijs solatiū, vnà cum ipsa appellatione
illi adimemus. Haudquaquā me sinit, quæ iusta sūt
expendere, meorū malorū tū multitudo tūm mag-
nitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus fa-
ctis, quem fructū receperim, omnia ad pœnam mi-
nora videntur. Aeeta mihi pater erat, isq; Scy-

tharum rex: tum virginitas, & fama egregia, ac multi inter finitimos proci: deniq; spes præsentibus bonis potiores. Appulit scelestus iste, neque deos metuens, neque homines reuerēs. Atq; erat omnib. malis circūuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflantes, armatam aciem è terra prosilientē, draconem peruigilē. Ac dignus quidem erat, qui in his omnib. vinceretur, vt ista cadēte victoria, penes patrē meum esset potiùs, quàm Æetæ regnū ludibrio haberet, vnius nauigij Dominus. At ego, quicquid est proditorū scelere præcurrēs, quicquid amentiū stultitia superans, familiares pro hostibus, hostes familiariū loco habui. Et contra patriam, ab alienigenis stabā. Porrò artem opposui naturæ ferarum: extinctus est ignis, tauri iugum duxerunt, cessit aratro solū longe durissimum, spitus apparuit draco, id quod anteà nūquam, manu tenebam adhuc tremētem Iasonem, ego porrò super hæc omnia nauem conscendi, multis magnisq; persuasa pollicitationibus, sacramentis meis, ipsius beneficijs, accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Ioculus, vbi rex Pelias inimicus senex, ab ijs quos genuerat decerptus èst, iuuentutis spe, vltrò se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem, partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Gratia verò cuiusmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Caterum nulla habita ratione eorum quæ feceram, vxorem duxit,

cùm

cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo: præq; imperij cupiditate, mea merita neglecta sũt. Atqui ne ista quidem sufficiebant, insuper expulsa sum, contumelia affecta sum, minis onerata sum, hæc quidem iustam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebã, & hactenus sufficit. Incedamus iam, & per aliqua, quaq; licet, eamus. Feri Medea filios, macta filios Iasonis, viri scelerati, impij patrix, hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma, plectatur Iason in filijs: hi verò hostium nomine plagam recipiant, non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos enomant. Atrox quidẽ facinus, sed ad prius illud consequens, contra naturam impiè agemus? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdem est & hoc animi, eiusdem dexteræ. Obsecro filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est. Enimucro si probus ille fuisset, nihil horum, bonæ formæ, bona figura corporum, sed patris imaginem referunt. Id facit vt occidam lubentiùs. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò è sublimi medióque aëre, scelestum aspiciam. Atque ille gemens, & nihil non faciens, vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Eiusmodi draconũ iugo freta vehar. Supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

ALIVD EXEMPLVM.

Quænam dixerit Cornelia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vita Pompeij. Item. Qua Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

DESCRIPTIO.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ.

DEscriptio est oratio expositiua, quę narratione id quod propositum est, diligenter velut oculis subijcit.

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Personæ, vt Homerus in Odyssea Eurybaten:

Latus erat humeris, ore ater, crineq; crispus.

Res, vt nauales pedestresque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quòd multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides, portum Thesprotarum χειμέριον, id est, hyemalem, quamque teneat formam dixit.

Describentes verò personas, à summis ad

ima

ima vsque ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res verò ab antecedentibus, & eis, quę insunt ipsis, quęque ex ipsis solent prouenire.

Tempora verò & loca, ex eis, quæ ipsis continentur.

Descriptionum autem aliæ sunt.

Simplices, vt quæ pedestres, vel nauales explicant pugnas.

Cõpositę, vt quę res pariter temporaq; coniungunt, velut Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit. Simul enim et pugnam, quomodo facta sit, & nocte quomodo gerebatur, comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicib. orationem variare schematibus, prorsusque res imitari, quas describit.

DESCRIPTIO ARCIS

Alexandriæ.

Arces in vrbibus, ad publicum prędidium, atque munimenta sunt cõstitutæ, veluti vertices vrbium, hostiumque arctrices, firmanturque non magis ipsæ vrbibus, quàm ipsas vrbes tuentur. Athenienſium autem arcem, media Athenarum complectitur regio.

Arces quasi Arctrices.

Cęte-

Cæterùm Alexãder ſuæ vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem conſtruxit, quam iuſtiùs Acropolin appellare licet, quòd in vrbis extremo & excelſo poſita ſit, quàm illam qua multùm Athenienſes gloriantur. Hinc autẽ ſicuti ſe habet, ita oratione quoque proſequemur. Cliuus quidem medio è ſolo extollitur, ingenti in ſublimi ſpacio ſe proferens, hũc arcem vocant, propter vtraque hęc, & quòd hoſtes arceat, & quòd ſit in vrbis arce, id eſt, ſummo, locata. Viæ adipſam ducũt duæ, ſed diſimiles. Hac enim via eſt, illac verũ patet ingreſſus. Mutatiſq; proinde nominibus, idipſum quod ſunt, vocantur. Nam pedibus hac ire licet, capaxque curruũ eſt via. Illi verò quæ curribus inuia eſt, additæ ſunt ſcalæ, gradúsque ſupra gradũ ex inferiori in ſublime deducens. Neque priusquàm centenarium expleuerint numerum, deſinentes, hic enim abſolutus numerus ſcalarum terminus eſt. Veſtibulum dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumſeptum, quatuorque ſublimes & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad vnum deducunt ingreſſum. Columnis autem domus quædam eſt impoſita, multas mediocres oſtentans columnas, quæ vario colore conſpicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectum autem diætæ in rotunditatem circumactum, ingentem multi-

Acropolis.

tiplicémque imaginem complectitur rerum. Introeunti autem arcem, locus offertur quatuor eiſdem æquis lateribus diuiſus, proinde tota quoque ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio eſt columnis vndique ſuffulta, eam porticus excipiunt, & eæ quoque æqualibus diſtinctæ columnis, ita in medio diſpoſitis, vt neutram in partem ſint nihil quicquam deflexæ. Vnaquęque autem porticus ad tranſuerſam alteram finitur, & duplex eſt columna ad vtranque porticum diuiſa, vt illa quidem deſinat, hac verò rurſum incipiat. Addita autem porticibus introrſum armaria, quibus libri reconduntur, eaque ſemper, ſi cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totaque velut vrbem ad philoſophiæ cultum adhortantur. Alia item loca ſunt ad venerationem deorum vetuſtorum inſtituta. Tectum porticum auro diſtinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroque ſuperne incluſi. Neq; verò aulæ ſimplex ornatus eſt, verùm alius atque alius, quorum hic quidem Perſei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immenſa altitudine ſe profert, quæ locum ipſum facit illuſtrem. Haud enim in promptu quis, quò progrediatur, habet, niſi indicem viarum hanc ſubinde reſpectet columnam. Quin & arcem ipſam terra marique conſpicuam præſtat. In

vertice

vertice principia rerum primaque elementa ſunt expreſſa. Priùs autem quàm media tranſeatur, ædificium eſt quoddam, pluribus hoſtijs potēs, quorum cuique à deorum veteſtorum aliquo eſt inditum nomen. Duæ dehinc pyramedes lapideæ poſitæ, & fons profluens, Piſiſtratarū fontc haud paulò melior. Mirandum etiam id quoque ſpectaculum, eò quòd eorum qui fabricati ſunt arcem, velut vno tanto operi non ſufficiente, numerum nominaque comprehendit, duodecimque pariter in ipſo arcis faſtigio conſpiciuntur artifices. Deſcendenti autem ab arce, planus offertur locus, ſtadio adſimilis, idque ipſum loci eſt nomen. Alia item parte, alius quoque ad ſimilia accommodus, verùm illi & planitie, & magnitudine impar. Cęterùm pręſtantior huius arcis forma, & ornatus pulchritudoq; maior eſt, quàm vt paucis narrari poſſit. Quòd ſi quid prętermiſſimus, admiratione rerum in ſe rapientium animū, eſt effectum. Sed & quę pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere ſatius eſt viſum.

SCHOLIA.

Deſcriptio. *DEſcriptio eſt oratio, colligens & repræſentans oculis quod demõſtrat, vt ait Priſcianus. Idem refert, quoſdam non poſuiſſe deſcriptionem in præexer-*

exercitamentis, quòd præoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam describũtur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimq; tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Erasmus secundo Copiæ vocat ἐνέργειαν, cùm vel amplificandi, vel ornandi, vel delectãdi gratia, rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectãdam proponimus, vt nos depinxisse, non narrâsse, lector spectâsse, non legisse videatur. Id fiet, si priùs ipsi totam rei naturam, omnesq; circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac signis idoneis effingamus, vt quàm maximè reddatur euidens, perspicuáque lectori. ἐνέργειαν

Ea constat descriptione. { Personarum. Locorum. Temporum. Rerum.

Oratio expositiua, &c. Sic reddidit Catanæus. Aphthonius enim vocat λόγον διηγηματικὸν ἀπὸ διηγέομαι quod narro est, vel expono, vnde & διήγησις.

Personę describuntur, &c. Personæ descriptionem, προσωπογραφίαν appellant: fit cùm depingimus personam amantis, luxurioſi, auari, voracis, temulenti, somniculoſi, inuidi, sycophan- προσωπογραφία.

ta, pa-

ta, parasiti, lenonis, garruli, aut glorioſi oſtentatoris: vt ſi velis non diuitem, ſed pecuniosum oſtentatorem deſcribere. Iſte, inquies, qui ſe dici diuitem putat eſſe præclarum, primùm hunc videte, quo vultu vos intueatur, nónne vobis videtur dicere: Darem ſi moleſti non eſſetis. Cùm verò ſiniſtramentum ſubleuat, exiſtimat ſe gemmæ nitore, aut auri ſplendore aſpectus omnium perſtringere. Cùm puerum reſpicit, alio nomine appellat. Deinde alio atque alio. Heus tu inquit, veni Sannio, ne quid iſti barbari perturbent: vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis Notationem ad Herennium quarto. A nonnullis aliis dicitur εἰκὼν, imago, effigies.

Thraſo.

Icon.

Virgilius in. 1.

Virginis os, habitúmque gerens & virginis arma
Spartanæ, vel qualis equos Threiſſa fatigat
Harpalice, volucremq; fuga prænertitur Hebrum,
Namq; humeris, de more, habilẽ ſuſpenderat arcũ
Venatrix, dederátque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoq; ſinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. *Verba ſunt Vlyſſis ad Penelopen, Odyſſeæ. 19. Ille ſe Cretenſem eſſe ſimulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlyſſe, habitum eius deſcribit, & amicos, in quorum numero Eurybatem præconem fuiſſe recenſet, qui.*

Γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, ὐλοκάρηνος,
Rotundus humeris, nigricolor, & criſpus crine.

Aphtho-

Aphthonius habet, γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελάγχροος, &c.

Describuntur res, &c. Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine, ὑποτύπωσιν Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcumq; talis fortuna recipit: vtar enim Quintiliani verbis. At si aperies hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusa per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidã sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum cohærentes, & infantium fœminarúmque ploroatus, malèque vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorúmque direptio, efferẽtium prædas, repetentiúmque discursus, & ante suum quisque prædonem cathenati, & conata retinere infantẽ suum mater, & sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Erasmum secundo Copiæ. ὑποτύπωσις.

Nauales, &c. Vt apud Actium Epiri oppidum & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali

uali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Terentini, apud Liuium lib. 6. ſecundi belli Punici.

Pedeſtres pugnæ, &c. *Vt pugna Annibalis & L. Sempronij, apud Liuium. 1. belli Punici. Apud eundem lib. 2. Varronis & Annibalis ad Cānas. Ibidem Annibalis, & C. Flaminij ad Traſimenum lacum. Item equeſtris pugna Iubellij Taurea, & Claudij Anſelli apud Liuium libro. 3. eiuſdem belli. Vide Eraſmum in prouerbio: Cantherius in foſſa.*

Hiſtoricus, &c. ὁ συγγραφεὺς, *per excellētiam, intelligit Thucydidem.*

Ver, æſtas, &c. *Verni temporis deſcriptionem habet Horatius Odarum quinto. Od. 7. Diffugére niues, &c. Porrò temporis diſcriptionem,* χρονογραφίαν *appellant. Vnde non rarò ſumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur. Veluti quoties Poëta diem, noctem, auroram, aut crepuſculum exprimunt. Sapiùs amplificandi cauſa aſſumitur Virgil. 4. Æneidos.*

Chronographia.

Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora, per terras, ſyluæq; & ſæua quiêrunt
Æquora, cùm medio voluuntur ſidera lapſu,
Cùm tacet omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitæ ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. *Huius generis est, quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villa, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci, quæ si veræ sint,* τοπογραφίας *appellari volunt, sin fictæ,* τοποθεσίας, *vt ait Erasmus. 2. Copiæ.* Topographia. Topothesia.

Thesportarum, &c. *Thucydides libro primo belli Peloponesiaci, Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est ora Thesprodidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans in palustribus Thesprotidos sita nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte, quem excipit sinus Thesprotius ex Masside profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, vt caueret Acherusiam. Hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liuius lib. 8. ab orbe condita.* Portus descriptio.

A summis ad ima, &c. *Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrum est. Nam quacunque vel animi vel corporis parte contempleris, monstrum reperies. Ingenium excute: prodigium inuenies. Mores expende, vitam scrutare: omnia monstrosa comperies. Oculos, os, vultum, totam deniq; corporis figuram inspice: quid aliud quàm monstrum præ se ferunt? Lingnam & vocẽ beluinam illam obserua: portentum dices. Pectus, ventrem, pedes considera: quid aliud quàm bestiam pronunciabis? Hic si quis velit in singulis veluti*

depingendis immorari, satis apparet, quantum vbertatis sit accessurum orationi, vt ait Erasmus. 2. Copia.

Res ab antecedentibus, &c. *Vt si Carthaginem expugnatam velis describere, proferas omnia, quæ præcesserunt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt. Postremò quæ subsecuta fuerunt. Hanc descriptionis speciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν, ab effingenda rerum imagine.*

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. *Thucydides lib. 7. belli Peloponnesiaci.*

Quomodo gerebatur, &c. *Ancipiti scilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, sed bellatores ita se inuicem conspiciebant, vt cõspici ad lunã licet. Speciem corporis cernebant, familiarẽ ab alieno non discernebant. Et Põpeius cum Mithridate pugnaturus, tẽpus elegit dimicationi nocturnum. At aciem ita constituit, vt Ponticorum oculos aduersa luna perstringeret, suis autem illustrẽ & perspicuum præberet hostem, vt ait Iulius Frõtinus lib. 2. cap. 1.*

Pompeius.

Figura tenui, &c. *De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herennium. Alij figuras, alij formas, Gellius χαρακτῆρας appellat. Et Aphthonius χαρακτῆρα ἀνειμένον.*

Res imitari, &c. *Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit, ita*

oportet

oportet eum, qui res descripturus est, exequi virtutes atque naturas earum, circumstantijs expressas.

IN EXEMPLVM.

Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander cõdidit per architectum Democratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcelinum lib. 24. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolomæum Alexãdrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia, Alia in Asia. Hac in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2 de antiquis gestis. Liuium lib. 8. Qui ait, ab Alexandro Epiri rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcísque commoditate. Alexander.

Acropolin, &c. *Ita vocârunt arcem, quasi summitatẽ vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἄκρον, summum verticem dicunt.* Acropolis.

Cliuus quidam, &c. *In locorum regionúmque situm describendo, diligenter positionem eorum sequatur oportet, & orationem velut per loca circũferenti sibi, vt primùm quodque occurrit sic aptissimè primùm dicitur, authore Rodolpho Agricola lib. 2 cap. 23.*

Armaria, &c. *Alexandrini Musæi Strabo meminit lib. 17.*

Perseì, &c. *Sunt qui intelligant Philippi regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli. 1.* Perseus.

li. 1. Nec Philippus segnius apparabat bellū, filium Perseapuerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit: Sciathum & Peparetum, haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Perseam, qui Iouis & Danaës filius erat, referre. Qui Medusam occidit, & Andromaden alligatam saxo, liberauit. Propertius lib. 2.

Andromade monstris fuerat deuota marinis,
Hæc eadem Perseinobilis vxor erat.

Cuius gesta, quæ Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ouidium. 4. Metamor. Vide Prouerbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem, iuxta quorundam sententiam deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, Mercurius, Vulcanus, Vesta, Ceres: & tot, vt Apollonij recenset interpres, sunt à Græcis culti:
Ζεὺς Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτηρ Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθήνα.

Pyramides, &c. *Elato in arctum tendentes erant constructæ moles. Quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum cap. 41.*

Pyramides.

Pisistratarum fontē, &c. *Per Pisistratas vel*

πισιστράτιδας, *intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fistulis aquam fundentem. Vnde* ἐννεάκρουνον *appellârunt. Item* καλλιρόῳ, *pulchrè fluentem: cuius meminit Thucydides lib. 2. belli Peloponnesiaci.*

Stadium, &c. *Eius duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur spatium, quòd homo vnico spiritu, cursuque suo conficere potest, quod nunc breuius, nunc longius, pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Cosmographi, cuius meminit Plinius libro. 2. cap. 33. Continet autem sexcentos & .25. pedes.* Stadium.

EXEMPLA DESCRIPTIONVM.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Virgilium in primo.

Apud eundem in sexto, Caci domus.

Diluuij apud Ouidium. 1. Metamorphoseos,

Inuidiæ, lib. 2. Famis, 8. Somni, 11.

Ætnæ, apud Claudianum & Gellium lib. 17. capite decimo.

Iustitiæ, apud Gellium lib. 14. cap. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis. Et Cleopatræ nauis, in vita Antonij,

Crotonis, apud Liuium lib. 4. belli Punici.

Cyzici, apud Florum lib. 3. cap. 5,

Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarij, apud

Diodorum Siculum in gestis Alexandri.
Regia Psyches, apud Apuleium.

DESCRIPTIO HABITATIONIS

Sancti Antonij, apud D. Hyeronimum, in Hilarionis vita.

Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ, paulatim riuum efficiunt, supra quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic psallere, hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat. Vites & arbusculas plantauit. Areolam manibus suis ipse composuit. Piscinam ad irrigãdum hortulum multo sudore fabricatus est. Erat autem cellulã non plus mẽsuræ per quadrum tenens, quàm homo dormiens extendi poterat. Præterea in sublimi montis vertice, quasi per cochleam ascendentibus, arduo valde visu duæ eiusdem mensuræ cellulæ visebantur, in quibus venientium frequentiam, & discipulorum suorum contubernium fugiens, moratus est. Verùm hæc in viuo excisa saxo, ostia tantùm addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA

domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.

QVod si nemo ringitur, aut sugillat, quòd Plinius omnem villæ suæ Laurentis formam situmque

que calamo depinxit, quæ (malum) insolentia fuerit, me naso suspensum, aut calumnijs proscissum iri, si ad imitationem prudentissimi viri, nouam meam, quam in patria, non venustatis, aut vanæ iactantiæ, sed vrgentis, quam incendia fecerunt, necessitatis causa, modò fabricor, domum descripsero? Et cùm diuersis ab authoribus varia rerum etiam humillimarũ genera videamus descripta, eademq; extra omnem interpretantium malignitatem posita, quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus ego, Musam meam delineauero? Quæ longitudine multò spaciosior, quàm latitudine, propius aquilegium, siue puteum ciuicum Hadamariæ constructa videtur insula. Cuius lapideus, quo vndique cingitur, paries altus est triginta duos pedes, crassus autem in fundamento quatuor: in sublimi tres. Duos in effossa terra fornices habet satis profundos, atq; pro facultatibus capaces, fenestellas modicas ferratas in curuaminibus, in recto sua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus supereminens, hypogæum potest appellari, quod locus subterraneus, cellarum variarum, vt oleracea aut salsamentariæ vicem explere possit. Inde ianua dutcit in alterum muro discretum, qui paulo profundior, & à sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus & lacuscu-lo, vnde si fortè ruptis circulis vinum effluxerit commodum exhauriri possit, adornatus. Vtriusque

ăncuruo ſolario ſeni vnci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, ſuperimpoſitiſq; tabulis conſtituatur pomarium, quod oporothecam vocare licet. In imo vtriuſque fundo terra fuit arenoſa, alicubi etiam glareoſa, ad tolerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures procerę ſimul ac craſſę ſunt alni poſitę, quibus aliæ tranſuerſariæ breuiores fortiter adfixæ, nec non grandiora ſaxa confertim fiſtucis impacta, firmamentum ſtatuunt immobile, & quod negauit natura, compenſant arte. Duos admittunt ingreſſus, alterum anguſtum, ex ipſis ædibus per compendioſum cochlidium deſcendentem, alterum multò laxiorem, per quem culearia dolia, magnique cadi vinarij, ciſijs aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo ſatis robuſto ſuper ædificata eſt turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret domeſtico ſurſum verſum ducta pari craſſamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatúmque reddit. Sinum à dextra recipit anguloſum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium. In quo ſtatim quatuor aliæ conſpiciuntur. Quarum vna quæ ſpectat occidentem, hypocauſto præbet introitum: quæ ſeptentrionem, culinæ. Rurſus quæ orientem, duæ ſunt: altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimam.

Principio

Principio gradib. quatuor ex atrio ſcanditur in æſtuarium, à culina muro ſeparatum, teſtudinis dorſo prioris impoſitum, eò ſalubrius, quò magis ſublimatum, à terræ grauedinoſo ſqualore, ſitúque peminoſo recedit. Ingredienti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidem pictus ΟΥΤΙΣ ille, conqueritur de hominum, quibus indies adficitur, iniurijs. Qui cùm nihil facit, accuſatur omnia perperam facere. A dextra baſi ferreæ ſuffulta præfurnium peculiari ductu fumum tranſmittit in caminum. Ex aduerſo autem menſa non omnino ruſtica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro ſunt repoſitoria, vbi cum œnophoris cululli, caliceſq; reconduntur. Feneſtris illuminatum eſt pellucentibus, in quibus, vt alijs, refulgent Muſarum patronorum, atq; Mecœnatum, inſignia, cum primis eorum, qui aliquid opis abſoluendo huic ædificio contulerunt. Solum aſſeribus abiegnis contabulatum eſt. Medium eius, qua patet meridies, in imam dictæ iam turris ſedem excurrit, quæ non modò iucundum præbet hoſpitibus diſcumbendi locum, ſed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, ſpeculandi. Sedilia vndiq; diſpoſita, non ſolùm id ſunt, quod vocantur, ſed ita peringenioſos arcularios conſtructa, vt ciſtarum veſtiariarum, lintearium, aut etiam, ſi velis, ſcrutariarum, poterunt officio fungi. Circa eaſdem iconcularum variarum periſtromata, ſiue tapetes ita picti ſunt, vt verorum deſideratorum eſſe

loco

loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur: Qui, cùm patriam eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum ponderè onustis fugientibus interrogatus: Quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego, inquit, vera bona mea mecũ porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus destincta rendent. Nec tabulæ coronamentis amœnis, tortuosoque corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod si volet, diem, clamorem sonúmque excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut, vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est, pedibus iligneis factus, circa quam tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit, vt animum à diuitiarum, mundanæq; gloriæ curis (quæ diu noctuq; diseruciare solent homines) abducens, ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti. Non procul inde Crassi caput cum dextera manu reciſum, & ad regem reportatum videtur & aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et

inibi

inibi regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in utrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti. Locus illustratus est tribus, binas in muro sediculas habentibus fenestris, quæ vel aquilonem inhibere, vel mitiorem, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis vxorijs aptum loculamentum est, insertum muro: tali arte, vt si fures effregerint prima clausti re-pagula, non tamen quod charum maximè celatim asseruari velis, inuenerint. Solum atque lacunaria respondent ijs, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitijs discreta est. Vbi focus serratis ferramentis, alarijsq; stipatus. Et per quod fumus exit (quod alij vocant infumibulum, Græci κατπνοδόχλω) spiraculum, saxo constructum est. Cuius gremium in aspida curuatum, cacuménque pedes aliquot altius tecto molestias omnes fumi atque scintillarum euomit in aëra, tantum quod carnario sufficiat, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiem admittunt. Propè quas incluſa muro capsa porrigitur, varijs vsibus idonea. Hinc aquariolum, quam nõnulli lauatrinam appellant. Non procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum, frixoriorum, patellarum, veruum, catinorum, ollarum, ahenorum, creagrarum, libetum, consimiliumque repositoria. Solum pauimenti lithostroton est, vt etiam atrij. Ex hoc descensus est sex

graduum

graduum in cryptam. Quæ breui posticula, feneſtriſq; clatratis illuſtrata, triplicem inprimis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptiſterio, colliquiiſq; balineum habet vel aſaminthum, ibique adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt aliâs etiam penuaria cella poſſit eſſe. Nec deeſt anaclinterium, quod ab alijs accubitum appellatur. E regione gurguſtium eſt, equoriũ etiam vacerris, ligniſq; recipiendis accõmodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, ſolerter aduerſus incendia pauimentatum eſt. In id ex atrio gradiculis quinque ſcanditur, & pedes decem à primo totius domus ſolario diſtat, commoditates totidem quot locus inferior importans. Nam quà culinam ſpectat, Padagium eſt, ſeu potius famularum cubile, cui adſtructum orniotrophion, ſiue Gallinarium vt excubitorum alitum cantibus excitatæ, ſurgant ad abſoluenda penſa. Ex aduerſo, vbi farinario, girgillis item, atque hombis eſt locus, ſcalæ ſunt, quibus aſcenditur ad dictarum iam partium domus ſolarium primum, quod hoc modo complanatum atque confectum eſt. Querna complures validæ trabes ex ordine, parùm admodùm inter ſe diſtantes, ita muro ſunt inſertæ, vt vtrinque capitæ extremæ ruderibus cæmentitijs obtecta, nihil emineant. Deinde earum lateribus in rimas tanquàm ſulculos duos vngues profundos diffiſſis, impacti ſunt diſſertim paxilli ſequipedales, habentes vndique

dique circumuolutos, regyratosq; septenos aut octonos funiculos longiusculos: nexos stramine, quod limo lutóque tenacissimo perlitum, contortum atque subactum est. Postmodò tectoriũ, omne lignum occultãs, arenatũ superinductum, cæmentitiumq; pauimentum, cylindro coæquatum, cerissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodijs, & apparatu Musas non dedecente, conclauia, quorum propria trabes & fabrica, lapidibus quadratis sectilibus suffulta non attingit inferiorum ligna, vt incendij fortuitu suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem processtrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoque, vt inferioris medium euagatur iu turrim, quod [illegible] minoris commodi, quam amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio ferè eadem, quæ substructi hypocausti. Diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua transeam. Hic Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis ciuibus enunciat, ac suadet, vt eas possessiones filijs parent, quæ cum naufragis enatare possint. Illic inter reges Plato, beatum terrarum orbem futurũ prædicat, cùm aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent. Nec cubiculum (vt etiam cominùs insurgentium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solum dolatis asseribus,

sed

sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Propè scalas, quas dixi, latrinæ secessum habent. Nō procul inde, murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in supremum solarium ascēditur, sustentanda sufficiunt. Quæ sunt extra domum erecta, quò maius spacium intrinsecùs relinquant, nec incendia suborta locum peruiū habeant, vnde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram subiectam. Ad eadem ianua, transitusq; scansilis tam latus est, vt cum frumentario sacco rusticus expeditus peruenire possit in granarium. Quod supremum, vt recensui, solarium, eodem modo, & qua substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flāmas integumentis & incrustationibus [illegible]ecta sunt. Earū tamen extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones inseruntur, atque iys tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facile poterit succurri. Hoc in loco muri desinunt, tectumq; succedit. Sed impositum est turri sesquipedextans adificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. Id sublicijs validioribus suspensum est, vndiq; fenestras habēs, in quibus sol nascitur conditurq;. Quòd si iuxta sententiam Horatij, domus laudatur, longos quæ prospicit agros, hoc laudibus euehendū erit, cùm velut è specula totam ferè Hadamariam intueatur,

latósque

latósque prospectet campos, atque nemuscula, cùm primis Trupeliana, Musis igitur destinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylacijs est bibliotheca, quæ totam Hadamariam ad bonarum artium disciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis spacio dormiens Alexander, Illiadem Homeri sub puluino habet. Eius tectum non fastigiatum, vt in fine pinnaculum ostentat obæratum. Subest tabulatum Peristerotrophio non incommodum. Atqui multò laxior ad eruiliam, amenamq; recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domus tecto. Quod ipsum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque scandulis adfixæ sunt validæ crates viminea, quæ luto tenacissimo constipatæ, atque ita strictim condensatæ sunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum. Huic conspissato glutinamento stramentorum fasces ingesti, ligneaq; pala, sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorúmque tempore multò conducibiliora, quàm vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parùm incommodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atque raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in

hac magnam exercet tyrannidem.

Etenim tota non modò corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit atque profligat. In aduersos enim fragmina candentia volvit, & crepitantibus flammis, horrisonóque fragore, tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiumq; more tela fulgurantia torquet, aufertq; prospectum, & auxilij spem omnem. Documento fuit ipsa Hadamaria, & stadium ab ea distans, Iosti Studei clarissimi doctoris patria, Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses vtrorumque discrimina. Porrò medijs in flammis cùm circumsecùs omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnoq; conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata, non modò concidere, sed etiam (vt dixi) auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atq; ijs, quæ sunt intrinsecùs. Iam si vacat, quæ forinsecùs, audi: Totus vndique murus leuigatus, ac dealbatus est. Coria laterum atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodùm tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primum igitur quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque readificari cœpta, memoriæ produnt.

Diuæ redemptoris post incunabula CHRISTI,
Mille ac quingenti cùm quadraginta fuerunt
Anni,

Anni, mensis habens cognòmina Martis, & eius
Nuncia post decimam fati lux quarta sinistri.
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacer emisit verbum cœleste minister,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flammis.
Pòst domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis eius loci fenestris, aurea Stoicorũ illa sententia legitur: OTI MONOΣ σοφὸς πλούσιος. *Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, Philargyria perditorum greges monent, longè pluris virtutem quàm diuitias æstimandas esse, quòd harum gloria fluxa sit atque fragilis, sed immortalis illa, qua nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio neque incendio amitti: qua præditi qui sunt, solos esse diuites, cùm soli possideant res & fructuosas & sempiternas, solique (quod, autore Cicerone proprium est diuitiarum) contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt eius muri, qui portam anteriorem, siue molarem spectat. Quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:*

Quod mihi sit nomen, quæris fortasse viator,
Siste gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulere, quòd ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amussis

Contulit primæ lapides, nepoti
Debent hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint, memoratu dignum? Sub imis autem eius loci fenestris, longum, idque paulò rudius & grauius, ne possit alior sum transferri, scamnum faginum est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarij considere possint de rebus publicis tractaturi, aut animi dimulcendi gratia nugas acturi, retiq; ventos (quod aiunt) venaturi.

DESCRIPTIO SERPENTVM,
è Lucani libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundaq; nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ
Concipium, diroq; fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arenæ.
Hic quæ prima caput monit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi, gutta veneni
Decidit: in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloq; tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,
Hinc Libycæ mortes, & fecimus Aspida mortem.
At non stare suum miseris passura cruorem

Squamiferos

Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes.
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arna
Cherſydros, tractiq́ via fumante Chelydri,
Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam tingitur aluum,
Quàm paribus tinctus maculis Thebanꝰ Ophites.
Concolor exuſtis atque indiſcretus arenis
Ammodites, ſpinaq́ vagi torquente Ceraſtæ.
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuuias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et grauis in geminũ vergens caput Amphisbæna,
Et Natrix violator aquæ, Iaculiq́ volucres.
Et contentus iter cauda ſulcare Phareas:
Oraq́ diſtendens auidus ſpumantia Præſter:
Oſſaq́ diſſoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibilaq́ effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, latè ſibi ſummouet omne
Vulgus, & in vacua regnat baſiliſcus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Peſtiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aëra cum pennis, armentaq́ tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros,
Nec tutus ſpatio eſt elephas, datis omnia letho:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.

☞ THESIS.

ΘΕΣΙΣ.

THeſis, id eſt, conſultatio, eſt rei alicuius inueſtigandæ per orationem conſidera- Conſultatio.

tio, vel disquisitio. Consultationum autem, aliæ ciuiles sunt, aliæ contemplatiuæ. Ciuiles sunt, quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: An ducenda sit vxor? an nauigādum? an muri faciendi? His enim omnibus ciuitatis status continetur. Contemplatiuæ verò, quæ ad solam animi considerationem pertinent, videlicet: An globosum cœlum? an multi sint mundi? Hæc enim in vsum hominibus non veniunt, sed mente sola peruidentur. Differt autem Consultatio ab Hypothesi, id est, causa, quòd Causa definita est, Consultatio verò indefinita. Definitio autem fit personâ, re, causâ & reliquis, vt muri sunt ne faciēdi? Perquisitio est sine persona. Quòd autem inuadentibus Persis Lacedæmonij consulunt, muro Spartam circundare, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios deliberantes: Rempub. murum Spartæ addere: causam verò inuadentes Persas. Prima autem omnium præexercitamentorum consultatio contradictionem, & solutionem, secundum quæstionem admittit. Diuiditur ergo Thesis primùm in Ephodum id est, in proœmion, ex directo ad narrationem tendēs. Quem aggressum proœmij loco pones. Hinc finalibus vteris capitibus, legitimo, iusto, vtili, & possibili.

THESIS,

THESIS, AN DVCENDA VXOR?

AGGRESSVS VICE

Proœmij.

SI quiſquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimonium laudet. Demiſſum enim ex cœlo eſt. Ipſúmque rurſum Cœlum deis impleuit, eóſque procreauit, quorum munere paternum hominibus tribuitur nomẽ, eiſdemq;, quos progenuit, dedit rerũ naturã tuendam. In terras autem acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæq; ſingula natura ſua fluxa caducáque erant, ea ſtabiliuit poſteritate, æternitatẽque ipſis ſucceſſione adinuenit. Primùm autem maximè ad fortitudinẽ, ſubeũdáque conſtanter pericula homines impellit. Quoniam enim vxores liberóſque defendit, pro quibus ſuſcipiuntur bella, certũ eſt eo quod ad ſumẽda arma hortatur, eo quoq; vt recti bellorũ euentus ſubeamus. Quin iuſtos etiã, nedũ fortes homines efficit. Cognationũ enim neceſsitudines, iuraq; tribuit, quorũ reſpectu metúque ab inferẽda iniuria homines coërcet, itaq; iuſtitiã ſimul docent cum fortitudine. Sed & ſapientes facit, quippe quibus chariſsimorũ pignorum inijcit prouidentiam atque curã: quòdque maximè quis miretur, ipſam tẽperantiã ſecum adfert matrimonium, & in medijs vo- Matrimonij laus.

luptatibus modeſtiæ quoque inuenit locum. Legem enim libidinibus præſcribens, temperantiæ fine voluptates coërcet. Quæque ipſa per ſe accuſatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deus dedit, & procreando poſteritatem omnem firmat, ſi fortes, item iuſtóſque facit, & ſapientes præſtat, & temperantes, quis eſt, qui non pro viri li quatenus poſsit, ipſum ſibi putabit laudandum?

CONTRADICTIO.

Sanè, inquis, ſed calamitatum multarum matrimonium eſt cauſa.

SOLVTIO.

Fortunam mihi videris, non matrimoniũ accuſare. Quæ enim aduerſa hominibus accidunt, eorum fortuna eſt cauſa, non matrimonium. At contrà quæ læta matrimonium tribuit, ea certè nequaquam fortunæ accepta poſſunt referri. Rectius ergo eſt, matrimonij bona laudare, quàm accuſare mala, quæ ex ipſa afferuntur fortuna. Iam verò ſi quis maximè humanorum caſuum aduerſa volet matrimonio aſſignare, nihilo tamen idcirco magis fugiendum erit. Num ſi qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuò nos ab ipſarum cura deterrebunt? Agedum ſingulas excutiamus artes: omnes habeat aliquid, quod quis accuſet. Agricolæ procellis

procellis infestantur, & per grandinem fame contabescunt: non tamen si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseuerant colere. Neque nautæ, si quid ex cœlo accidit ipsis, continuò post tempestatem dissoluunt naues, cessantque nauigare deinceps metu eorum quæ pertulerunt: verùm difficultates fortunæ tribuētes, ad opes quas mari parauerunt reuertuntur. Bella etiā pugnæq; militantium absumūt vitam: non quia occūbunt aliqui, idcirco deserunt militiam, sed quia pugnantes ob fortitudinem laudantur, hoc ipso, etiam quòd ceciderunt, gaudēt, & instantem fortunæ asperitatem præsenti gloriæ bono rependunt. Neque enim propter mala, meliora fugienda sunt, sed bonorum causa & asperrima perferenda. Nónne ergo absurdum est agricolas, nautas, item & milites difficultates meliorum gratia tollerare, matrimonium verò nobis auersandum putare, quia habeat aliquid quod offendat.

CONTRADICTIO.

Sanè, iniquis, sed viduitatem mulieribus, puerisque orbitatem affert.

SOLVTIO.

Mortis hæc mala sunt, hancq; nobis difficultatem circundedit natura, quam tu quidē accusare mihi videris, quòd non homines efficit, vt dij essent: accusareq; matrimonium,

quod non dijs mortales coniunxit. Quid in-
ſimulas matrimoniũ eorũ, quorum eſt apud
mortem cauſa? Cur nuptiarum dicis, quod
ipſius eſt naturæ? Patere perire eum qui nat⁹
eſt, quocunq; tandem pereat modo? Quid ſi
occidunt homines, quia nati ſunt, eademque
via coniugẽ viduã relinquunt, natoſq; ex ſe
filios faciunt pupillos? Quid? hæc matrimo-
nij dices culpâ fieri, quæ ſoliùm ab ipſa fiunt
natura? At ego è contrario orbitatem, viduí-
tatemq; puto matrimonio reſarciri. Mortuus
eſt illi pater eoq; nomine pupillus eſt, reddit
rurſus alium ſibi matrimonium patrem. Itaq;
hoc malum nõ ex matrimonio prodit, ſed ma-
trimonio occulatur, fitque matrimoniũ non
cauſa orbitatis, ſed abſcondit potiùs ipſam &
reſtaurat. Sic viduitatẽ quoque, quam obitu
mariti attulit natura, matrimonium nouis i-
terum nuptijs immutat. Quam enim mors
reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium
viro coniungit; atq; velut conſeruator mune-
ris ſui, eaq; dedit initio, ablata quoq; reſtitu-
it. Auferre ergo viduitatem ſolet matrimo-
nium, non facere. Pater quoque morte liberis
orbatur, rurſumq; alios matrimonio aſſequi-
tur, fitq; ſecundo matrimonij munere pater,
cui id quod ſemel iam habuerat paternum no-
men, erat ablatum. Quid ergo matrimonij
bona in crimen ipſius conuertis? Videris mi-

hi

hi non arguere, sed suadere nuptias velle? Quando enim enumerare nuptiarū bona cogis, laudator matrimonij factus es potiùs, quàm reprehensor. Vituperansque matrimonium, vt recenseamus laudes ipsius adducis, causamque præbes, munera sua recognoscēdi nobis, eo ipso quòd crimina tua refutamus.

CONTRADICTIO.

Esto, inquis, sed laboriosa tamen res est matrimonium.

SOLVTIO.

Verum, sed labores quoq; matrimonium soluit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitatos homines reddūt. Vitę tranquillitas est, cum muliere sociari: quantulum autē virum in thalamo vxori cōiungi? Iam quanta cum voluptate puer expectatur, speratusq; se profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat. Addicitur deinde arti alicui discendæ, patrisq; fit laborum particeps. In concionibus exinde versatur, pascitque in senecta patrem, & prorsus in quodcūque res ipsa poposcerit, aptum se expeditumque præbet.

EPILOGVS.

Adeò non est oratione recensere, quanta matrimonium adferat bona. Ingens ergo res est matrimonium, & deos procreans, & mortalibus

quod non dijs mortales coniunxit. Quid in-
ſimulas matrimoniũ eorũ, quorum eſt apud
mortem cauſa? Cur nuptiarum dicis, quod
ipſius eſt naturæ? Patere perire eum qui nat⁹
eſt, quocunq; tandem pereat modo? Quid ſi
occidunt homines, quia nati ſunt, eademque
via coniugẽ viduã relinquunt, natoſq; ex ſe
filios faciunt pupillos? Quid: hæc matrimo-
nij dices culpâ fieri, quæ ſolium ab ipſa fiunt
natura? At ego è contrario orbitatem, vidui-
tatemq; puto matrimonio reſarciri. Mortuus
eſt illi pater eoq; nomine pupillus eſt, reddit
rurſus alium ſibi matrimonium patrem. Itaq;
hoc malum nõ ex matrimonio prodit, ſed ma-
trimonio occulatur, fitque matrimoniũ non
cauſa orbitatis, ſed abſcondit potiùs ipſam &
reſtaurat. Sic viduitatẽ quoque, quam obitu
mariti attulit natura, matrimonium nouis i-
terum nuptijs immutat. Quam enim mors
reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium
viro coniungit; atq; velut conſeruator mune-
ris ſui, eaq; dedit initio, ablata quoq; reſtitu-
it. Auferre ergo viduitatem ſolet matrimo-
nium, non facere. Pater quoque morte liberis
orbatur, rurſumq; alios matrimonio aſſequi-
tur, fitq; ſecundo matrimonij munere pater,
cui id quod ſemel iam habuerat paternum no-
men, erat ablatum. Quid ergo matrimonij
bona in crimen ipſius conuertis? Videris mi-

hi

hi non arguere, ſed ſuadere nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarū bona cogis, laudator matrimonij factus es potiùs, quàm reprehenſor. Vituperanſque matrimonium, vt recenſeamus laudes ipſius adducis, cauſamque præbes, munera ſua recognoſcēdi nobis, eo ipſo quòd crimina tua refutamus.

CONTRADICTIO.

Eſto, inquis, ſed laborioſa tamen res eſt matrimonium.

SOLVTIO.

Verum, ſed labores quoq; matrimonium ſoluit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitatos homines reddūt. Vitę tranquillitas eſt, cum muliere ſociari: quantulum autē virum in thalamo vxori cōiungi? Iam quanta cum voluptate puer expectatur, ſperatuſq; ſe profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat. Addicitur deinde arti alicui diſcendæ, patriſq; fit laborum particeps. In concionibus exinde verſatur, paſcitque in ſenecta patrem, & prorſus in quodcūque res ipſa poposcerit, aptum ſe expeditumque præbet.

EPILOGVS.

Adeò non eſt oratione recenſere, quanta matrimonium adferat bona. Ingens ergo res eſt matrimonium, & deos procreans, & mortalibus

talibus vt dij esse videantur, successione præstans: ac omnes qui nuptijs initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent: quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnia facilè constat.

SCHOLIA.

GRæci Rhetores Thesin appellant quæstionẽ vagam, nullis circumstantiarum cancellis inclusam, Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis, Propositionem. In Partitionibus, consultationem. Priscianus Positionem dixit, vt: An ducenda vxor? An colenda sit amicitia? An nauigandum? An sit bellum gerẽdum? An discẽda litera Græca?

Hypothesis. *Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in partitionibus controuersiam. In Topicis causam appellat: vt, sit ne Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium? An Syllæ administranda Respub? An Græca litera discendæ destinato Theologiæ? An Cato tempore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem? Vide Quintilianum libro. 8. cap. 5. Idem libro. 2. cap. 1. ait: Antiquis hoc fuisse ad augendã eloquentiam genus exercitationis, vt Theses dicerent. Et Cicero in Oratore ad Brutum: Aristoteles, inquit, adolescentes ad*

copiam Rhetorum, in vtrang; partem, vt ornatiùs & vberiùs dici possit, exercuit. Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικήν, id est, prædicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur, vt: An accedendum ad rempub? Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικήν, vt: Sit ne Socratiaccedendum ad remp?

MAGNAM autem habent θέσεις cum loco communi similitudinem. Sed hoc differunt, quòd Locus communis ad amplificandam & augendam causam assumitur, Thesis ad explicandam & probandam. Et ille quasi certa re declamitatur: Hæc disputatur & disseritur. Denique ille affectuum, hæ considerationis est. Priscianus inquit: Inter Locum communem & Positionem hoc est differentiæ. Quòd Locus communis est conuictæ & manifestæ rei exaggeratio. Positio autem dubiæ rei quæstio.

Locus cõmunis à Thesi differt.

Aliæ ciuiles, &c. Has Græci πολιτικὰς appellant. Quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpantur ac fiunt, publicè an priuatim. Ducendæne vxores, nauigandúmne sit, ædificandum, ambulandum. Huiusmodi et illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαὶ sunt, & temporum horum, vt & abducam animũ à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear.

Theses ciuiles.

Ea

Ea sunt eiusmodi: ἐι μλυετέον ἐν παλίλι τυραννευμένης ὑ αὐτὴς, ἐι παντὶ λόγῳ τυραννίδος καταλύσιμ πραυτέον. *&c.*

Theses contemplatiuæ.

Contemplatiuæ, &c. *Has alij speculatiuas appellant, Graeci* θεωρικὰς, *quòd sola animi ratione explicari, & intelligentia soleant comprehendi, vt: Anima sit ne natura aliqua? Et eadem ne mortalis? Et mundúsne extiterit aliquo tempore? Item sit ne syderum Musica? Plinius lib. 2. cap. 22. Item Sintne Antipodes? Earum quæstionum magnã copiam habent scholasticorum* παραδιατρίβαι, *cuius generis hoc est, an homo creari potuerit* ἀναμαρτήτως? *Et id genus alia innumera.*

An globosum cœlum? &c. *Priscianus, inquit, An pilæ formam habeat mundus?*

An multi sint mundi? &c. *Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronem de vniuersitate. Vnde Alexander, cùm eius comes Anaxarchus, ex authoritate Democriti, mũdos innumerabiles referret. Heu me, inquit, miserum, qui nec vno quidem sum potitus. Vt recẽset Valerius lib. 8. cap. 15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curtium. Vide Ciceronem. 1. Tuscul. quæst. Sunt item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, vt, an luctatione sit exercendum? an declamandum? Compositæ, vt an luctatione exercẽdum, siue agricultura? an declamandum sit ex chartis, siue memoriter cum decora vultus atque gestus moderatione?*

Democritus

Inua-

Inuadentibus Persis, &c. *Historia habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis, Orosius meminit lib. 3. cap. 11.*

Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.

Sparta, &c. *Sparta vel Sparte fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesilaus percontanti, quam ob causam Sparta non circũdaretur muris: Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significans nullo respublicas munimento tutiores esse, quàm ciuium virtute.* Sparta.

Diuiditur Thesis, &c. *Primùm, inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordij erit. Deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, vtilis, facilis, necessarij, &c. Et si quid probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit. Postremò breui epilogo velut perorandum, authore Mosellano.*

IN EXEMPLVM.

Deis cœlum impleuit, &c. *Vnde Cicero, primo Tusculanarum: Quid totum propè cœlum, nónne humano genere completum est? &c. Diuus Ambrosius. 32. quæst. 1. Nuptiæ, inquit terras replent, virginitas Paradisum. At Varro putabat vtile, ve se homines dijs genitos mentirentur. Vide Augustinum de ciuitate Dei lib. 3. cap. 4.*

Æternitatem adinuenit, &c. *Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominũ immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd*

quòd filiorum filios relinquendo, vnum & idem semper per generationem immortalitatem adipiscatur. Nefas autem est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit.

Succesſione, &c. Hoc est, per discessionem aliorum, in aliorum locos. Etenim morientibus alijs, alij rursus nascuntur. Hinc Homerus homines arborum folijs comparauit. Vide Erasmum in Proverbio. Homo bulla.

Fortitudo. Ad fortitudinem, &c. Canes enim vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congressurus, milites adhortãdo, dixit adesse finem belli. In manibus esse prædam Carthaginis. Si fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penatsq; deos.

Prouidẽtia. prouidentiam, &c. Qua perspiciunt parentes quæ liberis, bona, vtilia honestáque sunt. Pars est prudentiæ, quæ bonarum aut malarum rerum & vtrarumque scientia, vt ait Cicero secundo de inuentione.

Temperãtia Temperantiam, &c. Hæc est firma animi, & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modestia.

Voluptas. Accusatur voluptas, &c. Cicero secundo definibus scribit, maximas virtutes iacere dominante voluptate. Quam malorum escam Plato vocauit,

nit, quòd homines ea, velut hamo pisces, capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.

Si ergo, &c. *Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit, matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile, & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam.*

Vide Ciceronem tertio ad Herennium.

Calamitatum causa, &c. *Vnde Menander*

ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος οὐκ ἔχει κακά.

Qui non ducit vxorem homo, non habet mala.

Α᾽λυπον ἕξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου.

Matrimonium, vt Erasmus ait. 4. Apophth. Matrimonij mala. *comitatur perpetua sollicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus liberorum euentus, iuges querelæ atq; rixæ.*

Iuuenal. Sat. 6.

Semper habet lites alterna q; ingia lectus,
In quo nupta iacet minimum dormitur in illo.

Agedum, &c. *Fidei faciendæ gratiâ vtitur inductione. Et ostendit nullum vitæ genus esse quod non suas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum, quàm ex omni miseriarum acerno portionem suam ferre, mallent, vt ait Val. libro septimo cap 2. Meminit Erasmus tertio Apophtheg.*

Cc. Per-

Per grandinem, &c. *Vt si de cœlo, vel arl res, vel segetes fuerint tactæ. Cœlestis autem iniuriæ duo sunt genera: Vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, ceteráque similia intelliguntur. Quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cœlo, sereniſq; noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cùm facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, vt ait Plinius. l 8. cap. 28.*

Cœlestis iniuria.

Dissoluunt naues, &c. *Tempestatibus iactati non statim deserunt nauigationes, sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati.*

Laudantur, &c. *Qui fortiter in prælio rem administrârunt, ab imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia consequebantur coronas ciuicas, obsidionales, murales, vallares, castrenses, statuas, triumphos. Mortui etiam laudibus euehebantur.*

Gaudent, &c. *Lætantur, qui fortiter pugnando succubuere. Sic Epaminundas, qui sanguine & spiritu deficiens, non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminundas nascitur, quia sic moritur, vt ait Valerius lib. 3. cap. 2.*

Epaminundas.

Laboriosa res, &c. *Vnde illud Cynici Cratetis* Τέχνα πόνοι. *Vide Erasmum in prouerbio, Optimum non nasci.*

Labores soluit, &c. *Hinc Metellus ille Numidicus*

midicus asseuerabat; nullas plerumq; esse in matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, paruas & leues, facilesq; toleratu esse dicebat, maioribusq; eas emolumentis, & voluptatibus obliterari, easdémque ipsas nunquam omnibus, neque naturæ vitio, sed quorũdam maritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium libro primo, capite sexto.

Pascit in senecta, &c. Iuxta prouerbium ἀνθ' ὧν ἐλαφηβόλει, quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuámque vicem rependere.

EXEMPLA.

QVOD NON DVCENDA SIT VXOR. Thesis, contrarijs Aphthonianæ locis tractata, studio exercitij.

EXORDII FORMVLA.

Cùm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sint, mihi plurimùm desipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctas, & in matrimonij calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio cumprimis Homerus ait: Vsq; adeò nihil improbius vel muliere peius. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne Poëtarum grex vaniloquus omnino fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmârunt. Et mulierem omnem esse malam, perquàm venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam, dicebat è malis quod Vxor non ducenda.

minimum esset, eligendum. Quippe λύχνος ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ οἰκία.

AB INDIGNITATE MATRIMONIJ.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam adiectos tot laborum sudores, tot molestias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterius, vt multò citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat, quàm dijs cœlum.

A PVSILLANIMITATE.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes ijs decidere solet, quibus domi sunt vxores atque liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Caterùm qui paulò fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

Ausus es ô nimium, nimiumq; oblite tuorum, &c.

AB INIVSTITIA.

Iniquos facit ad iram cõcitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, cogunter indies magnum in vsus domesticos sumptum facere ad vxores, liberos & familiam alendam.

Et

Et deficiente crumena, per fas, perq; nefas pecuniam corradere, secum assiduò dicentes:

Vnde habeat nemo quærit, sed oportet habere.
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus post nummos.
Quantum quisq; sua nũmorum seruat in arca,
Tantum habet & fidei.
Certè prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. Vt ait Iuuenalis.

AB INTEMPERANTIA.

Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subet in libidinem, curéque hoc vnum, vt lasciuum interueniat illud ζωὴ καὶ ψυχή.

EPILOGVS.

Quis igitur matrimonum laudibus euehendum æstimet, cùm inferorum regna magis quàm cœlorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineatq; vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigijs incubans, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι, *prouerbio locum fecerint.*

CONTRADICTIO.

Sed ais: Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

SOLVTIO.

Id immeritò facis. Nam si viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent, nũquam agricola assiduò tanto labore terram colere, nunquàm genus omne cerdonum tanto sudore diffluere, nunquàm tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere cõpellentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri: & beatiores prædicat, qui hoc frænũ non momorderint.

CONTRADICTIO.

Sed viduarum & orborum pupillorumq; conditiones morti non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis, quod per illam aufertur.

SOLVTIO.

Esto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipsa pensatio ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, qua pro pca scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

CONTRDICTIO.

Esto, inquit. Sed tamen non laborioſa est matrimonium, cùm laborum participes vxores sint viris sola-

vis solatio. Et filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueántque fessos ætate.

DILVTIO.

Sæpius molestant viros, quàm consolantur vxorum greges. Quarum paucissimæ fideles, vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet, vsq; adeò non esse fidendum mulieri, vt etiam si morientem videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Longè plures dedecori sunt parentibus, quàm ornamento. Qui vt arietes, nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimísque facinoribus excruciándo, vt Crates ille rectè dixerit, τένοντα πόνοι. &c.

CONCLVSIO.

Ergo, cùm tot vndiq; malorum fluctibus matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsuerit vxorem?

ALIVD EXEMPLVM.

QVOD SENECTVS NON MOlesta, nec onus Ætna grauius.

THESIS.

Senectus laudabilis.

Quòd si vina vetera nouis quasi de musto & lacu haustis præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, laudatuq; magis dignam arbitramur, cùm vt illic omnia defecata & salubria, ita hic omnia matura & grauia contemplemur esse?

A LEGITIMO.

Senectutem omnes, vt adipiscamur, solemus optare. Quod cùm ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quã diuina scriptura coronam dignitatis appelat, eam præcipue, quæ reperietur in viis iustitiæ. Prouerbiorum decimo-sexto.

AB VTILI.

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata: Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quòd iuuentus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valerius. Et Iuuenalis:

Credebant tum grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicúnque puer, licet ipse videret
Plura domi.

A FACILI.

Nec difficilis adeò senectus, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectant, quam denique grauitas, constantia, consiliorum rationes, authoritas & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A NECESSARIO.

Prudentia. *Prudenter institutæ Respub. sola, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis*

tis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.

CONTRADICTIO.

At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

SOLVTIO.

Multò plura, quàm inuenes, efficere possunt senes, rerum studijs assueti. Quorum arma sunt artes, & virtutum exercitationes. Nec viribus, aut velocitate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, authoritate, atque prudentia.

OBIECTIO.

Sed oblitionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

DILVTIO.

Memoria perit, nisi exerceas. Prudentes ergo senes intentum animum, tanquam arcum, habentes non langue scunt, nec succumbunt senectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat studiũ & industria. Vnde Cato, Pythagoreorum more, exercendæ memoriæ gratia, quod quoque die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. He sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis, in his desudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere desiderabit, vt ait Cicero. Memoria. Cato.

CONTRADICTIO.

Sed caret voluptatib. vt rectè Horatius dixerit. Multa ferunt anni venientes commoda secum, Multa recedentes adimũt, Venerẽ, conuiuia, lusus.

SOLVTIO.

O præclarum munus ætatis, siquidem id auferat nobis, quod est in adolescentia vitiosissimum. Omnem malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecuinas animis eximit, ac instillat veræ pectoris dona. Porrò nihil pestilentius voluptate, at nihil præstabilius ratione: Hanc fouet senectus, illam autem expellit.

CONTRADICTIO.

At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes: si quærimus, etiam auari.

DILVTIO.

Sed hæc morum vitia sunt, non senectutis. At morositas tamen, & ea vitia quæ dixi, habent aliquid accusationis: Vide Ciceronem in Senectute.

CONTRADICTIO.

Sed appropinquatio mortis est, quæ certè à senectute non potest longè abesse.

SOLVTIO.

O miserum senem, qui mortem contemnendam esse in tam longa ætate non viderit. O infœlicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potius cum Paulo dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius omnia, quæ secundum naturam fiunt, sunt habenda in bonis? Quid est autem tam secũdum naturam, quàm senibus emori, quod idem contingit adolescentibus aduersante & repugnante natura. Itaque adolescen-

doleſcentes mori ſic mihi videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur. Senes autem, ſicut ſua ſponte nulla adhibita vi conſumptus ignis extinguitur. Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur, ſi matura & cocta, decidunt: Sic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.

CONCLVSIO.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi ſitis, digniſſimam eſſe laudatu & amplexu ſenectutem, quum ea rebus gerendis conſilia ſuppeditet, prudentia valeat, autoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio ſubminiſtret.

ALIVD ARGVMENTVM Theſeos.

Diuitias non eſſe ſummum bonum.

EXORDIVM.

Qui ſententias iniquas defendendas ſuſcipiunt, mendacia verborum lenociniis fucare ſolent, & morbido ſermoni exquiſita adhibere medicamenta: quorum in numero ſunt, quos non pudet aſſerere, ſummum bonum diuitias, & ſolum diuitem eſſe beatum. Contrà, qui veritatem, cuius eſt ſimplex oratio, ampleƈtuntur; non in diuitijs, ſed potius ſummum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, ſed miſeros infœlices reddi, cùm maximæ ſolicitudines atque

Diuitiæ.

que calamitates inde ſoleant prouenire. Namq; vt Iuuenalis inquit, plures nimia congeſta pecunia cura ſtrangulat, & cuncta exuperans patrimonia cenſus.

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium contumq; timebis,
Et mota ad lunã trepidabis arundinis vmbrã. &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quàm pecuniæ cupiditas? Qui oraculo reſponſum acceperant, tum demum vincendum eſſe Spartam, cùm aurum & argentum in pretio cœperint habere. Accedunt alia, quæ licet per ſe videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atque confirmant: diuitias malis plurimis tentari, ſtultitia regi, puſillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniuſtitia denique prophanari. Nam quotuſquiſque diuitum eſt, qui non fortuna ebrius, arroganter & confidenter loquatur, & agat, opibus ſcilicet fretus, vt inde natum prouerbium: Ἀργύριου πηγαὶ λαλοῦσι: Argenti fontes loquuntur. Quod notans Horatius, Mecum, inquit, contendere noli, Stultitiam patiuntur opes. Quotuſquiſque, qui non tumultu quopiam ſuborto, aut bellis ingruentibus, in morem Galli cuiuſpiam, vt aiunt, trepidet, atque magis ſibi theſauriſque ſuis, quàm Reipub. velit conſultum. Quotuſquiſque qui non plura, quo plura poſſideat, aſſiduò petat. Creſcit enim amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Creſcit

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxure soluant, funditúsque perdant, vt multò plures crapula, nimiáque libidinis enervatione credantur perire, quàm gladio. Quis igitur diuitias summum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellet mammona, & diuites aut iniquos, aut iniquorum hæredes, cùm illæ stultos, infœlices, effœminatos, auaros, & peruersos reddant, vt facilius sit camelum per foramen acus transire, quàm diites in regnum Dei ingredi?

CONTRADICTIO.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos: paupertas contemptos facit. In prætio prætium nũc est, dat census honores, census amicitias, pauper vbique iacet. Nil habet infœlix paupertas durius in se, Quàm quòd ridiculos homines facit, &c.

SOLVTIO.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria. Et ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur, amicitia nihil aliud est, quàm adulatio.

Donec eris fœlix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam viarecta contendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nónne Ci-

cero,

cero, nónne complures alij pauperes ab initio conſcenderunt ad ſummum gloriæ culmen, ita ſtudiorum honeſtiſſimo cultu prouecti, vt maioribus omnibus ſuis virtute præluxerint.

CONTRADICTIO.

Eſto, verùm haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat res angusta domi. Vt ait Iuuenalis Satyra tertia.

SOLVTIO.

Deſidia torpentes non emergunt, ſed qui per honeſtos labores ad ſumma nituntur. Reſpice Cleanthem, qui licet obtuſi tardioríſque fuerit ingenij, adeóque pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quo poſſet interdiu ſtudijs liberalibus operam impendere, tamen ad ſummum eruditionis & honoris cultum peruenit, atque conſecutus tantas facultates, vt alium, ſi voluiſſet Cleanthem alere potuiſſet. Vide Laërtium Diogenem lib. 7. Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demoſthenes habuerit, ipſorum quoque ſæculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditaſſe, omnium penè doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt ait Valerius Max. lib. 3. cap. 4.

Cleanthes.

Euripides.

Demoſthenes.

CONTRADICTIO.

Sed inopia preſſos homines ad varia deſignanda flagitia paupertas impellit, vt per fas & nefas vitæ ſubſidia quærere cogantur.

SOLV-

SOLVTIO.

Nihil repugno; si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat, Lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt, κέρδος αἰσχύνης ἀμείνων. *Sin boni, reluctor: cùm ij longè satius ducant rei iacturam facere, quàm famæ simul ac animæ dispendium. Quin potius ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit.*

Ζεὺς αὐτὸς νέμῃ ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν ὅπως ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quàm diuites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt bene & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδιδακτον *appellauerit.*

CONCLVSIO.

Ergo non in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

❧ LEGISLATIO.

Νόμου εἰσφορά.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa nō tamē omnia quæ in causa sunt, intra se cōtinēs. Adfert personā quidē sed incertā, & nō omnibus notā: vnde & in cōsultationis magis est parte, quā causæ.

Quatenus

Quatenus enim figuram in se habet personæ, superat consultationem: sed quia definitionē non habet, minor est causa. Est autem duplex Legis inductio: Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista: tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialē: legitimo, iusto, vtili, possibili. Proœmion facies: postquam proœmion, subijcies contrariuin. Hinc capitibus prædictis vtêris. Vnde & hoc exercitamentum à causa differt.

EXEMPLVM.

ACCVSATIO LEGIS, IVBENTIS adulterum in ipso adulterio deprehensum, interfici.

PROOEMION.

NEc mihi videtur per omnia lex ista laudanda, nec rursus ea quæ scripta, prorsus reprehendenda crediderim. Quòd enim pœnam adulterijs decernit, laudo planè: quòd verò iudicum sententiam non expectat, culpandum certè videtur. Si namque largitionis metu, ne qua iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimium erga iudices mentis: sin autem iusta iudicare vos, quemadmodum facitis, certè,

certè, arbitratur, iniquum esse constat, si lex iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

CONTRARIVM.

Aliæ sanè leges, quæcunque demū eæ sunt, & quacunque ratione perlatæ, discrepant fortè ab alienæ ciuitatis legibus, sed & alterius rursum legibus conueniunt. Hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis. Videmini autem mihi multò rectius de hac lege cognituri, si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum, sacerdotia, plebiscita, omniáque adeò quæ circa rem militarem pertinent, iudicum subeunt diligentiam. Fitque dux ille, quem iudex constituit: sacrificat, qui iudici videtur: iustúmque decretum est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia, non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia iudicorum arbitrium expectare, solam verò præsentem legem iudicum subterfugere cognitionem.

CONTRADICTIO.

Sanè, inquit, sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

SOLVTIO.

Quid autem? homicidarum scelera, nónne sunt grauiora? an ne proditores alijs scele-

stis minores arbitramur? an ne sacrilegi proditoribus peiores sunt? attamen in his criminibus deprehensus iudicum examini subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernente iudice. Neque perimitur sicarius, nisi eo qui accusat, coarguente delictum. Neque qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequam iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquum est, maiora iudicum vindictæ reseruari, neque quicquã eorum criminis loco, nisi iudici liqueat, æstimari, solum autem adulterum sine cognitione interfici? quem imprimis, quia leuior in eo, quàm in cæteris culpa est, iudicum examini subijcere oportuit?

CONTRADICTIO.

At quid refert inquit, occidam adulterum, an iudicibus tradam, si vtraque via morte pœnas luet.

SOLVTIO.

Quantum inter tyrannum ac legem, inter popularem statum ac vnius principatum differt, tantum ista inter se diuersa sunt. Tyrannus enim vnumquenque pro libidine sua perimit. Leges autem conuictum iustè occidunt. Et populus disceptatione omnia atque contentione tractat, quo sint explicatiora omnia. At rerum dominus etiam indicta causa occidit. Contrà populus & lex indicta

Tyrannus.

causa

cauſa non occidit: ſed omnia ab rerum dominis & tyrannis diuerſa facit. Quid ergo? multúmne intererit occidere adulterum, & iudicium ſententijs puniendum tradere? Ad hæc quoque qui per ſe adulterum occidit, ſeipſum arbitrum pœnæ admiſsi ſceleris facit: qui verò iudicibus tradit ipſum, penes illos vult eſſe poteſtatem, iuſque animaduertēdi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius ſit, eius qui accuſatur arbitrium eſſe apud iudicem, quàm apud accuſatorē. Quin etiam qui ſuo arbitratu adulterum occidit, alterius rei gratia occidere ipſum, aduerſum ſe ſuſpicionem relinquit. At qui iudicio exhibet, ſolùm iuſta ſectari, præſentíſque ſceleris dolorem videbitur vlciſci.

CONTRADICTIO.

Eſto, inquit, ſed grauiores dabit pœnas ſubitò peremptus. Quoniam ſi ad iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro habebit.

SOLVTIO.

At contrà porrò habebit, ſi iudicibus ſubijcietur. Etenim iudicio deſtinatus acerbiorē vitā exiget. Nam qui pœnam expectat, grauiora ſupplicia, quàm ſi illā fuiſſet illico paſſus, ſentit. Quippe pœnæ dilatio, pœnæ videbitur additio, morieturq; ſæpè, qui iā pro mortuo habitus eſt, expectationēq; ſuſtine-

bit morte duriorem. At qui occisus de improuiso adulter, nō dolet, sensúmque mortis pœnæ celeritas aufert. Insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem sæpiùs expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Agè verò, si libet, cōsidera hæc, conférque inuicē. Ille per seipsum occidit adulterum, nullúmque facit vltionis suæ testem: alius iudicibus tradit, multósque adhibet supplicio spectatores. Acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunq; est oculis pluriū subiectus. Et optabilius alioqui adulteris, vtcūq; fuerit, occultè perire, opinionem apud plerosque relicturis, inimicitiarum causa eos occisos esse. Cōuicto autem apud iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

CONTRADICTIO.

Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.

SOLVTIO.

Coarguatur ergo priùs, hinc occidatur: iudicetúrq; potiùs, quàm pœnas ante cognitionē incerto crimine, indictáque causa, luat. Quòd si publicè necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem, neque quisquam cuius

sit

sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ adulteria fuerint adempta. Itaque cùm sit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim, ne adulter secretò occisus, multos post se alios relinquat. Nam qui cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordium erit. Adulterium.

SCHOLIA.

Legislatio, &c. *Alij promulgationem legis appellant. De qua sic Quintilianus lib. 2. cap. 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac præsummis operibus suffecturas vires desiderant, qua quidem suasorijs, an controuersijs magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.* Legislatio.

Lex inuentio deorum, &c. *Demosthenes in Aristogitonem, oratione priore,* πᾶς *inquit,* ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονίμων ἀνθρώπων, *&c. Id est, Omnis lex inuentum ac munus deorum est, decretum prudentium hominum. Cicero Philip. 10. Lex, inquit, nihil aliud est, nisi recta, & à numine deorũ tracta ratio, imperans honesta, prohibénsque contraria. Idem 1. de Legibus, Lex inquit, est ratio summa insita à natura quæ iubet ea, quæ facienda* Lex.

sunt, prohibétque contraria.

Quibus negotialem, &c. *Cicero secundo de Inuentione, duas generalis constitutionis partes facit: iuridicialem, ac negotialem. Hanc ait in ipso nec otio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur, iustum sit, an iniustum, vtile, an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.*

IN EXEMPLVM.

Adulterij pœna. Nec mihi, &c. *Solon constituit fas esse deprehendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et nono de legibus Plato sanxit, Adulteram deprehensam impunè occidi à viro posse. Idẽ censuit Cato, cuius meminit Gellius. Et Augustus Legem* Lex Iulia. *Iuliam tulit, gladioq; iussit in adulteros animaduerti.*

Iudicum sententiam non expectat, &c. *Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi iudicum sententijs damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua, neminem licebat indicta causa necare.*

Discrepant, &c. *Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ sunt leges, Est prouerbium. Lex & Regio. Sed quæ sunt alijs contrariæ, cum alijs conueniunt. Atqui lex de occidendis iudicta causa adulteris discrepat ab omnibus.*

Duces bellorum, &c. *Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores, inquit, populi, iudicum atque magistratuum suffragijs creati, bella gerunt,*

runt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu pugnâsset infœliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensam astutia mirè auertit. Vide Valerium lib. 4. cap. 3.

Plebiscita, &c. *Vide Gell. lib. 10. cap. 20.*

Qui pœnam expectat, &c. *Multò grauior expectata, quàm illata mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœnã adauget. Vnde Ouid. 1. de Pont.*

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio.

Mitiùs ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Vnde rex Macedonum Philippus subitã mortem lentæ præposuit. Qui cùm interrogaretur: Quis homini finis maximè optandus esset, respondit: Qui subitus & celer inopinato ferro possit accidere. Vide Orosium lib. 3. cap. 14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem, vt scribit Suetonius Tranquillus. Mors quails optãda.

EXEMPLA.

Confutatio Legis.

Roscia, *qua Roscius Otho cauit, ne quis in ordine equestri spectacula videret, nisi haberet sestertia quadraginta.* Lex Roscia.

Talionis, *& eius, qui iubebat corpus dissecari eius, qui multa creditoribus deberet, nec esset soluendo. Gell. lib. 20. cap. 1.* Talionis lex.

Cinciæ. Confirmatio Legis.

Cinciæ, *quam Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob causam orandam pecuniam acciperet, aut donum. Cuius suasor fuit Q. Fabius admodum senex, vt ait Cicero in Catone Maiore.*

Sumptuaria.

Sumptuariæ, *de qua Gellius lib. 2. cap. 24.*

Fusiæ.

Fusiæ, *qua malis ac perniciosis legibus resistebatur.*

Voconiæ.

Voconiæ, *quam suasit M. Cato, vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib. 17. cap. 6.*

Oppiæ.

Oppiæ, *quam tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterentur, neue pilentis, id est, rhedis pensilibus veherentur. Vide Liuium in principio quarti libri Macedonici.*

EXEMPLVM CONFIRmationis Legis Oppiæ.

EXORDIVM A LEGISlatoris encomio.

M. Oppius.

M. Oppius tribunus plebis fuit, summa procul dubio prudentiæ vir, qui publici magis commodi, quàm gloriæ priuatæ studiosus, hanc vtilissimam omnibus imperijs legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

A CONTRARIO.

Quæ si iuxta M. Fundanij & L. Valerij sententias abrogaretur, omnibus alijs legibus repugnaret, quæ volunt, in repub. viuendi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ, sed virtutum studia semper excolenda.

A MANIFESTO.

Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ, non solùm in se cõuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nugarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequũtur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæq; fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach, Auerte, inquit, faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt. Cùm autem, vt prouerbio dicitur. Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquã omnium malorũ cupiditatum auctores. Cuius meminit Gellius lib. 10. cap. 7. Democritus.

A LEGITIMO.

Quòd si reliquæ leges, quæ maximam reip. vtilitatem adferunt, sanctè cõseruantur, contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis sentiens, reipub. statum incorruptum cõseruat ac illustrat.

A IVSTO.

Liciniam vel Æmyliam legem, qua frugalitas Lex Licinia. Æmylia.

exigebatur, admisit ordo Senatorum ac tribunitia potestas: quantò iustiùs eam admiserint, quæ modestiam introducit, & superbiam omnium malorũ radicem explodit.

AB VTILI.

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad reip. statum immaculatum conseruandum importare, quam lex Oppia: quæ libidinem, faustum, ac omnem insolẽtiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerũt. Quæ quò minùs habent mentis, tantò plùs inhonestis voluptatibus sunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres turpiter ac impotenter sese gerendo incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ: quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iusta seueritate mandauerat, Spurio Posthumio, & Q. M. Philippo Coss. vt de ijs quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ fuerant, inquirerent, & in omnes intra domos cognatas animaduerterent, damnarentq;. Multæ igitur damnatæ fuerant, latéque patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata, vt ait Valerius lib. 6. cap. 3.

CONTRADICTIO.

Sed ais: Fœminis olim vini vsus fuit interdictus. Verùm ne tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatus genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

SOLV-

SOLVTIO.

Esto, Sed auctore Valerio, tunc nulli subsessores aliorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre, & aspici mutuò pudicè custodiebantur. Nunc alij sunt mores, alia tempora.

CONCLVSIVNCVLA.

Non opus est pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu dignissimam esse cõstet, vtpote omnis luxuriæ atque superbiæ expultricem, omnisque contrà pudicitiæ, atque modestiæ cõseruatricem.

ALIVD EXEMPLVM CONfirmationis legis, quæ iubet, vt liberi parentes alant, aut vinciantur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. cap. 7.

Cùm nihil tam sanctum sit, quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ (vt Cicero ait) fundamentum est omnium virtutum, sanctè colẽdam atque conseruandam velit, iubens, vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

Liberi parentes alãt.

A CONVENIENTI.

Quid autem Naturæ, quam optimam (vt Cicero scribit) ducem, & tanquam Deum sequi debemus, tam consentaneum fuerit, quàm eos, vnde vitam accepimus, venerari, confectósque senio, & omni ope humana destitutos, beneficijs prosequi, atque nutrire.

A LEGITIMO.

Hoc ipsum lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primùm propriam domum piè tractare, & vicem rependere maioribus. 1. Timot. 5. Quippe dijs, parẽtibus, ac magistris non potest aquiualens reddi, vt ait Aristoteles. Ethic. 9.

A IVSTO.

Quid enim iustius, quàm si parentes à tẽ mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbium: οὐτ' ἀγαθῶν ἀγαθίλας. Iniquissimum enim habetur, ijs qui nostra causa tot molestias atq; labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac arietum more nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro bene factis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile, vt iustissimè pari quadam vindicta parentũ ac deorum violatio sit expianda.

AB VTILI.

Parentes honorandi.

Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis Diuinæ præmium habet adiũctum, quàm illud, quo parentes honorari iubetur. Exod. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur lõgam vitam, atque cœlestem benedictionem ijs, qui parentes amore, beneficiisque fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiasticus capite. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis sua exaudietur. Qui honorat patrem suum,

um, vita viuet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominũ, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.

CONTRADICTIO.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cùm ipse rerum mearum indigeam, atque nôrim, quàm sit mihi curta supellex.

SOLVTIO.

Rectè Plutarchus, inquit: λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐξίλεων ἀντιστῆναι ἔπος. *Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula, qui verbo tenus amici sunt, non amici, sed adulatores habentur. Vnde Ecclesiasticus. In opere inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Ioannes: Filioli mei, ne diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.*

A NEGLECTÆ PIETATIS incommodo sequente.

Videmus hoc vulgò cõtingere solitum, vt qualis quisque fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: desine inquit, fili, nam & ego patrem hucúsque. Et accusatus illi, quod patrem pulsasset, hoc modo defendit impium facinus. Et ille, inquit, patrem suum ver-

verberauit. Et hic (ostenso filio) me verberauit, postquam adoleuerit. Primus, iuxta Ambrosij sententiam, pietatis gradus est iste, vt quos auctores vitæ voluit esse Deus, honores obsequijs, abstineas contumelijs. At qui contempserit, aut maledixerit patri atque matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris. Et oculum eius corui iuxta flumen effodient. Prouerbiorum. 20. & 30.

A POSSIBILI ET facili.

Nec res ardua, neque dura factu, parentes venerari, atque alere, cùm filijs corpora integra, sana ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere. Nec ætate confecti multa requirũt, cùm effœtorum emarcuerint vires, cùm edendi cupiditas absumpta, cùm adempta voluptas, atque luxus, cùm denique Natura, maximè senum, paucis contenta. Respice Pollionem Romulũ, qui cẽtesimum ingressus annum, non magno sumptu, sed exiguis impendijs corporis vigorem seruasse legitur, intus mulso, foris oleo.

Pollio. Rom.

CONTRADICTIO.

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiua frangẽdus panis inermi. Vt ait Iuuenalis.

SOLVTIO.

Ista vox bouis est, non hominis. Quòd si rationis expers ciconia, parentes non auersatur, neque fasti-

fastidit, sed defectos senecta vicissim alit, & volãdi impotentes humeris gestat, vt inde natum sit proverbium, ἀντιπελαργεῖν: Quid? tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris rependere, maximè nutricandi fouendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus? ἀντιπελαργεῖν.

CONTRADICTIO.

Sed admodum difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt, & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videãtur accusasse, &c. Sophocl.

SOLVTIO.

Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui scias esse, pietatem colere, legibúsque sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui, non contrista. Si defecerit sensu veniam da, & non spernas eum in virtute tua. Ecclesiastici tertio. Quod si feceris, ad fortunatam cum laude summa peruenies senectutem, quam Bion ille Borysthenites malorum appellauit portum, eóque properandum omnibus malorum finem sperantibus. Senectus.

CONTRADICTIO.

Sanè quidem. Sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas sordida, atque miseriæ queant alicui horrorem incutere.

SOLVTIO.

Non diffiteor, egenorum ac senum parentum horri-

horridam atque miseram conditionem esse, vt Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimum, respondit. Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis affectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctóque præsidio destitutos suffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurum senectutis suæ baculum, solatium vitæ, & spem posteritatis. Admodum piè quõdam illa fecit Ethnica fœmina quæ patrem custodiæ traditum iam vltimæ senectutis, velut infantem pectori suo admotum, aluit vt ait Valerius lib. quinto, cap. 4.

CONTRADICTIO.

Sed, inquis. Mihi vxor alenda, liberi, numerosa familia, idque in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil sit reliqui, quod parentibus impertiri possim.

SOLVTIO.

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior sit, quàm facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum parciùs, vt Tobias docuit. Quòd si iuxta S. Iacobi sententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida est. Item qui viderit egentem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur eiusdem criminis: quanto magis erit is homicida, imò parricida, qui parentes inedia contabescere, ac rerum inopia marcescentes perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominum genus, sapientes olim viri supplicium excogi-

cogitârunt singulare, vt quem ipsa Natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ, maleficio summoueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera, et simia, et inter eas ferales angustias comprehensus in vicinum mare vel amnem proijciebatur. Etenim, de repentè cœlum, solem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eum necâsset, vnde ipse natus esset, careret quoque ys rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, vt ait Cicero pro Roscio Amerino.

Patricidij pœna.

CONCLVSIO.

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam de parentibus alendis atque sustentandis legem tuebuntur atque conseruabunt, cùm multarũ virtutum atque præmiorum diuinorum fons sit vberrimus, & origo.

ALIVD EXEMPLVM COMPROBATIONIS legis, qua apud Heluetios cauetur, ne quis inuitatione ad bibendum vrgeatur. Auctore Petro Mosellano.

Multa quidem præclarè in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij. Sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Rei pub. vtilius, quàm quod ab illis nuper sancitum est. Nam cùm per ebrietatem passim peccari viderẽt, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent in, sua ditione statuerunt: ne cui deinceps alios vulgari-

Ebrietas.

um istarum inuitationum prætextu, ad ebrietatem sollicitare impunè liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantia, atque omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac, vel in ciuitatum curys, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest. Citius enim ex pumice aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictum, aut factum extorseris. Quòd si sobrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conseruat ac tuetur; rursum ebrietas omnem mentis vsum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & sisteret ebrietatem, & potionis modorationē procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in repub. cauere, ne sit impunè illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuium, quàm liberior commessatio, cōptatióque? An nō Respublica Romana, quàm diu frugalitatē seruauit, tam diu aduersum omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquā luxu certari inuicem cæptū, ita cecidit, vt ne ruinæ quidē vestigia aliqua supersint. Nam Annibal tum primùm vinci cœpit â Romanis, tùm exercitum suum Cāpano luxu solui eneruariq; passus est. Vnde tot insani amores? tot stupra? tot

Sobrietas.

tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentia? Verum est illud: Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde rixæ? tot vulnera? tot cædes? nisi ex temulentorum compotationibus. Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quàm conuiuijs in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tã multos adolescẽtes, alioqui fœlicissimè natos, ab artium optimarũ virtutúmque cultu abducit, quàm studium compotationũ? Primum, corporis otium, in quo ferè degunt, qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum. Quòd si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, quî fieri potest, quin in animis parũ firmis, pro virtutum bonarúmque artium cultu, omniũ libidinum seges sensim pullulescat? Quòd si spes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat ea lege excogitari vtilius, quæ, quod vnũ omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neq; enim audio eos, qui in tanto errantium consensu, nihil valituram legem iactant. Nihil enim vel rectiùs imperatur, vel faciliùs recipitur, quàm quod tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus, & ab omni humanitate remotus est, cui nõ rẽ recta via reputanti, suprà quam Natura postulet ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, & Naturæ inimicissimũ esse videatur? Compotoris hominis priuati, puerilis, & stultus affectus, vt me ipse

ebrietatis probro afficiam, persuadebit, & patria, in cuius verba iuratum est ab omnibus, aquissima cunctisque saluberima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiámne potoris alicuius immodica potione ita me prosternam, vt prater figuram, humani mihi reliquum sit nihil: & populi fortissimi laudatissimíque cui parêre summa est vtilitas, legem omnium ornamentorum vita parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honestius, neque praclarius, neq; factu iucundius, fortissimi populi magistratus ferre potuêre.

(***)

FINIS

IN

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

Chreia. 23 a
Chriæ exemplа. 23 b 25 a b 26 a b 30 a 31 b 34 a 35 a 37 a 40 a 41 a 43 b 44 b
Confirmatio, κατασκευὴ. 76 b
Confirmationis exemplа. 77 a 80 b 83 a 86 b
Comparatio, Σύγκρισις. 159 b
Comparationis exemplа. 160 a 164 b
Descriptio. Ἔκφρασις 181 b
Descriptionis exemplа. 181 b 186 b 188 b 194 b
Ethopœia. 167 a
Ethopœiæ exemplа. 168 a 173 b 175 b 176 a 177 a b 178 b 176 a
Fabula Μῦθος. 1 a
Fabulæ exemplа. 1 b 6 b 7 a b 8 b 9 a 10 b 13 b 14 a
Fabularum tractatio. 6 b
Laus. 104 a
Ἐγκώμιον. 104 a
Laudationis exẽplа. 105 a 106 b 120 a 121 b 129 b 122 b 137 149 b
Laudis dispositio. 139 b
Legis latio Νόμου εἰσφορὰ. 208 a
Legis accusatio. 208 b
Confirmatio. 212 b 214 a 217 a
Locus communis, Κόινος τοπὸς. 87 b
Loci communis exemplа. 88 a 83 b 95 a 96 b 98 b 100 b 102 b
Narratio Διήγημα. 15 b
Narrationis exemplа. 16 a 18 b 20 b 21 a 22 b
Restructio siue subuersio. Ἀνασκευὴ. 61 a
Restructionis exemplа. 61 b 65 b 67 b 68 b 74 b
Sententia γνῶμη. 46 b
Sententiæ exemplа. 47 a 54 a b 57 a 58 b 59 b
Thesis Θέσις 195 a
Thesis exemplа. 196 a 202 a 204 a 206 a
Vituperatio, Ψόγος 148 a
Vituperationis exempla 148 a 153 a 154 a 155 b.

INDEX RERVM ET verborum in hoc libello explicatorum.

A

Achaia. 116 a
Achilles. 160 a 162 b 171 a

Achillis mors. 164 a
Acropolis. 182 b 187 a
Actium. 185 a
Adiuncta. 143 b
Adonidis horti. 109 a
Adonis. 18 a
Adulatio. 207 a
Adulterij pœna. 208 b 210 b 211 a b
Æacus. 160 b 163 a
Æëta. 180 a Ægina. 117 a
Æneas. 41 a
Æqualitas. 100 b
Æsculapius. 164 a
Æsopi fabulæ. 5 a
Agesilaꝰ. 27 a 136 a 200 a
Agrigentum. 153 b
Alcibiades. 169 b
Alcinoi syluæ. 109 a
Alexander. 187 a
Alexãder Magnꝰ. 25 b 39 b 41 a 59 b 98 b 193 a 199 b
Alexandria. 187 a
Alexãdriæ arx. 182 a 187 a
Ambracia. 116 a
Amicis quid tribuendum. 100 b
Amicitia. 100 b
Amicitia ollaris. 207 a
Amilcar. 156 a
Amor. 41 b 65 a
Amor cæcus. 82 b
Amphion. 123 b
Amphipolis. 152 a
Amplificãdi exempla. 142 a 144 b 145 a
Amplificatio. 91 b
ἀναστευή. 63 a
Andromache. 178 b 179 a
Andromade. 187 b
Annibal. 142 b 145 a 155 b 224 a
ἀντιπελαργεῖν. 123 b 212 a
Antiope. 177 b
Antisthenes. 28 a
S. Antonij habitatio. 188 b
Apollo. 64 b
Appij Cæci filia. 102 a
Aquisia. 8 a
Arces quasi arctrices. 182 a
Archelaus. 56 a
Archidamus. 117 a
ἀρετὴ vnde dicta. 38 a
Argumentum. 170 b
Argos. 151 a
Arion vectus à delphino. 65 b 83 a
Aristides. 119 b 169 b
Aristippus. 28 a 192 a
Aristoteles. 58 a 82 a
Arnæus. 53 b
Artaxerxes. 59 a
Asdrubal. 156 a
Athenæ. 115 a 120 b
Attica. 116 a
Attilius Regulus. 156 a
Auaritia. 102 b 174 a 203 a 208 b
Auguria. 50 a
Augustinus. 73 b

B.

Baccanalium ritus. 74 b
Basilius. 73 b
Bellona. 118 a. Bias
Bononiẽsis Academ. 144 a
Bos pulcher. 109 a
Bucephalus. 109 a

C.

Cæneus. 174 a
Cæsaris cómentarij. 143 b
Caligula. 51 a
Cambyses. 43 a
Capaneus. 41 a
Tria cappa pessima. 4 b
Carbunculus. 201 b
καταστευὴ. 76 b 78 b
Catilina. 37 a
Cato. 205 a
Cato Vticensis. 82 b
κατοχὴ ἁμαρτίας. 29 b
Causa. 195 b 198 b
Causarum locus. 142 b
Cecropidæ. 116 a
Centauri. 163 b
Chimerion. 186 a
Chiron. 163 b
Chronographia. 185 b
Cicero. 37 a 164 b 207 a
Ciceronis mors. 166 b
Ciceronis oratio pro Marcello. 144 b
Ciconia. 123 b 215 b
Cilices. 4 b
Circe. 67 b
Cleanthes. 58 a 207 b
Clementia. 200 b
P. Clodius.
Clytemnestra. 82 a
Cocles. 87 b
Codrus. 46 a
Cœlestis iniuria. 201 b
Celibatus. 202 b
Coeranus. 85 b
κόλασις. 29 a
Commiseratio. 91 b
Comparatio. 161 a
Conclusio. 91 b
Concordia. 28 b
Confirmatio. 78 b
Confutatio. 63 a
Coniectura. 92 a
Coniecturalis. ibid.
Consuetudo. 100 a
Cõsuetudo cõtagiosa 51 b
Consultatio. 195 b 198 b
Continentia. 200 b
Contumacia. 100 b
Corcyra. 116 b
Coronæ victorum. 201 a
Cortina. 65 a
Cotys Rex Thraciæ.
Crassus. 192 b
Crates. 56 b
Cretenses. 42 a
M. Curtius. 46 b
Cyclops. 319 b
Cyrillarus equus. 109 a
Cypros. 4 b
Cyrus Rex. 20 b 119 b
Cysicis. 177 a (191 a

D.

Daphne. 61 b 64 b 77 a
Dardanus. 160 b 162 b
Decij. 46 b
Delphini. 83 b
Delphinorum amor erga homines. 84 b
Democratia. 51 a
Democritus. 199 b 213 a
Demosth. 55 a 164 b 207 b
Demo. labores. 29 b
Demost. laus. 120 a
Demosth. mors. 166 a
Deorum nomina. 187 b
Descriptio. 181 b
Desidia. 37 b 57 b

Dicēdi genera 172 a 186 b
Dido. 81 a
Dij. 118 a
Diogenes 27 a 28 a b
Dionysius. 27 b
Diuitiæ. 103 206 a
Diuitiæ veræ. 174 a
Diuitiarum affectatio
Diuitiarum mala. 55 b
Doctrina. 23 b
λύσιολος. 100 b

E

Ebrietas. 26 b 95 a 217 a
Echetus. 150 a 155 a
Ætion. 178 b
ἔλεγχος. 170 b
Eloquentia. 122 b
Elpenor in poreum. 67 b 86 b
Empedocles. 163 b
Encomion. 101 b
ἐνέργεια 184 a
Ennius 31 b
Enthusiasmus 79 a
Fobanus Hessus. 31 b
ἔπαινος 108 a
Epaminundas 201 b
Ephesij 5 a
Ephori 117 b
Epilepsia 98 a
Epimithyum 6 b
Equestris fastus 97 a
Ethnicorum librorum lectio 68 b 70 b
Ethopœia 167 a 168 b 171 b
ἦθος 171 b
Euclides 58 a
Eupolis 169 b
Euripides 207 b
Eurystheus 168 b 175 b
Eutrapelus 56 b

F.

Fab. Maximus 36 b
Fabula vnde dicta 2 a
Fabula Demosthenis 2 b
Herodis Attici 3 a
Menenij Agrippæ 2 b
Themistoclis ibid.
Fabula de accipitre, & luscinia 13 b
Agricola & ciconia 6 b
Barbaro ruris colendi ignaro 3 a
Cassita 9 b
Formicis & cicadis 1 b 2 a
Fure 6 a
Iuuene desidioso 13 a
Leone & Vulpe 6 a
Lupis & ouibus 2 b
Medico & ægroto 5 b
Membris & ventre 2 b
Mure vrbano & rustico 8 b
Simijs 6 b
Venere & rosa 16 a
Voluptate & dolore 7 a
Vulpe hirudinibus obsessa 5 a b
Vulpe muscis obsita
Fabulæ definitio & species 1 a
Fabulæ lybicæ 4 b
Fabulæ Sybariticæ 3 b
Fabularum inuentor 2 a
Fabularum vsus 2 a
Facta laudandi ratio 142 b
Faustus 28 a

Febris laus 108 b
C. Flaminius 159 a
Fons Pisistratarum 187 b
Forma 79 b
Fortitudo 120 a 200 b
Fortuna 88 b 92 b
Frustro frustor 150 b

G

GErhardus Noviomagus 173 b
Glauce 181 a
Gnatones 176 b
γνῶμη 92 a
Grandines 201
Gratitudo 214 b
Gyari 102 b

H

Hadamariæ incēdiū 189 a
Hanno 157 a
Hector 160 a 162 b
Hecuba 190 b 154 b 177 a
Helena 155 a
ἡραυλῆς 169 b
Heraclitus philosophus 25 b
Hercules 39 a 82 a 162 b 168 b
Hesiodus 14 a 35 b
Hesperidum horti 109 a
Hieronimus 68 b 70 b
Historia 178 a
Homeri versus 184 b
Hominis laus à bonis fortunæ 109 b corporis 110 a Animi 111 a Mortem secutis 113 b
Hominum miseriæ 50 a 201 b
Homo 29 a
Homo bulla 52 a 174 b
Honesti partes 201 a
Horatius Cocles 87 b
Hospitalitas 49 a
Hymnus 108 a
Hypothesis 198 b
Hypotiposis 118 b 185 a

I

Iason 180 a
Icon 184 b
Idolopœia 167 a 168 b
Ignauia 11 b
Ilias Homeri 2 b
Illiris 151 b
Imitatio 167 a
Improbatio 63 a
Incendiarij 93 b
Ioseph 30 a
Iris 53 b
Isocrates 29 a
Iulius Cæsar 112 a
Iuno cur pronuba, & Lucina 118 a

L

Labor 1 b
Lacedæmonij 42 a
Laconum conuiuia 27 a
Lactantius 73 b
Ladon 64 b
Lanus 126 a
Laomedon 154 a 162 b
Lapithæ 98 b 163 a
Latona 173 a
Laus 111 b
Legislatio 211
Lesbos 116 a
Leucosia 12 a
Lex 96 a 28 b 211 b
Lex Æmilia 213 a
Cincia

Cincia. 212 b
Cornelia. 53 a
Fusia. 212 b
Heluetiorum de ebrietate. 218 a
Julia. 211 b
Licinia. 213 a
Oppia. 212 b
Roscia. 212 a
Sumptuaria ibidem. b
Talionis. ibid.
Voconia. 212 b
Liberi parentes alant. 214 a
Lygia. 12 a
Locus communis. 87 b 108 a
Locus communis à Thesi differt. 179 a
Lucretia. 81 b
Lycurgus. 11 b

M.

Macaria. 46 a
Macedones. 148 b 160 a 155 b
Macedonia. 151 a
Magistratus officium. 58 b
Magnesia. 152 b
Mali corui malum ouum. 60 a
Marpurgensis Academiæ Encomion. 123 b
Marpurgum. 125 b
Mars. 118 a
Matrimonij laus. 296 a 202 a
Matrimonij mala. 201 a
Matrimonij vituperatio. 202 a
Mausolus. 136 b
Medea. 180 a
Memoria. 205 a
Menander. 170 b
Metellus Numidicus. 201 b
Mezentius. 41 a
Mida. 11 a
Mimesis. 168 b
Milesij. 4 b
Milo. 21 a b
Minerua. 118 a
Modestia. 200 b
Monarchia. 51 a
Morì bonum. 45 a 205 b
Mors. 205 b
Mors qualis optanda. 212 a
Moses. 56 b
Mulier. 202 a 203 a 213 a
Musa. 78 b
Μουσαγέτες. 64 b

N.

Narrationis Poeticæ tria genera. 17 a
Naupactus. 116 a
Neptunus. 118 a
Nestor. 118 b
Niobe. 67 b 173 a 173 a
Non omnia possumus omnes. 44 a
Numa Pompilius. 41 a
Νουθεσία. 294
Nyctæis. 177 b

O.

Obediendum Deo. 40 a
Obedientia. 100 b

Obsec. 151 b
Odyssea Homeri. 1 b
Oenone. 154 b
Officium. 29 b
Olea. 109 a
Oligarchia. 51 a
M. Oppius. 212 b
Oratores. 17 a
Orpheus. 123 a

P.

Pædagogia. 28 b
Pagasa. 152 b
Palamedes. 118 b
Pallas. 118 a
Pallene. 152 b
παράδειγμα. 29 b
παραίνεσις. 29 a
Parētes honorādi. 214 b 214 b
Paris. 154 a
Parthenope. 12 a
Pasiphae. 82 a
πάθος. 171 b
Patriæ amor. 50 a
Patroclus. 171 a
Paulus Apostolus. 73 b
Paupertas. 56 a 53 b 176 ab 207 a 208 a
Paupertas laudata. 52 a b 55 b
Pecunia. 49 b
Pecuniæ corruptela. 53 a
Pecuniæ obedi int omnia. 33 b
Pelasgia. 116
Peleus. 160 b 162 b 163 b
Pelias. 180 b
Pella. 148 b 151 a
Peloponnesus. 116 a
Peneus. 64 b
Pericles. 117 b
περιήγησις. 184 a
Perseus. 187 a
Phalaris. 153 a
Pheræ. 152 b
Philippi dictum. 155 b
Philippi mors. 153 a
Philippus Macedonum Rex. 53 a 121 b 148 a 150 a 212 a
Philippi Macedonum regis Genealogia. 151 a
philosophia. 72 a
phœbades. 65 a
phœbus. 64 b 65 a
phormio. 157 a
phrygia. 154 a
phthia. 162 a
pietas in parentes. 214 b 216 ab
pisistratarum fons. 187 b
platæa. 115 b
plato. 11 b 28 a 35 b 38 b
Qu. plemmius. 59 a
pæones. 151 b
poëræ. 79 a 83 a
pollio Romulus. 215 b
pompeius. 22 b 186 b
porci Acarnanij. 87 a
portunus. 118 a
portus descriptio. 186 a
positio. 193 b
potidæa. 152 b
præexercitamenta quatuordecim. 1 b 2 a
priamus. 154 b 162 b
primitiæ.

πρό-

προβολος 164 a
Procruſtes 153 b
Proſopographia 184 a
Proſopopœia 167 170 a
Prouidentia 200 b
Prudentia 204 b
Ptolomæus Lagi 59 a
Pulchritudo triplex 79 b
Punica fides 155 b
Puniendi cauſæ tres 29 a
Pylos 176 b
Pyramides 187 b
Pyramus & Thysbe 18 b
Pythagoras 26 b
Pythia 65 a
Pythius ibid.
Python ibid.

R

Refutatio 63 a b
Reinhardi Hadamarij domus 188 b
Reip. ſtatus triplex 51 a
Rhetores 17 a
Romani ciues 113 b
Rubigo

S

Sacrilegus 98 b
Saguntini 157 b
Samij 42 a
Sapientia 35 b 117 b 119 a
Sapientiæ laus 106 b
Sanctitas omnium rerum 44 b
Saturnus 11 b
Scarabeus 8 a
Scilurus 28 a
Scipio 109 b
Senectus 216 a
Senectus laudabilis 204 a
Sententia 46 b 89 b
Sententiæ cõpolitæ 50 b
Sententiæ ſimplices ibid.
Seriphius 115 b
Serpẽtum deſcriptio 194 b
Sirenes 12 a
Sobrietas 96 b 134 a 218 a
Socrates 28 a 33 a 38 a b 84 a
Solon 38 b 211 b
Somnolentia 57 b
Somnus nimius 37 b
Sophiſtæ 17 a
Sophocles 216 a
σωφροσύνη 97 a
Spar. 126 a 200 a 206 b
Sphacteria 116 b
Stadium 188 a
Stilpo 38 a
Stoici 108 b
Stoicorum Apathia 3 a
Sybaris 3 b
Sybaritæ ibid.
Sybaritas mollities perdit 4 a

T

Tantalus 172 b
Tarquinij 60 b 98 b
Tarquinius 26 a
Temeritas 120 a
Temetum 87 a
Tempe 64 b
Temperantia 200 b
Tempus 135 a
Temulentia 95 b
Terentius Varro
Tethys 163 b
Themiſtocles

Theo-

Theodorus 33 a
Theognis 52 a 59 b
Theſes ciuiles 199 a
Theſes contẽplatiuę 199 b
Theſis 198 b
Thetis 163 b
Thraces 33 b
Thracia 152 a
Thraſo 184 b
Thucydides 115 a 186 a
Thucydidis laus 105 a
Tyberius Cęſar 58 b
Τιμωρία 29 b
Tomyris regina 20 b 191 a
Topographia 186 a
Topotheſia ibid.
Triballi 152 a
Tripodes 65 a
Troiæ conditores 162 b
Troianorum fata 164 a
Tyrannicidarum præmia 92 b
Tyrannis 59 a 59 b 209 b
Tyrannus 92 a

V

M. Valerius Coruinus 87 b
Valerius Publicola 211 b
Venus 4 b
Virgilius 43 b
Vigilantia 49 a 54 a
Vinum 134 a
Virginitas 200 b
Virtus labore comparatur 57 b
Vita humana 51 b
Viruperium 114 b 148 a
Vlyſſes 12 b 53 b
Vnus vir nullus vir 44 b
Voluptas 7 a 11 b 12 a b 13 a b 87 b 205 a b
Vrbes laudãdi ratio 137 b
Vredo 201 b
Vulcanus 118 a
Vulgi permiſitas 27 a
Vox non dicenda 202 a

Z

Zeno 108 b

FINIS.

T
M
T
M